

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا
سوره آل عمران

د حج بنه ملگری

تعلیم الاسلام راډیو
FM 94.60
کندهار افغانستان

شپږ برخي

۱ چېک حج او عمره

۲ حجة الوداع

۳ د حج بنيادي زده کړه

۴ د جناياتو پيژندنه

۵ ادعيه او اذکار

۶ د مدينې سفر

مؤلف:

مولوي محمد عمر خطاښي

خپرونکي اداره
تعلیم الاسلام راډیو
FM 94.60
کندهار افغانستان

اعانات: ۰۷۸۶۷۸۶۴۳۴ په خپرونو کې گډون: ۰۷۰۷۰۰۵۷۵۷ عمومي معلومات: ۰۷۰۳۰۵۰۷۰۰
۰۷۹۵۰۵۰۶۰۰

ويب پاڼه: www.taleemulislam-radio.com

سرچينه: <http://www.taleemulislam-radio.com>

د حج ښه ملگری

چټک حج او عمره ، حجة الوداع ، د حج
بنيادي زده کړه ، د جناياتو پيژندنه ، ادعية
او اذکار ، د مدينې سفر

مؤلف : شيخ الحديث مولوي محمد عمر خطابي

خپرونکې اداره : تعليم الاسلام راډيو

کندهار افغانستان

اړيکي :

موبائيل : ۰۷۸۶۷۸۶۴۳۴ ۰۷۰۳۰۵۰۷۰۰

ايميل ادرس : taleem-ul-islam@hotmail.com

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: د حج بنه ملگری

مؤلف: مولوي محمد عمر خطابي

خپرونکې اداره: تعليم الاسلام راډيو کندهار افغانستان

کمپوزر: پخپله ليکوال

لومړی چاپ: د ۱۳۹۰ کال د سنبلې میاشت مطابق د ۱۴۳۱ هـ ق کال

د روژې میاشت.

د چاپ وار: دوهم

لومړی چاپ: (۱۰۰۰۰) لس زره ټوکه

دوهم چاپ: ۲۵۰۰ ټوکه

د چاپ کال: ۱۳۹۰ میزان مطابق شوال ۱۴۳۲

دا کتاب په وړیا ډول ومینه والوته ډالی کیږي

د حاجیانو قافله

درنو لوستونکو! تاسو کولای سئ، چي د شوال او ذوالقعدی په میاشتو کي د حج د مناسکو د زده کړي خپرونه (د حاجیانو قافله) سهار او ماښام د تعلیم الاسلام راډيو څخه پر ۶۰.۹۴ Fm خپو باندي واورئ .

همدا ډول کولای سئ، چي د نړۍ په هر گوټ کي د تعلیم الاسلام د ویب پاڼي څخه د حاجیانو قافله خپرونه

واورئ: www.taleemulislam-radio.com

فهرست

مخ	سرلیک	شماره
۵	لومړې برخه : چټک حج او عمره	۲
۵۷	دوهمه برخه : حجة الوداع	۳
۸۵	دریمه برخه : د حج بنيادي زده کړه	۴
۱۴۵	څلورمه برخه : د جنایاتو پیژندنه	۵
۱۸۳	پنځمه برخه : ادعیه او اذکار	۶
۲۰۹	شپږمه برخه : د مدینې سفر	۷

مخ	سرلیک	مخ	سرلیک	مخ	سرلیک
۲۱	سعي	۱۲	۱	سریزه	۱
۲۳	حج	۱۳	۵	لمړې برخه (چټک حج او عمره)	۲
۲۳	افراد حج	۱۴	۵	اخلاص	
۲۶	د سفر پیل	۱۵	۱۰	د حج او عمرې بنه والی	۳
۲۶	مکه مکرمه	۱۶	۱۲	د حج پرېښودلو سزا	۴
۲۷	د اتم ورځ	۱۷	۱۴	د حج فرضیت	۵
۲۸	د منی په لور حرکت	۱۸	۱۶	عمره	۶
۲۸	عرفات ته تگ	۱۹	۱۶	د عمرې احرام	۷
۲۹	عرفات	۲۰	۱۸	د عمرې طواف	۸
۳۱	مزدلفې ته تگ	۲۱	۱۹	اوږده لږڅول	۹

۳۲	د مزدلفې وقوف	۲۲	۲۰	د پهلوانۍ منډه	۱۰
۳۲	مني ته تگ	۲۳	۲۰	د طواف لمونځ	۱۱

مخ	سرليک	مخ	سرليک	مخ	سرليک
۷۶	منا ته راستنېده	۴۵	۳۳	۲۴	لوی ځلی
۷۷	قرياني کول	۴۶	۳۴	۲۵	قرياني کول
۷۸	د خلکو پوښتني	۴۷	۳۵	۲۶	سرخريل
۷۹	فرضي طواف	۴۸	۳۶	۲۷	طواف زيارت
۸۳	درېمه برخه (د حج بنيادي زدکړه)	۴۹	۳۸	۲۸	سعي
۸۳	د حج فرضيت	۵۰	۴۰	۲۹	د اختر دوهمه ورځ
۸۴	د حج د وجوب شرطونه	۵۱	۴۱	۳۰	د اختر درېمه ورځ
۸۷	داداء شرطونه	۵۲	۴۳	۳۱	د اختر څلورمه ورځ
۹۳	د فرضي حج ځای نيول	۵۳	۴۴	۳۲	طواف الصدر
۹۴	د حج د صحت شرطونه	۵۴	۴۵	۳۳	د تمتع حج
۹۴	د حج ډولونه	۵۵	۴۶	۳۴	د تمتع تفصيلي بيان
۹۷	ميقات ځايونه	۵۶	۵۴	۳۵	د قران حج
۱۰۱	حرم	۵۷	۵۷	۳۶	دوهمه برخه (حجۃ الوداع)
۱۰۲	حل	۵۸	۵۷	۳۷	د حج د سفر اعلان
۱۰۳	د حل او حرم حکمونه	۵۹	۵۸	۳۸	د حج د سفر پيل
۱۰۵	د حرم د خلکو احرام ځای	۶۰	۵۹	۳۹	احرام ترل
۱۰۷	د حل د خلکو احرام ځای	۶۱	۶۰	۴۰	مکې ته تشریف وړل

۱۰۸	د حرم حرمت	۶۲	۶۱	د طواف پیل	۴۱
۱۰۹	احرام	۶۳	۶۲	د سعي پیل	۴۲
۱۱۴	د بندیزونو پورته کېدل	۶۴	۶۸	منا ته تگ	۴۳
۱۱۶	طواف	۶۵	۷۴	مزدلفې ته تگ	۴۴
مخ	سرلیک	شماره	مخ	سرلیک	شماره
۱۵۴	سرخریل	۸۶	۱۲۰	طواف به پیاده کول کېږي	۶۶
۱۵۵	د بل سرخریل	۸۷	۱۲۲	د زمزم لټوه تاریخچه	۶۷
۱۵۵	نوکان غچي کول	۸۸	۱۲۲	سعي	۶۸
۱۵۷	جماع کول	۸۹	۱۲۷	عرفات	۶۹
۱۵۸	د جماع پارونکي	۹۰	۱۳۷	مزدلفه	۷۰
۱۵۸	ښکار کول	۹۱	۱۳۹	منی	۷۱
۱۵۹	شپوږه او ملخ	۹۲	۱۴۰	د خلو ویشتل	۷۲
۱۶۰	پنځه شیان	۹۳	۱۴۳	ذبح	۷۳
۱۶۰	د طواف اړوند جنایات	۹۴	۱۴۵	خلورمه برخه (د حج د جنایاتو پېژندنه)	۷۴
۱۶۰	طواف زیارت	۹۵	۱۴۶	معذور	۸۵
۱۶۲	طواف الصدر	۹۶	۱۴۶	د صدقې مقدار	۹۶
۱۶۳	طواف قدوم	۹۷	۱۴۷	د دم پېژندنه	۷۷
۱۶۳	د بدن او کالو پاکي	۹۸	۱۴۸	جنایات	۷۸
۱۶۴	د طواف لمونځ	۹۹	۱۴۸	د میقات څخه بېله احرام تېرېدل	۷۹
۱۶۴	سعي	۱۰۰	۱۴۹	د کالیو اغوستل	۸۰
۱۶۵	عرفات	۱۰۲	۱۴۹	د مخ او سر پټول	۸۱
۱۶۶	مزدلفه	۱۰۳	۱۵۰	د موزو په پښو کول	۸۲

۱۶۶	ذبح	۱۰۴	۱۵۱	عطروهل	۸۳
۱۶۸	په ترتیب کي بدلون	۱۰۵	۱۵۲	رانجه استعمالول	۸۴
۱۶۹	الجمرات	۱۰۶	۱۵۲	د خطمي اوصابون استعمالول	۸۵

مخ	سرلیک	مخ	سرلیک	مخ	سرلیک
۱۹۴	د علم د زیاتوب دعا	۱۲۶	۱۷۰	۱۰۷	معذور
۱۹۴	د جیل او مشکلاتو څخه د ...	۱۲۷	۱۷۱	۱۰۸	احصار
۱۹۴	د مشکلاتو د اسانتیا لپاره دعا	۱۲۸	۱۷۳	۱۰۹	د احصار حکم
۱۹۵	د ځان، مور، پلار او مومنانو ...	۱۲۹	۱۷۴	۱۱۰	قضاء
۱۹۵	د گناه څخه د توبې دعا	۱۳۰	۱۷۵	۱۱۱	د حج تېرېدل
۱۹۵	د دښمن په وړاندي د مقاومت	۱۳۱	۱۷۶	۱۱۲	د بل چا پر ځای حج
۱۹۶	په مصیبت او جنگ کي د صبر	۱۳۲	۱۷۶	۱۱۳	د بل پر ځای عبادت کول
۱۹۶	د ابویکر ؑ دعا	۱۳۳	۱۷۹	۱۱۴	د وصیت اړوند معلومات
۱۹۷	د غم څپلي دعا	۱۳۴	۱۸۰	۱۱۵	د حج بدل شرطونه
۱۹۷	د نارووشیانو څخه د ځان ...	۱۳۵	۱۸۱	۱۱۶	په بل د حج کولو شرطونه
۱۹۷	د سفر څخه د راستنېدو دعا	۱۳۶	۱۸۵	۱۱۷	پنځمه برخه (د عیبه او اذکار)
۱۹۸	د دښمنانو د ماتې دعا	۱۳۷	۱۸۷	۱۱۸	د دعا د قبلېدلو ډولونه
۱۹۸	لنډه دعا	۱۳۸	۱۸۹	۱۱۹	د دعا قبولیت ډولونه
۱۹۹	د دین، دنیا او آخرت د اصلاح ..	۱۳۹	۱۹۱	۱۲۰	د دنیا او آخرت د بڼې گڼو دعا
۱۹۹	به څلورو کلمو کي دنیا ...	۱۴۰	۱۹۲	۱۲۱	د صالح عمل د قبلېدلو دعا
۲۰۰	د شر څخه د ژغورني	۱۴۱	۱۹۳	۱۲۲	د الله څخه د بخښني او رحمت ...

۲۰۰	د ضرر رسونکو شیانو څخه..	۱۴۲	۱۹۳	د مور او د پلار لپاره دعا	۱۲۳
۲۰۰	بل ته دعا د ځان د پاره دعا..	۱۴۳	۱۹۳	د اولادونو او د نېغې د اصلاح دعا	۱۲۴
۲۰۱	ذکرونه	۱۴۴	۱۹۳	د عامو مخکنیو مومنانو د پاره د..	۱۲۵

مخ	سرلیک	نمبره	مخ	سرلیک	نمبره
۲۰۶	د دعا ځني آداب او د قبولیت..	۱۵۷	۲۰۱	افضل ذکر	۱۴۶
۲۰۷	د دعا د قبلېدو ځني وختونه..	۱۵۸	۲۰۱	د جنت د خزانو لاس ته راوړلو	۱۴۷
۲۰۹	شپږمه برخه (د مدينې سفر)	۱۵۹	۲۰۲	د شيطان څخه د ځان ساتني..	۱۴۸
۲۲۱	مسجد القبلتين	۱۶۰	۲۰۲	سهارني او ماښامني ورد	۱۴۹
۲۲۲	د احد ډگر	۱۶۱	۲۰۲	پر ژبه اسانه، ورځني عام ذکر	۱۵۰
۲۳۳	د زیارت آداب	۱۶۲	۲۰۳	تر ټولې نړۍ لاهم قيمتي ذکر	۱۵۱
۲۳۷	د رسول الله ﷺ په حضور...	۱۶۳	۲۰۳	زر نېکې په يوه ورځ	۱۵۲
۲۴۲	د جماعت لمونځ	۱۶۴	۲۰۳	د روډونه	۱۵۳
۲۴۴	توبه	۱۶۵	۲۰۴	افضل درود	۱۵۴
			۲۰۵	لنډ درود	۱۵۵
			۲۰۶	د درود ثوابونه	۱۵۶

د تعليم الاسلام راډيو د پېژندنې لپاره په (۲۵۰) صفحه كې د خپرونو جدول ولولئ

د عامه خدماتو شمېري

د برېښنا شرکت (شرکه الکهرباء)

۵۲۰۴۴۰۰

د اوبو د تصفې شرکت (مصلحه المياہ)

۵۹۵۳۵۳۵

ميدان (المطار) ۶۸۴۲۰۰۰

وياند ساعت (الساعة الناطقة) ۹۶۱

د ايمريجنسي تليفون شمېري

اطفائيه (الاطفاء) ۹۹۸

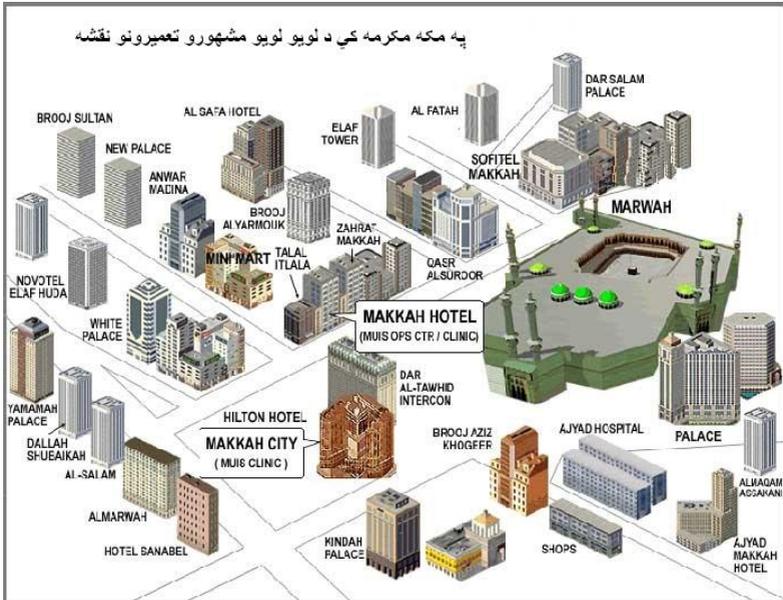
د نجدې پوليس

(شرطة النجدة) ۹۹۹

امبولانس (الاسعاف) ۹۹۷

ترافیکي پېښي

(حوادث المرور) ۹۹۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سریزه

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على نبيه رحمة للعالمين و على
اله و صحبه و من تبعهم باحسان الى يوم الدين و بعد !

الحمد لله په پښتو ژبه ډېر د حج مناسک مسلمانانو لیکوالانو
لیکلي دي جزاهم الله خيرا (الله جل جلاله دي ورتنه پکېه مزدوري
ورکړي) خوداسي يو کتاب چي هغه هم د عوامو او هم د
علماو و لپاره د استفادې وړ وي يعنې له يوه اړخه لنډ او
انځوريز وي او له بله اړخه مدلل او په تفصيلي ډول د حج او
عمرې زياته برخه احکام او مسائل په روانه پښتو ژبه پکښي
لیکل شوي وي او د حج او عمرې د يوه بڼه لارښود کارځني
واخستل شي تردې آن د بنده په نظر نه دی ورغلی نو ځکه مي
اړينه وگڼل چي (د حج بنه ملگری) په نامه د حج او عمرې
داسي يو کتاب وليکم چي هم پورته ځانگړتياوي ولري او هم
د لابنې گټي رسوني لپاره ځانگړي ترتيب ولري.
ديادوني ورپه چي پدې کتاب کي د مسائلو زياته برخه د
حنفي مذهب د مشهوره او معتمد کتاب مناسک
الملا علي القاري رحمته الله عليه څخه را اخستل شوي دي
د حج بنه ملگری کتاب پر شپږو برخو ويشل شوی دی
لومړی برخه : چټک حج او عمره .

دوهمه برخه : حجة الوداع .

دریمه برخه : د حج بنيادي زده کړه .

خلورمه برخه : د جناياتو پېژندنه

پنځمه برخه : ادعيه او اذکار .

شپږمه برخه : د مدينې سفر .

په لومړۍ برخه يعني چټک حج او عمره کي اخلاص ، د حج فضيلت او فرضيت او هم د عمرې ، د افراد حج ، د تمتع حج او د قران حج طريقې په هغه ډول بنسټول شوي دي په څه ډول چي د اداء کولو ترتيب يې دی .

د لومړۍ برخي په لوستلو سره حاجي د حج او عمرې د اداء کولو طريقه ډېر ژر او په اسانه ډول ان شاء الله زده کولای شي .

په دوهمه برخه کي د جابر رضي الله عنه د روايت له مخي د رسول الله ﷺ د حجة الوداع کيسه يعني د هغه حج کيسه چي رسول الله ﷺ د هجرت په لسم کال پخپله اداء کړی دی په مفصل ډول بيان شوې ده د همدې برخي په لوستلو سره به حاجي ته د حج مناسک د نبوي احاديثو په پنا کي معلوم او څرگند شي .

په دریمه برخه يعني د حج بنيادي زده کړه کي د حج د فرضيت ، د حج د مناسکو او سپېڅلو ځايونو لکه ميقات ، احرام ، طواف ، سعي ، منی عرفات ، مزدلفة او دې ته ورته د نورو ځايونو او اعمالو په اړوند مفصل معلومات د فقهاوو د څېړنو او څرگندونو ، په پنا کي ورکول شوي دي ، دا برخه د رسول الله ﷺ د فعلي حديث يعني د حجة الوداع تشریح هم گڼلای شو ځکه د مجتهدينو اجتهادي نظريات په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو کي

د ژور فکر او غور په نتیجه کې راڅرگندېږي .
 په څلورمه برخه یعنی د حج د جنایاتو په پېژندنه کې د حج د هر
 ځانګړې عبادت او د هغه د ادایني د ځای اړوند ځینې هغه مشکلات
 او ستونزې ذکر شوي دي چې حاجیان ډېر ځله ورسره مخ کېږي او په
 دې برخه کې دا هم ورسره شته چې ددې جنایاتو جبران څه ډول کېږي
 او د کومو کارونو لکبله صدقه یا دم لازمیږي .

په پنځمه برخه یعنی دعاگانو او ذکرانو کې د دعا اهمیت، د دعا
 اړوند لارښوونې، قرآني او مسنونې عامې او لنډې دعاګانې،
 ذکرونه او درودونه د ژباړې او حوالې سره یو ځای بیان شوي دي
 ترڅو هم په حج او هم په نورو وختونو کې ګټه ورڅخه واخیستل شي .
 په شپږمه برخه یعنی د مدینې په سفر کې د رسول الله ﷺ
 هجرت د پیل څخه بیا تر وفاته او هم د زیارت آداب او مقاصد او
 په نبوي ښار کې د ځینو سپېڅلو ځایونو اړوند معلومات په لنډ
 ډول او ددې ترڅنګ په اخیر کې توبه او د توبې رکنونه هم بیان
 شوي دي .

د کتاب د پیل څخه مخته د ټولو وړونو او خویندو څخه د ایماني
 ورورګلوی او خیر غوښتنې پر بنسټ غوښتنه کوو چې د حج د سفر د
 پیل څخه وړاندي د حج په مناسکو بنه ځان پوه کړي او د حج زده کړه د
 حج و سفر ته ونه ځنډوي ځکه علم د عمل څخه منته دی او بل دا چې
 د حج سفر ډېرې ستړیاوي لري، کوم فراغت او سهولت چې حاجیان

صاحبان یې په کورونو کې د حج د مناسکو د زده کړې لپاره لري همدا طلائي وخت د سفر په جریان کې هیڅوک نشي موندلای .

د حج سفر د ډېرو پیسو په بندلو او د ډېرو ځغاستو او کوښښونو په نتیجه کې کله ناکله یو مسلمان ته په لاس ورځي خو که حاجي د حج د مناسکو د زده کړې محنت او تکلیف پر ځان یونه شي نو ډېر ځله دا کېدلای شي چې دا هر څه ستړیا وي او لگښتونه دي د ناخبرتیا او ناپوهۍ لکبله ضائع او برباد شي ، نو ځکه د حج د مناسکو د زده کړې ستړیا ته باید حاجیان صاحبان د حج د سفر تر بلې هرې ستړیا تن ورکړي او کوښښ وکړي چې د حج د سفر د پیل څخه وړاندې د حج مناسک په غور مطالعه کړي په ځانگړي ډول د حج بنه ملگری کتاب چې همدا اوس ستاسو په لاس کې دی او که د حج د ښوونې کوم بل پروگرام د یوې ادارې یا یو شخص لخوا څخه ترتیب شوی وي په هغه کې هم گډون وکړي .

لا حول و لا قوة الا بالله و به استعین و هو حسبی و نعم الوکیل .

لومړی برخه

چټک حج او عمره

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام علي رسوله الكريم و علي آله و صحبه اجمعين و بعد :

د حج بنه ملگری کتاب لومړۍ برخه د اخلاص په اهميت پيلوم پدې هيله او اميد چي الله ﷻ په هر صالح عمل کي اخلاص را نصيب کړي او دريا او شهرت د آفتونو څخه مو صالح عملونه خوندي وساتي .

اخلاص

د هر عبادت د قبوليت او منل کېدو لپاره درې شيان ضروري دي ، اول ايمان لرل، دوهم د اسلام په طريقه عمل کول، دريم اخلاص لرل. د کافرانو پر نېکو او بنو عملونو ثواب نه ورکول کيږي ځکه هغوی ايمان نه لري ، د خپله ځانه چي يو څوک عبادت جوړوي هغه نه قبلېږي ځکه د عبادت طريقه بندگانو ته نه ده پرېښودل شوې بلکي الله ﷻ د عبادت د بنووني لپاره کتابونه او رسولان را لېږلي دي ، کوم عمل چي دريا ، شهرت او نورو دنياوي غرضونو لپاره وي پر هغه هم ثواب نه ورکول کيږي ځکه اخلاص پکښي نشته . الله ﷻ فرمايلي :

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

(الاسراء ٩)

ژباړه : او که څوک د صالح عمل په کولو سره د آخرت بنه ژوند غواړي د آخرت لپاره آخرت والا عمل وکړي او مؤمن هم وي نو ددغو کسانو عملونه قبلېدونکي دي .

مومنانو وړونو او خویندو ! حج د اسلام پنځم رکن دی ، خودا عبادت به هغه

مهال د الله ﷻ په دربار کي د منلو وړ وي چي په پوره اخلاص او د الله ﷻ رسول ﷺ پر طريقه اداء کړل شي .

د دنيا کارونه چي څوک د دنياوي موخو لپاره کوي هغوی ته که ثواب نه ورکول کيږي نو په آخرت کي عذاب هم نه ورکول کيږي مگر صالح عملونه داسي نه دي بلکي صالح عملونه که څوک د دنياوي موخو، نورو ته د ځان بنکاره کولو او شهرت په غرض کوي نو نه يوازې د عبادت د ثواب څخه بې برخي کيږي بلکي په آخرت کي د جهنم واور ته په ډېر سپکاوي او ذلت هم غورځول کيږي. ځکه چي الله ﷻ فرمايلي دي :

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصَلُّهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا (١٨ الاسراء)

ژباړه : که څوک په صالح عملونو دنياوي گټي غواړي نو ده لره په دنيا کي څوڼه چي مونږ و غواړو ، او د چا د پاره چي مونږ و غواړو هغه څه ورکوو کوم چي دهغه په غرض يې صالح عمل کړی دی خو بيا ده لره مو جهنم ټپک ځای ټاکلی دی ، دې جهنم ته به غنډل شوی او رټل شوی داخليږي .

په اسلام کي د عالم ، شهيد او سخي خورا لوړ مقام دی ، خو که عالم د علم زده کړه او بنسونه د دنياوي عزت او شهرت لپاره کړي وي ، شهيد هم جهاد د دنياوي عزت او شهرت د پاره کړی وي ، سخي هم مالونه د خير په لارو کي دريا او شهرت پيدا کولو لپاره بنډلي وي ، نو پر دغو کسانو به د آخرت په ورځ تر ټولو وړاندي د جهنم فيصله کيږي .

امام مسلم رحمۃ اللہ علیہ د ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ څخه یو اوږد حدیث را نقل کړی دی ، په دې حدیث کې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د دغو درو وارو کسانو حالت په تفصیل سره بیان کړی دی دلته مونږ د هغه حدیث متن په استثناء د څو جملو نور نه را نقل کوو بلکې د حدیث پر ژباړه بسنه کوو :

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمایي : په خلکو کې لومړی کس چې د قیامت په ورځ د جهنم پر بکړه پر کیږي یو هغه سړی دی چې شهید شوی وي ، دا نفر به راوستل شي ، الله جبار به د خپلو هغو نعمتونو یادونه ورته وکړي کوم چې ده لره یې ورکړي وه ، او ده لره به هم وریاد شي ، الله جبار به ورته ووايي : تا ددې نعمتونو په بدله کې کوم عمل کړی دی ؟ شهید به ورته ووايي : زه ستا په لاره کې د کفارو سره و جنگېدم تر داسې بریده چې شهید شوم .

الله جبار به ورته ووايي : درواغ وایې ، ته ددې د پاره و جنگېدلې چې بهادر درته وویل شي ، په بهادوری سره یاد شوي :

ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّىٰ أُلْقِيَ فِي النَّارِ ، بیا به دده په هکله د الله جبار د لوري امر وشي ، پر مخ به کش کړل شي ترڅو د جهنم او ورته وغورځول شي . بل هغه سړی دی چې دیني علم یې زده کړی او هم یې و نورو ته بنوولی وي او قرآن یې هم لوستلی وي ، دا عالم به راوستل شي ، الله جبار به د خپلو هغو نعمتونو یادونه ورته وکړي کوم چې ده لره یې په دنیا کې ورکړي وه او ده لره به هم وریاد شي ، الله جبار به ورته ووايي : تا ددغو نعمتونو په بدله کې کوم عمل کړی دی ؟

عالم به ورته ووايي : علم مي ستا د پاره حاصل کړی او هم مي نورو ته

و نبوی ، او قرآن می ستاد خوبی لپاره ولوست ، الله ﷻ به ورته و وایی :
درواغ وایی ، تاددی دپاره علم زده کړی چي عالم درته وویل سي ، قرآن دي
ددې دپاره ولوست چي په قاري سره یاد شي ، د عالم او قاري په نامه په دنیا
کي یاد شوې ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّىٰ أُلْقِيَ فِي النَّارِ ،
بیابه دده په اړه د الله ﷻ د لوري امر وشي او پر مخ به کش کړل شي خود جهنم
اورته وغورځول شي .

او بل هغه سپری دی چي الله ﷻ پر هغه په دنیا کي پراخي راوستې وي او د هر
ډول مالونو څخه یې مال او دولت ورکړی وي ، دا سخي به راوستل شي ،
الله ﷻ به د خپلو هغو نعمتونو یادونه ورته وکړي کوم چي ده لره یې ورکړي وه
او ده لره به هم وریاد شي ، الله ﷻ به ورته و وایی : تاددغو نعمتونو په بدله
کي کوم عمل کړی دی ؟ دی به و وایی ما د خیر یوه لاره نه ده پرې ایښې کوم
چي ته په هغه کي د مال بنسدل خوښوې مگر په هغه کي می ستاد رضا لپاره مال
خرش کړی دی ، الله ﷻ به ورته و وایی : درواغ وایی ، تاددی دپاره مالونه
بنسدل دي چي خلک و وایی : دا سخي دی ، د سخي په نامه په دنیا کي یاد
شوې . ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّىٰ أُلْقِيَ فِي النَّارِ بیابه دده په اړه د الله ﷻ
د لوري امر وشي او پر مخ به کش کړل شي خود جهنم او ورته وغورځول شي
(پای)

مومنانو وړونو او خویندو ! څوک چي اخلاص و نه لري او صالح عمل دریا او
نورو دنیاوي غرضونو دپاره کوي د هغو انجام به دا ډول وي لکه څه ډول چي
په مخکني آیت او حدیث کي بیان شو چي پایلي یې ډېري بدي وې .

نو ځکه د هر صالح عمل د کولو څخه مخته باید سپری اول د خپل ځان څخه پوښتنه وکړي چې دا کارزه ولي کوم؟ که په نیت کې یې څه خرابي وي هغه باید اصلاح کړي.

تاسو ته د پاک رسول ﷺ په حدیث کې د هغه شهید چې اخلاص نه لري انجام معلوم شو، راضی چې اوس د پاک رسول ﷺ په حدیث کې د هغه چا په انجام هم ځان خبر کړو چې هغه ته بېله دې څخه چې د جهاد ستړیا وي دي وگالي، بېله دې څخه چې بدن یې د دښمن په غشو په وینو ورنګول شي په آخرت کې د شهادت لوړ مقام او منزلت ورکول کیږي، ایا تاسو ته معلومیږي چې دا کوم نېکبخت انسان دی؟

دا هغه نېکبخته انسان دی چې اخلاص لري، خپل رب ته د زړه له کومې په اخلاص لاسونه پورته کوي او په اخلاص سره د الله ﷻ څخه د شهادت مرګ غواړي، د اکس که څه هم په خپل کور کې پر نرم بستر مې شي خو دا چې ده په اخلاص د الله ﷻ څخه د شهادت مرګ غوښتی دی، نو الله ﷻ د قیامت په ورځ د خپل فضل او مهربانۍ له مخې د شهید غوندي عزت او لوړ مقام ورکوي. رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ
(رواه مسلم عن سهل بن حنيف)

ژباړه: څوک چې په رښتني زړه د الله ﷻ څخه د شهادت مرګ وغواړي نو موږی کس به الله ﷻ د شهیدانو مقام ته ورسوي که څه هم پر خپل بستر مې شي.

د حج او عمرې بنه والي

د رسول الله ﷺ څخه د حج او عمرې په فضيلت او بنه والي كې ډېر حديثونه رانقل شوي دي خو دلته درې حديثونه د ژباړې او متن سره درته بيانوو .

رسول الله ﷺ فرمايلي دي :

مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ. (رواه البخاري عن ابي هريرة)

ژباړه : كه څوك د الله ﷻ د پاره حج وكړي او په حج كې بېهوده او د فسق خبري او د فسق كارونه ونه كړي نو هغه به كورته د گناه څخه دا ډول پاك راستون شي لكه په كومه ورځ چې د مور څخه زېږېدلی وو .

په دې حديث كې د حج دا لويه گټه ذكر شوې ده چې كه څوك په اخلاص سره د الله ﷻ لپاره حج اداء كړي يعنې رپا په كښي نه وي بلکې مقصدي يې د الله ﷻ رضا او د ثوابونو گټل وي او همدا راز په حج كې د ناروا جنسي اړيکو، ناکاره خبرو او د فسق هر ډول کار او خبري پکښي ونه كړي نو په دا حج سره به يو مخ د گناه څخه پاك شي ، ده چې هر څومره گناهونه مخته كړي دي هغه به ټول الله ﷻ د دې حج لکبله وربخښي او د گناهونو څخه به دا ډول پاك شي لكه كوچنی ماشوم چې تازه د مور څخه پيدا شوی وي .

رسول الله ﷺ فرمايلي دي : تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ

وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ حَبْتَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ

ثَوَابٌ إِلَّا الْجَنَّةَ (رواه ترمذي عن عبد الله بن مسعود)

ژباړه : تاسو حج او عمره یو په بل پسې اداء کوی ځکه حج او عمره فقراو گناهونه دا ډول له منځه وړي لکه څه ډول چې د پښ کوره د اوسپني ، سرو او سپینو زرو سره گډ ناکاره شيان او کوټ سره بېلوي او قبول شوی حج بېله جنت څخه بل ثواب او بدله نه لري .

په دې حدیث کي بیا د حج او عمرې دواړو څو فضیلتونه ذکر شوي دي یو دا چې حج او عمره چې څوک اداء کوي نو هغه به الله ﷻ د فقراو مسکنت څخه وساتي .

ځيني کسان ددې بېرې څخه حج او عمره نه اداء کوي چې وايي خرڅ مي کيږي داسي نه شي چې سبا اړ او محتاج شم په دې حدیث کي مسلمانانو ته ډاډ او اطمینان ورکول شوی دی چې د فقراو مسکنت څخه مه بېرې بلکي د حج او عمرې په وسیله سره مو الله ﷻ فقراو لوږه له منځه وړي .

دا د حج او عمرې دنیاوي گټه شوه او د آخرت گټه یې داده چې ټول گناهونه یې په رږول کيږي لکه څه ډول چې سره یا سپین زر پښ په کوره کي ویلي کړي او هغه کوټ چې ورسره گډ وي هغه یو منځني را بېل کړي ، خالص سل په سلو کي سره او سپین زر پاته شي ، همد ا ډول په حج او عمره مسلمان د گناه څخه پاک کيږي او مبرور حج يعني هغه حج چې په هغه کي څوک د گناه خبري او د گناه کارونه و نه کړي دونه زیات ثواب لري چې هغه ته به حتماً الله ﷻ جنت په عوض کي ورکوي .

ابن عباس رضی الله عنهما وایي رسول الله ﷺ د انصارو یوې ښځې ته چې أم سنان

نومبدله وویل : تا ولي زمونږ سره حج و نه کړی ؟

هغې ورته وویل چې زما خبستن دوه اوبسان لرل پر یوه هغه او زوی حج ته ولاړل او په بل اوبس باندي زمونږ مریي اوبه را کښلې ، رسول الله ﷺ ورته وویل :

فُعْمَرَةَ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِيَ (مسلم)

ژباړه : نو د رمضان يعني د روژې د میاشتي عمره د حج خای نیسي او یا یې داسي ورته وویل : زما سره د حج کولو خای نیسي .

دا چې په حج او عمره کي هم دنیاوي او هم اخروي گټي نغښتي دي نو ځکه رسول الله ﷺ وايي چې تاسو کله حج او کله بیا عمره یو په بل پسې ادا کوئ .

د حج پر بنو دلو سزا

یهود او نصاری حج نه کوي خو پر مسلمانانو باندي حج فرض دی او حج د اسلام پنځم رکن دی نو کوم کس چې د حج د ادایني توان ولري او بیا هم حج اداء نه کړي وفات شي ددې کس مړینه د الله رسول ﷺ دا ډول گڼلې ده لکه څوک چې اسلام پر یې دې پر یهودیت یا نصرانیت مړ شي .

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمایلي دي : مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ {وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حَجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا} (رواه الترمذي عَنْ عَلِيٍّ)

ژباړه : که څوک دونه توبنه او سپرلی په واک کي ولري چې تر کعبې شریفې په رسېدلای شي او بیا حج اداء نه کړي نو ددې نفر لپاره بې فرقه ده که پر یهودیت مري او که پر نصرانیت مړ کيږي ، ځکه چې الله ﷻ په قران کي وايي : د الله

ﷺ لپاره پر هغو کسانو چې و بیټ الله ته د تلو توان لري حج فرض دی او که
 څوک کفر و کړي یعنی حج اداء نه کړي نو الله ﷻ هغه ته اړتیا نه لري ځکه
 الله ﷻ د ټولو عالمونو څخه غني ذات دی .

مسلمانان وروړه ! حج په ټول عمر کې یو ځلي فرض دی که پر چا سړ کال حج
 فرض شي او حج و نه کړي او بیا شل کلونه وروسته حج اداء کړي نو ددې کس
 غاړې خلاصېږي دا ځکه چې د حج د ځنډ لکبله کومه گناه نه پراځي ، خودا
 هیچا ته نه معلومېږي چې دده د عمر څو کلونه نور پاته دي ، د شعبان یعنی
 برات په پنځلسمه شپه د راتلونکي یوه کال ټول کېدونکي او پېښېدونکي
 شيان لیکل کېږي او اړوندو موظفو ملایکو ته ښودل کېږي ، نو ځکه هر
 مسلمان ته په کار ده چې د حج په اداء کولو کې تلوار وکړي څه معلومه ؟
 کېدلای شي چې دده نوم د هغو کسانو په نوم لږ او فهرست کې ملایکو ته
 ورکول شوی وي چې هغوی سړ کال مړه کېږي او څوک چې د حج د اداء کولو
 توان ولري او حج اداء نه کړي مړ شي د دا ډول کس مرگ رسول الله په منځني
 حدیث کې د یهودیت او نصرانیت د مرگ سره برابر مرگ بللی دی .

کوم کسان چې د حج توان ولري او حج و نه کړي په قران کې الله ﷻ د هغو حج
 نه کول کفر بللی دی : وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (۹۷ ال عمران)

ژباړه : او که څوک کفر وکړي یعنی د کافرانو په شان عمل وکړي او حج اداء نه
 کړي نو زیان یې خپله هغه ته رسیږي ځکه الله ﷻ غني دی د چا و عبادت ته
 اړتیا نه لري .

د حج فرضیت

حج د هجرت په نهم کال فرض شوی دی البته ځني وايی د هجرت په لسم کال فرض شوی دی .

د هجرت پر نهم کال رسول الله ﷺ ابو بکر رضی الله عنه د حج امیر وټاکي او دا پیغام یې هم ورته ورکړ چې هلته په حج کي اعلان وکړي چې د سپړ کال وروسته بیا نه څوک پر کعبه شریفه لوڅ طواف کولای شي او نه کوم مشرک بیا حج ته راتلای شي .

د هجرت په لسم کال رسول الله ﷺ پخپله د زیات شمېر صحابه کرامو رضی الله عنهم په ملتیا د حج فریضه اداء کړه او دې حج ته حجة الوداع یعنی د رخصت کولو حج هم وایي .

د ذوالقعدې پنځه ورځي پاته وې چې رسول الله ﷺ د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې په لوري سفر پیل کړی او د ذوالحجې په څلورمه نېټه و مکې مکرمې ته ورسېدی .

د راتلونکي ایت په نازلېدلو حج فرض شوی دی .

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (۹۸ ال عمران)

ژباړه : او د الله جل و علا د پاره پر خلکو پر هغو کسانو چې بیت الله ته د تلو لاري

توان لري حج فرض دی او که څوک کفر وکړي يعني حج اداء نه کړي نو د حج نه اداء کولو زیان خپله هغه ته رسیږي ځکه الله ﷻ غني دی و هیچاته اړتیا نه لري .

په دا ایت کي د حج د اداء کولو حکم شوی دی . یوه صحابي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي ایا دا حج هر کال پر مونږ فرض دی ؟

رسول الله ﷺ ورته وویل : یا ! بلکي په ټول عمر کي یو ځلي فرض دی خو ددې صحابي په دې پوښتنه رسول الله ﷺ ودرېدی او ورته وپې ویل : که زه درته ووايم هو ! هر کال در باندي فرض دی نو بیا به هر کال در باندي فرض شي خو کولای به یې نه شی .

رسول الله ﷺ پر خپل امت ډېر مهربان وو داسي پوښتنه یې نه خوښوله چي هغه د امت د پاره ستونزي او مشکلات را منځ ته کړي نو ځکه یې دا صحابي پر دې پوښتنه زجر کړی .

په مخکني ایت کي حج پر هغو کسانو فرض شوی دی چي هغوی حج ته د تلو لاري توان ولري ځکه الله ﷻ وايي : مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا .

یوه صحابي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي د سبیل څخه څه شی مراد دی چي لکبله یې پر یو چا حج فرضیږي ؟

رسول الله ﷺ ورته وویل : سبیل زاد او راحلې ته وايي يعني که څوک د حج د سفر د تلو ، راتلو د سفر خرڅ او سپرلی ولري چي موخه ځني د حج پر سفر باندي توان دی نو پر هغه حج فرض دی .

په اوسني وخت کي د ليري ملکونو خلک حج ته په موټرانو او آلتوکو کي ځي نو څوک چي د پورونو او عيال د نفقي څخه علاوه دونه پېسې ولري چي د موټر يا آلتوکي د تلو، راتلو ټکټ په کولای شي، د سفر خرڅ او هغه پېسې چي په جبري ډول د حکومتو لخوا د حاجيانو څخه اخیستل کيږي ولري پر هغه حج فرض دی .

عمره

عمره سنت ده البته د پنځو ورځو څخه پرته نور په ټول کال کي د شپې او د ورځي هره میاشت او هره ورځ عمره ادا کېدلای شي .
د عرفات په ورځ، د لوی اختر په لومړۍ، دوهمه، دریمه او څلورمه ورځ عمره نه اداء کيږي دا ځکه چي په دې پنځو ورځو کي د عمرې اداء کول کراهیت لري

په عمره کي څلور شیان کيږي لومړی احرام تړل، دوهم پر کعبه شریفه باندي طواف کول، دریم د صفا او مروا ترمنځ تگ او راتگ کول، څلورم نارینه سر خړي يا يې وربښتان کوچني کوي او بنځي فقط د سر وربښتان د ګوتي د سر په اندازه کوچني کوي .

د عمرې احرام

څوک چي عمره اداء کوي نو تر هر څه وړاندي به په خپل کور او وطن يا په میقات ځای کي احرام تړي، د میقات بیان به وروسته درته کيږي .

احرام نیت او تلبیې ته وایي خود احرام څخه مخته په کار ده چي بدن پاک او ستره کړي غسل یا اودس تازه کړي ، نارینه د احرام جامې واغوندي يعني لونگ ووهي او پټو پر اوږو واچوي او که د نفلي لمانځه د اداء کولو وخت وو نودوهر کعتونه نفلي لمونځ په پټ سر اداء کړي .

د لمانځه وروسته به دعا گاني وکړي څو الله ﷻ دا عمره ورته اسانه او ځني قبوله یې کړي ، د دعا څخه وروسته به په زړه کي د عمرې د اداء کولو نیت وکړي دا د زړه نیت فرض دی او په خوله به هم خپل نیت داسي بیان کړي : اې الله ! ما د عمرې اراده کړې ده ته یې راته اسانه او را څخه قبوله کړه ، د نیت وروسته دي تلبیه نارینه په لور آواز او نسځي دې په ټیټ آواز ووايي :

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

عمره کونکي ته په عربي مُعْتَمِر وایي ، د عمرې په نیت او د تلبیې په ویلو مُعْتَمِر محرم گرځي ، لکه څه ډول چي د لمانځه بندیزونه د لمانځه د نیت او د نیت وروسته د تحریمې په تکبیر يعني د الله اکبر د ویلو وروسته لگول کیږي همدا ډول د احرام بندیزونه هم د حج یا عمرې د نیت او تلبیې ویلو وروسته لگول کیږي .

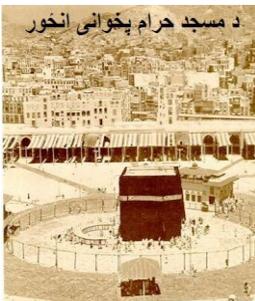
د عمرې د نیت او تلبیې وروسته عمره کونکی نوکان او وربښتان نه شي کوچني کولای ، عطر پرخان نه شي وهلاي ، مېړه او ماینه خپل منځي جنسي اړیکي نه شي پوره کولای او نه یو و بل ته په شهوت او خوند لاس وروړلای شي او نه یې مچولای شي ، نارینه ټوپۍ او لنگوټه نه شي پرسر کولای او نه

بوټونه ، پرتوگ او قميص اغوستلای شي بلکي لوخ سر به وي ، ساده ټوکران به د قميص او پرتاگه پر ځای پر ځان راپیچي او داسي څپلی به په پښو کړي چي بجلکي ورپټي نه کړي ، ښځي په احرام کي خپلي عادي جامي اغوستلای شي خو د ښځي د احرام بندیز په مخ کي دی ، ښځه به په احرام کي مخ نه پټوي البته ځوانانې ښځي د مخ څخه ليري ټوکر څوړند کولای شي تر څو د پردیو نظر پرو نه لگيږي .

ښځي د حیض او نفاس په ناروغيو کي هم احرام ترلای شي خو چي مکې مکرمې ته ورسېږي تر هغه مهاله د عمرې طواف نه شی کولای او نه مسجد حرام ته ورننوتلای شي تر څو چي ناروغي يې ختمه شوې نه وي . د حیض او نفاس څخه چي پاکه شی غسل وکړي بيا طواف او سعی کولای شي .

د عمرې طواف

عمره کونکی چي مکې مکرمې ته ورسېږي ، مسجد حرام ته به ولاړ شي څه مهال چي پر کعبه شريفه يې نظر ولگيږي الله اکبر او لا اله الا الله به ووايي او بيا به طواف د حجر اسود څخه پیل کړي ، دا طواف فرض دی ، عمره کونکی څو نه چي وکولای شي تلبیه دي وایي خو د طواف د پیل کولو سره تلبیه ختمېږي نور نو عمره کونکی تلبیه نه وایي ، د عمرې طواف او بل هر طواف د حجر اسود څخه پیلېږي . د طواف شروع کولو په نیت دي حجر اسود

مچ کړي که حجر اسود ته د گڼي گونډي لکبله نه شوای ور نژدې کېدلای نو د حجر اسود پر برابر محکنی کرښي دي مخامخ حجر اسود ته ودرېږي د بسم الله و الله اکبر د ویلو سره سم دي لاسونه پورته کړي ، بیا دې دا ډول کښته کړي لکه پر حجر اسود چي یې اېږدي ، بیا دې د ورغوي لخوا خپلي گوتي مچ کړي او پر کعبه دي طواف پیل کړي .

د یادوني وړ ده چي د طواف نیت په خوله نه ویل کیږي بلکي حجر اسود ته چي دی د طواف په اراده ورځي همدا یې د طواف نیت دی ، حجر اسود مچول یا د لیري څخه لاس یا لکړه ورغځول یا لاسونه ورته پورته کول استلام بلل کیږي د استلام څخه وروسته طواف پیلیږي ، اووه ځلي به پر کعبه شریفه راگرځي .
پر بیت الله هر ځل راگرځېدلو ته په عربي شوط ویل کیږي اووه شوطونه یو طواف کیږي ، هر شوط د لومړي شوط په شان په استلام پیلیږي .

اوپر لوشول

نارینه به د طواف د شروع کولو څخه منځته ښی . اوږه لوشه کړي یعنی د پټو په

یوه سر دي چپه اوږه پټه کړي او د پټو دا بل سر دي تر راسته اوږې لاندې په اړخ کي را تاو کړي او پر چپه اوږه دې واړوي ، په طواف کي د ښی اوږې لوشولو ته په عربي کي اضطباع وايي او اضطباع یعنی د اوږې لوشول یوازی په هغه طواف کي کیږي چي وروسته یې د صفا او مروا تر منځ تگ کیږي او هم یې د احرام جامې په تن وي .

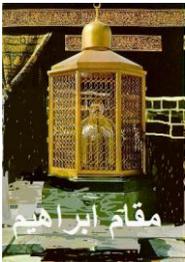
د پهلوانۍ منډه

نارینه عمره کونکي به د طواف په اولو درو شو طونو کي د پهلوانۍ منډه وهي
یعني اوږې به ښوروي او چت او چت لند لند گامونه به اخلي لکه څه ډول چي د
سپورت لپاره خلگ خغلي .

دا د پهلوانۍ وځغاستي ته په عربي کي رمل ويل کيږي ، رمل هم یوازي په
هغه طواف کي کيږي چي تر هغه وروسته صفا او مروا کيږي لکه د عمرې
طواف .

د طواف لمونځ

د هر طواف وروسته دوه رکعته لمونځ واجب دی ، عمره کونکي چي طواف

وکړي نو وروسته به يې دوه رکعته د طواف لمونځ کوي ، د
طواف د لمونځه د پاره تر ټولو غوره ځای مقام ابراهيم دی ،
یعني د مقام ابراهيم شاته دي دا ډول ځای ودرېږي چي
مقام ابراهيم دده او د کعبې شريفې تر منځ راشي ځکه په
لمونځه کي به مخامخ وکعبې شريفې ته درېږي که څوک و

مقام ابراهيم ته دا ډول ودرېږي چي مخ يې د کعبې څخه چپ وي نو د هغه
لمونځ نه صحيح کيږي ، که گنه گوڼه زياته وه او د مقام ابراهيم شاه وخوا ته هم
طواف کونکي رسېدل نو بيا به د طواف کونکو مخ نه بندوي ، ځکه د طواف
لمونځ په مسجد حرام کي هر ځای کولای شي آن تر دې چي د مسجد څخه
دباندي يې لاهم هر ځای کولای شي .

که شوک د طواف څخه د مازیگر تر لمانځه وروسته فارغ شي یا د سهار د لمانځه په مهال کي فارغ شي نو بیا به د طواف لمونځ ځنډوي په داسي وخت کي به د طواف لمونځ کوي چي په هغه وخت کي نفلي لمونځونه کېدلای شي . تر طواف وروسته دي د زمزم په اوبو ځان بنه اوبه کړي .

سعي

د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ ته سعي ويل کيږي ، په حج او عمره کي يو ځل سعي کول واجب ده ، لکه څه ډول چي اوه ځلي پر کعبې شريفې راگرځېدل يو طواف بلل کيږي دا ډول اوه ځلي د صفا او مروا تر منځ تگ کول يوه سعي شمېرل کيږي ، د صفا څخه تر مروا تگ يو شوط شمېرل کيږي د مروا څخه بېرته و صفا ته تگ دوهم شوط شمېرل کيږي دوهم ځل چي بيا همدا ډول د صفا او

مروا تر منځ تگ او راتگ وکړي څلور شوطه ځني جوړيږي دريم ځل چي بيا همدا تگ او راتگ وکړي شپږ شوطه ځني جوړيږي او بيا چي د صفا څخه تر مروا پوري ولاړ شي اوه شوطه پوره کيږي .

سعي د صفا څخه پيل کيږي پر مروا پای ته رسيږي . عمره کونکی د طواف د لمانځه څخه وروسته د سعي د پيل کولو لپاره د حجر اسود استلام کوي بيا و صفا ته پورته کيږي د صفا د غونډۍ څخه سعي شروع کوي .

صفا ته چې لږ پورته شي مخ د کعبې وخوا ته درېږي د تکبېر او دعاگانو څخه وروسته د مروا په لور په عادي تګ روانیږي، د صفا او مروا تر منځ البته د صفا خوا ته نژدې پخوا شپله وه دا شپله اوس نشته خو د شپلې ساحه په شین رنگو میلانو ښانني شوې ده، سعی کونکی چې څه وخت شنه میل ته ورسېږي نو بیا تر هغه بل شنه میله پوري په چټکتیا یعنی نیمه ځغاسته وځي، د شپلې تر ساحې چې ووځي بېرته به عادي تګ کوي څو مروا ته ورسېږي، ښځې د شنو میلانو تر منځ هم په عادي تګ ځي.

مروا ته چې پورته شي مخ د کعبې په لور درېږي تکبېر وایي او ځوني چې وکولای شي په پورته لاسونو دعاگانې کوي.

او بیا د مروا څخه په عادي تګ بېرته د صفا په لور رهي کیږي، و شنه میل ته چې راوړسېږي بیا تر هغه بل شنه میله پوري چې د شپلې برخه ده په نیمه ځغاسته ځي د شپلې د ساحې څخه چې ووځي بېرته عادي تګ کوي څو صفا ته پورته کیږي په دې سره د سعی دوه شو طه پوره کیږي.

په سعی کې هر ځل چې صفا او مروا ته پورته کیږي، مخ به پر کعبې شریفې درېږي تکبېرونه به وایي او په پورته لاسونو سره دعاگانې کیږي.

د سعی اوم شو طه پر مروا پوره کیږي، عمره کونکی چې د سعی څخه فارغ شي عمره یې بشپړېږي خو یو شی لابل هم پر پاته دی چې د هغه په کولو د احرام ټول لګول شوي بندیزونه ځني پورته کیږي هغه د سر خریل یا کوچني کول دي، ښځې سر و نه نشي خریلای البته د احرام څخه د حلالېدلو د پاره دا ضروري ده چې د ګوتي د بند په اندازه به د ټول سر څخه وربښتان غچي کوي او یا لږ تر لږه

د سر د څلورمې برخې څخه د گوتې د سر په اندازه ورېښتان غچي کړي ،
د یادونې وړ ده که بنه فقط د کوشی د سر څخه ورېښتان غچي کړي په دې
سره دا د احرام څخه نه وغي ځکه د کوشی د څوکي ورېښتان د سر تر څلورمې
برخې ډېر کم دي .

د سر خریلو ته په عربي حلق او کوچني کولو ته یې قصر ویل کیږي تر حلق یا
قصر وروسته عمره کونکی ټول هغه څه کولای شي کوم چي د احرام لکبله ځني
منع شوی وو .

حج

حج په کال کي ټاکلی موسم لري چي و هغه ته اشهر الحج یعنی د حج میاشتي وايي
چي دراتلونکو میاشتمو څخه عبارت دي: شوال ، ذوالقعدة او ذوالحجې لس ورځي
دا د حج شپې او ورځي دي .

په حج کي درې شيان فرض دي چي بايد حتمي وکړل شي ځکه که دا شيان پاته
سي حج نه صحيح کېږي يو د هغو څخه د احرام تړل دي دوهم د عرفات پر ميدان
درېدل او دريم طواف زیارت کول دي ، په دغو درو فرضونو کي يې احرام شرط
دی ، پر عرفات درېدل او طواف زیارت يې په رکنونو کي شمېرل کیږي .

حج په درو طریقو اداء کیږي چي هغه دا دي :
د افراد حج ، د تمتع حج او د قران حج .

افراد حج

تر هر څه دمخه د افراد حج طریقه په لنډ ډول درته بیانوو ، او تر هغه وروسته بیا
د تمتع او د قران حج درته نښوو .

خوپه لنډو ټکو کي ويلاي شو چي د حج په موسم کي چي څوک لمړي عمره وکړي او بيا د افراد حج پسي وکړي و دې ته تمتع حج وايي او که څوک په يوه احرام د حج په موسم کي لومړي عمره اداء کړي او بيا حج پسي اداء کړي و دې ته بيا قران حج وايي .

راځي چي لومړي د افراد حج پيل کړو د يادوني وړ ده چي دلته مونږ د افراد د حج ترتيب ذکر کوو خو دا چي کوم شي يې فرض کوم يې واجب او کوم يې سنت او مستحب دی هغه ټول به وروسته ذکر شي .

د منځه تر دې چي څوک احرام تړي په کار ده چي بدن بنه پاک ستره کړي، نوکان غچي کړي، ترنامه او بغل لاندی ورېښتان واخلي، او غسل يا اودس تازه کړي.

نارينه پر بدن عطر وهي قميص، پرتوگ، لنگوته او نوري هغه جامې چي د احرام په حالت کي يې نشي اغوستلای هغه ټولي د تن څخه ليري کړي فقط لونگ ووهي او پټو پر اوږو راتا وکړي .

که د نفلي لمونځونو د اداء کولو وخت وو دوه رکعتي نفل لمونځ به په پټ سر اداء کړي، او تر لمانځه وروسته به د حج احرام وتړي يعني لومړي به په زړه کي د افراد د حج نيت وکړي، د توجه او پام را اړولو لپاره دي په ژبه نيت هم ووايي چي : يا الله ! ما د افراد حج د اداء کولو اراده کړې ده ته يې راته اسانه او را څخه قبول کړه .

د نيت وروسته دي نارينه په لوړ آواز او نسځي په ټيټ آواز لاندې تلبيه ووايي :
لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ .

همدا دوه شيان يعني په زړه کي د حج نيت کول او ورپسې تلبيه ويل احرام بلل کيږي .

د يادوني وړ ده دا چي د حج او عمرې د پاره تر هر څه دمخه احرام تړل کيږي او بېله احرام څخه حج او عمره نه پيل کيږي احرام همدغه په زړه کي د حج يا عمرې نيت کول او ورپسې تلبيه ويل دي .

لونگ او پټو ته چي خلگ احرام وايي هغه ددې کبله چي دا هغه جامې دي چي نارينه يې د احرام په حالت کي اغوستلای شي خو ددې دا معنا نه ده چي که څوک بېله نيت او تلبيه څخه لونگ ووهي او پټو پر اوږو راوپیچي نو هغه محرم گرځي ، بلکي محرم نه گرځي .

په دې مسئله هر مسلمان پوهيږي چي د لمانځه د باندې تگ او راتگ کول ، خبری کول ، خوراک ، چنباک او داسي نور د پر کارونه جواز لري خو که څوک په زړه کي د لمانځه نيت وکړي او د نيت وروسته الله اکبر وويي نو تر هغه مهاله چي ده د لمانځه څخه سلام گرځولی نه وي پرده تگ او راتگ کول ، خبري اتري کول خوراک او چنباک کول ټول پر حرام يږي خو څه وخت چي سلام وگرځوي دا ټول بنديزونه ځني پورته کيږي .

همدا شان د حج د پاره چي څوک په زړه کي د حج نيت وکړي او تر هغه وروسته تلبيه : **لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ .** وويي

په دې سره څوک محرم گرځي او د احرام بندیزونه پر لگول کيږي .

همدا حاجي د نیت او تلبیې وروسته نه نوکان غچي کولای شي نه ورېښتان غچي کولای شي نه عطر په ځان وهلای شي دا او دې ته ورته نور بندیزونه تر هغه مهاله پر لگول کيږي تر څو چې دی د حج په اخیر کي سر خړي او یا یې کوچنی کوي .

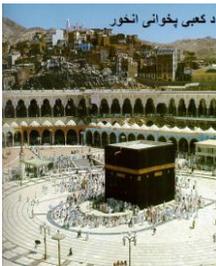
د سر په خړولو او یا کوچني کولو سره د احرام بندیزونه ځني پورته کيږي .
عمره کونکی هم همدا ډول دی چې د عمرې نیت او تلبیه ووايي بیا د سرتو خړولو یا کوچني کولو پوري د احرام بندیزونه پر لگول کيږي .

د سفر پیل

د احرام څخه وروسته د مکې مکرمې په لور سفر پیل کيږي څومره چې وکولای شي تلبیه دي وایي په ځانگړي ډول چې حالات بدليږي يعنې ناست وي ولاړ شي سپرلی ته پورته شي د سپرلی څخه را کښته شي پر لور په پورته کيږي پر کښته حرکت وکړي د حالاتو په بدلون کي لږ تر لږه یو ځلي باید نارینه تلبیه په لور آواز او بنځه یې په ټیټ آواز سره ووايي .

مکه مکرمه

حاجي صاحب چې په مکه مکرمه کي د اوسېدو ځای ومومي او یا خپل سامان یو ځای ځای پر ځای کړي کعبې شریفې ته دي ورشي ، مسجد حرام ته دي ورننوتلو په وخت کي د مسجد د ننوتلو دعا

وکړي او ښی-پښه دي اول ورنښاسي ، پر کعبې شریفې چې یې نظر ولگيږي
الله اکبر ، لا اله الا الله دي ووايي ، د هر څه وړاندي دي د حجر اسود څخه
طواف پیل کړي او ه ځلي دي پر کعبه شریفه را وگرځي او د طواف څخه
وروسته که د نفلي لمونځونو د اداء کولو وخت وو د مسجد په هر ځای کې چې
وي دوه رکعت د طواف لمونځ دي وکړي .

که د نفلي لمونځونو وخت نه وو بیا دي بل وخت د طواف لمونځ وکړي ، و دې
طواف ته طواف قدوم يعني د ورتلو لومړنی طواف وايي ، همداراز طواف
اللقاء یعنی د لومړنۍ لیدني طواف هم ورته ويل کيږي .

د طواف وروسته دي د زمزم اوبه څونه چې چينبلاي شي و دې چينبي او پرسر
دي يې هم توی کړي د طواف قدوم وروسته حاجي مفرد په مکه مکرمه کې په
احرام کې پاته کيږي ، هر وخت چې وکولای شي او زړه يې وغواړي پر کعبه
شريفه طواف کولای شي يعني او ه ځلي دي پر کعبې شريفې راگرځي او
وروسته دي د طواف دوه رکعتونه لمونځ اداء کوي .

د پردېسانو او جلاوطنو لپاره په مکه مکرمه کې تر هر شي زيات ثواب هم دا
طوافونه لري .

د اتم ورځ

د ذوالحجې د مياشتې اتمه ورځ د يوم التروية په نامه سره يادېږي ، د افراد حج
کونکي ته مفرد وايي ، مفرد د طواف قدوم يعني د لومړني ورتلو د طواف

وروسته هم هلته په مکه مکرمه کې تر یوم الترویة یعنی د ذوالحجې ترا تمې ورځې په احرام کې پاتېږي .

مفرد عمرې نه شي کولای ځکه چې د حج په احرام کې دی البته طوافونه سهار او ماښام هر وخت چې زړه یې وغواړي کولای یې شي .

د منی په لور حرکت

د ذوالحجې اتمه ورځ چې راشي نو ټول حاجیان په مکه مکرمه کې د سهار د

لمانځه د اداء کولو څخه وروسته مخ د مني پر لوري حرکت کوي .

د ماښام لمانځه منی ته رسوي د ماښام ، مازيگر ، ماښام ، ماښام او د سبا سهار لمانځونه چې ټول پنځه

لمانځونه کېږي په منی کې اداء کوي همدا شپه ټول حاجیان په منی کې تېروي

عرفات ته تگ

سبا ورځ چې د ذوالحجې نهمه نېټه او د عرفات ورځ ده د لمر شرک څخه وروسته ټول حاجیان د منی څخه د عرفات په لوري حرکت کوي په مزدلفه کې تېرېږي و عرفات ته ځانونه تر زوال مخکې رسوي .

منی د کعبې شریفې ختیځ پلوت ته واقع ده د منی و ختیځ ته پیوست مزدلفه ده او د مزدلفې و ختیځ ته پیوست د عرفات میدان دی لکه څه ډول چې په راتلونکې نقشه کې درته ښودل شوي دي .

کوم کسان چې تگ کولای شي او په عرفات کې خپل د اوسېدو ځای او کیمپ پیدا کولای شي نو د هغو لپاره پیاده تگ تر موټرانو ډېر اسان او استراحت مند دی .

عرفات

د ذوالحجې پر نهمه نېټه ټول حاجیان په عرفات کې په خپلو تم ځایونو او کیمپونو کې ځای پر ځای کیږي ، تر زوال وروسته د عرفات د وقوف یعنی د درېدو وخت پیل کیږي ، د زوال څخه وروسته ټول حاجیان په یوه آذان او دوو اقامتونو لومړی د ماپنبین لمونځ او ورپسې یې سمدستي د مازیگر لمونځ په جماعت سره اداء کوي .

د عرفات په ورځ حاجیان د مازیگر لمونځ د ماپنبین په وخت کې د ماپنبین تر لمانځه وروسته په جماعت اداء کوي ، د دواړو لمونځونو تر منځ سنت لاهم نه اداء کیږي .

د لمونځونو د اداء کولو څخه وروسته ټول حاجیان د عرفات په ساحه او

حدودو کي دننه هر چیري چي یې کیمپ او تم حای وي هلته تر لمر لوېدو پوري اوسپږي او پر عرفات وقوف او درېدل کوي .

د ذوالحجې د
نهمي نېټې د
زوال څخه
وروسته بیا تر
لمر لوېدو پوري
د عرفات وخت
دی ، همدا هغه

وخت دی چي ټول حاجیان خپل رب ته په ولاړي ولاړ د احتیاج لاسونه پورته کوي دعاوي کوي د الله ﷻ څخه د گناهونو معافي غواړي د الله لويي او عظمت بيانوي او په تلبیه کي د الله د وحدانيت او يووالي اقرار او اعلان کوي د شرک څخه بېزاري ښکاره کوي او د الله په نعمتونو اقرار او د هغه د شکر د پاره د الله حمد او ثناء بيانوي .

همدا د توبې او د دعاگانو د قبلېدلو حای دی د الله ﷻ په خپلو دغو بندگانو باندي فخر کوي کوم چي د دنيا د گوت گوت څخه راغلي دي او د الله ﷻ و هغي بلني او دعوت ته یې لبيک ویلی دی کوم چي د ابراهيم خليل الله پر ژبه ورکول شوی دی .

د نبی ﷺ د روایت مضمون دی : د عرفات په ورځ د عرفات په خلکو الله فخر کوي او ملایکو ته وایي : اې ملایکو ! تاسو دا زما بندگانو ته وگورئ ، د

لیرو اوږدو واټنونو په پرېکولو سره راغلي دي په گرزونو سپیره او د سفر لکبله یې ورپښتان بېر او تاو شوي دي ، تاسو گواه و اوسئ چي ما دوی ته ټول گناهونه بخښلي دي ، نو بیا دا حاجیان د گناهونو څخه دا ډول پاک ستنیږي لکه کومه ورغ چي د موره څخه زېږېدلي وه .

همداراز رسول الله ﷺ فرمایلي دي چي د عرفات د خلکو تر ټولو ښه دعا کومه چي ما او زما څخه وړاندي نیانو پر عرفات کړې ده :
لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي ويميت، وهو حي لا يموت بيده الخير، وهو على كل شى قدير ، دعاده .

مزدلفې ته تگ

د عرفات په ورغ چي لمر ډوب شي حاجیان د عرفات څخه منځ د مزدلفې پر لور روانیږي ، پدې ورغ حاجیان د ماښام لمونځ نه په عرفات کي او نه یې پر لاري کوي بلکي څه مهال چي مزدلفې ته ورسېږي او د ماخستن د لمانځه وخت را

داخل شي هلته په مزدلفه کي ټول حاجیان لومړی د ماښام لمونځ اداء کوي او ورپسې د ماخستن لمونځ اداء کوي او تر منځ یې سنت هم نه اداء کیږي .

د ماښام او ماخستن د لمونځونو څخه وروسته ټول حاجیان د مزدلفې په ساحه کي دننه هر چیري چي وکولای شي شپه په ارامه او هوسایي تېرولای شي .

د مزدلفې وقوف

د حج په مناسکو کې یو د مزدلفې وقوف یعنې په مزدلفه کې درېدل او تم کېدل دي .

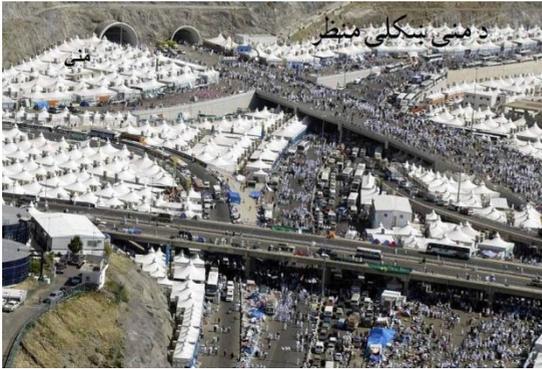
شپه چې تېره شي سپېدې وچاودي د لوی اختر لومړی ورځ پیل شي د سپېدو څخه بیا ترڅو چې لمر لا څرک وهلی نه وي د مزدلفې د درېدو وخت دی .
په دې ورځ په مزدلفه کې د سهار لمونځ د سپېدو د چاودلو څخه وروسته سمدستي اداء کېږي .

د لمانځه د اداء کولو څخه وروسته حاجیان په مزدلفه کې درېږي ، دا هم د توبې او دعاگانو د قبلېدلو وخت او ځای دی ، د سبحان الله ، لا اله الا الله ، الحمد لله ، الله اکبر د استغفار یعنې استغفر الله او د نورو ذکر ونود ویلو او قبلېدلو ځای او وخت دی .

مني ته تگ

د ذوالحجې پر لسمه نېټه چې د لوی اختر لومړی ورځ ده حاجیان د سپېدو څخه بیا تر هغه مهاله چې ښه روښنایي جوړېږي د مزدلفې د وقوف او تم کېدلو وخت دی د لمر څرک څخه څه وړاندې حاجیان د منی پر لور حرکت پیلوي د لمر څرک څخه منځته د مزدلفې د ساحې څخه خپل ځانونه باسي منځ د لوېدیځ یعنې قبلې پر لور روانېږي د محسر پر شپله د مزدلفې حدود پای ته رسیږي د محسر د مانده هغه خوا د منی په حدودو کې راځي او صحیح قول دادی چې محسر د مني په ساحه کې راځي .

تر دغه مانده به په چټکتیا حاجیان وځي البته نن ورځ د حاجیانو د زیاتي گڼي

گونې لکبله ناشونې ده
چې څوک دا ډول
وکړای شي .

حاجیان د څلو
(شیطانانو) د ویشتلو
لپاره د غټو نخودو په

اندازه وړې وړې ډبرې د مزدلفې یا په لاره کې د یو بل ځای څخه د ځان سره
اخیستلای شي البته د څلو سره شاوخوا چې کومې ډبرې دي او یو ځلي څلي په
ویشتل شوي وي په هغه دي څوک څلي نه ولي .

د یادوني وړ ده چې منی او مزدلفه ټول د حرم په حدودو کې داخل دي البته
عرفات د حرم د حدودو څخه وتلی دی .

لوی څلی

په منی کې درې څلي دي چې عوام
خلک شیطانان ورته وایي دا څلي
په عربي کې جمرات بلل کېږي ،
حاجیان چې د مزدلفې څخه منی ته
ورسیږي نو تر ټولو لومړی لوی
څلی په اوو ډبرو ولي .

د مزدلفې لخوا چي څوک و لوی څلي ته ځي نو په مخ کي يې
کوچنی څلی راځي تر هغه ورتېرېږي ورپسې منځنی څلی
راځي تر هغه هم ورتېرېږي او بيا اخري او لوی څلي ته درېږي.

د لوی اختر په اوله ورځ ټول حاجيان د زوال څخه دمخه يوازي لوی څلی په اوو
ډبرو ولي او هره ډبره د الله اکبر د ويلو سره سم د څلي په لور و غورځوي ،
ډبري د شهادت او د بتي گوتي په سرونو کي نيول کيږي او بيا و رارتاو ېږي .

حاجي چي احرام و تړي نو دده د پاره تر ټولو بنه ذکر چي سهار او ماښام يې
کوي هغه د تليبي و يل دي په ځانگړي ډول د يوه حالت څخه و بل حالت ته د
بدلون پر مهال نارينه تلبیه په لوړ آواز او بنځي يې په تیت آواز وايي ، خو چي
څه مهال د لوی اختر په اوله ورځ د لوی څلي په لور ډبره و غورځوي نو پر همدې
ځای د تليبي و يل هم پای ته رسيږي يعني د لوی څلي تر ویشتلو وروسته بيا
تلبیه نه و يل کيږي .

قرباني کول

د لوی اختر په اوله ورځ چي حاجيان د لوی څلي د ویشتلو څخه فارغه شي نو
دوهم شی چي پدې ورځ يې کوي هغه قرباني ده ، قرباني دې ته وايي چي
حاجي لږ تر لږه يو پسه يا بيزه په منی او يا د حرم په حدودو کي دننه بل ځای

حلال کړي یا د غوايي یا اوبن په اوومه برخه کې ځان ورشریک کړي، د قربانۍ لپاره د پسو، بزو، غوايانو او اوبنانو څخه تر او ماده دواړه صحیح کیږي.

په لومړۍ ورځ د لوی څلي د ویشتلو څخه وروسته قرباني کول د تمتع او د قران پر حج کونکي واجب ده خو د افراد پر حج کونکي واجب نه ده، د مفرد یعنی د افراد حج کونکي که خوښه وه قرباني دي وکړي بیا دي سر و خړی یا دي کوچنی کړي او که قرباني یې نه کول بیا د لوی څلي د ویشتلو څخه وروسته سمدستي کولای شي چې خپل سر و خړی یا یې کوچنی کړي.

سر خړیل

د لوی اختر په لومړۍ ورځ دریم شی چې حاجي صاحب یې کوي هغه حلق یا قصر یعنی د سر خړیل یا یې کوچنی کول دي، د قرباني وروسته حاجي صاحب سر خړی یا یې کوچنی کوي، ښځي یوازې قصر کولای شي یعنی د گوتې د بند په اندازه به د ټول سر څخه ورېښتان غچي کوي، که سرد څلورمي برخي ورېښتان کوچني کړي هم صحیح کیږي البته تر څلورمي برخي څخه که لاهم کم ورېښتان غچي کړي نو بیا د احرام څخه نشي وتلای.

د سر خړیلو یا کوچني کولو څخه وروسته ټول هغه بندیزونه چې د احرام لکبله پر لگول شوي وه ځني پورته کیږي، د سر خړیلو یا کوچني کولو وروسته حاجیان کولای شي چې نوکان غچي کړي خپلي عادي جامې یعنی قمیص او پرتوگ

واغوندي، ټوپۍ یا لنگوټه پر سر کړي، بوټونه په پښو کړي، عطر پر ځان ووهي البته یو بندیز لا اوس هم پر ځای پاته دی هغه داچي د خپلي ښځي سره نژدیکت نه شي کولای او نه په شهوت لاس پر تېرولای شي دا بندیز هغه مهال ورڅخه پورته کیږي چي طواف زیارت یعنی د حج فرضي طواف وکړي .

طواف زیارت

په حج کي گڼ شمېر طوافونه کیږي د یوه طواف یادونه وړاندي وشول چي د طواف قدوم په نامه یادیږي، د قدوم طواف پر مفرد او قارن باندي سنت دی،

د افراد حج کونکي چي څه مهال مکې مکرمې ته ورسېږي نو تر ټولو لومړی شی همدا طواف کوي او د هغه وروسته نفلي طوافونه هم هر وخت کولای شي په حج کي یو طواف فرض دی او د

عرفات وروسته د حج دوهم رکن دی دا فرضي طواف د طواف زیارت په نامه یادیږي .

د لوی اختر په لومړی ورځ حاجیان اول لوی څلی او ه ډبري ولي ورپسې قرباني کوي تردې وروسته سر خړیي یا یې کوچنی کوي څلورم شی همدا طواف زیارت دی چي حاجیان یې د لوی اختر په ورځ کوي .

طواف زیارت د اختر په دوهمه او دریمه ورځ هم د شپې او هم د ورځې په هر مهال کې کېدلای شي خو د اختر د دریمې ورځې وروسته چې شپه راځي په همدغه شپه یې لاهم تر سپېدو دمخه کولای شي او که په څلورمه ورځ د سهار سپېدې پر وچا وډي بیا هم هر وخت طواف زیارت کولای شي ، البته د ابو حنیفه رضی الله عنه په آند که طواف زیارت تر دریمې ورځې وځنډول شي یعني د څلورمې ورځې سپېدې پر وچا وډي خوه لا طواف زیارت کړی نه وي نو د ځنډ لکبله دم پر لزمیرې البته ابو یوسف رضی الله عنه او محمد رضی الله عنه وایي طواف زیارت که د اختر تر ورځو وځنډول شي بیا هم دم نه پر لزمیرې .

طواف زیارت هم د نورو طوافونو په څېر او ه شوطه دی یعني او ه ځلي چې د طواف په نیت پر کعبه شریفه راوگرځي همدا یو طواف شو او د هر طواف لپاره سنت طریقه داده چې د حجر اسود څخه پیل شي او پر حجر اسود پای ته ورسېږي ، د طواف څخه وروسته دوه رکعت د طواف واجب لمونځ اداء کېږي او هم د زمزم په اوبو ځان اوبه کیږي .

که منی ته تر راتگ منته یې سعی کړې نه وه یعني د حج سعی یې نه د طواف

اول منزل صفا او مروا

قدوم وروسته او نه یې تر نفلي طواف وروسته کړې وه نو د طواف زیارت وروسته سعی یعني د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ کیږي .

سعی

په حج کي هم د عمرې په څېر يو ځل سعي کيږي يعني د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ کيږي ، لکه څه ډول چي اوه ځلي پر کعبه شريفه راگرځېدل يو طواف بلل کيږي همدا ډول اوه ځلي د صفا او مروا تر منځ تگ کول يوه سعي شمېرل کيږي ، د صفا څخه تر مروا پوري تگ يو شوط شمېرل کيږي د مروا څخه بېرته و صفا ته تگ دوهم شوط شمېرل کيږي دوهم ځل چي بيا همدا ډول د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ وکړي څلور شوطه ځني جوړيږي دريم ځل چي بيا همدا ډول تگ او راتگ وکړي شپږ شوطه ځني جوړيږي او بيا چي د صفا څخه تر مروا پوري ولاړ شي اوه شوطه پوره کيږي سعي د صفا څخه پيل کيږي پر مروا پای ته رسيږي .

سعي د حج د واجباتو څخه ده ، د اختر په لومړۍ ورځ چي حاجيان طواف زيارت وکړي نو د هغه وروسته د سعي لپاره د حجر اسود استلام کوي او بيا صفا ته پورته کيږي ، صفا ته چي لږ پورته شي مخ د کعبې وخوا ته درېږي د تکبير او دعاگانو څخه وروسته د مروا پر لوري په عادي تگ روانيږي ، خو چي څه وخت شنه ميل ته ورسيږي نو بيا تر هغه بل شنه ميله پوري په چټکتيا يعني په نيمه ځغاسته ځي ، د داسنو ميلانو منځ پخوا شپله وه خو اوس شپله نشته په همدا سنو ميلانو يې ساحه نښاني شوې ده ، د شپلې تر ساحې چي ووځي بېرته به عادي تگ کوي ترڅو مروا ته ورسيږي .

مروا ته چي پورته شي مخ د کعبې په لور درېږي تکبير وايي او څونه چي وکولای شي په پورته لاسونو به دعاگاني کوي .

بیا د مروا څخه په عادي تگ بېرته د صفا په لور روانیږي ، و شنه میل چي ورسپړي بیا تر هغه بل شنه میله پوري چي د شپلې برخه ده په نیمه خغاسته ځي البته ښځی د میلانو تر منځ هم په عادي تگ ځي د شپلې د ساحې څخه چي ووځي بېرته عادي تگ کوي څو صفا ته پورته کیږي په دې سره د سعی دوه شو طه پوره کیږي .

په سعی کي هر ځل چي صفا او مروا ته پورته کیږي مخ پر کعبې شریفې درېږي تکبېرونه وایي په پورته لاسونو دعاگانې کول کیږي .

د سعی اوم شو طه پر مروا پوره کیږي ، د سعی څخه چي فارغ سي حاجیان بېرته و منی ته ځي ځکه د اختر دوهمه او دریمه ورځ به حاجیان هم په منی کي تېروي د اختر څلورمه ورځ هم که حاجي وغواړي په مني کي یې تېرول ورته غوره دي .

که حاجي سعی د طواف زیارت څخه وروسته کول نو د طواف زیارت په اولو درو شو طونو کي به د پهلوانۍ تگ (رمل) کوي .

د طواف زیارت او صفا او مروا څخه وروسته حاجیان بېرته منی ته ځي سبا ورځ درې واړه څلي ولي .

د اختر دوهمه ورځ

د لوی اختر په دوهمه ورځ چي لمر زوال وکړي یعنی د ماپښین د لمانځه

وخت را داخل شي نود همدې وخت څخه شروع بيا د راتلونکي شپې ترپايه هر مهال چي وي ټول حاجيان به درې واړه څلي هر څلی اووه اووه ډبري ولي .
د مني څخه چي مخ د قبلې پر خوا و څلو ته رهي شي لومړی اول څلی چي
الجمرة الصغرى يعني د کوچني څلي په نامه يادېږي اووه ډبري ويشتل کيږي
چي د هر وار ويشتلو سره به الله اکبر وايي .
اول څلی چي اووه ډبري وولي د گڼي گونې څخه دي د قبلې خواته ځان وباسي
او هلته دي مخ پر قبله ودرېږي په پورته لاسونو دي څوني چي وکړای شي
دعاگاني دي وکړي .

د دعاوو څخه وروسته دي مخ پر قبله وررهي شي دوهم څلي ته دي ځان
ورسوي دوهم څلی د الجمرة الوسطى يعنى منځني څلي په نامه يادېږي ،
منځنی څلی دي هم اووه ډبري وولي او د هر وار ويشتلو سره دي الله اکبر
وايي .

د اوو څلو تر ويشتلو وروسته دي مخ د قبلې خواته د گڼي گونې څخه ځان
وباسي او قبلې ته دي مخامخ ودرېږي په پورته لاسونو دي دعاگاني وکړي هره
دعا چي يې زده وي په هر ژبه چي وي د خپل رب څخه دي خپل حاجتونه
وغواړي خو کوم څه چي په خوله غواړي په زړه کي دې هم غواړي لکه څه ډول
چي يې ظاهرا د احتياج لاسونه خپل رب ته پورته کړي دي او الله ﷻ ته ځان اړ
او محتاج ښکاره کوي په زړه کي دي تر دې لاهم زيات ځان الله ﷻ ته اړ او

محتاج و بولي او او بنکي دي پر خپل اخلاص د گواهي د پاره د خپل غني او مهربانه رب په حضور کي تر سترگو وڅڅوي .

د دعا څخه وروسته دي مخ په وړاندي د قبلي وخوا ته رهي شي ترڅو ودریم

څلي ته چي جمره العقبه يعني د کوتل څلي ورته وايي ځان ورسوي ، دا څلي دي هم او وه ډبري وولي او د ويشتلو وروسته دي هلته د دعا لپاره نه درېږي بلکي بېله دعا کولو څخه دي ځني رارهي شي او که زړه يې وونو خپل تېک ځای او کېمپ ته د راحت لپاره تللی شي .

د اختر دريمه ورځ

د اختر د دريمي ورځي مناسک يعني د حج ځانگړي عبادتونه کت مټ د دوهمي ورځي په شان دي ، د زوال څخه وروسته درې واړه څلي هر څلي او وه او وه ډبري ويشتل کيږي .

د مني لخوا څخه چي ورځي اول لومړی څلي بيا منځی څلي او بيا د منی د پای لوی څلي ويشتل کيږي .

د لومړي څلي او منځنی څلي د ويشتلو وروسته حاجي صاحب هلته د دعا د

پاره په ولاړې تمپري . مگرد دریم څلي د ویشتلو وروسته بېله تمېدلو او دعا کولو څخه ځني راستنپري .

د یادوني وړ ده چې د اختر په اوله ورځ یوازې لوی څلی د سپېدو څخه وروسته ویشتلای سي البته افضل یې د لمر ختو څخه وروسته بیایې د ورځي په هر مهال کي ویشتلای شي او که د ورځي یې و نه ولي نو په ورپسې شپه کي یې هم ویشتلای شي .

په دوهمه او دریمه ورځ درې واړه څلي هره ورځ د زوال څخه وروسته ویشتل

کيږي ، په دوهمه ورځ که څوک څلي د ورځي په مهال کي و نه ولي نو په ورپسې شپه کي یې لاهم د سپېدو د چاودلو څخه دمخه ویشتلای شي .

همدا راز په دریمه ورځ که څوک د زوال وروسته د ورځي په خوا کي څلي و نه ولي نو هغه کولای شي چې په ورپسې شپه کي درې واړه څلي وولي دا ځکه چې د حج په ورځو کي راتلونکې شپه د منځنۍ ورځي په جمله کی شمېرل کيږي يعنې که د هري ورځي ځانگړی عبادت پاته شي نو هغه په ورپسې شپه کي هم اداء کولای شي .

د مثال په ډول که څوک د عرفات په ورځ د ورځي پر مهال عرفات ته ځان و نه رسوي لمر پر ولوېږي نو دا نفر که په ورپسې شپه کي د سپېدو څخه مخکي یو ځل د عرفات و ساحې ته ور داخل شي نو حج یې صحیح کيږي .

د اختر څلورمه ورځ

د اختر د څلورمې ورځې د څلو ویشتل د حاجیانو په خوښۍ پورې اړه لري د اختر په دریمه ورځ چې د څلو د ویشتلو څخه فارغه شي نو د حاجیانو خپله خوښه ده چې مکې مکرمې ته ځي او که په منی کې پاتېږي اوسبا ورځ هم ځلي ولي .

که د اختر په څلورمه ورځ یې ځلي نه ویشتل نو په کار ده چې د اختر په دریمه ورځ د لمر لوېدو څخه منځته د مني څخه ووځي ځکه که لمر په منی کې پر ولویږي نو بیا یې د مني څخه وتل کراهیت لري او که دا شپه هم هلته په منی کې پاته شي د اختر د څلورمې ورځې سپېدې پروچاودې نو بیا به حتما په منی کې پاتېږي او د څلورمې ورځې د څلو ویشتل هم پروچاویږي .

کوم کسان چې د اختر په څلورمه ورځ په منی کې پاته شي هغوی به د زوال څخه وروسته د دوهمې او دریمې ورځې په شان درې واړه ځلي ولي او تر څلو د ویشتلو وروسته به مکې مکرمې ته ځي .

طواف الصدر

حاجیان چي د منی د مناسکویعني د خلود ویشتلو څخه څوک د اختر په دریمه ورځ او څوک بیا د اختر په څلورمه ورځ فارغه شي نو بیا ټول مکې مکرمې ته ځي .

د منی څخه د مکې پر خوا د محصب په نامه هواره شپله ده ، رسول الله ﷺ د منی څخه هلته ستون شوی دی او بیا یې د هغه ځای څخه طواف الصدر او بیا د مدینې په خوا کوچ کړی دی نو ځکه په محصب کې لږ کړی تم کېدل مستحب دي خو په اوسنیو وختونو کې د گڼې گونې لکبله داستونزمن کار دی .

د کومو حاجیانو کورنه چي په مکه مکرمه یا حل کې دي نور نو د هغو د حج مناسک ټول و پای ته ورسېدل خو کوم کسان چي د مکې مکرمې او د حل څخه د باندي د نورو بناونو او وطنونو څخه راغلي دي پر هغو باندي د حج یو طواف پاته دی چي هغه ته طواف الصدر یعنی د ستیندو طواف یا طواف الوداع یعنی درخصتېدلو طواف وايي ، دا طواف واجب دی .

حاجیان چي هر وخت د مکې مکرمې څخه ځي نو د تگ څخه وړاندي به په عادي جامو کې پر کعبه شریفه یو طواف کوي تر طواف څخه وروسته به په مسجد کې د طواف دوه رکعته لمونځ اداء کوي .

د طواف دوه رکعته لمونځ که څوک په مسجد حرام کې ونه کړي نو د مسجد حرام د باندي په هر ځای کې یې هم کولای شي .

حاجیان د طواف الصدر څخه مخته نفلي طوافونه هم هر وخت چي يې زړه وغواړي کولای يې شي خو د تلو څخه لږ وړاندي بايد يو طواف درخصت کېدو په نیت وکړي .

که چيري حاجي د طواف زیارت څخه وروسته نفلي طواف کړی وي او د مکې مکرمي څخه د تللو په وخت کي د طواف الصدر د کولو وخت ورته پيدا نشي او يا همداسی د مکې مکرمي څخه بېله طواف الصدر څخه ولاړ شي نو هغه نفلي طواف چي د طواف زیارت څخه وروسته يې کړی دی هغه يې په طواف الصدر کي شمېرل کيږي .

ښځو ته که په منی کي او يا د منی څخه تر وتلو وروسته مياشتنی ناروغي د حیض او يا د لنگون وروسته ناروغي (نفاس) ورته پېښه شي نو په دې ناروغي کي ښځي طواف نشي کولای ځکه پدې ناروغي کي د ښځو د پاره مسجد ته ننوتل ناجائزه دي دا ښځي به طواف الصدر د حیض او نفاس څخه وروسته کوي خو که چيري په دا ناروغي کي يې د تلو نوبت ورسېدی نو دوی کولای شي چي بېله طواف الصدر څخه خپلو کورونو ته ولاړي شي ځکه د حیض او د نفاس لکبله طواف الصدر د ښځو د ذمې څخه ساقطیږي .

د تمتع حج

وړاندي مو لوستي وه چي حج پر درې ډولونو ويشل کيږي چي يو ډول يې د افراد حج دی و افراد حج کونکي ته مفرد ويل کيږي .

مخته چي د حج کومه طریقه درته ونبودل شوه دا د افراد حج طریقه وه اوس د حج دوهم ډول چي د تمتع په نامه یادېږي درته بیانوو .

تمتع دوه ډوله ده یو داچي هدې یعنی قربانی د ځان سره هم بوځي دغه ډول تمتع نن ورځ د پر کم بلکي بیخي خلک کولای نه شي نو ځکه مونږ دلته د تمتع دوهم قسم درته بیان کوو .

کوم کس چي د تمتع حج کوي هغه ته په عربي ژبه کي مَتَمَّعَ وايي .

مونږ وړاندي لومړی د عمرې لنډه طریقه درته بیان کړه او ورپسې مو د افراد حج طریقه درته ونبوول ، که مو مخکنۍ پانې په غور سره لوستي وي نو بیا د تمتع په طریقه په اساني پوهېدلای شی هغه داچي تمتع د عمرې په احرام کي مکې مکرمې ته راځي عمره اداء کوي د عمرې د ادایني څخه وروسته پېله احرامه په مکه مکرمه کي اوسېږي کله چي د ذوالحجې اتمه نېټه راشي نو د حرم څخه د حج احرام ترې د قدوم طواف نه کوي ځکه دی د مکې د هستوګنو په شان دی البته د طواف قدوم څخه پرته نور ټول مناسک د مفرد په شان کوي او بل د افراد او د تمتع د حج ترمنځ دوهم فرق دادی چي د تمتع پر حج کونکي باندي د لوی اختر په لومړۍ ورځ د لوی څلي د ویشتلو وروسته قرباني کول واجب ده همدا قربانی بیا پر مفرد حاجي واجب نه ده خو که پخپله خونه یې د ثواب لپاره کوی کولای یې شي .

د تمتع تفصیلي بیان

ستاسو د بنه پوهاوي لپاره د تمتع حج درته څه تشریح کوو .

د تمتع په حج کي حاجي د حج په میاشتو کي یعنی په شوال یا ذوالقعدة او یا ذوالحجه کي د خپل وطن څخه فقط د عمرې په احرام کي مکې مکرمې ته راځي ، مکې مکرمې ته چي راوړسپړي پر کعبې شریفې د عمرې طواف کوي وروسته دوه رکعته د طواف واجب لمونځ کوي او بیا د عمرې سعي یعنی د صفا او مروا ترمنځ تگ کوي د سعي په کولو عمره اداء شوه ځکه په عمره کي احرام شرط دی طواف یې فرض دی او سعي یې واجب ده د همدغو درو شيانو په کولو عمره بشپړ کيږي ددې وروسته د احرام د بندیزونو څخه د وتلو د پاره به سرخړي او یا به یې کوچنی کوي .

د سرخړيلو او یا کوچني کولو وروسته حاجي په مکه مکرمه کي د مکې مکرمې د هستوگنو په څېر بېله احرامه او سپړي او هر وخت چي وغواړي طواف کولای شي .

د پردېسانو او مسافرو لپاره تر ټولو غوره عمل همدا طوافونه دي چي څو نوي وکولای شي په هغه اندازه دي نفلي طوافونه کوي .

يوم التروية یعنی د ذوالحجې د میاشتي اتمه نېټه چي راشي نومتمع هم د مکې مکرمې د خلکو په شان په مسجد حرام یا په خپله عماره او هستوگن ځای کي یوازي د حج احرام تړي یعنی په زړه کي د حج عزم او اراده کوي او وروسته تلبیه ورپسي وایی او په دې سره محرم گرځي .

پر تمتع باندي طواف قدوم نشته ځکه دی د مکې په خلکو کي شمېرل کيږي بلکي د احرام تړلو څخه وروسته به منی ته ځي .

متمتع د ذوالحجې د اتمې نېټې څخه مخته هم په حرم کې د حج احرام تړلای شي .

متمتع د احرام تړلو څخه وروسته د اتم په ورځ د سهار د لمانځه څخه وروسته

منی ته ځي هلته هغه څه کوي کوم چي مفرد حاجي کول يعني د ماپښين مازيگر ، ماښام، ماخستن او د سبا سهار لمونځونه په

منی کې کوي ، سبا ورځ د لمر څرک څخه وروسته عرفات ته ځي ، په عرفات کې د زوال وروسته اول د ماپښين او سمدستي ورپسې د مازيگر لمونځ د ماپښين په وخت کې په جماعت اداء کوي بيا تر لمر لوېدو پوري په عرفات کې

په تلبیه ، تکبېرونو دعاگانو او درودونو وخت تېروي د لمر تر لوېدو وروسته مزدلفې ته ځي ،

د ماښام لمونځ په ماښام کې نه کوي مزدلفې ته چي ورسيږي هلته د ماخستن په وخت کې

اول د ماښام بیا د ماخستن لمونځونه په یوه اذان او دوو اقامتونو اداء کوي او تر منځ یې سنت او نفلي لمونځونه هم نه کیږي .

شپه په مزدلفه کې په آرامه تېروي ، دا شپه په مني کې تېرول سنت طریقه ده شپه چې تېره شي د صبح صادق سره سم د سهار لمونځ اداء کوي د لمانځه څخه وروسته بیا چې لمر لا راختلی نه وي د مزدلفې د وقوف یعنی د درېدو وخت دی او دا د حج د واجباتو څخه دي ، ټول حاجیان په ولاړې په پورته لاسونو دعاوي کوي ، تکبېرونه او د توحید کلمه ، تلبیه ، تسیحات او حمد او ثناء وایی . دا خبره لومړۍ ورځ چې سهار ښه روښنایي جوړه شي د لمر څرک څخه دمخه د منی په لور رهي کیږي ، منی ته چې ورسیري نو په همدې ورځ دا څلور شیان یو په بل پسې اداء کوي .

اول لوی څلی اووه ډبري ولي تر هغه وروسته په دوهم قدم کې قربانی کوي ، قربانی پرتمتع باندي واجب ده ، د تمتع په قربانی کې ټول هغه حیوانات صحیح کیږي چې اختری په کېدلای شي .

متمتع به پسه یا بزه حلالوي یا د اوبس یا غوایي په اوومه کې به برخه اخلي په دغو څلورو وارو حیواناتو کې نر او ماده دواړه صحیح کیږي

دریم : تر قربانی وروسته نارینه سرونه خړیې یا یې کوچني کوي البته ښځي د ټول سرد ورېښتانو څخه د ګوتي د یوه بند په اندازه ورېښتان غچي کوي .

د سرخړیلو یا کوچني کولو څخه وروسته پر نارینه او ښځو چې د احرام لکبله

کوم بندیزونه لگیدلي وه هغه ټول ځني پورته کيږي البته یو بندیز لا اوس هم پر پاته کيږي هغه داچي مېړه او ماینه په خپل منع کي نژدېکت یعنی جماع نشي کولای او نه په شهوت او خوند یو پر بل لاس تېرولای شي .

څلورم : تمتع حج کونکی د سرخړیلو یا کوچني کولو وروسته ځان پاک او ستره کوي نوکان کوچني کوی د بدن خیره د ځان څخه ليري کوي عادي جامې اغوندي او بیا و مکې مکرمې ته د طواف زیارت د پاره ځي .

هلهته چي ولاړ شي د فرضي طواف په نیت او وه ځلي پر کعبه شریفه راگرځي دا طواف د حج دوهم رکن دی د طواف زیارت وروسته هم د نورو طوافونو په شان دوه رکعت د طواف واجب لمونځ اداء کيږي .

د طواف زیارت په کولو سره هغه پاته بندیز یعنی د خپلي ښځي سره د جماع نه کولو بندیز هم پورته کيږي .

د طواف زیارت څخه وروسته سعی یعنی د صفا او مروا ترمنځ تگ او راتگ کيږي .

سعی پر حج کونکي او عمره کونکي دواړو باندي یو ځلي واجب ده . سعی هغه وخت کېدلای شي چي مخته یې طواف وشي بېله طواف څخه سعی نه صحیح کيږي .

حاجي چي د حج سعی کوي نو مسنون ترتیب یې دا دی چي د طواف زیارت څخه وروسته یې وکړي خو منی ته د تلو څخه مخته هم د حج سعی کېدلای شي .

متمتع که د حج سعې د منی د تگ څخه منخته کوله نو څه مهال چې د حج احرام و تړي پر کعبه شریفه دي نفلي طواف و کړي د نفلي طواف څخه وروسته دي د صفا او مروا ترمنځ تگ وکړي .

په ننی زمانه کي د ډبري گڼي گونې لکبله ډبر حاجیان د حج سعې یعنی د صفا او مروا ترمنځ تگ و منی ته د تللو څخه وړاندي کوي . متمتع که صفا او مروا د منی د راتگ څخه منخته کړي وه نو د لوی اختر په اوله ورځ چې د منی څخه و مکې مکرمې ته راشي یوازي طواف زیارت کوي د طواف زیارت څخه وروسته به منی ته ستیږي او د څلو د ویشتلو شپې او ورځي په منی کي تېریږي .

متمتع که صفا او مروا د منی د راتگ څخه منخته نه وه کړي نو د طواف زیارت څخه وروسته چې د طواف لمونځ یې وکړ د حجر اسود برابرې ته به ورشي د حجر اسود د استلام یعنی لاس پورته کولو وروسته دي د صفا په لور و خوځي .

صفا ته چې لږ څه پورته شي کعبې ته دي مخامخ و درېږي تکبیر دي ووايي د الله پاکي او حمد دی بیان کړي د دعا د پاره دي لاسونه د دعا په څېر پورته کړي هر ډول دعا چې غواړي هغه دي کوي ځکه دا د دعا د قبلدلو ځای او وخت دی د دعا څخه وروسته دي د مروا په لور را کښته شي د دوو میلانو ترمنځ دي په چټکتیا په نیمه ځغاسته و ځغلي البته بسځي دي په عادي تگ ځي .

د دوو میلانو د منځ څخه علاوه نور تگ دي په عادي ډول کوي ، مروا ته چې پورته شي هلته دي هم هغه ډول منځ پر کعبه و درېږي دعا گاني دي کوي څه ډول

چي پر صفايي کول دا د سعي يو شوط شو بيا دي د مروا څخه را کوزه شي د صفا په لور دي رهي شي ، د شنو ميلانو تر منځ دي په نيمه ځغاسته و ځغلي او صفا ته دي پورته شي دا د سعي دوهم شوط شو ، په همدا ډول دي اووه شوطونه پوره کړي ، يوه خبره د يادولو وړ ده هغه دا چي سعي د صفا څخه پيلېږي او پر مروا پای ته رسيږي ، د سعي څخه وروسته حاجيان بېرته منی ته ځي او هلته شپه تېروي .

د اختر په دوهمه ورځ د زوال وروسته درې سره ځلي ويشتل کيږي خو شروع د کوچني ځلي يعني د منی لخوا د اول ځلي څخه کيږي د اول او دوهم ځلي د ويشتلو وروسته د دعا د پاره مخ پر قبله درېږي خو د دريم ځلي د ويشتلو څخه وروسته د دعا د پاره نه پاته کيږی .

د اختر په دريمه ورځ کټ مټ د دوهمي ورځي په ډول دري واړه ځلي ويشتل کيږي .

دریمه ورځ چې څلي وولي که سبا ته نه پاته کېدی نو د لمر د بېدو دمخه دي د منی څخه ووځي ځکه که شپه پر راشي بیا نو په کار ده چې پسي پاته شي که په شپه کي ځني ولاړ شي دمخه پر لازم کېږي البته گناه ده او که د شپې پاته شي د څلورمي ورځي سپېدي پروچاودي نو بیا به حتما هلته پاتېږي د اختر د دوهمي او دریمي ورځ په شان د زوال وروسته به درې واړه څلي وولي .

متمتع چې د اختر په دریمه یا څلورمه ورځ مکې مکرمې ته ولاړ شي هلته دی بېله احرامه او سپړي هر وخت چې زړه یې وغواړي پر کعبه شریفه طواف کولای شي .

څه وخت چې د تلو اراده وکړي نو یو طواف دي د طواف الصدر په نیت وکړي داد مکې مکرمې څخه د رخصتېدلو طواف دی، او کوم کسان چې د مکې څخه د دباندې وطنونو څخه راغلي دي پر هغو واجب دی .

داد تمتع حج طریقه وه ، د تمتع حج زموږ د امامانو په آند د افراد تر حج غوره او ښه دی ، ځکه د تمتع حج په سفر کي عمره او حج دواړه کېږي او د افراد په حج کي یوازې حج اداء کېږي .

د تمتع او قران حج د مکې مکرمې هستوگن نشي کولای ، مکي هستوگن که حج کوي نو په همدا کال د شوال د میاشتي څخه بیا د حج تر اداينې پوري به عمره نه اداء کوي .

د قران حج

د حج دریم ډول قران دی، د قران حج کونکي ته قارن وایي، د قران حج زمونږ د امامانو په آند تر تمتع لاهم غوره او ښه دی، د افراد او تمتع حج مو په پوره تفصیل درته بیان کړی، د قران حج د زده کړي لپاره په هغه اندازه تفصیل ته اړتیا نشته څومره تفصیل چي د افراد او تمتع په حج کي درته بیان شو، په لنډو ټکو کي ویلای شو چي د میقات حای یا د هغه څخه مخته د عمرې او حج د پاره یو حای احرام تړلو ته قران وایي.

د عمرې او د حج د هر ډول احرام تړلو ادا ب ټول یو شان دي، دا احرامونه یو د بل څخه فقط په نیت کي بیل دي، قارن یعنی د قران حج کونکی په زړه کي د عمرې او حج د وارو نیت کوي او په ژبه یې هم ورسره ویلای شي: چي ای الله! ما د عمرې او حج د اداء کولو اراده کړې ده ته یې راته آسانه کړه او را څخه قبول یې کړه، د نیت څخه وروسته سمدستي تلبیه ویل کیږي:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

قارن چي مکې مکرمي ته ورسېږي تر هر څه دمخه عمره اداء کوي یعنی پر کعبه طواف کوي تر هغه وروسته د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ کوي. د عمرې د اداء کولو څخه وروسته به سر نه خړیي او نه به یې کوچنی کوي ځکه قارن په یوه احرام عمره او حج دواړه اداء کوي، عمره چي اداء کړي ورپسې د مفرد د حج په شان حج اداء کوي.

قارن چې د عمرې څخه فارغ شي یعنی طواف او د صفا او مروا ترمنځ تگ او راتگ وکړي نو بیا به بل طواف د طواف قدوم کوي، د طواف قدوم څخه وروسته قارن په احرام کې په مکه مکرمه کې پاته کیږي، هر وخت چې زړه یې وغواړي نفلي طوافونه کولای شي.

د ذوالحجې اتمه نېټه چې راشي منی ته به ځي د نهم په ورځ به عرفات ځي بیا به مزدلفې ته راځي، پر لسمه نېټه چې د لوی اختر اوله ورځ ده د مزدلفې څخه منی ته راځي، اول یوازې لوی څلي ولي بیا قربانی کوي. پر متمتع او قارن باندې قرباني کول واجب ده خو که چا د قرباني وسع او توان نه درلودی نو هغه کولای شي چې د قربانی پر ځای لس ورځي روژې ونیسي، درې روژې به د لوی اختر د اولي ورځي څخه منته نیسي. او اووه روژې به د حج ترادایني وروسته په خپل کور کې نیسي، البته په مکه مکرمه کې یې هم د حج ترادایني وروسته نیولای شي.

کوم کس چې د قربانی توان نه لري او منته یې درې روژې نیولي وي نو هغه د لوی څلي د ویشتلو څخه وروسته سر خریلای یا کوچنی کولای شي.

او کوم قارن او متمتع چې د لوی اختر د اولي ورځي څخه منته درې روژې نه وي نیولي او یا د قربانی توان لري نو هغه به د لوی څلي د ویشتلو وروسته حتمي قرباني کوي، قارن د قربانی څخه وروسته سر خریي یا یې کوچنی کوي او بیا مکې مکرمې ته ځي او هلته طواف زیارت کوي.

ترهغه وروسته سعي کوی يعني د صفا او مروا ترمنع تگ او راتگ کوي تر
سعي وروسته منی ته ځي په منی کي تر دريمي يا څلورمي ورځي د څلود
ويستلو د پاره پاتيري .

د مني څخه وروسته مکې مکرمې ته راځي او هروخت چي د مکې مکرمې
څخه د خپل کوريا مدينې منورې په خوا سفر کوي د رخصت طواف يعني
طواف الصدر به کوي او پدې سره د قارن حج پای ته رسيږي .

الله ﷻ دي د ټولو حاجيانو حجونه قبول او مبرور وگرځوي .

آمين يا رب العالمين .

دوهمه برخه

حجة الوداع

د حج بنه ملگری کتاب په دوهمه برخه کې د نبی ﷺ د حجة الوداع اړوند هغه اوږده حدیث جمله په جمله ژباړه درته کوو چې امام مسلم رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ د جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ څخه را نقل کړی دی ، پدې حدیث کې د رسول الله ﷺ د حج تفصیلي کیسه ذکر شوې ده ، البته په ځینو ځایونو کې د بنه وضاحت یا د اختلاف د بیانولو لپاره د دوو قوسونو ترمنځ د احادیثو د نورو کتابونو څخه ځنې هغه جملې هم د ژباړې سره یو ځای را نقل کوو کوم چې هغه هم د جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ څخه نورو محدثینو را نقل کړي دي او که د بل کوم صحابي څخه را نقل شوي وي نو د هغه نوم هم ورسره لیکو خو د مسلم روایت بنه په تشریح شي .

د حج د سفر اعلان

دا روایت جعفر رَضِيَ اللهُ عَلَيْهِ د خپل پلار محمد الباقر رَضِيَ اللهُ عَلَيْهِ څخه کوي محمد الباقر رَضِيَ اللهُ عَلَيْهِ د علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کړوسی دی ، محمد الباقر رَضِيَ اللهُ عَلَيْهِ وايي مونږ و جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورغلو ، دی پدې وخت کې په سترگو ژوند وويو په بل پسې يې مونږ وپوښتولو ترڅو چې نوبت ما ته راو رسېدی ما ځان ورته معرفي کړ چې زه محمد بن علي بن حسين يم ، جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راته وويل : اې وراره ! بنه راغلي چې څه دي زړه وي د هغه پوښتنه وکړه ، ما ورته وويل : د رسول الله ﷺ د حج کیسه راته وکړه ، ده په گوتو اشاره وکړه :

فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحْجَّ ثُمَّ أَذِنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجٌّ

او وې ويل: رسول الله ﷺ نهه کاله په مدينه کې واوسېدی، حج یې ونه کړ د هجرت په لسم کال یې په خلکو کې اعلان وکړی چې رسول الله ﷺ حج کونکی دی.

فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشْرًا كَثِيرًا كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ نُو وَمَدِينِي تَه دېر انسانان راغلل، هر یوه تلابن کاوه چې په رسول الله ﷺ پسې اقتدا وکړي او دده په شان د حج مناسک پرځای کړي.

د حج د سفر پیل

فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّى أَتَيْنَا ذَا الْحَلِيفَةِ.

نو مونږ د مدينې څخه راووتلو څو ذوالحليفې ته راغلو.

فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عَمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ أَصْنَعُ.

د ابوبکر ﷺ د بنځې اسماء بنت عميس ﷺ زوی پیدا شو کوم چې محمد بن ابی بکر نوم یې دی.

اسماء ﷺ ورسول الله ﷺ ته حال ورو لېږي چې څنگه وکړم؟

قَالَ اغْتَسِلِي وَاسْتَنْفِرِي بِثَوْبٍ وَأَحْرَمِي :

رسول الله ﷺ ورته وویل : غسل وکړه ، د وینو د مخنیوي د پاره نیکر
غوندي ټوکړ پر ځان راتا وکړه او د حج احرام یعنی نیت وکړه او تلبیه ووايه .
فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ : رسول الله ﷺ د ذوالحلیفې په مسجد
کي لمونځ وکړی .

ثُمَّ رَكِبَ الْقِصْوَاءَ حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ نَافِئُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ :
بيا رسول الله ﷺ پر قصواء نومي او بني سپور شو شو او بنه يې د نبت ته پورته
شوه .

نظرتُ إلى مدِّ بَصْرِي بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ رَاكِبٍ وَمَاشٍ وَعَنْ يَمِينِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَعَنْ
يَسَارِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَمِنْ خَلْفِهِ مِثْلَ ذَلِكَ :

زما چي څوني نظر رسيدی د رسول الله ﷺ مخ ته ، بنی خواته ، چپې خوا او
شاته څوک سپاره او څوک پياده حاجيان ورسره مله وه .

وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا وَعَلَيْهِ يَنْزِلُ الْقُرْآنُ وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ وَمَا عَمَلَ
بِهِ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ :

او رسول الله ﷺ زموږ په منځ کي وو ، قرآن پرده نازلېدی ، او هم ده ته يې
تاويل او مفهوم معلومېدی ، ده چي څه ډول عمل په کاوه نو موږ هم هغسي
عمل په کوو .

احرام تړل

قَاهَلَّ بِالتَّوْحِيدِ : نور رسول الله ﷺ د الله ﷻ د وحدانيت او يووالی تلبیه وویل :
لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ ،

هر وخت حاضریم ای الله! هر وخت حاضریم، حاضریم، ته هیخ شریک نه لری، حاضریم، یقینا ستاینه تالره ده، او نعمتونه هم ټول ستا لخوا څخه دي، او سلطنت او واکمني هم ستا ده، ته هیخ شریک نه لری.

وَأَهْلَ النَّاسِ بِهَذَا الَّذِي يُهْلُونَ بِهِ : او خلکو په همدا ډول تلبیه وویل کوم چي دوی یې وایي یعنی پردغه یې څه الفاظ وراضاځه کړل

قَلَّمَ يَرُدُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمْ شَيْئًا مِنْهُ :

خو رسول الله ﷺ د دوی په تلبیه کي د اضاځه کړو الفاظو کوم شی هم رد نه کړي وکړم رَسُولُ ﷺ تَلْبِيئَهُ :

رسول الله ﷺ تر پایه په خپل ډول تلبیه وویل .

قَالَ جَابِرٌ ﷺ لَسْنَا نَنُوي إِلَّا الْحَجَّ :

جابر ﷺ وایي مونږ بېله حج څخه د بل شي نیت نه وو کړی .

لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ مَوْنِوَعْمَرَهُ د حج سره هیخ نه پیژندل

مکي ته تشریف ورل

حَتَّى إِذَا أَتَيْنَا مَعَهُ شَوْحِي كَعْبِي تَه ورسره راغلو .

(صبح رابعه مضت من ذي الحجة، مسلم، ابوداود و غیرهما : د ذوالحجې پر

څلورمه نېټه د سهار په مهال کي) (أتى النبي ﷺ باب المسجد فأناخ راحلته

ثم دخل المسجد ، ابن خزيمة و الحاكم : نبي ﷺ اد مسجد حرام دروازي ته

راغلی او بنه یې چوخ کړه بیا مسجد حرام ته ننوتی .)

د طواف پیل

اسْتَلَمَ الرُّكْنَ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا
 د حجر اسود استلام بی وکری یعنی مچ بی کپی، د طواف په اولو درو شو طونو
 کي بی رمل یعنی د پهلوانی په ډول منډه ووهل او په پاته څلورو شو طونو کي
 په عادي تگ پر کعبه شریفه راوگرځیدی.

(عَبْدُ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ
 سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ

{ رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ } رواه ابوداود

عبد الله بن سائب رضي الله عنه وایي ما در رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي هغه د رکن
 یمانې او حجر اسود تر منځ په طواف کي :
 رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ، ویل .

ثُمَّ نَقَدُ إِلَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَرَأَ :

بیا مقام ابراهیم ته ولاړ او دا آیت یې تلاوت کړی :

{ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى }

او مقام ابراهیم ته څیرمه څه برخه د لمانځه د اداینې ځای وگرځوی .

(ورفع صوته یسمع الناس ، النسائي : او آوازی یې پورته کړی چي په خلکو یې

واوروي)

فَجَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ

مقام ابراهیم یې دخپل ځان او د کعبې تر منځ راوست .

فَكَانَ أَبِي يَقُولُ وَكَمَا أَعْلَمُهُ ذِكْرَهُ إِنَّا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي

الرُّكْعَيْنِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ :

جعفر رضی اللہ عنہ وایي زما پلار محمد الباقر رضی اللہ عنہ ویل زما همداسي په یاد پیری
چي در رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم خخه یی حکایت کاوه وایي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د طواف د
لمانخه په دوور کتونو کي د قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ او د قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ
سورتونه تلاوتول .

(ثم ذهب إلى زمزم فشرب منها وصب على رأسه، احمد)

تر لمانخه وروسته زمزم ته ولاړی د زمزم اوبه یی وچنبلی او پر سر یی هم توی
کړی .

د سعي پیل

ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الرُّكْنِ فَاسْتَلَمَهُ: د لمانخه وروسته رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم و حجر اسود ته
ورغلی او دهغه استلام یی وکړی .

ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْبَابِ إِلَى الصَّفَا فَلَمَّا دَنَا مِنَ الصَّفَا قَرَأَ بِأُيُودِ مَسْجِدِ حَرَامٍ د صفا د
دروازې خخه و صفا ته ووتی ، خه مهال چي صفا ته نژدې شو دا آیت یی
تلاوت کړ: { إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ } یقینا صفا او مرواد الله صلی اللہ علیہ وسلم
د دین د پیژن نښو خخه دي .

أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ فَبَدَأُ بِالصَّفَا فَرَفِيَ عَلَيْهِ حَتَّى رَأَى الْبَيْتَ: دهغي غونډی
خخه سعي پیل کوم چي الله یی نوم په پیل کي یاد کړی دی نو سعي یی د صفا
خخه پیل کړه ، صفا ته دونه پورته شو چي کعبه یی ولیدل .

فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَوَحَّدَ اللَّهَ وَكَبَّرَهُ :

قبلي ته مخامخ ودرېدی لا اله الا الله او الله اکبر یی ووايه

(ثلاثا، النسائی و احمد: درې ځلي يې الله اکبر ووايه)

و (حمده، النسائی و ابن ماجه: او د الله حمد يعني الحمد لله يې وويل)
وَقَالَ: او دا يې وويل:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعَدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ (يحيى ويميت، النسائي و
ابن ماجه)

د الله ﷻ څخه پرته بل هيڅ رېښتنی اله نشته، هغه يو دی، هغه هيڅ شريک نه
لري، سلطنت هم د هغه دی، او هم هغه لره ټوله ستاينه ده، او هغه پر هر شي
قدرت لرونکی دی، د الله ﷻ څخه پرته بل هيڅ رېښتنی اله نشته، هغه يو دی
،خپله وعده يې پوره کړه، او دخپل بنده محمد ﷺ نصرت يې وکړ، او د
کافرانو ايتلافي لښکرو ته يې په تنهايي ماته ورکړه.

ثُمَّ دَعَا بَيْنَ ذَلِكَ قَالَ مِثْلَ هَذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ:

بيا يې په منځ کي دعا وکړه او درې ځلي يې همداسي دا کلمه او دعا وکړه.

ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الْمَرْوَةِ: بيا د مروا وخوا ته راكښته شو.

حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَى: عادي تگ يې کاوه ترڅو چي د
شيلې نس ته كښته شو منډه يې کړه

حَتَّىٰ إِذَا صَعِدْنَا مَشَىٰ: ترڅو د شپلي څخه په ځغاسته وختي بيا يې عادي تگ
کاوه

حَتَّىٰ آتَى الْمَرْوَةَ: ترڅو مروا ته ولاړی .

فَفَعَلَ عَلَى الْمَرْوَةِ كَمَا فَعَلَ عَلَى الصَّفَا

پر مروا يې هم هغه ډول تکبېرونه او دعا وکړه څه ډول چي پر صفا يې وکړه .

حَتَّىٰ إِذَا كَانَ آخِرَ طَوَافِهِ عَلَى الْمَرْوَةِ فَقَالَ :

ترڅو چي د سعي اخري شو طيې پر مروا شو او وې ويل .

لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسْقُ الْهَدْيَ :

که چيري ما لره خپل کار د وړاندي څخه دا ډول معلوم شوی وای لکه څه ډول

چي وروسته راته معلوم شو ما به هدي يعني قرباني د ځان سره نه وای

راوستي .

وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً: او ما به دا عمره گرځولې وای يعني ځان به مي د سر په

خړيلو سره د احرام څخه ايستلی وای .

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلَّ وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً :

نوپه تاسو کي چي د چا سره هدي (قرباني) نه وي هغه دي ځان د احرام څخه

حلال کړي او دا طواف او سعي دي عمره وگرځوي .

(وفي رواية لمسلم : فقال : أَلْجُوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ فَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا

والمروة وقصروا وأقيموا حلالا حتى إذا كان يوم التروية فأهلوا بالحج واجعلوا

التي قدمتم بها متعة)

(فمن لم يكن معه هدي فليصم ثلاثة أيام وسبعة إذا رجع إلى أهله : مالك و البيهقي : كه د چا سره هدي يعني قرباني نه وي نو هغه دي درې روژې ونيسي او اووه روژې چي څه مهال كور ته ستون شي وړپسې دې ونيسي)

وَقَدِمَ عَلِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ يُبْذَنُ النَّبِيَّ ﷺ

او علي ؑ د يمن څخه د نبی ﷺ د قربانی د اوبنو سره راغلی .

فَوَجَدَ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مِمَّنْ حَلَّ وَكَيْسَتْ ثِيَابًا صَبِيغًا وَاکْتَحَلَتْ :
فاطمه ؑ يې هم په هغو كسانو كي وليدله چي هغو ځانونه د احرام څخه حلال كړي وه ، په خوشبويي وهلي جامې يې اغوستي وې او سترگي يې هم په رانجو توري كړي وې .

فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ :

علي ؑ د دې دا كار ناوړه وگانه هغې ورته وويل :

إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي بِهَذَا :

زما پلار محمد ﷺ پدې امر كړم چي ځان د احرام څخه حلال كړم .
قَالَ : محمد الباقر ؑ وايي .

فَكَانَ عَلِيٌّ يَقُولُ بِالْعِرَاقِ :

علي ؑ په عراق كي د همدې كيسې اړوند وويل :
فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُحْرَسًا عَلَى فَاطِمَةَ لِذِي صَنَعَتْ :
نوزه و رسول الله ﷺ ته ورغلم څو هغه د فاطمي ؑ پر زجر كولو وهڅوم
د هغه څه لكبله چي هغې كړي وه

مُسْتَفْتِيًا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيمَا ذَكَرْتَ عَنْهُ:

او هم د رسول الله ﷺ څخه د هغه څه حکم معلوم کړم چې فاطمې ﷺ د رسول الله ﷺ څخه بیان کاوه .

فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي أَنْكَرْتُ ذَلِكَ عَلَيْهَا

نو ما رسول الله ﷺ خبر کړ چې ما د فاطمې ﷺ پر دې کار گوت نیونه وکړه .
فَقَالَ صَدَقْتَ صَدَقْتَ :

رسول الله ﷺ راته وویل : دې رښتیا ویلي دي ، دې رښتیا ویلي دي یعني ما همداسي حکم ورته کړی دی چې ځانونه د حج د احرام څخه د عمرې په مناسکو وباسي .

مَاذَا قُلْتَ حِينَ فَرَضْتَ الْحَجَّ :

رسول الله ﷺ ما ته وویل : تا څه ډول ویلي دي چې د حج احرام دي تاره .

قَالَ قُلْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَهْلٌ بِمَا أَهَلَّ بِهِ رَسُولُكَ :

علي ﷺ وایي ما ورته وویل : ما داسي ویلي دي : اې الله ! زه د هغه څه احرام ترم د کوم څه احرام چې ستا رسول ﷺ ترلی دی .

قَالَ فَإِنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ فَلَا تَحِلُّ :

رسول الله ﷺ وویل : زما سره هدي (قرباني) را سره دي نو ته هم ځان د عمرې په مناسکو د حج د احرام څخه مه جلاوه .

قَالَ فَكَانَ جَمَاعَةً الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلَيَّ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ مِائَةً : جابر ﷺ وایي : د ټولو هداياوو شمېر کوم چې علي ﷺ د يمن څخه راوستلي وې او هم رسول الله ﷺ د ځان سره راوستلي وې سل اوبنان وه .

قَالَ فَحَلَّ النَّاسُ كُلَّهُمْ وَقَصَرُوا إِنَّا النَّبِيُّ ﷺ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ :
جابر رضي الله عنه وایي : ټولو خلکو ځانونه حلال کړل او ورپښتان یې لنډ کړل ، بېله
نبي عليه السلام او هغه چا څخه چې هدی ورسره وه

منا ته تگ

فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ : نو څه مهال چې د ذوالحجې اتمه نېټه شوه
تَوَجَّهُوا إِلَى مِيٍّ فَأَهْلُوا بِالْحَجِّ : ټول د منی پر خوا ولاړل او د حج احرامونه یې
وتړل (ثم دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم على عائشة رضي الله عنها
فوجدها تيكى فقال : ما شأنك ؟ قالت : شأنى أنى قد حضرت وقد حل الناس ولم
أحل ولم أطف بالبيت والناس يذهبون إلى الحج الآن فقال : إن هذا أمر كتبه الله
على بنات آدم فاعتسلي ثم أهلي بالحج ، ابوداود :
بيا رسول الله ﷺ و عایشې رضي الله عنها ته ورغلی هغې ژړل ، رسول الله ﷺ ورته
وویل څه درته پېښه ده چې ژاړې ؟ هغې ورته وویل : ما ته میاشتني ناروغي
پېښه شوې ده خلکو په عمره ځانونه حلال کړل ما ځان تراوسه حلال کړی نه دی
او نه مي پر کعبه طواف کړی دی او خلک اوس حج یعنی عرفات ته ځي ،
رسول الله ﷺ ورته وویل دا ناروغي الله ﷻ و ټولو بنځو ته لیکلې ده ، یعنی
هري بنځي ته پېښېږي نو ته غسل وکړه بیا د حج نیت وکړه او تلبیه ووايه .

ثم حجى واصنعى ما يصنع الحاج غير أن لا تطوفى بالبيت ولا تصلى ففعلت :
احمد و ابوداود : بيا حج وکړه څه ډول چې حاجيان کوي ته هم همغسې کوه ليکن
پر کعبه طواف او لمونځ مه کوه ، عایشې رضي الله عنها هم داسې وکړه)

وَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِهَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ
وَالْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ :

(اور رسول الله ﷺ هم پر خپله سپرلى. سپور شو دا د اتم په ورع وه)

په منى كې د ماپنين ، مازيگر ، ماينام ، ماخستن او د سبا سهار لمونځونه
اداء كړل .

ثُمَّ مَكَثَ قَلِيلًا حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ

بيا په سهار كې څه وخت په منى كې پاته شو ترڅو لمر راوختى .

وَأَمَرَ بِفَبَّةٍ مِنْ شَعَرٍ تُضْرَبُ لَهُ بِنَمْرَةٍ

او امريې وكړ ترڅو د وژغونو څخه جوړه شوې خېمه دده لپاره په نمره كې
ودرول شي . فَسَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ تَشْكُ فَرِيشٌ إِنَّا أَنَّهُ
وَاقِفٌ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ:

نور رسول الله ﷺ د منى څخه رهي شو ، د قريشو همدا باوروو چي په مشعر
الحرام يعني مزدلفه كې به تمپري .

كَمَا كَانَتْ فَرِيشٌ تَصْنَعُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ :

(لكه څه ډول چي قريشو د جاهليت په زمانه كې همدا ډول كول)

يعني د حرم د حدودو څخه دباندې و عرفات ته په حج كې نه وتل .

فَأَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى آتَى عَرَفَةَ:

خو رسول الله ﷺ تر مشعر الحرام يعني مزدلفې تېر شو ترڅو عرفات ته ولاړ .

فَوَجَدَ الْفَبَّةَ قَدْ ضُرِبَتْ لَهُ بِنَمْرَةٍ :

هلته په نمره کي خیمه ورته درول شوې وه .

فَنَزَلَ بِهَا حَتَّىٰ إِذَا زَاغَتْ الشَّمْسُ أَمَرَ بِالْقَصْوَاءِ فَرُحِلَتْ لَهُ هَلْتَهُ دَنَمْرِي بِه سَاحِه
کي واوسیده خو چي لمر زوال وکړی ، امر یې وکړ چي پر قصوا او ښي کته
واچول شي .

فَأَتَى بَطْنَ الْوَادِي فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ :

بیا د نمره شېلې و منع ته ولاړ هلته یې په خطبه کي وویل

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بِلَدِكُمْ هَذَا
: ستاسو د وینو توپول ، ستاسو د مالونو لوټول پر تاسو دا ډول حرام دي لکه د
همدغي ورځي بي حرمتي کول چي په دې میاشت او په دې ښار کي درباندي
حرام دي .

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمِي مَوْضُوعٌ وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ :
اگاهه شی ! د جاهلیت د زمانې هر شی زما تر پښو لاندي له منځه ولاړ یعنی بې
اعتباره شو ، او د جاهلیت په زمانه کي توی شوي ویني له منځه ولاړې .

وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضْعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي
سَعْدٍ فَقَتَلْتُهُ هُدَيْلٌ

او اوله وینه زموږ د وژل شوو مړو چي زه یې قصاص او دیت له منځه وړم د
ربیع بن الحارث د زوی وینه ده ، ابن ربیع د بنو سعد په قبېله کي شیدي
خوړونکی ماشوم وو چي د هذیل قبیلې وواژه .

وَرَبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ

او د جاهليت سود له منځه ولاړه يعنې نه ورکول کيږي

وَأَوَّلُ رَبًّا أَضْعُ رَبَانَا رَبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ :

او اول سود چي زه يې زمونږ د جاهليت د زمانې د سودونو څخه باطلوم د عباس بن عبد المطلب سود دی ، دا سود ټول له منځ څخه ولاړ او د هيچا څخه نه اخیستل کيږي .

فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النَّسَاءِ فَإِنَّكُمُ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمُ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ

: تاسو د نسو په حقونو کي د الله ج څخه وپېرېږئ ، ځکه تاسو هغوی د

الله ج په امن او ساتنه کي اخیستي دي ، او د هغو فرجونه مو د الله ج په

وينا او حکم

يعنې په نکاح ځان ته حلال کړي دي .

وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَّا يُؤْتِنَنَّ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكَرَّهُوْنَهُ:

او تاسو پر هغو دا حق لری چي هغوی به ستاسو فرشونه په داسي چا نه پايماله

کوي چي تاسو يې خوښ نه لری يعنې ستاسو د اجازې پرته به نه راو نه بنځه

ستاسو کورو ته پرېږدي

فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرَحٍ :

که هغو داسي کول نو د تاديبي لپاره يې معمولي او سپک وهي

وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ :

او دوی د عرف د معيار له مخي پرتاسو باندي د هغو درزق او جامو حق لري.

وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابُ اللَّهِ:

او په تاسو کي مي دا سي شي پرې اېښی دی چي د هغه څخه وروسته به کله هم تاسو گمراه نه شی البته که پر هغه لاس تکیه کړی عمل په وکړی دا د الله ﷻ کتاب قرآن دی.

وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ:

او ستاسو څخه زما په هکله پوښتنه کيږي نو تاسو به څه ورته وایاست؟

قَالُوا نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَأَدَيْتَ وَتَصَحَّتْ:

صحابه کرامو وویل: مونږ پرتا شاهدي اداء کوو چي تا د الله ﷻ پيغام را

ورساوه، او امانت دي اداء کړ، او دامت خير غوښتنه دي وکړه

فَقَالَ يَأْصِبَعُ السَّبَابَةَ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ:

رسول الله د سبابې (شهادت) په گوته اشاره وکړه د اسمان خوا ته به يې پورته

کړه او بيا به يې د خلکو خوا ته ونيوله.

اللَّهُمَّ اشْهَدْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ :

اې الله! ته پر شاهد شه، اې الله! ته پر شاهد شه، اې الله! ته پر شاهد شه،

ثُمَّ أَدْنَى ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الظُّهْرَ:

وروسته يې د اذان او اقامت امر وکړ او رسول الله ﷻ د ماښين لمونځ په

جماعت اداء کړ.

ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الْعَصْرَ وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا :

د ماپنبین د لمانخه وروسته یې د اقامت امر وکړ بیا یې د مازیگر لمونځ ور
پسي وکړی ، او د ماپنبین او مازیگر د لمونځونو تر منځ یې بل هیش لمونځ ونه
کړی

ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَتَى الْمَوْقِفَ فَجَعَلَ بَطْنَ نَافْتِهِ
الْقُصْوَاءَ إِلَى الصَّخْرَاتِ :

بیا پراوښي سپور شو خو د عرفات دريځ او موقف ته راغلی د قصواء او ښي
نس یې د گارو خواته کړی یعني هغه توري غټي گاري چي و جبل الرحمة ته په
نژدې واټن کي دي .

وَجَعَلَ حَبْلَ الْمُشَاةِ بَيْنَ يَدَيْهِ :

او د پیاده وو غونډه حیایاتگ لاره یې مخته راوستله.

وَأَسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ : او قبلي ته مخامخ شو

فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ :

تر لمو لوېدو پوري هلته ولاړ وو .

وَدَهَبَتِ الصَّفْرَةُ قَلِيلًا حَتَّى غَابَ الْفُرْصُ :

او د لوېدځ پلوژېواله څه ولاړه خو د لمر ټکۍ ډوبه شوه .

(وقفت ههنا وعرفة كلها موقف ، ابو داود النسائي ، ابن ماجه :

رسول الله ﷺ وويل : زه دلته ودرېدم خو عرفات ټول د درېدو حیای دی)

وَأُرْدَفَ أَسَامَةَ خَلْفَهُ :

او اسامه رضی اللہ عنہ یی پر او نبه شاته کنبیناوه .

وَدَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ شَقَّ لِلْقُصْوَاءِ الزَّمَامَ حَتَّى إِنَّ رَأْسَهَا لِيُصِيبُ مَوْكًا رَحْلَهُ :

رسول الله عرفات خخه رهي شو او د قصواء او بني مهاريې دوني رالند کړی وو چي د او بني سر پر کته باندي د پنبو ايښودلو حای ته رسېدی .

وَيَقُولُ بِيَدِهِ الْيَمْنَى أَيُّهَا النَّاسُ السَّكِينَةُ السَّكِينَةُ :

او په بنی لاس يې اشاره کول : اي خلکو ! په سنگيني حى په سنگيني حى .
كَلَّمَا أَتَى حَبَلًا مِنَ الْحِبَالِ أَرْخَى لَهَا قَلِيلًا حَتَّى تَصْعَدَ :

هر مهال چي به پر غونډی د غونډيو خخه راغلی و او بني ته به يې مهار لږ ور سست کړی خو غونډی ته به پورته شوه .

مزدلفي ته تگ

حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَصَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا :

خو مزدلفي ته راغلی هلته يې د ماښام او ماخستن لمونځونه په يوه اذان او په دوو اقامتونو اداء کړل خو د ماښام او ماخستن تر منځ يې سنت او نفل ونه کړل

ثُمَّ اضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ :

بيا رسول الله رضی اللہ عنہ د خوب د پاره خنک وواهه خو سپېدي وچاودلې .

وَصَلَّى الْفَجْرَ حِينَ تَبَيَّنَ لَهُ الصُّبْحُ بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ :

او د سهار لمونع یې چې په فقط سپیدی ورته خرگندي شوي په اذان او اقامت سره اداء کړي .

ثُمَّ رَكِبَ الْقِصْوَاءَ حَتَّى أَتَى الْمَشْعَرَ الْحَرَامَ :
بیا پر قصواء او بنی سپور شو خو المشعر الحرام یعنی د قزح غره ته ولاړی .

فَاسْتَقْبَلَ الْقَبِيلَةَ فَدَعَاهُ وَكَبَّرَهُ وَهَلَّلَهُ وَوَحَّدَهُ:
هلته قبلې ته مخامخ ودرېدی ، د الله جبار څخه یې دعاګانې غوښتلې ،

الله اکبر ، لا اله الا الله او د توحید کلمه یې ویل .

فَلَمْ يَزَلْ وَاَقْفًا حَتَّى اسْفَرَ جِدًّا

تر هغه مهاله چې بنه روښنایي جوړېدله هلته ولاړ وو

(وقفت ههنا والمزدلفة كلها موقف : مسلم ابوداود النسائي ، ابن ماجه :

رسول الله ﷺ وفرمايل : زه دلته ودرېدم خود مزدلفي هرځای د درېدو دی)

فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ:

بیا د لمر تر راختلو مخته مني ته رهي شو

وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ وَكَانَ رَجُلًا حَسَنَ الشَّعْرِ أَبْيَضَ وَسِيمًا:

د مزدلفې څخه یې فضل بن عباس پر اوښه شاته کښېناوه ، فضل ښکلی سپین

رنگه ځوان وو او ښه وربښتانه یې لرل .

فَمَا دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتَ بِهِ ظُعْنٌ يَجْرِينَ فَطَفِقَ الْفَضْلُ
يَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ :

خه مهال چي رسول الله ﷺ د مني پر لوري حرکت وکړ ، بنهي پر اوبانو سپري ورسره تېرېدلې فضل په هغو پسي سترگه وړه ورته کتل يې .

فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ فَحَوَّلَ الْفَضْلُ وَجْهَهُ إِلَى الشَّقِّ الْآخَرَ يَنْظُرُ :

رسول الله ﷺ د فضل ﷺ پر مخ لاس کښېښود ، فضل ﷺ مخ وډې بلي خوا ته راواړاوه کتل يې .

فَحَوَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرَ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ يَصْرِفُ وَجْهَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرَ يَنْظُرُ :

بيا رسول الله ﷺ خپل لاس د هغې خوا څخه د فضل ﷺ پر مخ راواړاوه د هغې خوا د کتلو څخه مخ وړاواړاوه چي کتل يې .

حَتَّى أَتَى بَطْنَ مُحَسَّرٍ فَحَرَكَ قَلِيلًا :

خو د محسر مانده نس ته راوړسېدی او بني ته يې لږ څه حرکت ورکړ يعني چابکه يې کړه .

منا ته راستنېده

ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَى الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَى :

بيا پر منحنۍ لاره کومه چي پر لوی څلي وروحي ولاړی .

حَتَّى أَتَى الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ فَرَمَاهَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ :

ترخو هغه څلي ته راغلی کوم چي د وني سره دی یعنی هغه لوی څلي یې په اوو
ډبرو وويشتی .

يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ مِنْهَا مِثْلَ حَصَى الْخَذْفِ رَمَى مِنْ بَطْنِ الْوَادِي :

د هري ډبري سره یې الله اکبر وایه ، په دا ډول ډبرو یې وويشتی کوم چي په
گوت غورځوني کي کار ترې اخلي یعنی د باغلیو یا غټو نخودو په اندازه په
ډبرو یې د مانده د نس څخه وويشتی .

(وهو على راحلته ، النسائي : رسول الله ﷺ پر خپله اوبڼه وو)

(ی قول لتأخذوا مناسککم فإني لا أدري لعلي لا أحج بعد حجتی هذه ، مسلم ،
ابوداود احمد : رسول الله ﷺ ویل تاسو د خپل حج مناسک راڅه زده کړئ ما
ته نه معلوم یې بنایي چي د دې حج وروسته دي زه بل حج و نه کړم)

(ورمی بعد یوم النحر إذا زالت الشمس : مسلم ابوداود الترمذي ، ابن ماجه : اورسول
الله ﷺ د لوی اختر د اولي ورځي څخه وروسته په نورو ورځو کي د لمر د زوال
وروسته څلي وويستل)

قرباني کول

ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْحَرِ فَنَحَرَ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ بِيَدِهِ :

وروسته د قربانيو د حلالېدو ځای ته ولاړ هلته یې (۶۳) درو شپېته اوبڼان
پخپل لاس سره حلال کړل .

ثُمَّ أُعْطِيَ عَلِيًّا فَحَرَ مَا عَبَرَ وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ:

اوپاته اوبنان چي اوه دیرش (۳۷) وه هغه یې علي عليه السلام ته ورکړه هغه حلال کړل او علي عليه السلام یې په هدي کي د ځان سره شریک کړی .

ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدْنَةٍ بِيَضْعَةٍ فَجَعَلَتْ فِي قَدْرِ فَطَبَخَتْ فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرَبَا مِنْ مَرَقِهَا :

بیا یې امر وکړ چي د هر اوبن څخه یوه یوه ټوټه غوښه راواخلي راټولي شوي ټولي غوښي یې په دیگ کي پخې کړلې ، رسول الله صلی الله علیه و آله او علي عليه السلام دواړو یې د غوښو څخه څه وخورله او د ښوروا څخه یې څه وچښله . (وفي رواية لمسلم قال: نحر رسول الله صلی الله علیه و آله عن نسائه بقرة : د مسلم په بل روایت کي جابرو ویل : رسول الله صلی الله علیه و آله د خپلو ښځو لخوا غوايي حلال کړ)

د خلکو پوښتي

(عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتَاهُ رَجُلٌ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ واقِفٌ عِنْدَ الْجَمْرَةِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ فَقَالَ أَرْمِ وَكَمَا حَرَجَ وَأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ إِنِّي نَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ قَالَ أَرْمِ وَكَمَا حَرَجَ وَأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ إِنِّي أَفْضَنْتُ إِلَى الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ قَالَ أَرْمِ وَكَمَا حَرَجَ قَالَ فَمَا رَأَيْتَهُ سَأَلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ إِيَّا قَالَ أَفْعَلُوا وَكَمَا حَرَجَ ، مَسْمُومٌ)

عبد الله بن عمرو رضي الله عنه وايي ما د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه واورېدل د اختر په اوله ورځ يو سړی ورته راغلی ، رسول الله صلی الله علیه و آله د لوی څلي سره ولاړ وو دې سړي ويل : اي د الله رسوله ! ما د غټ څلي د ويشتلو څخه وړاندي سر و خړوی ،

رسول الله ﷺ ورته وویل : ورشه څلی ووله ، د څلي څخه مخته سر خریل پروا نه کوي ، بل سپری ورته راغلی وې ویل : ما د څلي د ویشتلو څخه مخته قرباني حلاله کړه ، رسول الله ﷺ ورته وویل : ولاړ شه څلی ووله هیڅ مشکل نشته ، بل سپری ورته راغلی وایي ما طواف زیارت د څلي د ویشتلو څخه مخته وکړ ، رسول الله ﷺ ورته وویل : ولاړ شه څلی ووله پدې کي کومه ستونزه نشته ، عبد الله بن عمرو رضی الله عنه وایي په دا ورځ چي د هر شي د دمخه کولویا وروسته کولو په هکله پوښتنه ځني کېدله رسول الله ﷺ به ورته ویل : ورځی وېې کړی کوم مشکل پکښي نشته)

(ثم قال النبي صلى الله عليه وسلم : قد نحرنا ههنا ومنى كلها منحر : مسلم ، ابوداود ، احمد ، الدارمي : بيا رسول الله وويل : ما پردي حاي هديي او قرباني حلالی کړې خود منی هر حای د قربانی د حلالېدلو حای دی)
(وَكُلُّ فِجَاجِ مَكَّةَ طَرِيقٌ وَمَنْحَرٌ ، ابوداود) : د مکې هره جاده اولار هم د قربانیو د حلالولو حایونه دي)

فرضي طواف

ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَفَاضَ إِلَى الْبَيْتِ فَصَلَّى بِمَكَّةَ الظُّهْرَ :
بيا رسول الله ﷺ پرسپړلی سپور شو پر کعبه يې فرضي طواف وکړ او د ماپښين لمونځ يې په مکه مکرمه کي اداء کړی .
فَأَتَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَلِّبِ يَسْأَلُونَ عَلَى زَمْرَمَ فَقَالَ :

بياد عبدالمطلب و اولادي ته ورغلي هغو د زمزم پر شاه حاجيان اوبول او ورته وې ويل :

انزعوا بني عبدالمطلب فلو ان يغلبكم الناس على سقايكم لنزعت معكم :
 اي د عبدالمطلب اولادونو ! اوبه راکاري ، که دا بېره نه وای چي د زمزم په اوبو د اوبه کولو پر دنده به خلک درباندي غالبه شي نو ما به هم ستاسو سره اوبه راکبلي وای يعني دا سقايه (اوبول) مبارکه دنده خو که زه هم اوبه راوکاړم بيا به هر څوک زما د متابعت لکبله اوبه راکاري او بيا به دا دنده ستاسو د لاس څخه ووځي .

فتاؤوه دلوفا فشرَب منه : هغو ورسول الله ﷺ ته د زمزم د اوبو سلواغه ورکړه رسول الله ﷺ د هغه څخه د زمزم اوبه وچسپلي .

(قال : رفعت امرأة صبيا لها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت : يا

رسول الله الهدا حج ؟ قال : نعم ولك أجر : الترمذي ، ابن ماجه البيهقي :

جابر رضي الله عنه وويل : يوي بنسحي خپل کوچنی ماشوم را پورته کړ او وې ويل : اي د الله رسوله ! يا ددا کوچني لپاره حج شته ؟ رسول الله ﷺ ورته وويل : هو ، او تالره هم ثواب پر درکول کيږي)

امام بخاري رضي الله عنه د جابر بن عبد الله رضي الله عنه روايت کوي .
 وَحَاضَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَتَسَكَّتِ الْمَنَاسِكُ كُلَّهَا غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَطْفُ بِالْبَيْتِ
 فَلَمَّا طَهَّرَتْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَتَطَلَّفُونَ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ وَأَنْتَلِقُ بِحَجٍّ
 فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا إِلَى الشَّعِيمِ فَأَعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ :

عایشې رضی اللہ عنہا ته حیض پینس شو، د حج ټول مناسک یې اداء کړل لیکن پر کعبه یې طواف و نه کړی، څه مهال چې د ناروغۍ څخه پاکه شوه نو د کعبې طواف یې وکړی، عایشې رضی اللہ عنہا وویل: اې د الله ﷻ رسول له! تاسو د حج او عمرې سره مل و کور و ته ځی او زه یوازې د حج سره ځم، رسول الله ﷺ و عبد الرحمن بن ابی بکر رضی اللہ عنہ ته حکم وکړی، چې د عایشې رضی اللہ عنہا سره تنعیم ته ولاړ شي، بیا عایشې رضی اللہ عنہا د حج د اداء کولو څخه وروسته د تنعیم څخه عمره وکړه.

(و ذلك ليلة الحصبه : مسلم ، احمد : عایشې رضی اللہ عنہا چې عمره وکړله دا د محصب شپه وه یعنی د لوی اختر څلورمه ورځ چې تېره شوه په ورپسې شپه کې دې عمره وکړه.

(وقال جابر : طاف رسول الله صلى الله عليه وسلم بالبیت في حجة الوداع على راحلته يستلم الحجر بمحجنه لأن يراه الناس وليشرفه وليسألوه فإن الناس غشوه : مسلم ، ابوداود ، احمد :

جابر رضی اللہ عنہ وویل: رسول الله ﷺ په حجة الوداع کې پر اوښ سپور و و طواف یې وکړ، د حجر اسود استلام یې په لکړه کاوه یعنې لکړه به یې حجر اسود ته وروړل، څو خلک یې و ویني، څو خلکو ته ورپورته او بنکاره شي څو هغو پوښتني ځني وکړي ځکه خلکو په گڼه گڼه کې پټ کړی وو) د جابر رضی اللہ عنہ په روایاتو کې د رسول الله ﷺ د طواف الصدر یادونه نه ده شوې البته عایشې رضی اللہ عنہا د رسول الله ﷺ د طواف الوداع یا طواف الصدر یادونه داسې کړې ده، وایي رسول الله ﷺ عبد الرحمن رضی اللہ عنہ راوغوښتي :

فَقَالَ اخْرُجْ يَاخْتِكَ مِنَ الْحَرَمِ فَلْتُهَلَّ بِعُمْرَةٍ ثُمَّ لِيَطْفُفْ بِالْبَيْتِ فَإِنِّي أَنْتَظِرُكُمْ مَا هَا هُنَا
قَالَتْ فُخِرْجَنَا فَأَهْلَيْتُ ثُمَّ طَفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّغَا وَالْمَرْوَةِ فَجِئْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ فَقَالَ هَلْ فَرَعْتِ قُلْتُ نَعَمْ فَأَذَنَ فِي
أَصْحَابِهِ بِالرَّحِيلِ فَخَرَجَ فَمَرَّ بِالْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى
الْمَدِينَةِ ، مسلم :

هغه ته يې وويل : خور دي د حرم څخه در سره وباسه ، د عمرې احرام دي وتري
بيا دي پر كعبه طواف وكړي او زه دلته ستاسو دوو په انتظار يم ، نو ما احرام
وتاري ، بيا مي پر كعبه طواف وكړي او صفا او مروا مي وكړه ، بيا رسول
الله ﷺ ته د شپې په منځ كې راغلو ، هغه په خپل ځای محصب كې وو ما ته يې
وويل : ايا د عمرې څخه فارغه شوي ؟ ما ورته وويل : هو ! بيا رسول الله ﷺ
صحابه كرامو ته د كوچ كولو خبر ور كړي ، د محصب څخه راووتی د كعبې
سره تېرېدی هلته پر كعبه يې طواف د سهار د لمانځه څخه مخته وكړي او بيا د
مدينې پر خوا ووتی .

دا د رسول الله ﷺ د حجة الوداع كيسه وه ، كه څه هم د حجة الوداع اړوند ډېر
احاديث د احاديثو په مختلفو كتابونو كې د صحابه كرامو څخه را نقل شوي
دي خو دلته همدومره كفايت كوي .

دریمه برخه

د حج بنيادي زدکړه

الحمد لله وكفى و الصلوة والسلام على نبيه المصطفى و بعد :

ددې کتاب په لومړۍ برخه کې د عمرې او حج د اداء کولو ترتیب درته وښودل شوی په دوهمه برخه کې د رسول الله ﷺ د حجة الوداع کیسه درته بیان شوه او په درېمه برخه کې به د حج د مناسکو او هم د سپېڅلو ځایونو په هکله مفصل معلومات د ققهاوو د څیړنو په رڼا کې درته وړاندې کړو .

د حج فرضیت

حج څلور ډوله شرطونه لري ، لومړی د وجوب شرطونه ، دوهم د اداء شرطونه ، درېم په فرضو کې د شمېرل کېدلو شرطونه او څلورم د صحت شرطونه .
د حج د وجوب شرطونه و هغو شرطونو ته وایي که دا ټول شرطونه په یو چا کې برابر شي نو پر هغه باندي حج فرض کیږي او که د وجوب د شرطونو څخه ټول یا یو شرط یې کم وي نو بیا پر هغه حج فرض نه دی .

د حج د واجبه دلو شرطونه څلور دي ، مخته مو ولوستل چي حج د هجرت په نهم یا لسم کال د همدې قرآني آیت په اساس فرض شو :

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ (۹۷ ال عمران)

ژباړه : او د الله ﷻ لپاره حج پر خلکو پر هغو کسانو فرض دی کوم چي حج ته لار و مندلاى شي او که څوک کفر و کړي يعنې حج اداء نه کړي نو زيان يې هغه ته رسېږي ځکه الله ﷻ د ټولو عالميانو څخه غني دی .

پدې ایت کې حج پر هغو کسانو لازم گرځول شوی دی چې حج ته سبیل او تلو لاري توان ولري، د سبیل مقصد رسول الله ﷺ زاد او راحله بنودلی دی نو د حج د وجوب یعنی فرضیت لپاره یو شرط همدا استطاعت (قدرت لرل) دی چې پدې مبارک آیت کې ذکر شوی دی، خودا چې حج بېله خپل ځانگړي موسم څخه په بل وخت کې نشي اداء کېدلای بلکې الحج اشهر معلومات یعنی د حج اداينه ځان ته ټاکلي میاشتي لري چې هغه شوال، ذوالقعدة او لس ورځي د ذوالحجة څخه دي نو ځکه په هغه استطاعت (قدرت لرلو) حج فرض کېږي چې د حج په میاشتنو کې یې څوک ومومي همدا یې د فرضیت د پاره دوهم شرط شو.

حج هم د نورو عباداتو په شان پر هغه چا فرضیږي چې هغه بالغ او عاقل وي، نابالغه او لېوني که څه هم حج ته د تلو توان ولري بیا هم حج نه پر فرضیږي همدا څلور شیان یعنی بلوغ، عقل، استطاعت او د حج په میاشتنو کې د حج استطاعت او توان پیدا کول د علماوو په اتفاق د حج د فرضیت شرطونه دي، د بڼه فهمولو لپاره هر شرط جلا، جلا درته تشریح کوو

د حج د وجوب شرطونه

د حج د وجوب لومړی شرط بلوغ دی، نابالغ چې هر څو نه شتمن وي بیا هم حج پر فرض نه دی ځکه مکلف نه دی. د حج د وجوب دوهم شرط عقل دی،

لېونی او معتوه یعنی لیونحاله که څه هم د حج د اداء کولو توان او طاقت ولري بیا هم د عقل نه لرلو لکبله حج پر فرض نه دی .

معتوه یعنی لېونحاله وه هغه چاته وایي چې خبري گله وي وډي یعنی چپه او راسته کوي او تدبیر او لاري چاري یې فاسد وي ، البته د لیوني په شان نه وي چې ښکښل او وهل کوي ، لېونحاله یا باوله هم د لېوني حکم لري .

د حج د واجب کېدلو دریم شرط استطاعت یعنی د حج د اداء کولو توان او طاقت پیدا کول دی ، د حج استطاعت او توان لرل دې ته وایي چې څوک د حج خرڅ او سپرلی ولري یعنی د حج د سفر د خوراک چنباک او د هوټل او سپرلی یعنی موټر یا طیارې کرایه ولري او همدا راز د حج څخه تر

راستښدو تر مهاله د خپل عیال نفقه او خرڅ هم ولري .

د حج د واجب کېدلو لپاره د زکات نصاب شرط نه دی بلکې دونه مال چې

ولري چې حج ته د خپل حالت سره سم تله او راتله په وکولای شي او هم د

حج د سفر په جریان کې د هغو کسانو نفقه ولري چې خرڅ یې پرده لازم دی

لکه ښځه ، ناوداده شوي لوني او نابالغه زامن ، البته که فقیر حج وکړي نو

حج یې په فرضي حج کې شمېرل کیږي .

د حج د واجبېدلو د شرطونو څخه څلورم شرط دادی چې د حج توان د حج په

میاشتو کې پیدا کړي ، د حج میاشتي شوال ، ذوالقعدة او لس ورځي د

ذوالحجې دي ، که څوک ددغو میاشتو څخه مخکې د حج کولو پیسې پیدا

کړي نو دی کولای شي چې هغه په نورو لار چارو کې خرڅي کړي مثلاً کور

یا موټر په رانیسي البته که د حج په میاشتو کې پیسې پیدا کړي نو حج پر

فرضیږي که دا مال په نورو شیانو کې خرڅ کړي د حج فریضه یې پر ذمه پاتېږي.

که څوک په داسې وطن کې هستوګن وو چې هغوی د حج د میاشتو څخه منځته د حج لپاره روانېدل نو بیا که چا و حج ته د کافلو د روانېدلو په وخت کې د حج وسع او توان پیدا کړ نو هم حج پر لازم کیږي .

یادونه: لکه څه ډول چې منځته بیان شوه چې د حج میاشتي د حج د واجب کېدلو د شرطونو څخه دي ، د حج د میاشتو څخه وړاندي که څه هم څوک د حج کولو د پاره د تونبې او سپرلۍ توان ومومي بیا هم حج نه پر واجب کیږي همدا زموږ په مذهب کې راجح قول دی خو داسې قول هم شته چې وایي وخت د حج د اداء د شرطونو څخه دی .

پورته څلور شرطونه یعنې بلوغ ، عقل ، استطاعت او د حج میاشتي د حج د واجب کېدلو شرطونه دي ، څوک چې د حج په موسم کې د حج مالي توان یعنې سفر خرڅ ولري او عاقل او بالغ وي پر هغه باندي حج فرض کیږي ، که حج یې د همدغه کال څخه وځنډ او ه کلونه کلونه وروسته یې اداء کړ هم کومه ګناه نه پر راځي ، البته که د مرګ سره مخ شي نو د حج وصیت پر لازمي دی ، که بېله وصیت څخه مړ شي ګناهکار بلل کیږي او بل دا چې د همدغو شرطونو د درلودلو سره سره که د ناروغۍ یا کوم بل ځنډ لکبله یې پخپله نشوای اداء کولای نو په بل چا به د ځان لپاره حج اداء کوي .

د اداء شرطونه

د حج د شرطونو څخه دوهم ډول شرطونه د حج د اداء شرطونه دي، د حج د اداء شرطونه و هغو شرطونو ته وايي چې که دا شرطونه په يو چا کي موجود شي نو پر هغه باندي لازمه ده چې حج به پخپله اداء کوي په بل چا د ځان لپاره حج نشي اداء کولای البته دا ټول په هغه حالت کي چې حج پر واجب شوی وي، که د حج د وجوب شرطونه پکښي موجود وي خود حج د اداء د شرطونو څخه يې ټول يا يې يو شرط لاهم کمبود وي نو بيا پرده دا لازمه نه ده چې دی به حج پخپله کوي بلکي يا به في الحال بل څوک د خپل نائب او استازي په ډول ليرې که عذريې دائمي وولکه لاعلاج ناروغ يا د عمر قيد بندي څو هغه دده پر ځای حج اداء کړي او يا به د راتلونکي لپاره وصيت کوي چې دده د وفات څخه وروسته دده د ميراث په دريمه کي دده لخوا څخه حج اداء کړل شي.

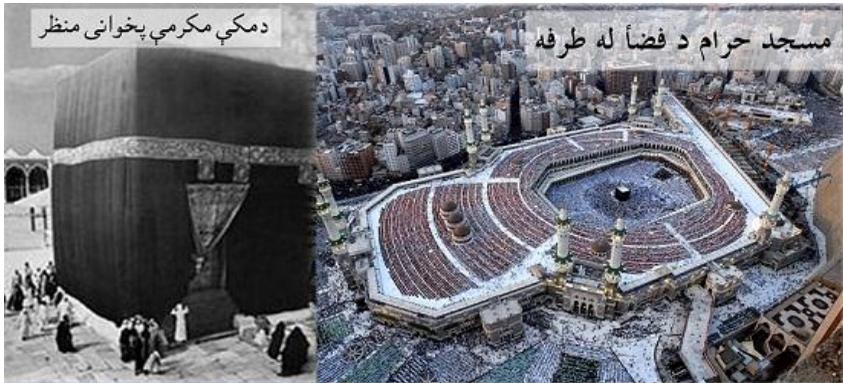
لنډه دا چې د حج د وجوب او د حج د اداء ټول شرطونه که په يو چا کي موجود شي نو هغه به حج پخپله اداء کوي په بل چا د ځان د لپاره حج نشي اداء کولای او که په يو چا کي د حج د واجب کېدلو شرطونه موجود شي او د حج د اداء کولو شرطونه پکښي موجود نه وي نو هغه کس کولای شي چې احجاج يعني په بل چا د ځان لپاره حج اداء کړي.

يادونه: د حج د اداء کولو پنځه شرطونه چې وروسته يې مونږ ذکر کوو ټول اختلافي دي يعني څوک يې د حج د اداء کولو شرطونه گڼي او څوک يې بيا

د حج د واجبېدلو شرطونه گڼي د اختلاف نتیجه ددې شرطونو تر تشریح وروسته بیانوو .

د حج د اداء کولو شرطونه پنځه دي : لومړی د بدن سلامتیا ، دوهم د لاري امنیت ، دریم د پادشاه لخوا څخه د ممانعت او بندیتوب نه شتون ، څلورم د بڼخي د پاره د امین محرم یا مېړه ملتیا ، پنځم د طلاق یا د وفات د عدې نه شتون .

د بدن سلامتیا د حج د اداء کولو د شرطونو څخه ده ، که څوک دا ډول ناروغ وي چي د جوړېدو امید یې نه شي کېدلای ، یا په دواړو سترگو پروند وي یا ځای پر ځای ناست (شوټ) وي د ولاړېدو توان و نه لري یا فلج وي او یا یو مخ بوډا وي دې ډول کس که د حج په موسم کي په همدغو ناروغیو کي د حج د سفر خرڅ او سپرلی . وموندله نو حج پر فرضیږي خو د بدن د نه سلامتیا لکبله دی کولای شي چي په بل چا د ځان لپاره حج اداء کړي او یا به وصیت کوي که ده پنخپله حج اداء نه کړای شوای د مړیني څخه وروسته یې بل څوک پر ځای حج اداء کړي . خو کوم کسان چي د بدن سلامتیا د حج د واجبېدلو په شرطونو کي شمېري نو د هغو په آند که پروند ، فلج ، ځای ناستي شل ، یو مخ بوډا او په لاعلاج څه سخته ناروغي اخته مریض د حج په موسم کي د حج سفر خرڅ او سپرلی . وموندل نو بیا هم حج نه پر فرض کیږي نو ځکه پر دوی د وصیت کول یا په بل چا د ځان د پاره حج کول هم لازم نه دي .

راتلونکی حدیث د هغو کسانو د پاره دلیل دی کوم چي د بدن سلامتیا د حج د اداء کولو په شرطونو کي شمېري عبد الله بن عباس رضي الله عنه وایي په حجة الوداع کي یوې نبځي ورسول الله صلى الله عليه وسلم ته وویل :

يَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفَاحُجُّ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ . (متفق عليه)

ژباړه : اې د الله رسوله ! د الله صلى الله عليه وسلم د حج فريضة کومه چي پر خپلو بنده گانو يې لازمه کړې ده زما پر پلار پداسي مهال کي لازمه شوې ده چي هغه ډېر بوډا او پر سپرلي ځان تکیه کولای نشي نو ایا زه د خپل پلار لخوا څخه حج اداء کړم ؟ رسول الله ورته وویل : هو !

د حج د اداء کولو دوهم شرط دلاري امنیت دی ، که حج ته د تلو پر مهال لار په امن نه وه ، حاجي د ظالم یا د بنمن څخه ځان او مال ته خطر لیده او غالبه گومان يې دا وو چي که د حج په سفر ووځي نو دی به د ظالم یا د بنمن لخوا ووژل شي یا به يې مال لوټ شي او یا يې د بحر لخوا د سفر لاره وه او د حج په شپو کي درياب طوفاني وو د غرق کېدلو خطري تر نجات موندلو زيات وونو پر دې نفر هم که د حج په موسم کي د حج سفر خرڅ او سپرلي پيدا کړي حج فرض کيږي خو دلاري د نا امنۍ لکبله چي حج اداء نه کړي وصیت پر لازمېږي او یا به په بل چا د ځان لپاره حج اداء کوي خو پدې شرط چي دده د ژوند تر آخره د حج لاره همدا سي دده په حق کی خطرناکه او ناامنه پاته شي .

که حاجي و حج ته د پاټک سالارانو د ججې یا د حکومتي ټیکس څخه پرته تللای نشوای نو د صحیح قول له مخي که څوک د سفر د خرڅ څخه علاوه د حکومتي ټیکسونو او پاټک سالارانو د ججې ورکولو توان هم ولري حج پر فرضیېرې ځکه په دې ډول حالاتو کي د پیسو پر ورکونکي گناه نه راعي بلکي گناهکار هغه څوک دی چي په ناحقه د خلکو مالونه اخلي .

د لاري امنیت هم ځني کسان د حج د واجب کېدلو په شرطونو کي شمېري د دغو مشایخو په آند که څوک د حج په موسم کي د حج د سفر خرڅ او سپرلی مالي توان ولري خو حج ته د تللو لار ورته خطرناکه او ناامنه وي پر هغه حج نه فرض کیږي ، نه وصیت پر لازم کیږي او نه په بل چا د ځان د پاره د حج کول پر لازم کیږي .

د حج د اداء کولو دریم شرط دادی چي بندي به نه وي او نه به یې د پادشاه لخوا څخه و حج ته د تلو څخه ممانعت کیږي ، که څوک د حج په موسم کي د حج سفر خرڅ او سپرلی ومومي خو دا په داسي حال کي چي په جیل کي بندي وي ، او یا د پادشاه يعني واکمنو څخه بېریدی د ځان ساتني لکبله د حاجیانو په کافله کي نشوای شریک کېدلای ، او یا یې د سلطان لخوا څخه ممانعت کېدی يعني د حج لپاره یې پاسپورت او وېزه نه ورکول نو پر دا نفر باندي هم حج فرض دی ، که حج اداء نه کړي د حج وصیت پر لازم کیږي ، او هم کولای شي چي د پورتنیو عذرونو لکبله په بل چا د ځان لپاره حج اداء کړي البته دا په هغه حالت کي چي دا عذرونه یې د ژوند تر پایه دوام پیدا

کړي، که څوک د ټول عمر لپاره په بند محکوم او بندي وي او د حج په موسم کې د حج د سفر خرڅ او سپرلی وس پیدا کړي او بیا په بل چا د ځان لپاره حج وکړي که د ژوند تر پایه بندي وو د فرضي حج غاړي یې په خلاصیږي او که د جیل څخه آزاد شو نو بیا به پخپله حج اداء کوي، د نائب حج دده لپاره نفلي حج گرځي، همدا ډول حکم د هغه چا هم دی چې د واکمنو څخه د پېري لکبله حج نشي اداء کولای یا د واکمنو لخوا څخه حج ته نه پرېښودل کیږي .

همدا د هر معذور حکم هم دی کوم چې د یو شرعي عذر لکبله د نائب په ذریعه د ځان د پاره حج اداء کړي، که عذریې تر مرگ پوري دوام پیدا کړد نائب په حج یې د فرضي حج غاړي خلاصیږي او که عذریې قطع شو پخپله یې د اداء کولو توان پیدا کړ نو د حج فریضه به پخپله اداء کوي .

مخکنې درې شرطونه یعنی د بدن سلامتیا، دلاري امنیت، نابندیتوب یا د واکمنو څخه پېره او ممانعت نه لرل هم د نارینه او هم د ښځو لپاره د حج د اداء د شرطونو څخه دي، وروستي دوه شرطونه یعنی څلورم او پنځم شرط یوازې د ښځو لپاره دي .

د ښځو د پاره مېړه یا محرم هم شرط دی، د ښځې محرم هغه څوک بلل کیږي چې هیڅکله یې هم نکاح نه ورسره صحیح کیږي لکه نسبي او رضاعي ورور، اکا، وراره خوری او داسې نور او همدا راز د نکاح پر بنسټ محرم لکه زوم یا خسر او داسې نور .

که بنه د حج په موسم کي د حج د سفر د خرڅ او د سپرلی-توان ولري او د دې او د مکې مکرمې تر منځ د شرعي سفر تگ لاره (۹۰) نوي کپلو متره یا زیات واټن وي نو دا بنه بېله مېړه یا محرم څخه سفر نشي کولای، د مېړه او د اعتماد وړ محرم ملتیا د دې د حج د اداء کولو په شرطونو کي راعي، البته د امام مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په وینا بنه د حج سفر بېله محرم څخه د صالحانو په ملتیا کي هم کولای شي او د امام شافعي او د امام مالک رحمهما الله یو بل قول دا هم دی چي بنه بېله محرم څخه د نورو ثقه او باوري بنه په ملتیا کي هم حج کولای شي.

د بنه مېړه او محرم دې ته نه اړ ایستل کیږي چي د حج په سفر کي به ورسره مل کیږي او نه پر بنه دا واجب ده چي د حج د سفر لپاره به د یو چا سره نکاح تړي.

د بنه سره چي مېړه یا محرم د حج په سفر کي مل کیږي د هغو خرڅ پنخپله په هغو پوري اړه لري.

د بنه لپاره د مېړه یا محرم ملتیا ځني علماء د حج د واجب کېدلو د شرطونو څخه گڼي او ځني یې بیا د حج د اداء کولو د شرطونو څخه گڼي، کوم کسان چي د مېړه یا محرم ملتیا د بنه د حج د واجبېدلو په شرطونو کي شمېري د هغو په آند که بنه د حج په موسم کي د حج خرڅ او سپرلی-ومومي خو مېړه یا محرم نه لري یا هغو ملتیا نه ورسره کول نو پر دا بنه حج نه فرضیږي.

او کوم کسان چې د مېړه یا محرم ملتیا د اداء په شرطونو کې شمېري د هغو په آند که ښځه د حج په موسم کې د حج د سفر خرڅ او سپرلی و مومي که څه هم مېړه یا محرم و نه لري بیا هم حج پر فرضیږي، د حج وصیت پر لازمیږي او که دا عذریې د مرگ تر مهاله دوام کاوه نو بیا په بل چا هم د ځان د پاره حج کولای شي، که چیرې ښځه د مېړه یا محرم د نه شتون لکبله د نائب په ذریعه د ځان د پاره حج وکړي او وروسته د مېړه یا محرم ملتیا ورته میسره او برابره شي نو د نائب په حج یې د فرضي حج غاړه نه خلاصیږي .

د حج د اداء پنځم شرط چې دا هم د ښځو سره تړاو لري عده ده یعنې که ښځه د طلاق یا د وفات په عده کې وي او د حج موسم پر راشي دا د حج مالي توان ولري نو حج پر فرضیږي البته د عدې لکبله اوس حج نه شي اداء کولای، خو ځیني کسان دا هم د حج د واجبه دلو په شرطونو کې شمېري د هغو په آند ښځه چې د طلاق یا وفات په عده کې وي او د حج موسم پر راشي که څه هم دا د حج سفر خرڅ او د سپرلی توان ولري بیا هم حج نه پر فرض کیږي .

د فرضي حج ځای نیول

د حج په فرضونو کې د شمېرل کېدلو شرطونه و هغو شرطونو ته وایي چې که دا شرطونه په چا کې موجود نه وه او حج یې اداء کړ حج یې صحیح دی خو په فرضي حج کې یې نه شمېرل کیږي .

د حج په فرضي حج کې د شمېرل کېدلو یو شرط بلوغ دی، نابالغه که حج وکړي دا که په ښو او بدو پوهېدونکي کوچنی وي او یا بلکل کوچنی

ماشوم وي بل څوک حج په وکړي دا د کوچنيوالي حج يې په فرضي حج کي نه حساب کيږي بلکې دانفلي حج دی ، د بلوغ وروسته که د حج توان ومومي حج پر فرض کيږي .

په فرضو کي د شمېرل کېدلو دوهم شرط عقل دی ، لېونی که حج اداء کړي دا حج يې په فرضي حج کي نه شمېرل کيږي ، معتوه يعني باوله هم د لېوني په شان دی .

د حج د صحت شرطونه

د حج د شرطونو څلورم ډول د حج د صحت شرطونه دي ، د حج د صحت شرط وهغه شرط ته وايي چي بېله هغه څخه د چا حج نه صحيح کيږي .

د حج د صحت د شرطونو څخه يو اسلام دی ، که کافر د کفر په حالت کي حج وکړي حج يې نه صحيح کيږي ، دا کافر که مسلمان شي او د حج توان يې ودرلودی نو بيا به حج اداء کوي .

د حج ډولونه

د کتاب په لومړۍ برخه کي مو ولوستل چي حج په درو طريقو اداء کيږي ، افراد ، تمتع او قران ، او د هر ډول طريقه هم درته وښودل شوه دلته فقط دونه ذکر کوو چي په دغو درو ډولونو کي کوم ډول حج افضل او غوره دی .

شوافع يعني د شافعي رحمۃ اللہ علیہ د مذهب پيروان وايي : افراد او تمتع حجونه تر قران حج افضل دي ، خو داچي په تمتع او افراد کي به کوم يو افضل وي

؟ په یوه قول کې تمتع تر افراد افضل گڼي او په بل قول کې افراد تر تمتع افضل گڼي .

مالیکه یعنی د مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مذهب پیروان وایي : افراد حج تر تمتع او قران حجونو افضل دی .

زمونږ احناف یعنی د ابو حنیفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مذهب پیروان وایي : قران حج تر افراد او تمتع حجونو افضل دی ، او تمتع حج بیا تر افراد حج افضل دی او حنابلة یعنی د احمد بن حنبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مذهب پیروان وایي : تمتع حج تر قران او افراد حجونو افضل دی .

د فقهاوو تر منځ دا اختلاف لدې کبله رامنځ ته شوی دی چې د رسول الله ﷺ په حج کې مختلف روایات رانقل شوي دي

داسې روایت هم رانقل شوی دی چې رسول الله ﷺ مفرد وو نو ځکه امام مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ افراد افضل گڼي او د عایشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا په روایت استدلال کوي چې وایي مونږ د رسول الله ﷺ سره حج ته راووتلو په مونږ کې چا د عمرې احرام تړلی وو او ځینو بیا د حج او عمرې احرام تړلی وو خو رسول الله ﷺ د حج احرام تړلی وو .

ابن عبد البر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وایي : د جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مختلفو روایاتو کې د رسول الله ﷺ د افراد حج رانقل شوی دی ، او د ابوبکر ، عمر ، عثمان ، عایشې او جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ څخه همدا ډول وینا رانقل شوې ده چې افراد حج افضل دی .

او کوم کسان چي تمتع افضل گڼي هغوی د ابن عمر رضی اللہ عنہما په روایت استدلال کوي چي وايي: رسول الله ﷺ په حجة الوداع کي تمتع وکړه، عمره يې، د حج سره وکړه، د حان سره يې هدی هم بېولي وې، همدا د عبد الله بن عمر، ابن عباس، ابن الزبير رضی اللہ عنہم مذهب دی چي تمتع تر ټولو غوره گڼي البته د عایشې رضی اللہ عنہا څخه د تمتع او افراد په هکله مختلفي ويناوي رانقل شوي دي.

او کوم کسان چي وايي رسول الله ﷺ قارن وونود هغو اعتماد هم پرېږدو

احاديثو دی چي دهغې جملې څخه يو هم د عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ روایت دی چي وايي رسول الله ﷺ وويل: په خوب کي درب د لوري راته نفر راغلی او راته وې ويل د همدغه مبارک مانده څخه احرام وټړه او ووايه: **عمرة في حجة** دا د حج په احرام کي عمره ده، او همدا راز علي رضی اللہ عنہ د عمرې او حج يو ځايي احرام وټاړه او وې ويل: زه د رسول الله ﷺ سنت طريقه د يو چا د وينا لکبله نه پرېږدم، او همدا راز انس رضی اللہ عنہ وايي: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل هغه ويل: لبيک **عمرة و حجة** د عمر، علي او انس رضی اللہ عنہم روايات امام بخاري رحمته اللہ علیہ رانقل کړي دي.

امام احمد بن حنبل رحمته اللہ علیہ وايي: زه پدې کي شک نه لرم چي رسول الله ﷺ قارن وو خو تمتع تر قران ځکه خو بنوم چي رسول الله ﷺ وفرمايل که ما ته خپل کار د وړاندي څخه معلومېدلای نو ما به هدي (قربانی) د حان سره نه وای راوستلي ما به خپل د حج احرام په عمره بدل

کړې وای یعنی تمتع به مي کړې وای، اول به مي عمره اداء کړې وای، د هغه څخه به مي ځان حلال کړې وای او بیا به مي د حج احرام تړلی وای .
(د بدياة المجتهد څخه)

میقات ځایونه

د مکې مکرمي څخه د باندي څلور ځایونه رسول الله ﷺ د حج او عمرې د لپاره د میقات (د احرام تړلو) ځایونه ټاکلي دي او پنځم ځای ذات عرق د قرن منازل برابر د عمر ﷺ لخوا څخه د عراق د خلکو لپاره وټاکل شو .

کوم کسان چي د همدغو ځایونو څخه د باندي دي هغو به د حج او عمرې د لپاره د همدغو ټاکل شو ځایونو څخه بېله احرام څخه نه ورتېرېږي په دې اړه تفصیل په لاندې مبارک حدیث کي دی :

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَأَهْلَ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَأَهْلَ نَجْدِ قَرْنِ الْمَنَازِلِ وَأَهْلَ الْيَمَنِ يَلْمَمَ هُنَّ لَهُنَّ وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ . (متفق عليه واللفظ للبخاري)

ژباړه : ابن عباس ؓ وايي : رسول الله ﷺ د مدینې د خلکو لپاره ذوالحلیفة میقات وټاکه او د شام د خلکو د لپاره یې جحفة وټاکله او د نجد د خلکو د لپاره یې قرن المنازل وټاکه او د یمن د خلکو د لپاره یې یلمم د احرام تړلو ځای وټاکي ، دا میقات ځایونه د همدغو وطنونو د خلکو د لپاره دي او همدغو خلکو د احرام تړلو ځایونه دي کوم چي د حج او عمرې د

د حج ښه ملگری

اداء کولو اراده ولري او پر دغو میقات ځایونو د نورو وطنونو څخه راځي او څوک چي د دې ځایونو څخه دننه دي نو هغوی احرام د کوم ځای څخه چي وغواړي ترلای یې شي تر داسي اندازې چي د مکې خلک احرام د مکې څخه ترلای شي .

په دې نقشه کي د میقات ځایونو جهات او کپلو متری ښودل شوي دي .

جحفه د مکې معظمې په شمال لوېدیځ کي تقریباً د ۱۹۰ کیلومتره په فاصله کي واقع ده او د شام لخوا څخه میقات ځای دی خو دا کلی او س له منځه تللی

دی او اوس د رابع څخه احرام ترل کیږي ، رابع د مکې مکرمي څخه تر جحفي لږڅه لیري پروت دی .

د نجد لخوا څخه میقات ځای قرن منازل دی کوم چي نن د السیل په نامه یادېږي ، قرن منازل یو غرنی ځای دی د مکې معظمې و ختیځ ته د ۹۰ کیلومترو په فاصله کي پروت دی ، دغه میقات د نجد د خلکو لپاره دی او یاد هغو خلکو لپاره دی چي د همدې لاري څخه راځي .

د حج ښه ملگری

ذوالحلیفه د مدینې منورې څخه تقریباً ۹ کپلومتره لیرې موقعیت لري ، او

د مکې مکرمې څخه
تقریباً ۴۵۰ کپلو
متره لیرې شمال
طرف ته واقع ده دا
ځای د مدینې
منورې او د مدینې
لخوا ورتلونکو لپاره

د احرام تړلو اخري ځای هم دا ذوالحلیفه ده کوم چي اوس یې عوام د ایبار
علي په نامه هم یادوي .

د یلملم میقات یو غرنۍ منطقه ده چي د مکې معظمې جنوب ختیځ خوا ته د
(۵۰) کپلومترو په فاصله کي قرار لري ، یلملم د یمن د خلکو او همدا ډول
په زیاته اندازه د چین ، جاپان ، هندوستان او پاکستان د هغو خلکو لپاره

چي په کښتیانو کي راځي
میقات ځای دی .

ذات عرق د مکې معظمې
په شمال ختیځ طرف کي د
(۸۵) کپلو متره په فاصله

کي پروت دی . دغه ځای د ایران او عراق د خلکو لپاره او هم د هغو خلکو
لپاره چي د همدې لاري څخه راځي میقات ځای دی .

د میقات ځایونو څخه د باندي هستوگن ته آفاقي ویل کیږي، آفاقي په خپل کور او وطن کي هم احرام ترلای شي خو آخري ځای یې میقات دی، آفاقي که د هر مقصد د پاره و مکي حرم ته تلی تر ټاکل شوو میقات ځایونو به بېله د حج یا د عمرې د احرام څخه نه ورتېرېږي .

کوم کسان چي د همدغو ځایونو څخه چپ د بلي لاري څخه مکې مکر مې ته د حرم په نیت ورځي هغو ته چي په دغو میقات ځایونو کي هر میقات نژدې وي د هغه میقات برابري د هغو میقات ځای دی یعنی دوی ته نژدې میقات چي په څونه واټن کي د حرم څخه پروت دی نو د حرم څخه په هغونه واټن کي لیري ځای څخه به احرام تړي .

د عراق لخوا څخه ورتلو نکو کسانو ته رسول الله ﷺ میقات ټاکلی نه دی خو څه مهال چي د حضرت عمرؓ په زمانه کي عراق فتح شو او خلک یې و عمرؓ ته وویل چي رسول الله ﷺ د نجد د خلکو د پاره قرن منازل میقات ټاکلی دی او هغه زمونږ څخه چپ دی که مونږ قرن ته ځان رسوو نو پر مونږ دا تگ تکلیف یږي .

قَالَ فَانظُرُوا حُدُوهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ فَحَدَّ لَهُمْ ذَاتَ عِرْقٍ (بخاري)

عمرؓ ورته وویل د قرن برابر ځای وگورئ د هغه ځای څخه احرام تړئ نو ذات عرق یې میقات ځای ورته وټاکي .
کوم کسان چي د هوا یا بحر د لاري حج یا عمرې ته ځي نو د هغو لار چي هر میقات ځای ته نژدې وي د هغه میقات ځای محاذات او برابري د هغو د

پاره میقات های دی ، دهغه میقات برابرته چي طیاره یا کبستی-رسیږي نو
مخته د ځینو عمله وو لخوا اعلان هم کول کیږي که چا احرام ترلی نه وي تر
څو هغه احرام وتږي .

حرم

د کعبې شریفې گرد چاپیر مسجد ته المسجد الحرام ویل کیږي خو کله د
حرم ټوله ساحه هم د مسجد حرام په نامه یادیږي .
د مکې مکرّمې زیاته برخه د حرم په نامه یادیږي د مکې مکرّمې کومه برخه
چي د حرم په حدودو کي راځي هغه د کعبې شریفې لکبله ځان ته درناوی او
احترام لري ، د حرم ځانگړي حکمونه وروسته درته بیان کوو .

د مکي حرم حدود میقات ځایونه نه دي بلکي حرم ځان
ته ټاکلي حدود لري خو ټول په یوه اندازه فاصله کي نه
دي ، د پېژندنې د پاره یې هلته نښې درول شوي دي ، د
شمال طرف ته د حرم نهایی حد التنعیم دی ، د تنعیم او
مکې تر منځ تقریبا (۶) شپږ کپلو متره فاصله ده ، د
جنوب خوا ته د حرم حد اضاہ دی د اضاہ او مکې تر منځ تقریبا (۱۲) دولس

کپلو متره فاصله ده ، د شرق یعنی ختیخ
خوا ته د حرم حد جعرانه ده د جعرانې او
مکې تر منځ تقریبا (۱۶) شپاړس کپلو
متره فاصله ده ،
د شمال شرقي پلو ته یې حد وادي نخلة

ده د وادي نخلة او مکې تر منځ تقريبا (۱۴) خوارلس کېلو متره فاصله ده ،
د غرب يعني لوېديځ پلو ته يې حد حديبيه ده چي اوس د الشفيسي په نامه
ياديږي ، د الشفيسي او مکې تر منځ تقريبا (۱۵) پنځلس کېلو متره فاصله
ده .

د مکي حرم حدود هري لوري ته د ابراهيم عليه السلام د زمانې څخه په نښو ښودل

شوي دي ، او د هماغه راهيسي يې نښي
ژوندي ساتل کيږي لاندي ددې نښو يوه
اوسنۍ بېلگه درته ښيو ، پر دا شيشک
ليکلي دي نهاية حد الحرم يعني د حرم د حد
پای .

د مکې ختيځ پلو ته منی او ورپسې مزدلفه
موقعيت لري دا دواړه ځايونه هم د حرم په ساحه کي دننه دي البته د مزدلفې
ختيځ ته د عرنة شېله او د شېلې ختيځ خوا ته د عرفات ميدان دی ، د عرنة
شېله او د عرفات ميدان د حرم د ساحې څخه نه دي بلکي د حرم څخه د
باندي د حل په منطقه کي دي .

حل

د ميقات ځايونو څخه نيولې بيا د حرم تر حدودو پوري چي کومه ساحه ده
دا ټوله د حل په نامه سره ياديږي .

د مدینې منورې د ذوالحلیفه څخه نیولې بیا په مکه مکرمه کې چې د کوم
ځای څخه چې حرم پیل کیږي دا ټوله منطقه د حل په ساحه کې راځي

د حل او حرم حکمونه

د حرم خلک هر وخت کولای شي چې د حل و ساحې ته ولاړ شي او بیا بېرته
بېله احرام څخه و حرم ته راستانه شي، دغه ډول د حل خلک هم کولای شي
چې هر وخت حرم ته بېله احرامه ورشي.

د مثال په ډول جده په حل کې ده، د جدې خلک هر وخت بېله احرامه حرم او
کعبې شریفې ته راتللی شي.

د حل خلک د میقات څخه د باندې هم هر وخت وتلای شي او بېرته خپلو
کورونو ته یعنې د حل و منطقي ته بېله احرامه ورتللی شي د مثال په ډول
د جدې خلک هر وخت کولای شي مدینې منورې ته ولاړ شي او بیا بېرته
جدې ته بېله احرام څخه ولاړ شي.

آفاقي یعنې کوم کسان چې د میقات ځایونو څخه د باندې دي لکه د مدینې
منورې خلک هغوی هم هر وخت کولای شي چې حل ته بېله احرامه ولاړ شي
، د مدینې منورې خلک هر وخت و جدې ته هم بېله احرامه تللی شي.

همدا ډول د افغانستان هغه حاجیان چې په طیارو کې جدي ته بېول کیږي
او د جدي څخه مکې مکرمې ته نه ځي بلکې د جدې څخه مدینې منورې ته

عِي هغوی بېله احرامه جدې ته او بیا د جدې څخه مدینې منورې ته تللای شي.

حکۀ آفاقي که حرم ته نه تلی حل ته بېله احرامه تګ او راتګ کولای شي .

آفاقي که حل ته فقط د حل په نیت او اراده عِي او حرم ته تګ یې هیڅ په خیال کي نه وي نو حل ته بېله احرام څخه تلای شي حل ته چي ولاړ شي که هلته د حرم د تلو اراده ورته پیدا شوه دا نفر بېله احرام څخه حرم ته تللای شي حکۀ دی چي حل ته فقط د حل په نیت ولاړ شي هلته دی د حل په خلکو کي شمېرل کیږي د حل خلک بېله احرام څخه حرم ته تللای شي البته که حج یا عمره یې کول نو د حل څخه به احرام تږي .

آفاقي که حرم ته تلی نو د میقات های څخه به بېله احرام څخه نه تېرېږي یعنی آفاقي که حرم ته تلی نو د حل و منطقي ته به د میقات های څخه نور هغي خوا ته بېله احرام څخه نه ورځي . د مثال په ډول د مدینې منورې څخه که څوک د جدې پر خوا و حرم ته تلی نو بیا جدې ته هم بېله احرام څخه نشي تللای ، دا نفر به په مدینه منوره یا په ذوالحلیفه کی د عمرې احرام تږي بیا کولای شي چي جدې ته ولاړ شي او بیا د جدې څخه حرم ته ولاړ شي لومړی به عمره راوړي بیا به خپل هر کار چي وو هغه به انجام کوي .

دغه ډول د افغانستان هغه حاجیان چي د جدې څخه مکې مکرمې ته بېول کیږي نو هغوی هم جدې ته بېله احرام څخه نشي تللای حکۀ جدۀ په حل کي ده ، دا حاجیان به په افغانستان کي د حج یا عمرې احرام تږي او یا به په

طیاره کي چي د میقات فضاء ته رانژدې شي او یا د هغه څخه هم لا مخته په طیاره کي نیت وکړي او تلبیه ووايي ځان محرم وگرځوي .

د حرم خلک که تر میقات ځای راوځي مثلاً مدینې منورې ته راشي بېرته چي حرم ته ځي نو زموږ د امامانو په آند دا نفر به د حج یا د عمرې د پاره په میقات ځای یا د هغه څخه مخته احرام تړي ، د حرم خلک چي د میقات څخه ووځي نو بیا بېرته حرم ته بېله احرامه نشي تللای .

د امام شافعي رحمته الله علیه مذهب دا دی چي د حرم نفر که تر میقات راوځي مثلاً مدینې ته راشي که حج یا عمره یې کوله نو تر میقات ځای به بېله احرام څخه نه ورتېریږي او که حج او عمره یې نه کول همداسي خپل کور ته تللی نو بیا بېله احرامه حرم ته تللای شي .

د حرم هغه خلک چي د مدینې او مکې تر منځ ټکسي یا د لین موټران چلوي زموږ د امامانو په آند دا موټروانان چي هر ځل مدینې ته راشي بېله احرامه دوی خپلو کورونو یعنی حرم ته نشي تلای د حج یا د عمرې احرام به تړي خود امام شافعي رحمته الله علیه په آند دا موټروانان که همداسي خپلو کورونو ته تللی نو بېله احرام څخه د مدینې منورې څخه کورونو ته ستنېدلای شي .

د حرم د خلکو احرام ځای

د حرم خلک د حج احرام په حرم کی تړي ، د تمتع حج کونکی چي عمره اداء کړي بیا هلته په حرم کي د ترویې یعنی د اتم تر ورځي پوري پاتېږي ، تمتع هم د حرم په خلکو کي شمېرل کیږي نو ځکه تمتع هم د اتم په ورځ د حج احرام د حرم څخه تړي .

د حرم خلک د عمرې احرام په حرم کي نشي ترلای بلکي د حرم څخه به حل ته وځي هلته به د عمرې احرام ترې بیا به حرم ته راځي عمره به اداء کوي .
د رسول الله ﷺ سره په حجة الوداع کي عایشه او نوري بیباني رضي الله تعالی عنهن هم ملگری وې ، عایشې ؓ د میاشتنۍ ناروغۍ لکبله د حج څخه منځته عمره و نه کړای شوای ، د منی څخه چي فارغه شولې عایشې ؓ و نبي ﷺ ته وویل : چي نور د حج سره عمره هم وکړله خو زما دا یوازي حج شو ، رسول الله ﷺ ددې ورور عبدالرحمن بن ابي بکر ؓ ته وویل : چي عایشه ؓ تنعیم ته بوځه چي هلته د عمرې د پاره احرام و ترې هغه همداسي وکړل .

تنعیم د حرم څخه د باندي د حل په ساحه کي دی ، د کوم ځای څخه چي

عایشې ؓ د عمرې احرام ترلای دی اوس هلته مسجد جوړ شوی دی دامسجد د تنعیم په نامه یادېږي او د عایشې ؓ د مسجد په نامه هم یادېږي مکي نفر که د حج

احرام په حل کي و ترې یا د عمرې احرام په حرم کي و ترې دم پر لازمېږي يعني نریا ماده پسه یا بزه به حلالوي یا به د اوبن یا غوايي په اوومه کي برخه اخلي .

د حل د خلکو احرام های

د حل خلک د حج او عمرې احرام د خپلو کورونو او هم په حل کې د بل هر های څخه تړلای شي .

د حل خلکو که عمره یا حج کاوه نو و حرم ته به بېله احرام څخه نه راځي بلکې په حل کې به احرام تړي بیا به د حج یا عمرې د پاره حرم ته راځي .

د حل نفر که د حج یا عمرې احرام په حرم کې و تړي نو پر هغه باندي هم دم لازمېږي .

د میقات څخه د دباندې خلکو د حج او عمرې میقات هایونه منځته درته بیان شوي دي .

د میقات دباندې هستوگن آفاقیان بلل کېږي ، آفاقي که بېله احرام څخه تر میقات های راتېر شي نو پر هغه باندي هم دم لازمېږي . خو که بېرته میقات ته ولاړ شي او هلته احرام و تړي دم یې د ذمې او غاړې څخه ساقطېږي .

د حل نفر هم دا ډول دی که د حج او عمرې د پاره بېله احرام څخه حرم ته

داخل شي او بیا بېرته حل ته راو وځي په حل کې احرام و تړي دم ځني ساقط کېږي .

آفاقي او د حل نفر که تر خپل ميقات ځای بېله احرامه تېر شي او هلته احرام و تېري دا نفر که بېرته خپل ميقات ځای ته راستون شي او خپل تړلی احرام په ميقات ځای کې نوی کړی يعني بيا نیت او تلبیه ووايي نو په دې صورت کې هم دم ځني ساقطیږي .

د حرم حرمت

الله ﷻ د حرم و منطقي ته پر نورو ساحو حرمت او ځانگړتيا ورکړې ده د دغو ځانگړتياوو و څخه ځني دادي :

لومړی د حرم په ساحه کې د وحشي حيوانانو او مرغانو تورول يعني د ځايه څخه يې شړل يا آلوزول او يا يې نسکارول يا يې حلالول ټول منع دي د حرم په ساحه کې که څوک وحشي مرغه يا وحشي حيوان که څه هم اموخته شوی وي حلال کړي هغه مردار دی .

البته کورني حيوانان او مرغان د حرم په ساحه کې دننه حلال او هم محرم کس دواړه يې حلالولای شي لکه چرگان ، کورنی هیلې ، پسونه ، بزې اوبنان او غوايي .

د حرم په ساحه چې کومي ونې او وابنه پنخپله راشنه شوی وي د هغو رېبل او پرې کول هم منع دي البته ازخر چې يو ډول وابنه دي چې د خونو د چتونو او هم په قبرونو کې کار ځني اخیستل کېږي او همدا رازو چې درختي او د ونو وچ بناخونه که پرې کوی جواز لري .

هغه ونې او واښه چې خپله نه راشنه کیږي بلکې خلک یې کړي د هغو پرې کول او ریبیل بیا د حرم په ساحه کې هم جائز دي .

احرام

د احرام اړوند څه معلومات مو د کتاب په لومړۍ برخه کې ولوستل دلته به مسئله څه نوره هم وڅېړو .

د حج او د عمرې د پاره احرام شرط دی لکه څه ډول چې بېله طهارت یعنې او داسه څخه لمونځ نه صحیح کیږي دغه ډول بېله احرامه هم حج او عمره نشي کېدلای .

د احرام څخه وړاندې غسل کول تر او داسه غوره دی ، دا غسل د نظافت د پاره کیږي نو ځکه کومې ښځې چې د حیض او نفاس په حالت کې احرام ترې هغوی دي هم غسل کوي .

که د نفلي لمانځه وخت وو دوه رکعتې نفل دي وکړي او د هغه وروسته دي ددې مهم سفر د اسانتیا د پاره د خپل رب څخه په اخلاص دعا طلب کړي .

د عمرې د پاره په زړه کې د عمرې نیت کیږي ، د افراد حج د پاره په زړه کې د حج نیت کول کیږي او د قران د پاره په زړه کې د عمرې او حج دواړو نیت کیږي د زړه نیت په عربي یا بله هره ژبه چې وي په خوله هم بیان کولای شي ،
مثلا داسې ووايي :

د حج ښه ملگری

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي .

ای الله! ما د حج اراده کړې ده نو ته یې راته اسانه کړه او را څخه قبول یې کړه .

د نیت څخه وروسته به تلبیه ووايي :

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ .

ژباړه : خدمت ته حاضریم ، ای الله ! خدمت ته حاضریم ، خدمت ته حاضریم ، ته هیڅ شریک نه لرې ، خدمت ته حاضریم ، یقینا ټولې ستاینې او نعمتونه ستا دي او پاچهې ستا ده ، ته هیڅ شریک نه لرې .

د نیت او تلبیې څخه وروسته محرم وگرځېد ، د احرام بندیزونه پر ولگېدل ، د احرام بندیزونه وروسته درته تشریح کوو .

که غواړی چې حج مو مبرور وگرځي یعنی داسې حج وکړی چې د هغه حج په ثواب کې الله جنت درکړي نو د ناوړو ویناوو او گناهونو څخه ځانونه ژغورئ لکه غیبت ، درواغ ، ښکنځل ، پرديو ښځو ته کتل ، بل مسلمان تېله او تمبه کول ، د بل خپلۍ په پښو کول ، په لوړ او از او بې وخته د شپې یا غرمې په بانډار کولو سره ملگری او د هوټل همسایه گان د خواب څخه ایستل ، په اطاق ، تعمیر او بیت الخلاوو کې چټلې جوړول ، د ملگرو او نورو مسلمانانو سره خوشکه او جگړه کول ، دا کارونه د احرام څخه منځته هم بد دي خو د احرام په حالت کې بیا ډېر بد دي ځکه الله ﷻ

فرمایلي دي : الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ... (البقرة ۱۹۷)

ژباړه : د حج وخت خو معلومي مياشتي دي که څوک په داسې مياشتو کې پر ځان حج فرض کړي يعنې د حج احرام وټړي نو بيا جماع ، فسق او جگړه په حج کې نشته .

يعنې د حج محرم به د احرام په حالت کې نه جماع کوي نه به د جماع خبري کوي ، نه به هيڅ ډول فسق او گناه کوي او نه به د ملگري ، خادم او بل مسلمان سره جگړه کوي .

ښځه په احرام کې خپلي عادي او گندلي جامي اغوندي لکه پرتوگ ، قميص ، انگيا او داسې نور ، ښځه سرپټوي ، بوټونه او موزې په پښو کولای شي البته مخ به نه پټوي ځکه د ښځې احرام په مخ کې دی ځوانانې او مخ پوټي ښځې د سترد پارهد مخ څخه ليري پر مخ ټوکر را ځوړند کوي خو دا ټوکر به يې د مخ څخه ليري وي که پر مخ يې موبنټی وي نو بيا جنايت بلل کېږي ددې جنايت جرمانه د جناياتو په برخه کې لوستلای شى ، که ښځې په خپل منع کې يوازې شي نو بيا دې دا ټوکر له مخ څخه پورته کوي نارينه په احرام کې گندلي جامې لکه قميص ، پرتوگ ، انگيا او صدرى نشي اغوستلای او نه ټوپى او لنگوټه پر سر تړلای شي او نه په وينه او بيدو کې مخ او سر پټولای شي .

البته په سايوان او بل شي سايه پر ځان جوړولای شي او هم هميانى ترملا تړلای شي .

د حج ښه ملگری

نارینه جرابي او بوټونه نشي په پښو کولای بلکي دا ډول ټپلی به په پښو کوي چي د پښې پر شاه چي کومه زخه ده هغه لاهم پکښي پټه نه شي .

عادي چمپلان لکه په دې تصوير کي چي دي چي مخ يې ډير پلن او پراخ نه وي محرم يې په پښو کولای شي .

نارینه او ښځي په احرام کي عطر نشي وهلاى او نه په خشبويو روغنياتو وربښتان او بدن غوړ کولای شي .

محرم که د احرام دمخه جامې په عطرو وهلي وي او د عطرو بوى ځني ولاړېده او داسي عطرو ه چي جسم او صورت يې لاره نو هغه جامې به کارې او که د احرام دمخه يې د بدن يو ځای په عطرو وهلى وو او د عطرو رنگ نه پر ښکارېدى خو بوى يې پر ولاړېدى نو دا بيا پروانه کوي .

بلکي د نارينه وولپاره مستحب ده چي د احرام څخه وړاندي پر بدن عطر ووهي ځکه رسول الله ﷺ هم داسي کول . خو ښځي بايد د کور د باندي هيڅکله هم په ځان باندي عطرو نه ووهي ځکه ښځه چي په ځان عطرو ووهي او بيا د خلکو سره تېرېږي د عطرو بوى يې پر پرديو او نامحرمو خلکو ولاړېږي دا ډول ښځه رسول الله ﷺ بدکاره ښځه بللې ده .

محرم ته د ريحان او عطرو بويول کراهيت لري خو سزا نه پر راځي محرم غسل کولای شي خو سر او ږيره به په خطمي نه پرېږولي ، ځکه ابو حنيفه رحمۃ اللہ علیہ خطمي په خوشبویو کي شمېري که څوک سر په پرېږولي نو د ابو حنيفه رحمۃ اللہ علیہ په آند دم پر لاس ميږي او ابو يوسف رحمۃ اللہ علیہ او محمد رحمۃ اللہ علیہ يې په خوشبويي کي نه شمېري بلکي وايي ورينسته نرموي او شپوږي وژني نو ځکه د دوی دوو په آند که محرم په خطمي سر پرېولي صدقه يعني د سرسايې په اندازه خيرات پر لاس ميږي .

که محرم سر په صابون ، اشنان ، سدر يا بل ډول شي پرېږولي چي هغه خوشبويی و نه لري او نه خوشبويي ورسره گډه شوې وي نو د درو وارو امامانو په آند هيڅ شی نه پر لاس کيږي .

په نن عصر کي د سر او ږيري لپاره شامپو استعمالېږي نو کومي شامپو گاني چي خوشبويي نه لري هغه پر ساده صابون او سدر باندي قياسولای شو او کومي شامپو گاني چي خوشبويي په ځان کي لري هغه پر خطمي قياسولای شو ، پوره تفصيل يې د جنایاتو په برخه کي لوستلای شي .

محرم لاسونه او پښې په نوکرزو نشي وهلاي ځکه نوکرزي د خوشبويي په جمله کي دي البته داسي رانجه چي ښه بوی و نه لري استعمالولای شي .
محرم وينه کښلای شي دا که د پيچکاری په ذريعه وي لکه د معایناتو د پاره چي کښل کيږي يا د حجامت په ډول د علاج د پاره وي .

محرم د سر، پیري او د بدن د بل حای وړښتانه شي خریلای، نه یې کوچني کولای شي او نه د لاسو او پښو د گوتو نوکان غچي کولای شي.

محرم د ښکار څخه هم منع دی او نه بل چاته د ښکار کولو امر او یا لارښوونه کولای شي.

محرم د چرگو هگی، ماتولای شي خود وحشي مرغانو د هگی، ماتولو څخه منع دی.

محرم د احرام په حالت کي د خپلي ښځي سره جماع نشي کولای، نه په شهوت او مزه لاس پر تېرولای شي او نه یې مچولای شي.

د بندیزونو پورته کېدل

محرم چي یو ځل احرام و تړي نو بیا تر څو چي په دې احرام یې حج یا عمره اداء کړې نه وي د احرام څخه نه شي وتلای یعنی د احرام بندیزونه نه ځني پورته کېږي.

البته محصر د دې حکم څخه بیل دی یعنی که عمره کونکي یا حاجي د دښمن یا سختي ناروغۍ لکبله حرم ته نشوای تلای د تلو مخه یې ډب شوه دا نفر ته محصر وایي، د محصر له طرف څخه چي په حرم کي قرباني وشي بیا د سر په خریلو یا کوچني کولو د احرام څخه وځي خود حج او عمرې قضاء به راوړي.

د سر په خریلو یا کوچني کولو هغه مهال د احرام بندیزونه پورته کیږي چي په خپل وخت کي لنډ یا وخریل شي .

عمره کونکی که د طواف او سعی څخه وروسته سر و خړیي د احرام بندیزونه ځني پورته کیږي خو که د طواف څخه منځته سر و خړیي په دې سره د احرام بندیزونه نه ځني پورته کیږي بلکي بې وخته سر خړیل جنایت دی سزا پر لزمیږي .

که د چا څخه عمره یا حج فاسد شي د بیلگې په ډول حاجي د عرفات څخه منځته د خپلي بڼې سره جماع وکړي پدې یې حج فاسد شو بیا به هم دی حج پسي کوي ځکه ترڅو چي ده د حج پاته مناسک پر ځای کړي نه وي د احرام بندیزونه همدا سي پر پاته دي .

که بڼې د تمتع حج کاوه، د عمرې احرام یې و تاره خو د عمرې د اداء کولو څخه منځته د حیض یا نفاس ناروغي ورته پېښه شوه دا بڼه عمره نشي کولای ځکه طواف په مسجد حرام کي دننه کیږي او بڼه په دا ناروغيو کي و مسجد ته د ننوتلو څخه منع ده ، دا بڼه به انتظار باسي څو ناروغي یې بڼه شي .

که ناروغي یې اوږده شوه د عرفات ورځ پر راغله نو د عمرې احرام به په حج بدلوي یعنی د حج د پاره به نیت او تلبیه پسي وایي ، عرفات ته به ځي ، د

حج مناسک چي پر ځای کړي نو د عمرې د احرام څخه هم په وځي البته د عمرې قضاء به راوړي .

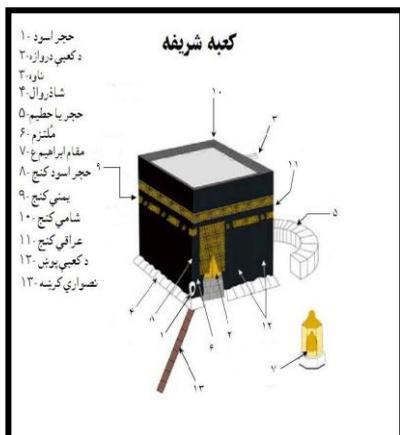
که څوک د حج احرام وتړي ، د طياري پروازيې وځنډيږي ، عرفات ته يې د عرفات په وخت کي ځان ونه رسوي ، عرفات ته د رسېدلو څخه وړاندي د لوی اختر د اولي ورځي سپېدې پر وچا ودي د دې نفر څخه که څه هم حج تېر شو خو د حج د احرام څخه د وتلو د پاره به عمره اداء کوي که عمره اداء نه کړي بلکي سر و خړي په دې سره د حج د احرام بندیزونه نه ځني پورته کيږي خو که د عمرې وروسته سر و خړي د حج د احرام بندیزونه ځني پورته کيږي .

طواف

پر کعبه شريفه يو ځلي راگرځېدلو ته شوط وايي ، اووه ځلي چي څوک پر کعبه شريفه را وگرځي يو طواف کيږي ، په طواف کي به پر کعبه او حطيم دواړو راگرځي ځکه د حطيم تقريبا درې نيم متره ساحه د کعبې شريفې حصه ده خو څه مهال چي قریشو کعبه جوړول د حلالو پيسو د کمښت لکبله دا برخه د کعبې څخه دباندې ځني پاته شوه . د لاندي انځور په ځير وگورئ د کعبې شريفې ټولي برخي په شماره پکښي ښودل شوي دي . د کعبې شمال گول نيم ديوالی د حطيم يا حجر برخه ده .

هر طواف د حجر اسود څخه پيليږي په راتلونکي انځور کي اوله شماره حجر اسود درته ښيي ، پر حجر اسود دواړه لاسونه ايښول کيږي او بيا مچيږي ،

که داسي يې نشوای کولای لاس یا بل شی دي وروپي هغه دي مچ کړي که

دا يې هم نشوای کولای د

حجر اسود پر برابر دي

مخامخ ورته ودرېږي.

بنځي به د خلکو په گڼه

گونه کي حجر اسود ته نه

ورځي بلکي د ليري څخه به

په لاس اشاره ورته کوي.

همدا ډول نارينه هم بايد په

زور حجر اسود ته ځان ونه رسوي چي نور مسلمانان يوې او بلي خوا ټپله

کړي ځکه د مسلمانانو زورول حرام دي او د حجر اسود مچول سنت دي

البته دا سنت په گڼه گونه کي د ليري څخه په لاس پورته کولو هم پر ځای

کيږي.

په مخکني انځور کي ديار لسمه (۱۳) شماره د حجر اسود برابر مخکنی.

کرښه درته بښي، پر همدا کرښه دي مخامخ حجر اسود ته د ليري څخه

لاسونه تراوړو يا غوړو پورته کړي او بيا دې د حجر اسود پر خوا ورکښته

کړي او ورغوي دي مچ کړي، د لاسونو د پورته کولو په وخت کي دي الله

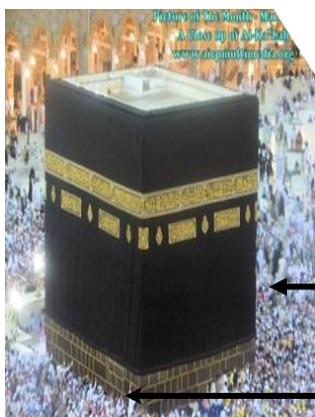
اکبر او لاله الا الله وايي. داسي هم ويلای شي: بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ د

استلام وروسته طواف پيلیږي، په طواف کي کعبه چپ لاس ته راځي.

د طواف د پاره نیت ضروري دی، که څوک بېله نیته پر کعبه شریفه راوگرځي مثلاً خپل یو انډیوال وویني چې طواف کوي دی د هغه په تلابن کي پسي رهي شي او په دې ډول او ه ځلي پر کعبه راوگرځي دا په طواف کي نه شمېرل کیږي ځکه دی د طواف په نیت نه را وگرځیدی . البته د طواف نیت په خوله نه ویل کیږي همدا یې د نیت د پاره کفایت کوي چې حجر اسود ته د طواف د استلام د پاره ورځي .

په هر طواف کي دا که فرضي یا واجب طواف وي یا سنت او نفلي طواف وي که د طواف وروسته یې صفا او مروا نه کول په عادي تگ به په ټولو شوطونو کي پر کعبه شریفه راگرځي هر ځل چې حجر اسود ته راځي د لومړي ځل په شان به استلام کوي .

د هر طواف په هر شوط کي که طواف کونکي ورکن یماني ته لاس ور وړلای شوای نورکن یماني دي په لاس مسح کړي او بیا دې لاس میچ کړي خو که لاس یې نه ور رسیدی دلیری ځای څخه یې استلام نه کیږي .

د کعبې شریفې هغه کنج چې د حجر اسود وچپ لاس ته راځي رکن یماني یعنی یمني کنج بلل کیږي . لاندې تصویر ته ځیر شی .

د حجر اسود کنج

رکن یماني

د هر طواف وروسته که د صفا او مروا سعي کېدل نو په اولو درو شو طونو کې به نارینه رمل کوي، رمل د پهلواني و تگ ته وايي، لنډ لنډ او چت گامونه به اخلي او ږې به د بهادر په شان ښوروي .
دا طواف که د احرام په جامو کې و ونو د طواف د پیل کولو څخه منځته به نارینه اضطباع کوي يعني راسته اوږه به لوڅوي د پټو يو سر به پر چپه اوږه اچوي او بل سر به يې تر ښي اوږې لاندې بغل کې راتا کوي پر چپه اوږه به يې وراړوي رسول الله ﷺ د رکن يمني او حجر اسود تر منځ دا دعا کول :
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (ابوداؤد)

ژباړه : اې زموږ څښتن او پالونکې ! مونږ ته هم په دنيا کې ښېگڼې راکړه او هم په آخرت کې ښېگڼې راکړه او د جهنم د اورد عذاب څخه مو وساته .
د طواف د پاره د دغې دعا څخه پرته ه بله دعا د رسول الله ﷺ څخه نه ده رانقل شوې .

نو ځکه طواف ځان ته ټاکلي دعاوي نه لري هره دعا چې د چا زده وي په هره ژبه چې وي هغه دعا کولای شي .

امام محمد رحمه الله د حج په مناسکو د ځانگړو دعاوو ټاکل او تعيين کول لدې کبله صحيح نه گڼي چې وايي زړه پکښې سختېږي بلکې وايي په هر ځای کې دي د خپل حالت او رغبت سره سم دعاوي کوي .

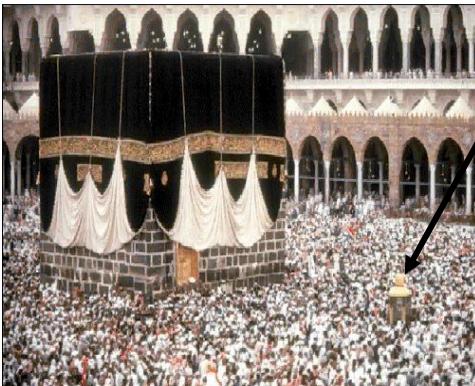
په طواف کې د قرآن کریم تلاوت ، ذکر ونه لکه سبحان الله ، الحمد لله ،

لا اله الا الله ، الله اکبر او نور ذکر ونه هم کېدلای شي .

په طواف کې به پر حطیم هم راتا و یري داسي به نه کوي چي په حطیم کې دننه ورتېر شي او پر کعبه راوگرځي ځکه کعبې ته متصل د حطیم اووه ذراع یعني تقریبا درې نیم متره ساحه د کعبې ده خو د قریشو څخه د بیا جوړونې په مهال د حلالو پیسو د کمښت لکبله د باندې پاته شوې ده ، البته د کعبې څخه چپ د حطیم پر همدغه برخه بیا لمونځ کول جواز نه لري ، ځکه د حطیم اړوند دلیل ظني دی .

طواف به پیاده کول کېږي

طواف به په او داسه او په پاکو جامو کې کوي که څوک بې او دسه یاد جنابت په حالت کې طواف وکړي او بېرته دا طواف راوگرځوي نو کوم شی نه پرلازمېږي خو که د بې او دسی او جنابت طواف را و نه گرځول شي نو جرمانه پراخي ، د جرمانې معلومولو د پاره یې د جنایاتو برخه ولولئ .

د اووه ځلي راگرځېدلو وروسته که مقام ابراهيم ته د طواف کونکو دورنه رسېدی او هلته چا په اطمینان لمونځ کولای شوی دوه رکعته د طواف لمونځ به وکړي .

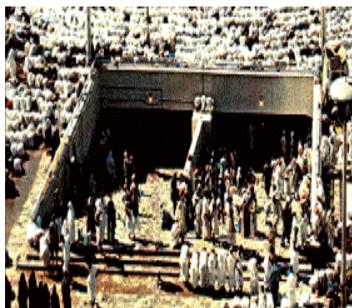
که د مقام ابراهیم سره ګڼه ګوڼه وه نو بیا دې بل ځای وکړي، د مسجد حرام څخه د باندې د حرم په حدودو کې هم هر ځای د طواف لمونځ کېدلای شي. رسول الله ﷺ د طواف وروسته مقام ابراهیم ته ولاړ او دا آیت یې تلاوت کړ: **وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى .**

مقام ابراهیم یې دده او د کعبې تر منځ راوستی دوه رکعته لمونځ یې وکړی په اول رکعت کې یې: **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** او په دوهم رکعت کې یې د: **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** سورت تلاوت کړی.

رسول الله صلی الله علیه و سلم د طواف زیارت څخه وروسته د زمزم څاه ته ورغلی او به یې ځني وچنبلې.

د طواف څخه وروسته دې د زمزم په مبارکو اوبو بنه ځان اوبه کړي او پر سر، مخ دې توی کړي.

د زمزم پر څاه تر مطاف یعنی طواف ځای لاندې په ځمکنی منزل یعنی زیرخانه کې ماشین نصب دی، د واټر پمپ په ذریعه اوبه ځني را کښل کیږي او هلته په ځمکنی منزل کې د چنباک د پاره د نولو څخه استفاده کیږي.

زمزم ته د
کښته
کېدلو لاره ←

د زمزم لنډه تاریخچه : ابراهیم عليه السلام د الله ﷻ په حکم د شام څخه خپله

ښځه هاجر رضی الله عنها او د هغې څخه یې خپل شیدو خوړونکی ماشوم زوی اسماعیل عليه السلام مکې مکرمې ته راوستل د کعبې د حای سره یې پرینبول او حنی ولاری ، د هاجر سره ورسره او به خلاصی شوې پر خپل ماشوم وپېرېدله ، صفا ته پورته شوه چې گوندي یو څوک وویني خو څوک یې ونه لیده د صفا څخه راکښته شوه د مروا په خوا په شپله کې په غغاسته شوه بیا مروا ته پورته شوه او وه ځلي یې همداسي وکړل ، پر اووم شوط چې مروا ته پورته شوه برغ یې واورېدی ، نو سمدستي خپل ماشوم اسماعیل عليه السلام ته ورغله ، دا برغ د جبریل عليه السلام وو ، جبرائیل عليه السلام د زمزم حای په وزراو یا په پنډه ووا هه هلته د زمزم چینه را وبهېده دا هغه ابراهیمي معجزه ده چې نن یې هم ټول نړۍ په سترگو ویني ، پر دا اوبو د یمن د جرهم د قبیلې څو کورنۍ هم ورسره هستوگن او آباد شول ، اسماعیل ځوان شو بیا ابراهیم عليه السلام او اسماعیل عليه السلام د کعبې شریفې بنیادونه راپورته کړل ، په اسلام کې هم د حج زیات مناسک د ابراهیمي سنت مطابق اداء کېږي .

سعي

په حج او عمره کې یو ځلي سعي کول واجب ده ، البته پر قارن باندي دوي سعي واجب دي ځکه قارن په یوه احرام حج او عمره دواړه کوي نو قارن یوه سعي د عمرې د پاره کوي او بله سعي د حج د پاره کوي ، د قران ترتیب منځته درته بیان شوی دی .

د حج ښه ملگری

سعي بايد د طواف څخه وروسته اداء شي ، د عمرې سعي د عمرې تر طواف وروسته اداء كيږي .

د حج سعي د لوی اختر په ورځو کې تر طواف زیارت وروسته اداء كيږي خو که څوک د گنهي گونې لکبله وغواړي چې د اختر څخه منځته سعي وکړي بېله کوم کراهیت څخه یې کولای شي البته د سعي څخه منځته طواف ضروری دی نو ځکه مفرد او قارن به یې تر طواف قدوم وروسته کوي .

که مفرد سعي تر طواف قدوم وروسته ونه کړي او وروسته یې زړه شو چې سعي د اختر څخه منځته وکړي نو لومړی دې نفلي طواف وکړي او د هغه وروسته دې سعي وکړي ، ممتنع هم کولای شي چې د حج د احرام څخه وروسته نفلي طواف وکړي او د هغه طواف وروسته سعي وکړي .

د کوم طواف وروسته چې سعي کوي په هغه طواف کې به نارینه ښی اوږه هم لوڅوي او په اولو درو شوطنو کې به د پهلوانۍ منډه یعنې رمل هم کوي .

څوک چې سعي شروع کوي نو لومړی دې د طواف په شان د حجر اسود

استلام وکړي او بیا دې صفا وخوا ته ولاړ شي .

رسول الله ﷺ چې سعي پیلول نو و صفا

ته چې نژدې شو دا قرآني ایت یې تلاوت کړ: إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ

الله ، دهغه های خنجه سعي پیل کوم کوم چي الله ﷻ یې په ایت کي په نامه لومړی شروع کړې ده .

بیا صفاته وختی کعبه چي په نظر ورغله مخامخ ورته ودرېدی د الله ﷻ توحید او لویی یې داسي بیان کړه :

الله اکبر الله اکبر الله اکبر الحمد لله لا إله إلا الله وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، لا إله إلا الله وَحْدَهُ ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ ، وَتَصَرَ عَبْدُهُ ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

ژباړه : د الله خنجه پرته بل هیڅ رښتنی معبود نشته ، هغه یو دی ، هیڅ شریک نه لري ، پاچاهي هم دهغه ده ، او ستاینه هم ټوله هغه لره ده ، او هغه پر هر شي قدرت لرونکی دی ، د الله خنجه پرته بل هیڅ رښتنی معبود نشته ، هغه یو دی ، خپله کړې وعده یې پوره کړه ، دخپل بنده محمد ﷺ مرسته یې وکړه ، او دکفارو غوندې شوو لښکرو ته یې په تنهایی ماته ورکړه .
تر دې وروسته یې په پورتو لاسونو دعا وکړه .

د دعا خنجه وروسته یې بیا د الله ﷻ توحید بیان کړ :

الله اکبر الله اکبر الله اکبر الحمد لله لا إله إلا الله وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، لا إله إلا الله وَحْدَهُ ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ ، وَتَصَرَ عَبْدُهُ ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

د دې وروسته یې بیا دعا وکړه ، د دعا خنجه وروسته یې بیا د الله ﷻ توحید

داسي بیان کړ : الله اکبر الله اکبر الله اکبر الحمد لله لا إله إلا الله وَحْدَهُ لا

شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، لا إله إلا الله وَحْدَهُ ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ ، وَتَصَرَ عَبْدُهُ ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

او وروسته یې دریم ځل بیا دعا وکړه . پرمروايې هم دا ډول وکړه

همدا پر صفا او مروا د دعا او تکبیر مسنون طریقہ ده، یو محل پورتنی د
توحید کلمه ویل کیږي بیا دعا په پورته لاسونو کول کیږي، درې حُلي د
توحید کلمه او تر هر حُلي وروسته دعا گاني کیږي .
د دعا گانو د طریقي او زده کړي لپاره د کتاب پنځمه برخه ولولئ .
د دعا څخه وروسته په عادي تگ په بنه سنگنی د مروا وخوا ته لومړی
شوط پیلیږي د مانده پر حد یو سراو بل سر په دیوال کي شین رنگي میلان
دي ددغو میلانو تر منځ نارینه په نیمه خُفاسته وځي البته بنځي د میلانو
تر منځ هم په عادي تگ ځي، د صفا او مروا تر منځ هر ډول ذکر او دعا
کېدلای شي البته د ابن مسعود او ابن عمر څخه د صفا او مروا تر منځ دا
دعا را نقل شوې ده رب اغفر و ارحم انک انت الاعز الاکرم .
د صفا څخه چي ولاړ شي مروا ته پورته شي، پر مروا به مخامخ کعبې ته
ودرېږي او د صفا په شان دا کلمه به ووايي : الله اکبر الله اکبر الله اکبر
الحمد لله لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل
شيء قدير ، لا إله إلا الله وحده ، أنجز وعده ، ونصر عبده ، وهزم
الأحزاب وحده .
تردې وروسته به دعا وکړي هر ډول دعا چي یې زده وي او زړه یې غواړي
او په هره ژبه چي وي .

د دعا څخه وروسته به بیا د الله ﷻ توحید بیان کړي :
الله اکبر الله اکبر الله اکبر الحمد لله لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، له
الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير ، لا إله إلا الله وحده ، أنجز وعده
، ونصر عبده ، وهزم الأحزاب وحده . تردې وروسته به بیا دعا وکړي ، د
دعا څخه وروسته به بیا د الله ﷻ توحید داسي بیان کړي :

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ الْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

د صفا څخه تر مروا یو شوط شو، د مروا څخه دي د صفا په خوا په عادي تگ رهي شي د ميلانو تر منځ به په ډېر چټکتيا ولاړ شي او بيا به صفا ته وځيږي بېرته راتگ پر دوهم شوط شمېرل کيږي .

همدا ډول دي اووه شوطه پوره کړي او اووم شوط يې پر مروا ختمېږي .

د صفا او مروا تر منځ سعې واجب ده په دې ډول چي د صفا او مروا د غونډيو تر منځ يو قدم ځای لاهم پاته نه شي البته خپله د صفا او مروا پر غونډيو قدم ايښول او ورپورته کېدل د سعې د سنتو څخه دي نو ځکه

دوهم منزل صفا او مروا

سعې د صفا او مروا تر منځ په لوړو منزلونو کي هم صحيح کيږي ځکه هغه هم د صفا او مروا تر منځ تگ او راتگ بلل کيږي .

په صفا او مروا کي اوږه نه لوڅېږي او په تلور اتلو کي هر ډول ذکر کېدلای شي .

که څوک پر کعبه طواف کوي او يا د صفا او مروا تر منځ سعې کوي او په دا منځ کي د لمانځه اقامت شروع شي نو طواف او سعې به دم گډې بسوي د جماعت لمونځ به اداء کوي، د لمانځه څخه وروسته دي د هغه ځای څخه طواف او سعې شروع کړي پر کوم ځای چي يې بس کړی وو .

بودا او ناروغ کسان چي طواف او سعي خپله نشي کولای هغوی پرویل چیر یعنی عربه والا چوکی، کجاوه یا د بل په اوږو کي هم طواف او سعي کولای شي .

عرفات

ټول حاجیان د اتم په ورځ د سهار د لمانځه څخه وروسته د مکې مکرمې څخه و منی ته ځي د ماپښین، مازیگر، ماښام، ماخستن او د سبا سهار لمونځونه په منی کي کوي، د نهم په ورځ د لمر څرک څخه وروسته د مزدلفې دلاري عرفات ته ځي.

د مزدلفې او عرفات تر منځ د عرته په نامه مانده دی، د مانده لوېديخ خوا د مزدلفې ساحه ده او مزدلفه د حرم په حدودو کي دننه ده، د مانده ختيخ خوا ته د عرفات پراخ میدان دی، عرفات د حرم د حدودو څخه وتلی دی،

عرفات د حل په ساحه کې راځي، د عرنه مانده د عرفات برخه نه ده، که شوک د عرنه څخه هغې خواته ورپورته نه شي نو حج یې نه صحیح کیږي. د عرفات پر لویډیځه څنډه د عرفات مسجد دی چې د مسجد نمره په نامه

یادېږي ددې مسجد د قبلي د خوا څخه څه اندازه د عرنه د شپلي ساحه ده د حج دوه رکنونه دي یو پر عرفات درېدل او دوهم طواف زیارت کول دي، که شوک و عرفات ته پر خپل ټاکلي وخت ځان و نه رسوي نو د هغه حج نه صحیح کیږي، د عرفات وخت د ذوالحجې پر نهم تاریخ د زوال څخه شروع کیږي بیا د ورپسې شپې تر پایه یې وخت دی که په دا وخت کې حاجي یو ځل د عرفات و ساحې ته ور داخل شي البته د عرفات هر ځای چې وي نو

حج یې ونياو او که په دې وخت کې د عرفات و ساحې ته ور داخل نه شي او د اختر د لومړۍ ورځې سپېدې پر و اچاودې حج ځني تېر شو، دا نفر به د عمرې د پاره طواف او سعې کوي او بیا به حلق یا قصر کوي خو د حج د احرام څخه ووځي او بل کال به د حج قضاء راوړي .

عرفات ته چې څوک د ورځې لخوا ور داخل شي نو بیا تر لوېدو پورې هلته پاتېدل واجب دي ، که څوک د لمر لوېدو څخه منځته د عرفات د میدان څخه راوځي دم پر لزمیږي ، البته که د لمر د بېدو څخه منځته بېرته عرفات ته ولاړ شي هلته چې لمر د و ب شي بیا راو وځي نو دم ځني ساقطیږي .

د منی څخه چې حاجیان د څانښت پر مهال عرفات ته ورسېږي هلته به اوسېږي ، د عرفات د درېدلو د پاره به ځان تیاروي د زوال څخه وروسته یا منځته به غسل یا اودس تازه کړي ، ښځې د حیض او نفاس په ناروغي کې هم عرفات ته تللاي شي .

که څوک وکولای شي مسجد ابراهیم ته چې مسجد نمره هم نومېږي د لمانځه د پاره ولاړ شي هلته دي ځان ورسوي ، په عرفات کې د ماپښین او مازیگر لمونځونه یو ځای د زوال څخه وروسته اداء کېږي .

امام منبر ته خپري په مخ کې یې د جمعې په ډول اذان کېږي ، بیا امام دوې

خطبې وايي . د خطبو وروسته اقامت او بیا د ماپښین لمونځ اداء کېږي ، د ماپښین د لمانځه څخه وروسته سمدستي د مازیگر د لمانځه د پاره اقامت

کیږي، بیا د مازیگر لمونځ اداء کیږي، د ماپښین او مازیگرد لمونځونو تر منځ نه سنت کول کیږي او نه نفل او بل کار کیږي، په دواړو لمونځونو کې قرائت کرار په پټه خوله ویل کیږي.

که امام مقیم وو دواړه لمونځونه به څلور څلور رکعته کوي او مسافر مقتدیان به هم څلور څلور رکعتونه ورسره کوي، که امام مسافر وو دواړه لمونځونه به دوه دوه رکعته کوي، مقیم مقتدیان به لمونځ څلور رکعته پوره کوي ځکه دا لمونځونه د سفر لکبله دوه رکعته کیږي.

که څوک مکې مکرمې ته په داسې وخت کې ورشي چې د اتم تر ورځې پوري تر پنځلسو ورځو کې ورځې پاته وي او د اقامت نیت وکړي په دا نیت مقیم نه گرځي ځکه چې د اقامت لږ مده پنځلس ورځې ده او حاجیان د اتم په ورځ د مکې څخه و منی ته وځي، مکه او منی بیل ځایونه دي نو پنځلس ورځې یې نه پوره کیږي.

البته که څوک د مني د ورځو څخه پرته په مکه مکرمه کې د پنځلسو یا د پنځلسو څخه د زیاتو ورځو لپاره د پاته کېدلو نیت وکړي نو بیا مقیم گرځي که څه هم په منځ کې یې منی ته ځي د مثال په ډول داسې اراده وکړي چې پنځه ورځې د منی د تگ څخه منځته په مکه مکرمه کې پاته کیږي او د مني د راتگ څخه وروسته لس ورځې نور په مکه مکرمه کې پاته کیږي په دا ډول اراده مقیم گرځي ځکه د اقامت د پاره پنځلس ورځې پرله پسې په یو ځای کې تېرول ضروري نه دي (د مناسک ملاعلي قاري څخه)

د یادوني وړ ده زموږ فقهاء چي د اقامت مسئله په پورتنی ډول مطرح کړي ده دا په هغه صورت کي چي مني د مکې د ښار گوټي څخه بیل ځای او د مکې مکرمې په اطرافو کي شمېرل کېدی خو دا چي نن ورځ د مکې مکرمې ښار پراخ شوی دی، ډېري دا ډول علاقې اوس د مکې د ښار په داخل کي شمېرل کېږي چي د ښار د پراخۍ او وسعت څخه منځته همدا منطقي د مکې د ښار په جمع کي نه شمېرل کېدلې، د سفر په موخه تلونکی کس که همدغو منطوقو ته د ښار څخه ورو تلی وای نو قصر یې پیل کاوه، خو هغه منطقي اوس د مکې د ښار د ابادیو سره دا ډول نښتي دي چي و هماغه ځای ته په رسیدلو مسافر قصر نشي پیل کولای، نو که د مکې ښاري ابادی همدا ډول د منی سره وصل شوي وي نو بیا زما په آند منی هم د مکې د ښار یوه برخه شمېرل کېدلای شي که څوک د منی د ورځو په ګډون په مکه مکرمه کي د پنځلسو ورځو د اقامت اراده وکړي په کار ده چي مقیم وګڼل شي و الله اعلم.

حاجیان د عرفات د ورځي د سهار د لمانځه څخه بیا د اختر د څلورمي ورځي د مازيګر تر لمانځه پوري د هرو فرضو وروسته د تشریق تکبېرونه:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ . وایي،

ځکه د تشریق د تکبېرونو په اړه فتواد ابو یوسف او محمد پر قول ده، د هغوي په آند دا تکبېرونه تر هر فرضي لمانځه وروسته په دغو ورځو کي پر مقیم او مسافر، پرنارینه او ښځینه د جماعت او یوازي فرضي لمونځونو وروسته واجب دي البته ښځي یې په ټیټ آواز وایي .

حاجي که مسافر وو نو پر هغه باندي اضحیه یعنی اختری واجب نه دی البته په خپله خوښه یې کولای شي ، پر مقیم حاجي یعنی د مکې هستوګن یا هغه حاجي چي په مکه مکرمه کي یې د اقامت نیت کړی وي که غني وي نو پر هغه اضحیه په حج کي هم واجب ده ، البته اضحیه پخپل ښار او وطن کي هم د خپل وکیل په ذریعه حلالولای شي .

په عرفات کي چي د ماپښین او مازیګر لمونځونه یو ځای په ماپښین کي اداء کیږي د ابو حنیفه رضی الله عنه په آند شرط دادی چي دواړه به په جماعت اداء کیږي ، که دواړه یا یو لمونځ یې بي جماعته شي نو بیا به د مازیګر لمونځ د مازیګر په وخت کي اداء کوي .

او همدا ډول بل شرط دادی چي د جماعت امام به لوی امیر یا د هغه ځای ناستي وي ، که څوک د لوی امام د اجازې پرته نورو ته لمونځ په جماعت ورکوي نو هغوی هم نشي کولای چي د مازیګر لمونځ د ماپښین په وخت کي اداء کړي .

خود ابو یوسف رضی الله عنه او محمد رضی الله عنه په آند هر څوک که په عرفات کي لمونځ په جماعت اداء کوي نو هغوی به د مازیګر لمونځ د ماپښین تر لمانځه وروسته د ماپښین په وخت کي اداء کوي .

همدا ډول که چا بي جماعته یوازي لمونځ اداء کاوه هغه به هم د مازیګر لمونځ د ماپښین د لمانځه څخه سمدستي وروسته اداء کوي خود عرفات ووقوف یعنی درېدلو ته فارغه شي .

د لمانځه څخه وروسته د عرفات درېدل پیلېږي، د عرفات پر میدان
الله اکبر، لاله الا الله، سبحان الله، الحمد لله، تلبیه، درودونه او نور
ذکرونه کېږي، لاسونه دي د دعا د پاره پورته کوي، د زړه د کومي دي په
ژړا او عاجزی قرآني دعاوي، مسنونې دعاګانې او هر ډول دعاګانې چې
پر ژبه یې بیانولای شي کوي.

د دعاګانو او ذکرونو د زده کړې د پاره د کتاب پنځمه برخه ولولئ.
که ازدحام او ګڼه ګڼه نه وي نو و جبل الرحمة ته دي نژدې ودرېږي چېرې
چې توري غټي غټي ګاري دي او د حج امیر هم هلته درېږي. خو خپله جبل
الرحمة ته دی نه پورته کېږي

البته د عرفات هر ځای د درېدو دی حکم رسول الله ﷺ فرمایلي دي: زه
دلته ودریم خو د عرفات هر ځای د درېدو دی.

د عرفات پر میدان د زوال وروسته چې د ماښین او مازیګر لمونځونه اداء
کړي بیا تر لمر لوېدو پوري ټول حاجیان خپل رب ته د احتیاج لاسونه پورته
کوي دعاوي کوي، پر خپلو ګناهونو پښېماني او ندامت کوي، د الله ﷻ
څخه معافي غواړي، د الله ﷻ لویي او عظمت بیانوي او په تلبیه کې د
الله ﷻ د وحدانیت او دیووالي اقرار او اعلان کوي.

د شرک څخه بېزاري ښکاره کوي او د الله په نعمتونو اقرار او د هغه د شکر
د پاره د الله حمد او ثناء بیانوي.

همدا د توبې او د دعاګانو د قبلېدلو ځای دی د الله ﷻ په خپلو دغو
بندګانو باندې فخر کوي کوم چې د دنیا د ګوټ ګوټ څخه راغلي دي او د

الله ﷻ و هغي بلني او دعوت ته يې لبيک ویلی دی کوم چي د ابراهيم خليل الله پر ژبه ورکول شوی دی .

د نبي ﷺ څخه روایت دی وایي : د عرفات په ورځ د عرفات په خلکو

الله ﷻ الفخر کوي او ملایکو ته وایي : اې ملایکو ! تاسو دا زما بندگانو ته وگورئ ، د لیرو اوږدو واټونو څخه راغلي دي ، په گرزونو سپېره او د سفر لکبله یې ورېښتان بېر او تاو شوي دي ، تاسو گواه او وسئ چي ماد دوی ته ټول گناهونه ور بخښلي دي ، نو بیا دا حاجیان د گناهونو څخه دا ډول پاک ستیږې لکه کومه ورځ چي د موره څخه زېږدلي وه (تحفة الفقهاء)

رسول الله ﷺ همدا راز فرمایلي دي چي د عرفات د خلکو تر ټولو ښه دعا کومه چي ما او زما څخه وړاندي نییانو پر عرفات کړې ده دا دعا ده :
لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي ويميت، وهو حي لا يموت بيده الخير، وهو على كل شى قدير .

ژباړه : د الله ﷻ څخه پرته بل هېڅ رښتنی معبود نسته ، هغه یو دی ، هېڅ شریک نه لري ، پاچاهي د هغه ده ، او ستاینه هم ټول هغه لره ده ، هغه ژوندي شيان راپیدا کوي ، او ژوندي شيان وژني ، او هغه د تل څخه ژوندى دی کله هم نه مري ، د هغه په لاس کي ټولي ښېگڼي دي ، او هغه پر هر شي قدرت لري . (تحفة الفقهاء)

یادونه : ځني کسان په لوډ سپیکرانو کي د عرفات پر میدان د لمانځه څخه وروسته و غږونه او تقریرونه کوي ، د ځینو کسانو تقریرونه خولا

بینی عامیانه هم وي، د چپې او راستې خوا څخه برغیږي، دا مناسب کار نه دی ځکه صحیح و عطا او نصیحت کول که څه هم بنه کار دی خو هر کار ځان ته طریقه لري او په خپل وخت او زمان کي کیږي او هغه عبادت الله ته د منلو وړ دی او الله ﷻ زیات ثواب پر ورکوي چي هغه د الله د رسول ﷺ د کړن لاري سره موافق وي، په عرفات کي د و عطا او نصیحت وخت د ماپسین د لمانځه څخه دمخه دی، د ماپسین تر لمانځه دمخه چي دوي خطبې ویل کیږي همدا د و عطا او لارښووني د پاره ویل کیږي، عرفات د حج مهم رکن دی، د عرفات د وقوف او درېدلو د پاره د مازیگر لمونځ لاهم د خپل وخت څخه دمخه د ماپسین د لمانځه سره اداء کیږي، دا ددې د پاره چي حاجیان د عرفات و مقصودي عمل ته فارغه شي، د عرفات مقصودي عمل د خپل رب سره مناجات کول، په ژبه او زړه الله ﷻ یاد لرل دي، د عرفات د میدان درېدل په حقیقت کي د مومنانو په ژوند کي د نوبت او اصلاح راوستلو د فکر او غور د پاره زمینه برابروي، د دنیا د گوت گوت څخه چي حاجیان و دې میدان ته راغوبتل شوي دي ددې یو حکمت دا دی چي ددې انسان اړیکي د خپل مال، اولاد او کاروبار څخه قطع شي او د پردېسی او تنهایی په حالت کي د محشر غوندي میدان کي په خپل ژوند کي د بنه نوبت او اصلاح راوستلو او و خپل رب ته د توبې او مناجات کولو موقع ورته برابره شي، نو ځکه د عرفات پر میدان هر حاجي په انفرادي ډول دعاگاني کوي د خپل رب سره تر مانېام پوري په مناجات تېروي، نو ځکه په عرفات کي اجتماعي دعاگاني او تقریرونه مناسب نه

ښکاري او آند تردې چې د گویاوو آوازنه د ډبرو کسانو فکرونه د خپل
رب د مناجات او هغه ته د فریاد کولو څخه راگرځوي او د سردرد ورته
جوړیږي .

رسول الله ﷺ چې په خپلو صحابه کرامو حج کړی دی تر هغه ښه حج
هیڅوک هم په چا کولای نشي ، رسول الله ﷺ د زوال څخه وروسته د وې
خطبې ورکړي او بیا یې د ماپښین او مازیگر لمونځ ورکړ د هغه وروسته
یې ټول حاجیان پرېښودل ترڅو هریو په انفرادي ډول په خوله او زړه د خپل
رب په ذکر لگیا شي او چې زړه یې وي هغه دعاگانې د الله ﷻ څخه طلب
کړي .

د عرفات و میدان چې څوک د ورځي په وخت کي ور داخل شي نو بیا تر لمر
لوېدو پوري هلته پاتېدل پر واجب دي ، که څوک د ماښام څخه دمخه د
عرفات تر ساحي راوځي پر هغه دم یعنی پسه ، بزه حلالول یا د غوايي یا
اوبڼه په اوومه کي برخه اخیستل ددې جرم لکبله پر لازم کیږي .

د حج په ورځو کي وروستی شپه د منځنۍ ورځي په حکم کي شمېرل کیږي
نو ځکه که څوک د عرفات په ورځ د لمر لوېدو څخه وروسته د شپې پر مهال
عرفات ته داخل شي د هغه حج صحیح کیږي ، کوم کس چې په شپه کي
عرفات ته داخل شي نو هغه کولای شي چې تر لږ څه ځنډ وروسته هم ځنی
راوځي .

مزدلفه

د عرفات په ورځ چي لمړه ووب شي نو ټول حاجيان د عرفات څخه د مزدلفې په خوا په سنگینۍ او وقار هي کيږي .

د ما بنام لمونځ به نه په عرفات کي کوي او نه يې پر لاري کوي بلکي څه مهال چي مزدلفې ته ورسېږي او د ما خستن د لمانځه وخت شي نو هلته به

په يوه آذان او دوو اقامتونو اول د ما بنام درې رکعته فرض بيا د ما خستن لمونځ پسي اداء کوي ، سنت يې تر منځ هم نه کيږي .

دا شپه په مزدلفه کي تېرول

موکد سنت ده ، شپه چي تېره شي د اختر د اولي ورځي سپېدې وچا ودي نو د مزدلفې د وقوف يعني درېدو وخت پيليږي ، د صبح صادق څخه وروسته بيا د لمر تر راختلو مخته په دې وخت کي مزدلفې ته حاضرېدل د حج د واجباتو څخه دي ، که څوک د مزدلفې د ساحې څخه د صبح صادق دمخه په شپه کي ووځي پر هغه باندي دم لازمېږي .

مريضان ، کمزوري کسان او بنځي کوم چي په ازدحام او گڼه گونډه کي د تلو توان نه لري هغوی که په شپه کي د مزدلفې څخه منی ته ولاړ شي نو پر هغو

د مننه لازمیري حکمه د معذورو کسانو څخه د مزدلفې وقوف یعنی د سهار په مهال کي درېدل ساقطیږي .

د مزدلفې شپه چي تېره شي او صبح صادق شي نو بلکل په تیاره کي د سهار لمونځ اداء کیږي ، د لمانځه څخه وروسته د مزدلفې د درېدو وخت دی او دا د حج د واجباتو څخه یو واجب دی ، لکه څه ډول چي په عرفات کي تلبیه ، دعاگانې ، درود ، او نور ذکر ونه کېدل دلته هم هغه ډول کیږي .

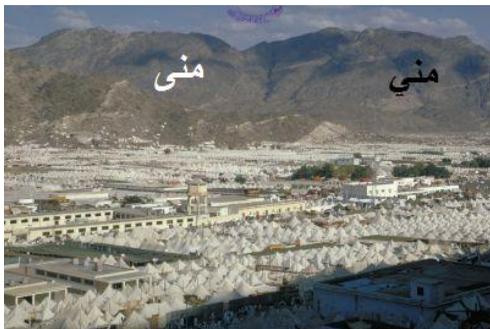
په مزدلفه کي پر جبل قزح مسجد دی د مشعر حرام په نامه یادېږي ، رسول الله ﷺ هلته درېدلی دی ، خود مزدلفې په هره برخه کي چي حاجي د صبح صادق او لمړختو ترمنځ حاضر شي د مزدلفي وقوف یې په اداء کیږي ، حکم رسول الله ﷺ فرمایلي دي : زه دلته ودریم خو مزدلفه ټوله د درېدو موقف دی ، ټوله مزدلفه هم د مشعر الحرام په نامه یادېږي .

څه مهال چي ښه روښنایي جوړه شي ، نو د لمړ څرک څخه مخته ټول حاجیان د منی په لور رهي کیږي ، د څلور د ویشتلو د پاره د مزدلفې یا په لاري کي د بل هر ځای څخه ډېري د ځان سره ورپلاي شي .

د مزدلفې او منی ترمنځ مانده دی ، دا مانده د محسر په نامه یادېږي او د مني او مزدلفې ترمنځ د وېش کرښه ده ، د صحیح وینا له مخي د محسر مانده د منی په ساحه کي شمېرل کیږي ، د دې مانده څخه په چټکتیا سره وځي البته نن ورځ د گڼه گونې لکبله دا گران کار ښکاري .

منی

د اختر په لومړۍ ورځ د لمر شرک څخه وړاندې حاجیان د مزدلفې څخه و
منی ته ځي ، په مني کي په دې ورځ درې شيان کيږي ، او دا درې واړه د حج
د واجباتو څخه دي ، اول لوی څلي او وه ډبري ويشتل کيږي ، اول څلي ته د
ډبري غورځولو سره سم تلبیه ختمیږي ، نور نو حاجي تلبیه نه وايي ، دوهم
قرباني کيږي ، قرباني پر متمتع او قارن باندي واجب ده خو د مفرد خپله
خوښه ده ، د قرباني څخه

وروسته حلق يا قصر
کيږي .

مفرد که قرباني نه کول نو
د لوی څلي د ويشتلو
وروسته حلق يا قصر

کولای شي ، همدا ډول متمتع او قارن که د قرباني وسع نه لاره او مخته يې
درې روژې نيولي وي نو هغه هم د لوی څلي د ويشتلو څخه وروسته حلق يا
قصر کولای شي .

ددې درو واړو واجباتو مسائل يو په بل پسې درته بيانوو .

د څلو ویشتل

د څلو ویشتلو ته په عربي کي رمي وايي ، رمي د حج د واجباتو څخه دي ، په منی کي درې څلي دي ، هر څلی اووه اووه ډبري ویشتل کيږي ، د اختر په اوله ورځ د لمر څرک څخه وروسته یوازې لوی څلی ویشتل کيږي ، که څوک یې د صبح صادق څخه وروسته وولي هم صحیح کيږي ، لوی څلی که څوک د اختر په اوله ورځ و نه وولي او په ورپسې شپه یې د صبح صادق څخه

مخته وولي هم صحیح کيږي ، خو که د شپې یې هم و نه وولي نو بیا به یې سبا ورځ قضاء راگرځوي او د خپل وخت څخه د ځنډولو لکبله د ابو حنیفة رضی اللہ عنہ په آند دم پر لازميږي .

البته د ابو یوسف رضی اللہ عنہ او امام محمد رضی اللہ عنہ په آند د ځنډولو لکبله هیڅ شی نه پر لازميږي ، که څوک د یوې ورځي د څلو ویشتل و سبا ورځي ته و ځنډوي

او سبا ورځ هم د هغې ورځي د پاره او هم د تېري ورځي لپاره څلي وولي نو دم ځني ساقط کيږي .

که شوک د اولي ، دوهمي او دريمي ورځي د څلو ويشتل څلورمي ورځي ته وځنډوي او په څلورمه ورځ د ټولو قضاء او گړځوي دلته هم د صاحبينو په آند دم نه لازمېږي.

د اختر په دوهمه ورځ د زوال څخه وروسته درې واړه څلي ويشتل کيږي ،

اول کوچنی
يعني هغه څلی
چي مسجد
خيف ته نژدې
دی ، بيا
ورپسې څلی
چي منځنی دی
ويشتل کيږي ،

د اول او دوهم څلي د ويشتلو وروسته حاجي څه د قبلې و خوا ته درېږي ، په پورته لاسونو دعاوي کوي ، وروسته لوی څلی ويشتل کيږي ، د لوی څلي د ويشتلو وروسته دعا د پاره نه درېږي .

په دا ورځ هم که شوک څلي د ورځي و نه ولي په ورپسې شپه کي يې هم د صبح صادق څخه منځته ويشتلای شي او که د شپې يې هم و نه ولي دم پر لازمېږي .

د اختر په دریمه ورځ کت مټ د دوهمي ورځي په شان درې واړه څلي
ويشتل کيږي، که په څلورمه ورځ يې څلي نه ويشتل نو د لمر لوېدو څخه
مخته دي د منی څخه ووځي ځکه که شپه پر راشي بيا د مني څخه وتل
کراهيت لري، خو که دا شپه هم په منی کې پاته شو، د څلورمي ورځي
سپېدې پر وچا و دلې نو بيا د څلورمي ورځي د څلو ويشتل هم پر و اجيږي.
د لومړۍ ورځي د لوی څلي ويشتل په ورپسې شپه کې هم د صبح صادق
څخه مخته اداء کېدلای شي، د دوهمي ورځي د څلو ويشتل بيا په ورپسې
شپه کې د سپېدو تر مهاله اداء کېدلای شي، همدا ډول د دریمي ورځي د
څلو ويشتل په ورپسې شپه کې اداء کېدلای شي، خو که څوک د اختر
څلورمه ورځ هم په منی کې پاته شي د څلورمي ورځي د څلو ويشتل تر لمر
لوېدو پوري وخت لري، که لمر ډوب شي د څلو د ويشتلو وخت پای ته
رسیږي قضاء يې لاهم نشي راگرځېدلای، که د څلورمي ورځي د لمر
ډوبېدو څخه وروسته پر چا د څلو ويشتل پاته شوي وي نو د هغه قضاء نه
راگرځي بلکې يوازي او يوازي يې په دم جبران کيږي.
که چا د څلو د ويشتلو توان لاره هغه به څلي پخپله ولي خو که څوک معذور
وو مثلاً: لېونی وو يا بينخي وروکی ماشوم وو خپله يې نشوای ويشتلای
نو د هغه پر ځای يې بل څوک ويشتلای شي همدا ډول که چا د ناروغی
لکبله نشوای ويشتلای که هغه بل چا ته امر وکړي ترڅو دده په استازیتوب
يې وولي هم صحيح کيږي.

که څوک دا ډول مریض وو چي لمونځ یې په ناسته اداء کاوه نو د هغه پر
ځای بل څوک دده په امر څلي ویشتلای شي .

ذبح

و حرم ته چي د تقرب او ثواب د لاس ته راوړلو لپاره کومي قرباني لېږدول
کيږي او یا هلته یې وینه تویول کيږي هغو قربانیو ته هدایا وایي یوې
قربانۍ ته هدی ویل کيږي ، د هدی زیات احکام د اضحیې (اختری) په
شان دي .

په هدی کي هم د اضحیې په شان او ښان ، غوايي ، پسونه یا بزې حلالیږي ،
د هدی د پاره هم د هغه عمر حیوان صحیح کيږي کوم چي په اضحیه کي
صحیح کيږي یعنی د اوبن عمر به تر پنځو کلونو کم نه وي او د غوايي عمر
به تر دوو کلونو کم نه وي د بزو عمر به تر یوه کال کم نه وي البته پسونه که د
شپږو میاشتو وړي وي هم صحیح کيږي .

دغه ډول په هدی کي هم د اختری په شان اوبن او غوايي په اوو کسانو
حلالېدلای شي .

دغه ډول لکه څنگه چي ډېر عیبي حیوان په اختری کي نه صحیح کيږي
همدا ډول زیات عیبي حیوان په هدی کي هم نه صحیح کيږي .

د قربانی پوست یا غوښه هم و قصاب ته په اجوره کي نه ورکول کيږي .

په حج او عمره کي چي هر ځای دم ذکر شي نو د هغه څخه لږ تر لږه یو پسه یا یوه بزه مراد ده یا د اوبن یا غوايي او ه برخه مراد ده البته دوه ځایه دا ډول دي چي هلته دم ذکر کيږي خو د هغه څخه مراد اوبن یا غوايي دی یو داچي د عرفات د درېدو څخه وروسته څوک د خپلي بنځي سره جماع وکړي او بل داچي څوک طواف زیارت د جنابت په حالت کي وکړي، په دغو دوو ځایونو کي چي دم لازم کيږي د هغه څخه مراد دادی چي اوبن یا غوايي به حتما حلالوي .

هدا یا وي يعني د حج قربانی په عمومي ډول دوه ډوله دي یو هغه ډول هدا یا وي دي چي هغه نفلي وي یا د شکرانې لکبله لازم کيږي لکه د تمتع او قران قرباني او بل ددې څخه علاوه نوري واجبي قربانی دي چي د احصار یا د جنایت د کفارې یا نذر لکبله واجبيږي .

د نفلي قربانی او هم د قران او د تمتع د قربانی څخه سړی پخپله هم خوراک کولای شي او هم یې غنيانو ته ځني ورکولای شي او د احصار لکبله قرباني یا د جنایت د کفارې قرباني یا د نذر لکبله لازم شوې قرباني نه څوک پخپله خوړلای شي او نه یې غنيانو او مړو خلکو ته ځني ورکولای شي بلکي ټوله به پر مسکینانو ویشل کيږي .

د حج قربانی ټولي که د تمتع او قران قرباني وي او که د جنایتونو د کفارې قرباني وي په منی کي حلالیږي همد ډول د منی څخه علاوه د حرم په بل هر ځای کي هم حلالیږي .

څلورمه برخه

د جنایاتو پیژندنه

حاجي او عمره کونکی که د احرام د بندیزونو څخه یو بندیز مات کړي یا د واجباتو څخه یو واجب پرېږدي او یا داسي یو عمل وکړي چې حج او عمره یې په فاسدېږي دا ټول جنایات بلل کېږي .

محرم که قصدا بېله عذره یو جنایت وکړي پدې سره هم گناه کاره کېږي او هم یې جزاء یعنی کفاره پرلازمېږي .

محرم که په خطا ، هیره یا په بیدو کې یو جنایت وکړي نو بیا یوازې جزاء پرلازمېږي البته په آخرت کې یې سزا نه ورکول کېږي .

دغه ډول محرم که د عذر لکبله د احرام بندیز مات کړي نو یوازې کفاره پرلازمېږي گناه نه پرراځي .

په لنډ ډول داسي ویلای شو چې د جنایت لکبله په هر حالت کې جزاء یعنی کفاره لازمېږي ، په کفاره کې قصدا او خطا ، یاد او هیره ، پوه او ناپوه ،

وینس او بیده ، خوښي او زور ، معذور او بې عذره ټول برابر دي البته د آخرت سزا یعنی گناه پر ځینو راځي او پر ځینو بیا نه راځي لکه وړاندي چې ونښودل شوه .

معذور

که څوک د عذر لکبله دا ډول جامې واغوندي چې په احرام کي یې نشي اغوستلای په دې جمله کي د عذر لکبله د مخ او سرپټول هم راځي ، یا د عذر لکبله سر و خړيي پدې جمله کي د بدن د بل ځای د ورښتانو خړیل هم راځي ، یا د عذر لکبله نوکان غچي کړي نو کفار ه پرلازمیږي ، معذور د درو شيانو په کولو کي اختیار لري : قرباني کول یا درې ورځي روژه نیول یا صدقه ورکول .

پر معذور چي صدقه لازمیږي د هغه مقدار درې پیماني غنم یا شپږ پیماني وربشي یا خرما ده ، یعنی د شپږو نفرو د سرسایي په اندازه صدقه پر لازمیږي ، په صدقه کي د دغو شيانو قیمت هم ورکول کېدلای شي .
که څوک ملخ ووژني ، یا یوه دوې یا درې شپوږي ووژني یا یو څو ورښتانو وشکوي یا یې و خړيي ، یا د لږگړي د پاره ممنوعه جامې واغوندي دلته هم صدقه پرلازمیږي البته د دغې صدقې مقدار ترپیماني لاهم کم دی ، لږ خواړه یا بل شی چي خیرات کړي هم کفایت کوي ، یوه دانه خرما تر یوه ملخ لاهم غوره ده .

د صدقې مقدار

د پورتنیو دوو صورتونو څخه پرته د بل هر جنایت لکبله چي صدقه لازمیږي د هغې صدقې مقدار نیمه پیمانه غنم یا یوه پیمانه وربشي یا خرما یا بل ډول خوراکه ده ، د یوې پیماني وزن د درو کېلو او شپږو سوو گرامو سره برابر دی .

ددې وروسته چې مونږ هر ځای د یو جنایت په هکله ووايو چې صدقه لازمېږي د هغه صدقې اندازه د سرسايې په اندازه خيرات کول دي .
د صدقې د پاره دا ضروري ده چې د یوه نفر د سرسايې تر اندازه به یوه مسکین ته کم نه ورکول کیږي که څوک نیمه پیمانې غنم و دوو مسکینانو ته ورکړي نو کومه صدقه چې پر لازمه شوې ده د هغه څخه یې غاړې نه په خلاصیږي .

همدا ډول که تر یوې پېمانې زیات یوه مسکین ته ورکړي هغه زائد یې نفلي شمېرل کیږي ، او بل دا چې صدقه و مسکینانو ته ورکول کیږي .

د دم پېژندنه

د دم څخه مراد قرباني ده ، د کوم جنایت لکبله چې دم لازمېږي د هغه څخه مراد پسه یا بزه یا د غوايي یا اوبن اوومه برخه قرباني کول دي ، په قرباني کې نړیا ماده هر یو صحیح کیږي ، البته دا قرباني به د حرم په حدودو کې دننه کیږي ، په حرم کې چې کومې قرباني کیږي هغه ته الهدی وايي جمع یې هدایا ده ، هدی به کټ مټ هغه ډول حیوان وي کوم چې په اضحیه یعنی د لوی اختر په قرباني کې صحیح کیږي .

هدایا وي دوه ډوله دي یو هغه هدایا وي دي چې په خپله خوښه یې څوک کوي او یا د شکر لکبله پر واجب شوې وي لکه د تمتع او قران قرباني دغه ډول هدایا وي د اضحیې په ډول دي یعنی خپله قرباني کونکی یې هم ځني خوړلای شي او هم یې بډایانو ته ځني ورکولای شي .

بل ډول یې هغه هدا یا وي دي چې د جنایت یا نذر ایښولو لکبله پریو چا لازم یې نود هغه قربانی څخه بیا خپله قربانی کونکی او هم غني او بډای خوراک نشي کولای .

جنايات

د ميقات څخه بېله احرام تېرېدل

آفاقي که مکي حرم ته تلی نو تر ميقات ځای به هغي خوا ته بېله د حج يا د عمرې د احرام څخه نه ورتیږي ، که تر ميقات بېله احرامه تېر شي نو دم پر لازم یې البته که بېرته خپل ميقات يا بل ميقات ته ولاړ شي او هلته احرام و تړي نو دم ځني ساقطیږي .
دغه ډول که د ميقات څخه بېله احرامه تېر شي او تر ميقات هغي خوا ته دننه احرام و تړي او بیا بېرته ميقات ته راشي او د احرام د نوي کولو په نیت تلبیه و وایی نو دم ساقطیږي .

د حل نفر که د حج يا عمرې احرام په حل کي و نه تړی ، بېله احرامه حرم ته ولاړی که بېرته حل ته راووتی په حل کي یې احرام و تار په دم ور څخه ساقطیږي ، او که په حرم کې احرام و تار په او بیا حل ته ووتی هلته یې احرام نوی کړی يعني د هغه مخکنی عمرې يا حج په نیت یې تلبیه وویل بیا هم دم ور څخه ساقطیږي

د کالیو اغوستل

د احرام یو بندیز دا و و چي نارینه به گنډلي جامې لکه قمیص، پرتوگ، صدری او داسي نور نه اغوندي او نه به سراو مخ پټوي که څوک پوره یوه ورځ یا پوره یوه شپه کالي واغوندي نو پر هغه باندي دم لازمیږي. د یادوني وړ ده چي دلته د شپې یا د ورځي په اندازه وخت یعنی په معتدلو ورځو کي دولس ساعتونه معتبر دی.

که څوک تریوې ورځي کمه مده کالي واغوندي یا تریوې شپې څخه دلبر مدې لپاره کالي واغوندي پر هغه باندي صدقه لازمیږي یعنی د سرسایي په اندازه غنم، وربشي خرما او یا به یې قیمت خیراتوي یو نجومی ساعت لاهم په پورتنی حکم کي راځي

که څوک تریو ه ساعت کم یعنی دلبرگري د پاره گنډلي جامې واغوندي نو بیا به یو څه اندازه لکه یو مت غنم یا یوه لپه وربشي خیراتوي.

د مخ او سر پټول

نارینه به په احرام کي مخ او سر هم نه پټ کوي او د بنځي احرام په مخ کي دی یعنی بنځه به مخ نه پټوي، د سراو مخ د پټولو حکم هم په پورتنی ډول دی که نارینه ټوله سریا مخ یا د سریا مخ څلورمه برخه پوره یوه ورځ پټ کړي دم پر لازمیږي او که تر ورځي کم وي بیا تریو ه نجومی ساعت لاهم که مخ او سر پټ کړي صدقه پر لازمیږي.

البته ابو یوسف رحمۃ اللہ علیہ د مخ او سر په پتولو کي زیاتي برخي ته اعتبار ورکوي يعني وايي که د مخ یا سرد نيمي برخي څخه لږ برخه پته شي نو دده په آند جزاء نه پرلازمیږي .

دغه ډول د بنخي د مخ پتولو حکم هم دی او که بنخه یا نارینه مخ یا سر تر یوه نجومی ساعت څخه لاهم د لږ مدې لپاره پت کړي نو بیا به معمولي شی خیراتوي .

د موزو په پښو کول

نارینه که د احرام په حالت کي موزي په پښو کړي حکم یې د جامو په شان دی يعني که د یوې ورځي یا د یوې شپې د مدې په اندازه یې په پښو کړي دم پرلازمیږي او که تریوې ورځي یا تریوې شپې یې کمه مده په پښو کړي صدقه پرلازمیږي او که تریوه ساعت یې لاهم لږ مده په پښو کړي نو بیا به یو لږ اندازه خیرات ورکوي .

یوه مسئله چي د یادوني وړ ده هغه داده چي نن عصر د لیري وطنو څخه لاهم یو څوک کولای شي چي په څلورو او پنځو ساعتونو کي عمره اداء کړي نو دغه ډول نفر که د احرام د پیل څخه بیا تر حلالیدو تر مهاله جامي اغوستي وي نو ایا دم پرلازمیږي؟ او که صدقه پرلازمیږي؟

دلته که وخت ته وکتل شي نو تریوې ورځي کمه مده راځي خو بل طرف ته چي وکتل شي د احرام د پیل څخه بیا تر حلالیدو تر مهاله یې د احرام بندیز پکښي مات شوی دی ، دا مسئله د ځینو ائمه وو څخه په متردد ډول رانقل شوې ده ځني وايي صدقه پرلازمیږي او ځني بیا وايي چي دم پرلازمیږي

ځکه دلته که څه هم پوره ورغ نه ده تېره شوې خو د احرام د بندیز څخه د احرام په ټوله مده کې په بشپړ ډول گټه اخیستل شوې ده نو ځکه دم پر لا زمېږي.

عطر وهل

پر محرم باندي طيب يعني عطر پر بدن يا جامو وهل که نروي او که ښځه وي منع دي ، طيب هر هغه شي ته وايي چي ښه بوی ولري او د خوشبويي لپاره استعمالیږي ، نو کرزي هم د خوشبويو په جمله کې شمېرل کیږي ، البته که يو ځای خوشبويه وي او محرم هلته ورشي بوی يې پر بدن او جامو پرېوت دا بيا کومه پروانه کوي همدا ډول که محرم ميوه يا بل خوشبويه شي يا عطر بوی کړي هم کوم شی نه پر لازم کیږي خو قصدا بويول يې کراهيت ورته لري ، محرم چي د عطرو او خوشبويو څخه منع دی د هغه دا معناده چي بر بدن او جامو به يې نه وهي .

که محرم ډېر عطر پر بدن يا جامو ووهي نو دم پر لازم يږي او که لږ عطر په ځان ووهي نو صدقه پر لازم يږي خو دا چي څوڼه اندازه لږ بلل کیږي او څوڼه اندازه ډېر بلل کیږي پدې اړوند د مشايخو بېل ، بېل نظرونه دي ځني وايي که د بدن يو لوی اندام لکه سر ، مخ يا پنډی په بشپړ ډول په خوشبويو ووهي دا ډېر بلل کیږي نو دم پر لازم يږي او که تر دې کم وي بيا لږ بلل کیږي صدقه پر لازم يږي ، خو ځيني بيا د همدا ډول اندامونو څلورمه برخه په عطرو وهل ډېر گڼي نو دم پر لازم وي او تر څلورمې څخه يې لږ برخه لږ گڼي صدقه پر لازم وي ، فقيه ابو جعفر الهندواني رحمته الله عليه بيا و خوشبويي ته

اعتبار ورکوي که دوني عطر او خوشبويي ووهي چي د خلکو په آند ډېره بلل کيږي نو پر هغه دم لازمېږي او که دونه عطر پر ځان ووهي چي خلک يې لږ گڼي نو بيا وايي چي صدقه پر لازمېږي ، همدا وينا د نن زماني د عطرونو سره مناسبه ښکاري ځکه د نن زماني عطرونه د څاڅکو په حساب پر بدن او جامو وهل کيږي او دا څو څاڅکي په ورځو ورځو او تر ليري واټن پوري ښه بوی خپروي .

رانجه استعمالول

محرم که د ضرورت لکبله په سترگو رانجه ووهي نو کومه پروا نه لري البته بېله ضرورت څخه سترگي تورول د زينت او ښکلا لکبله کراهيت لري .

البته په خوشبويه او معطرو رانجو سترگي تورول د محرم لپاره منع دي نو ځکه که محرم په خوشبويه رانجو يو يا دوه ځلي سترگي توري کړي صدقه پر لازمېږي او که ډېر ځلي په خوشبويه رانجو سترگي توري کړي نو بيا دم پر لازمېږي .

د خطمي او صابون استعمالول

خطمي يو ډول نبات دی چي سراو ريره په پرېولل کيږي ، د ځينو منطقو خطمي په ځان کي ښه بوی هم لري ، که څوک سراو ريره په خطمي پر يولي نو د ابو حنيفه رحمۃ الله عليه په آند پر هغه دم لازمېږي ځکه ابو حنيفه رحمۃ الله عليه خطمي د خوشبويو په جمله کي شمېري ،

ابویوسف او محمد رحمهما الله بیا خطمي په خوشبویو کې نه شمېري نو ځکه هغوی وایي که محرم په خطمي سر او ږیره پریولي نو پر هغه باندي صدقه لازمېږي هغه هم د دې کبله چې خطمي شپوږي وژني وربسته نرموي .

اشنان هم یو ډول نبات دی، د صابون په شان کالي او بدن په پریولل کېږي که محرم سر او لاسونه په دا ډول اشنان پریولي چې د هغه سره خوشبویي گډه شوې وي نو دلته کتل کېږي که چا دی ولیدی او داسي خیالی یې پروکړ چې ده عطر او خوشبویي په ځان وهلې ده نو دم پر لازم کېږي ځکه د خوشبویي د غلبې لکبله د طیب حکم پیدا کوي، که د چا د خوشبویي وهلو گومان نه پر کېده بلکي اشنان یې بلل نو بیا صدقه پر لازمېږي .

په نن عصر کې د سر او ږیري لپاره شامپو استعمالېږي نو کومي شامپوگانې چې خوشبویي نه لري هغه پر ساده صابون او سدر باندي قیاسولای شو او کومي شامپوگانې چې خوشبویي په ځان کې لري هغه پر خطمي قیاسولای شو او همدا راز خوشبویه صابون پر هغه اشنان قیاس کولای شو چې خوشبویي ورسره گډه شوې وي، د اشنان سره چې خوشبویي گډه شوې وي حکم یې دا وو که چا د عطر وگومان پر کاوه نو دم پر لازم کېږي او که چا د عطر و او خوشبویي د وهلو گومان نه پر کاوه نو صدقه پر لازمېږي .

د احرام په حالت کې داسي شی استعمالول چې هغه د بدن خیره له منځه وړي فقهاء یې جایز گڼي البته چې خوشبویه نه وي نو ځکه که څوک په

صابون، سدر، حرض یعنی اشنان او یا بل دا ډول شي سرپریولي چي خوشبویي په ځان کي و نه لري او هم طیب یعنی خوشبویي ورسره گډه شوې نه وي نو هیڅ شی نه پرلازمیږي .

شوافع او حنابله د خشبویه صابون استعمال لاهم جائز گڼي ځکه وایی د خوشبویه صابون په استعمالولو کي تطیب یعنی خوشبویي مقصود نه ده بلکي اصلي مقصد د نظافت حاصلول دي .

سر خریل

محرم د احرام لکبله د سر، ږیری او د بدن د نورو ځایونو د وربښتانو د خریلو یا کوچني کولو څخه هم منع دی .

محرم که ټوله سریا د سر څلورمه برخه و خریي یا یې وربښتان کوچني کړي دم پرلازمیږي او که د څلورمي برخي څخه کم وي نو بیا صدقه پرلازمیږي ، د ږیری هم همدا ډول حکم دی که ټوله ږیره یا یې څلورمه برخه و خري نو دم پرلازمیږي او که تر څلورمي برخي څخه کمه وي نو بیا صدقه پرلازمیږي .

محرم که ټول بریتونه و خریي یا یې کوچني کړي او یا یې څه برخه کوچني کړي نو صدقه پرلازمیږي .

محرم که یو یا دواړه بغلونه و خریي نو دم پرلازمیږي او که تریو بغل لاهم لږ برخه یې و خریي نو صدقه پرلازمیږي .

ښځه که د ټول سریا د سرد څلورمي برخي څخه د گوتي د بند په اندازه

ورښتستان کوچني کړي نوم پر لازم مېږي او که تردې کم وي بيا صدقه پر لازم مېږي.

د محرم د سر يا د بدن د بل هر څای ورښتستان که په خپله ورژيږي نو هيڅ شی يې لکبله نه لازم مېږي او که په گرو لو او لاس منبلو يې دوه درې ورښتستان ورژيدل بيا به د هر ورښتته لپاره يوه گوله ډوډۍ يا يوه دانه خرما صدقه کوي.

د بل سر خريل

حاجيان چي څه مهال د لوی څلي د ويشتلو او قربانۍ څخه فارغه سي يعني د سر خريلو وخت يې راوړسيږي دوی کولای سي چي يو د بل سر و خريي ځکه په دا مهال کي سر خريل جنایت نه دی .

خو که محرم د سر خريلو د وخت څخه مخته د بل محرم سر و خريي پر حالت يعني سر خرونکي محرم باندي صدقه لازم مېږي او کوم محرم چي د سر خريلو د وخت څخه مخته يې سر خريل شوی دی پر هغه باندي دم لازم مېږي . که محرم د حلال سر و خريي نو بيا به محرم لږ څه شی لکه يو څو خرما وي خيراتوي .

نوکان غچي کول

که محرم د لاسو او پښو نوکان يو ځايي غچي کړي او يا د يوه لاس يا د يوې پښې نوکان غچي کړي نوم پر لازم مېږي .

که محرم دیوه لاس نوکان یو حای غچي کړي ، د بل لاس نوکان بل حای غچي کړي ، د یوې پنبې نوکان بیا بل حای غچي کړي د بلي پنبې نوکان بیا بل حای غچي کړي څلور دمونه پرلازمیږي .

او که محرم ترپنځو نوکانو څخه کم نوکان غچي کړي نو د هر نوک لکبله صدقه پرلازمیږي یعني که یو نوک غچي کړي د سرسایي په اندازه صدقه به ورکوي او که درې نوکان غچي کړي نو د درو سرسایو په اندازه صدقه به ورکوي .

پاملرنه : د دې وړاندي چي د کالیو د اغوستلو ، د عطرود د وهلو ، د سر خریلو او د نوکانو د غچي کولو لکبله دم لازم کېده دا په هغه صورت کي چي بېله عذره دا ډول وکړي خو که د عذر لکبله د دغو کارونو څخه یو کار وکړي مثلاً د تبي ، سختي گرمۍ یا یخنی څخه یا د سرد درد او نورو ناروغیو او ضرورتونو لکبله د مخکنیو بندیزونو څخه یو بندیز مات کړي نو بیا د درو شیانو په کولو کي محرم اختیار لري هغه دا چي د معذور خوښه ده دم حلالوي او یا درې ورځي روژه نیسي او یا شپږو مسکینانو ته هر مسکین ته نیمه نیمه صاع غنم ورکوي .

که محرم د عذر لکبله دا ډول کار وکړي چي لکبله یې صدقه لازمیږي نو هلته بیا معذور اختیار لري چي نیمه پیمانې صدقه ورکوي او که یې پر حای یوه روژه نیسي .

که محرم د بل محرم یا حلال سر یا مخ ور پټ کړي یا کالي په واغوندي یا عطر په ووهي نو پر فاعل یعنی کونکي یې شی نه لازمیږي البته مفعول کوم کس چي کالي په اغوستل شوي دي که محرم وي نو پر هغه جزا راځي .

جماع کول

د احرام په حالت کي جماع کول د احرام تر ټولو د غټو جنایتونو څخه ده ، عمره کونکی که د عمرې د طواف څخه مخته جماع وکړي عمره یې فاسدېږي البته طواف او سعی به کوي ترڅو د احرام څخه ځان حلال کړي خود عمرې قضا به راوړي .

حاجي که د عرفات د درېدو څخه مخته جماع وکړي نو حج یې فاسدېږي ، هم پسه پر لازمیږي او هم به بل کال د حج قضا راگرځوي ، البته د حج پاته مناسک به ورپسي اداء کوي ترڅو د حج د احرام څخه ځان په حلال کړي ، د پاته مناسکو په اداء کولو کي به د هر هغه څه څخه ځان ساتي چي صحیح حج کونکی ځان ځني ساتي .

که قارن د عمرې د طواف څخه د مخه جماع وکړي نو حج او عمره یې دواړه فاسد شول ، د عمرې او د حج مناسک به ورپسي اداء کوي خود حج او عمرې قضا او هم دوه پسونه پر لازمیږي .

قارن که د عمرې د اداینی څخه وروسته جماع وکړي نو بیا یې یوازي حج فاسد شو د حج قضا به راگرځوي او هم به دوه پسونه حلالوي .

حاجي که د عرفات د درېدلو څخه وروسته د منځه تر طواف زیارت او سرخړیلو جماع وکړي نو حج یې صحیح دی (حج یې نه فاسد یږي) خو بدنه یعنی اوښ پرلازمیږي .
او که تر طواف زیارت څخه وروسته البته د سر تر خړیلو مخکي جماع وکړي نو بیا پسه پرلازمیږي .

د جماع پارونکي

محرم که جماع ته پارونکی عمل وکړي د بېلگي په ډول خپله ښځه په شهوت مچ کړي یا په شهوت لاس پر تېر کړي نو حج یې نه په فاسد یږي البته دم پر لازم یږي .

ښکار کول

محرم د ځمکني ښکار یعنی وحشي مرغانو او حیوانانو د ښکار څخه منع دی نه یې پنخپله ښکار کولای شي ، او نه یې په ښکار کولو کي د بل چا سره مرسته یا لارښوونه ورته کولای شي .

صید یا ښکار وهر هغه مرغه یا حیوان ته وایي چي په طبیعت او خټه کي انسانانو ته تن نه ورکوي بلکي ځني تنبتي دا ډول حیوانان او مرغان که څه هم اموخته شوي وي بیا هم د ښکار حکم لري .

کوم حیوانان چي د صید یعنی ښکار په جمله کي راځي د هغو ښکار کول یا یې حلالول په مکي حرم کي د محرم او حلال دواړو د پاره منع دي .
د ښکار حیوان یا مرغه چي غوښه یې خوړل کیږي که څوک په حرم کي حلال کړي غوښه یې مردار یږي یعنی د غوښو خوړل یې حرام ګرځي .

دغه ډول د بنکار حیوان یا مرغه چي غوښه یې خوړل کیږي که محرم په حرم یا د حرم څخه د باندي بل هر ځای حلال کړي هم مردار یږي یعنی د غوښو خوړل ئي حرامیږي .

ماهیان که څه هم د صید په جمله کي دي خو دا چي هغه بحري دي نو ځکه محرم ماهیان نیولای شي .

کورني حیوانان او مرغان چي په خټه کي د انسانانو سره اموخت لري لکه پسونه ، بزې ، غوايي ، اوبنان ، چرگان او کورنۍ هیلۍ دا په بنکار کي نه راځي ، دا ډول حیوانان محرم د احرام په حالت کي حلالولای شي او همدا ډول په حرم کي هم د دغو حیوانانو او مرغانو حلالول و محرم او حلال دواړو ته جایز دي .

محرم که د بنکار حیوان یا مرغه ووژني د هغه چي تروژني څخه منخته څونه ارزښت او قیمت وو پروژونکي باندي یې هغونه ضمان او تاوان راځي ، دغه ډول محرم که د بنکار حیوان یا مرغه زخمي کړي نو د زخم لکبله چي یې په ارزښت کي څوني کمی راځي هغوني ضمان او تاوان یې پر محرم راځي . دا چي د بنکار د مسئلې سره خلک ډېر نه منځ کیږي نو ځکه دا موضوع نوره نه اوږدو .

شپوره او ملخ

ملخ هم د ځمکني بنکار په جمله کي راځي خو د یوه ملخ د وژني په کفار ه کي یوه خرما لاهم ډېر شئ دی .

که محرم شپږه وورځني يا يې لمړته وغورځوي نو يوه ټوټه ډوډۍ دي صدقه کړي که دوې شپوږي وورځني نو يو مت قدر خوراكي توکي دي صدقه کړي او که درو څخه زياتي شپوږي وورځني نو بيا چي شمېر يې هر څونه وي نو نيمه صاع يعني پېمانه غنم دي صدقه کړي .

پنځه شيان

د مار ، لږم ، کارگه ، گيږکي ، مونږک او ليوني سپي وژل هم په حرم کي جائز دي او هم يې و محرم ته وژل جائز دي ، همدا راز که د ښکار حيوان او درنده په حرم کي پر حلال يا محرم حمله کول يا د حرم څخه د باندې يې پر محرم باندې حمله کول نو وژل يې جائز دي او د وژلو لکبله يې ضمان او تاوان پر وژونکي نه راځي .

د طواف اړوند جنایات

طواف زیارت

که څوک طواف زیارت د جنابت په حالت کي وکړي يا ښځه طواف زیارت د حیض يا نفاس په حالت کي وکړي نو بدنه يعني اوبس پرلازميږي ، البته تر څو چي هلته په مکه مکرمه کي وي بايد دا طواف د طهارت په حالت کي د سر څخه راوگرځوي ، که طواف د طهارت په حالت کي راوگرځوي نو د اوبس حلالول ځني ساقطيږي .

د جنابت په حالت کي کړی طواف زیارت که د اختر تر دريمي ورځي پوري راوگرځوي نو هيڅ شی نه پرلازميږي او که د دريمي ورځي څخه وروسته يې راوگرځوي نو د صاحبينو په آند بيا هم هيڅ شی نه پرلازميږي

خود ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند شاة (یعني پسه یا بزه) پر لازمیري حکم د
ابو حنیفه په آند که شوک طواف زیارت د اختر د دریمي ورځي څخه
وځنډوي پر هغه دم لازمیري .

که د طواف زیارت درې شو طه د جنابت په حالت کی وکړي او بیایې د
طهارت په حالت کی راوگرځول نو هیڅ شی نه پر لازمیري او که د جنابت
شو طونه یې را و نه گرځول نو بیا د هر شو ط لکبله صدقه یعنی نیمه پیمانہ
غنم پر لازمیري .

که شوک طواف زیارت د بې اودسی په حالت کی وکړي نو پر هغه باندي
شاة (پسه یا بزه) لازمیري غوره دا ده چي طواف د طهارت په حالت کی
راوگرځوي ، که طواف بېرته د طهارت په حالت کی راوگرځوي نو دم ځني
ساقطیري .

که شوک بېله عذره طواف زیارت په ویل چیر یعنی د ناروغانو په گرځنده
چوکی کی وکړي یا د بل چا په شاه وي طواف زیارت وکړي نو دم پر
لازمیري خو که بېرته طواف پر خپلو پښو راوگرځوي دم ورڅخه ساقطیري
که شوک د عذر لکه ناروغي ، بې هوښي ، لپوتتوب او بود اتوب لکبله
طواف زیارت پر سپرلی یا د بل په شاه وکړي نو بیا هیڅ شی هم نه پر
لازمیري .

که شوک طواف زیارت د اختر د درو ورځو څخه وځنډوی نو د
ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند دم پر لازمیري البته د صاحبینو په آند د ځنډ لکبله
هیڅ شی هم نه پر لازمیري .

د بنسټې څخه چې د حیض او نفاس لکبله طواف زیارت د اختر تردرو وړځو وځنلویږي نو هم ابو حنیفه رضی الله عنه په آند او هم د صاحبینو په آند پر هغې هېڅ شی نه لازمیږي .

که څوک د عمرې طواف چې هغه هم فرضي طواف دی د جنابت ، حیض یا نفاس په حالت کې وکړي پر هغه باندي پسه لازمیږي ، همدا ډول که څوک یې د بې اودسۍ په حالت کې وکړي نو هم شاة (یعني پسه یا بزه) پر لازمیږي ، البته که طواف یې راوگرځاوه دم ځني ساقطیږي .

طواف الصدر

که څوک طواف صدر و نه کړي نو پر هغه باندي دم لازمیږي ځکه چې طواف صدر واجب دی البته که په مکه مکرمه کې وو طواف باید راوگرځوي .

که څوک طواف صدر د جنابت په حالت کې وکړي نو پر هغه باندي دم لازمیږي خو که طواف بېرته راوگرځوي نو بیا دم ورڅخه ساقطیږي . که څوک طواف صدر بې اودسه وکړي نو د هر شوط لپاره صدقه پر لازمیږي یعنی د ټول طواف لپاره او ه پېمانې وربشې یا درې نیمې پېمانې غنم به صدقه کوي خو که طواف بېرته په اوداسه راوگرځوي نو صدقه ځني ساقطیږي .

طواف قدوم

که څوک طواف قدوم د جنابت په حالت کې وکړي نو ځني مشايخ وايي دم پرلازمیږي او ځيني بيا وايي صدقه پرلازمیږي البته که طواف په طهارت کې راوگرځوي دم يا صدقه ور څخه ساقطیږي .

که څوک طواف قدوم بې اودسه وکړي نو پر هغه باندي د هر شوط د پاره نیمه صاع غنم صدقه لازمیږي البته که د صدقې ارزښت و دم ته رسېده نو بيا څه ځني راکمېږي ، خو که طواف په اوداسه راوگرځوي صدقه ور څخه ساقطیږي .

که څوک طواف قدوم بیخي و نه کړي نو پر هغه هیڅ شی نه لازمیږي ځکه طواف قدوم سنت دی ، د سنتو په پرېښولو جزاء نه راځي البته پرېښول یې گناه ده ، د بل هر نفلي طواف حکم هم د طواف قدوم په شان دی .

د بدن او کالو پاکي

که څوک فرضي طواف لکه د عمرې طواف او طواف زیارت یا واجب ، سنت او نفلي طواف په مردارو جامو کې وکړي او یا یې بدن په نجاست لړلی وي که څه هم نجاست د یوه درهم څخه زیات وي بیا هم دم يا صدقه نه پرلازمیږي البته کراهیت لري ځکه هر طواف په کار دی چي په پاکو جامو کې وشي .

د طواف لمونځ

که څوک د طواف دوه رکعت له لمونځ په حرم کې و نه کړي بلکې و کور ته ولاړ شي نو بیا هم دا لمونځ دده د ذمې څخه نه ساقطیږي هر ځای چې وي او په هر وخت کې چې وي اداء کوي به یې البته بېله عذر څخه یې ځنډول کراهیت لري

سعي

یو ځلي سعي یعنې د صفا او مروا ترمنځ تگ هم په عمره کې او هم په حج کې واجب ده ، که څوک سعي بیخي و نه کړي یا یې زیات شو طونه ځني پاته شي نو حج یې صحیح دی خودم پرلازمیږي البته که د عذر لکبله ځني پاته شي نو هیڅ شی نه پرلازمیږي .

د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په آند سعي د حج رکن دی یعنې سعي فرض ده که څوک یې و نه کړي د هغه حج او عمره نه صحیح کیږي .
که د چا څخه د سعي یو ، دوه یا درې شو طونه پاته شوه نو د هر شوط لپاره صدقه پرلازمیږي .

که څوک بېله عذره سعي پر سپرلی یا د بل په شاه و کړي نو دم پرلازمیږي او که د عذر لکبله یې د بل په شاه یا په ویل چیرکي (د ناروغ په ګرځنده چوکۍ کې) سعي و کړي نو بیا هیڅ شی نه پرلازمیږي که څوک سعي و کړي خود سعي څخه مخ ته یې نه فرضي طواف کړی وي او نه یې واجب ، سنت یا نفلي طواف کړی وي نو دغه سعي لره هیڅ اعتبار نه ورکول کیږي ، ځکه سعي د طواف څخه وروسته صحیح کیږي ، که سعي یې را و نه ګرځول

شي دم پر لازم کيږي او که سعي يې راوگرځول شي يعني طواف يې وکړي او تر هغه وروسته يې سعي وکړه نو بيا دم ورڅخه ساقطيږي .
که څوک د عذر لکبله سعي پرېږدي د بېلگي په ډول په پښو شل وي داسي څوک و نه لري چي په شاه سعي په وکړي نو کوم شی نه پر لازمېږي ، د عمري د سعي حکم هم د حج د سعي په شان دی .

که څوک په سعي کي صفا او مروا ته پورته نه شي نو کوم شی نه پر لازمېږي البته کراهيت لري ځکه که ځای و مندل شي نو و صفا او مروا ته پورته کېدل مستحب دي .

د صفا او مروا تر منځ په ساحه کي تگ او راتگ واجب دی بايد يو قدم ځای لاهم پاته نه شي ، که څوک په سعي کي و صفا يا مروا ته در سپدلو څخه څه اندازه مخته په ټولو شو طونو کي راوگرځي دم پر لازمېږي .
که څوک سعي د اختر تر درو ورځو وځنډوي نو کوم شی نه پر لازمېږي البته کراهيت لري .

عرفات

عرفات ته که څوک د ورځي په مهال کي ور داخل شي او بيا د لمر لوېدو څخه مخکي ورڅخه راو وځي پر هغه دم لازمېږي او که بېرته عرفات ته د لمر د وېدو څخه مخکي داخل شي نو دم ځني ساقطيږي .

مزدلفه

د عرفات څخه چې مزدلفې ته حاجیان راستانه شي نو دا شپه په مزدلفه کې تېروي خو که څوک دا شپه په مزدلفه کې تېره نه کړي او د شپې زیاته برخه بل ځای تېره کړي نو کوم شی نه پرلازمیږي ځکه د مزدلفې شپه په مزدلفه کې تېرول سنت ده البته بېله ضرورت څخه یې پرېښول کراهیت لري .
که څوک د لوی اختر د سپېدو څخه وروسته بیا د لمر ترختو څخه مخته په مزدلفه کې وقوف و نه کړي پر هغه باندي دم لازم کیږي ځکه په دا مهال کې د مزدلفې وقوف واجب دي .

که څوک د عذر لکبله د مزدلفې وقوف و نه کړي نو پر هغه باندي هیش شی نه لازم کیږي مثلاً د مرض یا کمزوری لکبله یا ښځي د ډیري گڼي گونې لکبله په شپه کې د مزدلفې څخه منی ته ولاړي شي نو د مزدلفې د درېدو د پرېښودلو لکبله کوم شی نه پرلازمیږي .

ذبح

که څوک په حج او عمره کې د قران او تمتع قرباني یا د نذر قرباني د حرم د ټاکلي ساحې څخه د باندي بل ځای وکړي نو غاړې یې نه په خلاصیږي بلکې پر ځای به یې بله قرباني کوي ، ځکه هدی باید په منی یا د مکې مکرمې د حرم په حدودو کې دننه بل هر ځای چې وي ذبح کړل شي البته اضحیه یعنی د لوی اختر قرباني یا نفلي هدی که د حرم څخه د باندي ذبح کړي نو کوم شی نه پرلازم کیږي .

که قارن یا متمتع د قران او تمتع لکبله واجب شوې قرباني د اختر د دریمي ورځي څخه لاهم وځنډوي نو د ابو حنیفه رضی الله عنه په آند دم پر لازم کيږي ځکه د امام صاحب په آند په همدغو درو ورځو کي قرباني کول واجب ده البته د ملگرو يعني ابو يوسف رضی الله عنه او محمد رضی الله عنه په آند يې د ځنډ لکبله کوم شی نه لازم يږي .

همدا ډول د لوی څلي د ويشتلو او هم د قرباني او سر خريلو تر منځ ترتيب هم پر قارن او متمتع باندي د ابو حنیفه په آند واجب دی ، که په دې درو شيانو کي يو د بل څخه مخ يا شاته کړي نو دم پر لازم يږي البته د ابو يوسف رضی الله عنه او محمد رضی الله عنه په آند دا ترتيب سنت دی نو ځکه که قارن يا متمتع د قرباني څخه مخته سر و خريي يا د لوی څلي د ويشتلو څخه مخته قرباني وکړي نو کوم شی نه پر لازم کيږي .
د مفرد په حق کي دا ترتيب په اتفاق يعني د ابو حنیفه رضی الله عنه په آند هم سنت دی .

که څوک سر د حرم څخه د باندي د حل په منطقه کي و خريي يا د سر خريل د اختر د دریمي ورځي څخه وځنډوي نو د ابو حنیفه رضی الله عنه په آند دم پر لازم کيږي البته د ملگرو په آند کوم شی نه پر لازم کيږي که څه هم په منی يا د حرم په ساحه کي سر خريل سنت دي .

په ترتیب کي بدلون

که مفرد د لوی څلي د ویشتلو څخه مخته سر و خروي یا قارن او متمتع د لوی څلي د ویشتلو څخه مخته قرباني وکړي یا قارن او متمتع د قرباني څخه مخته سر و خروي ، نو په دې ټولو صورتونو کي د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په آند د ترتیب د بدلون لکبله دم لازمیري البته دا دم د قران او متمتع د قرباني څخه علاوه دی ځکه دا ترتیب د امام صاحب په آند واجب دی .

د ابویوسف رحمۃ اللہ علیہ و محمد رحمۃ اللہ علیہ په آند د رمي ، ذبح ، حلق او طواف زیارت ترمنځ ترتیب مراعاتول واجب نه دی بلکي سنت دی نو ځکه رمي ، ذبح ، حلق او طواف زیارت که یو د بل څخه مخ یا شاته شي لکه پورته چي یې څو صورتونه بیان شول نو لکبله یې هیڅ شی یعنی جزا نه لازمیري .

ځکه په حجة الوداع چي به د رسول الله ﷺ څخه د منی د مناسکو د بدلون په هکله پوښتنه وشوه چي چا به سر د قرباني له مخه خریلی وو ، چا به قرباني د څلو د ویشتلو مخته کړې وه ، چا به د منی په مناسکو کي یو ډول چا به بل ډول بدلون راوستلی وو خو هر ډول بدلون چي به رسول الله ﷺ ته ذکر شو نور رسول الله ﷺ به ورته ویل : ولا رشه پاته مناسک دي وکړه د بدلون لکبله کوم حرج نشته یعنی کوم شی نه درباندي لازم کیږي .

البته د طواف زیارت او د لوی څلي د ویشتلو ترمنځ ترتیب د امام صاحب په آند هم واجب نه دی ، که مفرد ، قارن یا متمتع طواف زیارت د لوی څلي د ویشتلو یا د سرخریلو یا کوچني کولو څخه مخته وکړي نو د

ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند هم د صاحبینو په شان کوم شی او جزاء نه پرلازمیږي
ځکه د طواف زیارت او رمي (د څلو د ویشتلو) همدا راز د طواف زیارت او
حلق ترمنځ ترتیب درو وارو امامانو رضی اللہ عنہم په آند واجب نه دی بلکي
سنت دی .

الجمرات

(جمرات د منی و څلوته وایي)

په مني کي په اوله ورځ یوازي د لوی څلي ویشتل او په دوهمه او دریمه
ورځ د درو وارو څلو ویشتل واجب دي ، که څوک د هري ورځي څلي په هغه
خپله ټاکلې ورځ کي و نه ولي بلکي ورپسې شپې ته یې و ځنډوي ، البته په
شپه کي یې د سپېدو څخه مخته وولي نو هم د ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند او هم یې د
دوو ملگرو په آند کومه جرمانه نه پراخي .

خو که په ورپسې شپه کي یې هم و نه ولي په سبا ورځ یعنی د اختر په
دوهمه، دریمه یا څلورمه ورځ کي یې وولي بیا هم د ابو یوسف او
محمد رضی اللہ عنہ په آند جرمانه نه پراخي البته د ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند د ځنډ
لکبله دم پر لازم کیږي .

ځکه د ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند لکه څنگه چي د هري ورځي د څلو ویشتل
واجب دي دغه ډول په همغه ورځ یا ورپسې شپه کي یې ویشتل هم واجب
دي نو که د چا څخه د یوې ورځي د څلو ویشتل پاته شي قضاء به یې
راگرځوي او د ځنډ لکبله دم هم پراخي ، د ابو یوسف او محمد رضی اللہ عنہم په

آند په ټاکلې ورځ کې یې ویشتل واجب نه دي نو ځکه که د چا څخه پاته شي دم پرلازمیږي خو که قضاء یې راوړي دم ځني ساقطیږي .

د یو ورځي د څلو ویشتل که پاته شي د اختر تر څلورمي ورځي پوري یې قضاء راوړلای شي ، د اختر په څلورمه ورځ چي لمر د ووب شي نو بیا نه د څلورمي ورځي او نه د نورو ورځو درمي (د څلو ویشتلو) قضاء راوړل کېدلای شي بلکي د پرېښودلو لکبله دم پرلازمیږي .
که څوک یوه ورځ لاهم څلي و نه ولي پر هغه هم د ټولو څلو د نه ویشتلو لکبله فقط یو دم لازمیږي .

معذور

د حج ځيني واجبات دا ډول دي که څوک یې د عذر لکبله و نه شي کړای پر هغه کومه جرمانه نه راځي ، د بیلگي په ډول طواف او سعي پیاده پر خپلو پښو کول واجب دي خو که څوک طواف او سعي د ناروغی یا بوډاتوب لکبله پر سپرلی یا د بل په شاه وکړي نو کومه جرمانه نه پر راځي ، همداراز که د ناروغی یا ښځي د ازدحام او گڼي گوني د ویري لکبله د مزدلفې د سهار درېدل پرېږدي نو کومه جرمانه نه پر راځي .
که ښځه د حیض او نفاس لکبله طواف صدر و نه شي کړای یا طواف زیارت د اختر د درو ورځو څخه و ځنډوي هم کوم شی په اتفاق نه پرلازم کیږي .

احصار

که څوک د حج یا عمرې احرام وټپي او بیا د دښمن، ناروغۍ، یا پادشاه د ممانعت لکبله د عرفات درېده او فرضي طواف و نه شي کړای نو ودي ته د اصطلاح له مخي احصار وايي .

وراندې مولوستي وه چي د حج او عمرې د احرام څخه تر هغه مهاله څوک ځان ایستلای نه شي تر څو چي حج یا عمره يې اداء کړي نه وي، د سر په خړيلو یا کوچني کولو که څه هم د احرام بندیزونه پورته کيږي خو دا هغه مهال چي د حج او عمرې مناسک بشپړ کړي، د حج او عمرې د مناسکو د پرځای کولو څخه مخته د سر په خړيلو یا کوچني کولو د احرام بندیزونه نه پورته کيږي بلکي بې وخته سر خړيل خپله يو جنايت بلل کيږي .

خو که څوک د حج یا عمرې احرام وټپي او بیا د حج او عمرې د اداء کولو په وړاندې يې دا ډول مانع او خنډ پيدا شي چي لکبله يې حج او عمره نه شي اداء کولای په دې ډول حالت کي بیا د حج او عمرې د مناسکو د اداء کولو څخه پرته هم محرم د احرام څخه وتلای شي .

رسول الله ﷺ د هجرت پر شپږم کال د ديارلسو سوو یا پنځلسو سوو صحابه کرامو ﷺ په ملتيا د عمرې احرام وټاره، مکې مکرې ته نژدې د حدیبې په نامه منطقي ته چي را ورسيدل، د مکې مشرکانو خپل لښکر مخي ته ورته را وایستل او د رسول الله ﷺ ممانعت يې وکړ، (د عمرې و ادايني ته يې نه پريښاوه)، د تلو راتلو وروسته د رسول الله ﷺ او د هغو

د حج بنه ملگری

تر منع دا ډول دروغي تړون لاسلیک شو چي سرکال نه رسول الله ﷺ او نه یې ملگری عمره کولای شي بلکي دراتلونکي کال په دې شپو کي هغه هم فقط درو ورځو لپاره رسول الله ﷺ کولای شي چي مکې مکرمې ته د عمرې لپاره داخل شي .

د صلح د تړون تر لاسلیک وروسته رسول الله ﷺ او ورسره ملگرو یې قربانۍ وکړې او د قربانۍ وروسته چا د سر په خریلو چا بیا د سر په کوچني کولو د احرام څخه ځانونه حلال کړل .

زمونږ د ائمه کرامو په آند د حدیبیې لږ برخه د حرم په حدودو کي راځي او ډېره برخه یې د حل په ساحه کي راځي ، د همدغه واقعي څخه په استدلال کولو سره هر محرم چي د حج یا عمرې د اداء کولو څخه منع کړه شي نو د هغه لخوا څخه به د حرم په حدودو کي دننه لومړی قرباني کیږي د قربانۍ څخه وروسته چي سر و خړیي یا یې کوچنی کړي نو د احرام څخه حلال کیږي البته د دغه حج یا عمرې قضاء به راگرځوي ، ځکه رسول الله ﷺ هم د خپلي عمرې قضاء د هجرت په اووم کال راوگرځول چي و دې عمرې ته یې عمره القضاء ویل کیږي .

احصار لکه څه ډول چي د دښمن لخوا څخه راتللاي شي دغه ډول د بل هر مانع لکبله هم احصار راتللاي شي .

که څوک د حج یا عمرې احرام و تړي او بیا بندي کړل شي (د حج او عمرې و

اداء کولو ته نه پرېښول کیږي) نو دا هم محصر دی، دغه ډول که چا د حج یا عمرې احرام وتری او بیا حکومت و مکې مکرمې ته د تلو اجازه نه ورکول دا هم محصر بلل کیږي، همداراز که چا د حج یا عمرې احرام و تاپه او بیا دا ډول ناروغي ورته پېښه شوه چې حج او عمره یې نشوای اداء کولای مثلاً تکر وکړي لاس او پښې یې ماتې شي نو دا کس هم محصر بلل کیږي، دغه ډول د ښځې سره مل مېړه یا محرم که وفات شي او تر مکې مکرمې یې د سفر تگلاره وي او بل محرم ورسره نه وي نو دا ښځه هم د احصار په حکم کې راځي.

د احصار حکم

که چا د حج یا عمرې احرام وتری او بیا یې د حج او عمرې د اداء کولو په وړاندې د مخکنیو خنډونو په شان یو خنډ جوړ شو و دا کس ته محصر وایي، محصر که وغواړي چې د احرام څخه ځان حلال کړي نو پرده باندې لازمه ده چې و حرم ته هدی یعنی قرباني ولیږي، د قرباني لپاره پسه یا بزه هم لېږلای شي او د اوبس یا غوايي په اومه حصه کې هم برخه اخیستلای شي د قرباني لپاره پېسې هم لېږلای شي خو په حرم کې دده وکیل دده په استازیتوب قرباني وکړي، د احصار قرباني به د حرم په حدودو کې دننه حلالیږي البته د امام شافعي رحمته الله علیه په آند محصر چې هر ځای را وگرځول شو هم هلته قرباني کولای شي که څه هم د حل په منطقه کې وي.

د عمرې محصر به د خپل وکیل سره د قرباني د حلالولو لپاره معین وخت ټاکي ترڅو د همغه ټاکلي وخت په رارسېدلو محصر سر و خړی او د احرام

څخه ځان حلال کړي .

د ابو حنیفه رضی اللہ عنہ په آند د حج محصر به هم دا ډول کوي د خپل وکیل سره به د هدی د حلالو لو وخت ټاکي ځکه د ابو حنیفه په آند د حج محصر د لوی اختر د ورځي څخه منځته هم د احصار قرباني حلالولای شي .

د ابویوسف او محمد رضی اللہ عنہ په آند د حج محصر د اختر د لومړۍ ورځي څخه منځته د احصار هدي نشي حلالولای نو ځکه د وخت ټاکني ته اړتیا نشته ، د حج محصر به د اختر تر ورځي په احرام کي پاتېږي هر وخت چي د قرباني د ذبح وخت یې را ورسېد او په دې باوري شو چي دده د احصار قرباني په حرم کي حلاله شوې ده بیا غوره بلکي د ابویوسف رضی اللہ عنہ په آند واجب داده چي د سر په خریلو یا کوچني کولو ځان د احرام څخه وباسي ، د احصار قرباني به پر مسکینانو وپشل کیږي .

قضاء

که عمره کونکی د احصار لکبله عمره اداء نه کړای شوی او د قرباني په کولو سره یې ځان حلال کړی نو پر هغه باندي د یوې عمرې قضاء لازمېږي ، او که څوک د احصار لکبله حج و نه شي کړای ، د قرباني په کولو د احرام څخه ځان حلال کړي نو پر هغه باندي د حج او د عمرې قضاء لازمېږي .

د حج تېرېدل

که څوک د حج احرام وټېري خو د عرفات په ورځ د زوال څخه وروسته بیا په ورپسې شپه کې لاهم و عرفات ته د یوه گړي د پاره لاهم ځان و نرسولای شي او د لوی اختر د اولي ورځي سپېدې پروچاودي و دا نفر ته فائت الحج وایی یعنی ددې کس څخه حج فوت او تېر شو ، ددې نفر څخه د حج مناسک ساقطیږي ، دا نفر به عمره اداء کوي یعنی طواف او هم به د صفا او مروا ترمنځ تگ کوي او بیا به حلق یا قصر کوي څو د حج د احرام څخه حلال شي ، او بل کال به یوازې د حج قضاء راوړي ، پر دې نفر د عمرې قضاء او دم نه لازمېږي .

که د قارن څخه د عرفات د درېدو وخت تېر شي یعنی نه د ورځي او نه په ورپسې شپه کې په عرفات کې ودرېږي که د عمرې طواف یې کړی و نو دی هم د مفرد په شان دی د حج د احرام څخه د وتلو لپاره به طواف او سعی کوي بیا به حلق یا قصر کوي او بل کال به یوازې د حج قضاء راوړي .

قارن که د قران د عمرې د پاره هم طواف کړی نه وو او حج ځني فوت شو نو بیا به لومړی د قران د عمرې د پاره طواف او سعی کوي او تر هغه وروسته به د حج د احرام څخه د وتلو لپاره طواف او سعی کوي او د هغه وروسته به بیا حلق یا قصر کوي او په بل کال کې به یوازې د حج قضاء راگرځوي او د قران دم هم ځني ساقطیږي .

د متمتع څخه که حج فوت شي هغه هم په عمره ځان د حج د احرام څخه حلال کوي او بل کال به یې قضاء راگرځوي البته د متمتع دم ځني ساقطیږي .

د بل چا پر ځای حج

او د ثواب بڅښنه

يو مسلمان کولای شي چې د خپلو صالحو عملونو ثوابونه بل ژوندي يا مړه مسلمان ته و بڅښي ، د ثواب بڅښلو ته ایصال ثواب وايي ، د مالي عباداتو يعني صدقو او هم د حج ثواب بل ته بڅښل زموږ د امامانو او هم د مالک ، شافعي او نورو امامانو رضي الله عنهم په آند جابز گڼل کیږي ، البته د بدني عباداتو لکه لمونځ ، روژه او د قولي عباداتو لکه د قران کریم تلاوت یا د اذکارو او تسبیحاتو په ایصال ثواب کي د علماوو ترمنځ اختلاف دی ، زموږ د امامانو په آند د بدني او قولي عبادتونو ثواب هم بل چا ته بڅښل کېدلای شي .

د بل پر ځای عبادت کول

عبادتونه پر درې ډوله دي یو ډول هغه عبادتونه دي چې په هغه کي هیڅکله نیابت یعنی استازیتوب نه صحیح کیږي او بل ډول هغه عبادتونه دي چې په هغه کي هر مهال نیابت یا استازیتوب صحیح کیږي او دریم ډول هغه عبادات دي چې که څوک یې پخپله د اداء کولو څخه عاجز شي نو بل څوک یې بیا دده په استازیتوب کولای شي .

بدني عبادات لکه لمونځ او روژه که څوک پنخپله اداء نه کړي او يا يې پنخپله د اداء کولو توان و نه لري بل څوک يې د چا پر ځای اداء کولای نشي ، ځکه په بدني عبادت کي نيابت او استازيتوب هيڅکله نه صحيح کيږي ، د بيلگي په ډول که د چا څخه لمونځونه قضاء شي يا د لمانځه د اداء کولو څخه عاجز شي بل څوک يې پر ځای لمونځونه نشي کولای چي دده غاړي په خلاصي شي .

مالي عبادت لکه زکات يا اضحيه او نذري صدقه په هر مهال کي نيابت او استازيتوب قبلوي ، يو سړی کولای شي چي خپل زکات او صدقه پنخپل لاس اداء کړي او يا يې د خپل نائب او استازي په ذريعه اداء کړي .

حج ددا ډول عبادتونو څخه دی چي هم په مال او هم په بدن اداء کيږي ، نو ځکه په حج کي هم نيابت او استازيتوب صحيح کيږي خو په هغه مهال کي چي څوک يې پنخپله د اداء کولو څخه د ټول عمر لپاره عاجز پاته شي ، پر چا چي حج فرض شي نو دی به پنخپله د حج فريضه اداء کوي ، داسي نشي کېدلای چي بل څوک خپل نائب او استازی وټاکي او هغه دده پر ځای حج اداء کړي .

په حج کي نيابت او استازيتوب هغه مهال صحيح کيږي چي پنخپله يې د اداء کولو څخه د ټول عمر لپاره عاجز شي ، که پر چا حج فرض شي او حج اداء نه کړي ، او بيا يې پنخپله د اداء کولو څخه عاجزه شي نو پر هغه باندي

لازمه ده چې بل څوک د خپل نائب په ډول امر کړي ترڅو هغه دده پر ځای حج اداء کړي .

د حج د فریضې د اداینې څخه عاجزه کېدل دوه صورتونه لري یو دا چې پر چا حج فرض شي خو په اداء کولو کې یې ځنډ راولي او د مرگ سره مخ شي یعنې د ژوندي پاته کېدو امید او هیله یې لږ شي نو پرده باندي لازمه ده چې وصیت وکړي ترڅو بل څوک دده پر ځای دده د مړینې څخه وروسته د حج فریضه اداء کړي .

او بل صورت یې دا دی چې د حج د اداینې په وړاندي یې دایمي مانع او ځنډ پیدا شي د بیلگې په ډول د ټول عمر لپاره بندي شي یا ډېر بوډاشي یا ناروغ شي دا ډول ناروغ شي چې کله یې هم د جوړیدو امید کېدلای نشي او نه په دا ناروغي کې حج اداء کولای شي پدې صورت کې هم پرده باندي لازمه ده چې په بل چا د خپل حج فریضه اداء کړي ، څو هغه دده په ژوند کې یا دده د مړینې څخه وروسته دده پر ځای حج وکړي څو دده د فرضي حج غاړې خلاصې شي .

که پر چا حج فرض شي او د عجز لکبله په بل چا د ځان لپاره حج اداء کړي که عجز یې د ژوند تر پایه دوام پیدا کړ د نائب په حج دده د حج فریضه اداء شوه او که عجز یې دوام پیدا نه کړ بلکې دی پخپله پدې وتوانیدی چې حج یې اداء کولای شوی او هم یې د حج د اداینې وخت و موندی نو بیا د نائب

په حج دده د فرضي حج غاړه نه خلاصیږي بلکې پنخپله به حج اداء کوي البته د نائب په حج د نقلي حج ثواب ورته رسېدلای شي .

د بیلگي په ډول په عمر قید بندي د بند څخه خوشي شي یا په نه جوړېدونکې ناروغۍ اخته ناروغ صحت پیدا کړي نو دوی به پنخپله د حج فریضه اداء کوي ، نائب چي د دوی پر ځای حج اداء کړی دی په هغه حج د دوی د فرضي حج غاړي نه خلاصیږي .

د وصیت اړوند معلومات

د میت د ترکې یعنی میراث څخه تر هر څه مخکې د مړي غسل ، کفن او د ښخېدو د خرڅ پیسې اخیستل کیږي ، د مړي د کفن او ښخونې د خرڅ څخه وروسته چي میراث پاته شي د هغه څخه د میت پر ذمه چي کوم حقوق دي هغه اداء کیږي تر هغه څخه وروسته که میت وصیت کړی وو نو تر دریمي پوري یې وصیت پر ځای کیږي د وصیت د پوره کولو څخه وروسته هر څه میراث چي پاته شو هغه د وارثانو تر منځ د میراث د وېش له مخي وېشل کیږي ، مخته چي مونږ حقوق ذکر کړه د هغه څخه مود بنده گانو حقوق مراد دي ، د مړي پر ذمه دوه ډول حقوق راځي یو د بندگانو حقوق دي مثلاً د یو چا پور پر باندې وي او بل د الله ﷻ حقوق دي مثلاً زکات ، حج یا روژه پر پاته وي ، میت که وصیت وکړي او که وصیت ونه کړي نو دده د ټول میراث څخه اول د بندگانو حقوق اداء کیږي او وروسته که څه میراث پاته کېده هغه د وارثانو تر منځ ویشل کیږي .

که د میت پر ذمه د الله ﷻ حقوق پاته وي او د هغه د اداء کولو وصیت هم و نه کړي د دغو حقوقو اداء کول پر وارثانو لازم نه دي وارثان کولای شي چې د همدغو حقوقو د اداء کولو څخه مخته د میت میراث په خپل منع کي ووبشي، البته که وارثان یې په خپل خوښه اداء کول وغواړي نو بیا یې د میراث څخه اداء کولای شي البته هر وارث په خپله برخه کي دا اختیار لري د نابالغه وارث او ناخوښه وارث د برخي څخه یې نور وارثان نه شي اداء کولای .

که د میت پر ذمه د الله ﷻ حقوق پاته وي او د هغه د اداء کولو وصیت وکړي نو بیا چې د میراث په دریمه برخه یې څو نه حقوق اداء کيږي د هغونو حقوقو اداء کول پر وارثانو لازمي او حتمي دي، او که حقوق یې د میراث د دریمي څخه زیات بدل نو په زیادت کي یې وارثان اختیار لري .

حج هم د الله ﷻ د حقوقو په جمله کي راځي که پر چا حج فرض شوی وي خو تر اداء کولو مخکي وفات شي که د حج وصیت یې وکړ نو پر وارثانو یې لازمه ده چې دده د میراث په دریمه برخه کي به دده وصیت پر ځای کوي .

د حج بدل شرطونه

یو څوک چې بېله حج کولو څخه مړ شي او حج هم پر فرض شوی نه وي نودده وارث یا بل هر څوک که پخپلو پیسو دده په نیت حج وکړي یا د حج د اداء کولو څخه وروسته یې ثواب ورته وبخښي ثواب یې ورته رسیږي .

که پر چا حج فرض شوی وي او د حج د اداء کولو څخه مخکې مړ شي او د حج وصیت هم و نه کړي نو دده پر ځای دده وارث یا بل هر څوک چې وي پخپله خوښه هم پخپله حج کولای شي او هم په بل چا دده لپاره حج اداء کولای شي البته پر وارث یې لازمه نه ده چې دده د میراث څخه به دده د پاره حج اداء کوي ځکه ده وصیت نه دی کړی د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په آند پر وارث یې دده د مال څخه دده پر ځای د حج اداء کول لازم دي.

د دغه ډول نفر پر ځای چې حج پر فرض شوی وي مگر د حج د اداء کولو څخه منته بېله وصیت څخه وفات شي که یو بل کس پخپله خوښه په خپل مال دده لپاره حج اداء کړي نو ان شاء الله د مړي د فرضي حج غاړی په خلاصیږي ځکه دا د ایصال ثواب لپاره دی په ایصال ثواب کي د مړي وارث او بېگانه توپیر او فرق نه سره لري.

دا هغه ډول مسئله ده لکه څوک چې په خپله خوښه د موريا پلاریا د دواړو لپاره حج وکړي د حج اعمال دده لخوا واقع کیږي البته ثواب یې په هغو کي یوه یا دواړو ته دده لخوا بڅښل کیږي.

په بل د حج کولو شرطونه

څوک چې په بل چا د ځان لپاره حج کوي نو هغه بېلابېل صورتونه لري او هر صورت ئي ځان ته شرطونه لري، دلته یې یو څو عام صورتونه ذکر کوو، که پر چا حج فرض شوی نه وي او بیا په بل چا د ځان د پاره فرضي حج

و کړي د نائب حج یې د فرضي حج ځای نه نیسي که څه هم پرده وروسته حج فرض شي .

که څوک د عجز لکبله په بل چا خپل فرضي حج اداء کړي نو شرط دا دی چې دده عجز به د همغه مهال څخه چې دی په بل چا د ځان لپاره فرضي حج کوي بیا تر مرگ پوري دوام کوي نو ځکه که معذور لکه مریض او بندي په بل چا د ځان فرضي حج اداء کړي که عذریې تر مرگ پوري دوام پیدا کړ نو دده فریضه په اداء شوه خو که عذریې له منع څخه ولاړ، یعنی مریض جوړ شو، بندي د بند څخه آزاد شو او پخپله یې د حج اداء کولو توان پیدا کړ نو پر دوی لازمه ده چې خپل فرضي حج به پخپله اداء کوي .

که څوک د حج وصیت وکړي نو بیا د هغه چا په حج دده فرضي حج اداء کیږي چې هغه لره د حج کولو امر شوی وي او دده په پیسو حج اداء کړي ، که څوک وصیت وکړي چې دده پر ځای دي فرضي حج اداء کړي او بیا یې وارث یا بل څوک پخپل مال د ځان څخه دده د پاره حج وکړي د وصیت کونکي فرضي حج نه په اداء کیږي ، ځکه دا حج د هغه د وصیت مطابق د هغه په مال نه دی شوی ، خو که څوک وصیت ونه کړي او بیا یې وارث یا بل څوک په خپله خوښه دده د پاره حج وکړي نو ان شاء الله د فرضي حج غاړه یې په خلاصیږي ، بل شرط دا دی البته د صحیح قول پر بنسټ چې نائب به د بل پر ځای حج د اجورې په بدل کي نه اداء کوي که څوک بل چا ته ووايي چې زه تا ته د حج د خرڅ څخه علاوه دونه اجوره درکوم ته زما لپاره یاد

پلانکي لپاره حج وکړه او یا نائب د اجورې په بدل کي حج ورته کوي نو دا د اجورې او مزدوري په شرط حج د بل چا د پاره نه صحیح کیږي .

بل شرط دادی چي حج به د هغه چا په مال اداء کیږي چي د هغه لپاره حج کیږي یا لږ تر لږه به د خرڅ زیاته برخه د میت د مال څخه وي خو دا په هغه صورت کي چي میت وصیت کړی وي ، که څوک په خپلو پیسو د هغه د پاره حج اداء کوي نو د میت فرضي حج نه په اداء کیږي ، البته که میت وصیت نه وي کړی نو بیا که وارث یا بل څوک د هغه د پاره په خپلو پیسو حج وکړي نو ان شاء الله میت د فرضي حج غاړي په خلاصیږي ، د وصیت او نه وصیت تر منځ فرق لدې کبله رامنځ ته کیږي چي د وصیت په صورت کي میت آمر دی مامور یعنی نائب به د آمر د امر څخه مخالفت نه کوي ولي که مخالفت وکړي نو نیابت یې نه صحیح کیږي ، د وصیت کونکي امر دادی چي دده په مال یعنی د میراث د دریمي برخي څخه به دده د پاره حج اداء کیږي ترڅو د مال ښندنې ثواب هم ورته حاصل شي .

بل شرط دادی چي نائب به حج د وصیت کونکي میت د وطن څخه اداء کوي که د میراث په دریمه برخه یې د هغه ځای څخه حج اداء کېدلای شوای او که د میراث په دریمه برخه د میت د وطن څخه حج نه اداء کېدی نو بیا به د هغه ځای څخه حج ځني کوي چي د میت د میراث په دریمه برخه د هغه ځای څخه حج اداء کېدلای شي ، که میت د خپل وطن څخه پرته بل ځای ورته ښودلی

وي نو بيا به نائب د هغه د وصيت مطابق د هماغه ځای څخه چي ميت ورته
ښودلی دی حج اداء کوي .

بل شرط دادی چي نائب به د احرام په وخت کي د هغه چا د حج نيت کوي
چي د هغه لپاره حج اداء کوي ، نيت به اصلاً په زړه کي کوي خو که په ژبه
هم ووايي نو غوره ده چي د پلانکي لخوا څخه د حج احرام ترېم .

پنځمه برخه ادعیه او اذکار

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام علي رسوله الكريم و علي آله و صحبه اجمعين و بعد :

ټول انسانان او مخلوقات الله ﷻ ته اړ او محتاج دي ، الله ﷻ غني ذات دي ، الله ﷻ هيچا ته اړ او محتاج نه دی ، الله ﷻ صمد دی هر اړ او محتاج د خپل حاجت د پوره کولو د پاره هغه ته رجوع کوي ترڅو هغه يې اړتيا وړپوره کړي .

الله ﷻ فرمايي :

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ (١٥ فاطر)

ژباړه: اې خلکو! تاسو الله ته دېر اړ او محتاج ياست ، الله غني دی هيچا ته اړ نه دی ، الله په هر کار کي دستايني وړ دی .

مومنانو ته په کار ده چي خپل ټول حاجتونه د هغه ذات څخه وغواړي چي هغه غني او قادر ذات دی هر څه يې په وسع او توان کي دي ، هغه عالم ذات دی هر اړ او محتاج چي په هر ځای کي او په هر مهال کي په هره ژبه د کومک د پاره آه او فریاد کوي هغه يې آه او فریاد اوري ، د زور بدللو او کړېدل زوونو په غم ځپلو حالاتو علم لري .

د عبادت مغزده ، ځکه د عبادت همدا معنا ده چي بنده د خپل رب په وړاندي د عاجزی سر ټيټ کړي ، په دعا کي بنده په ژبه او په زړه پر خپله

کمزوری په نهايي عاجزي اقرار کوي او د اړتيا او احتياج خالي لاسونه د غني ذات د مرستي او کومک په هيله پورته کوي .

همدا وجه ده چي الله ﷻ وټولو بندگانو ته حکم کړی دی چي تاسو خپل ټول حاجتونه د خپل رب څخه طلبوي ، او کوم کسان چي الله ﷻ ته ځان اړ نه بولي ، دلويي او غرور لکبله د الله ﷻ څخه سوال نه کوي هغو ته يې د جهنم د سختو عذابونو گواښ او تهديد ورکړی دی .

الله ﷻ فرمايلي دي :

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (٦٠ غافر)

ژباړه : او ستاسو څښتن فرمايلي دي : زما څخه مو د ټولو اړتياوو غوښتنه کوی ، ځکه زه مو دعاوي قبلوم ، يقينا هغه کسان چي هغوی زما د عبادت او دعا غوښتنې څخه لويی کوي ، هغوی به ژر جهنم ته په ډېر ذلت ننوځي .

په پورتنې ايت کي الله ﷻ وټولو بندگانو ته د دعا ور خلاص پرانستی دی او ټولو ته يې حکم کړی دی چي هر څومره ډېر او لږ حاجت مو زما څخه طلبوي ، که د ورځي په مهال کي اړ کيږي او که د نيمي شپې په تياره کي اړ کيږي ، د هر حاجت غوښتنه او سوال زما څخه کوئ ځکه زه مو دعاوي قبلوم .

ځيني کسان که په لږ شي اړ شي نو د الله ﷻ څخه يې غوښتنه نه کوي او وايي چي خواست کوي نو د آس دا کوه دا پرځای کار نه دی ځکه ترزياتي

اړتیا په لږ اړتیا کې و خپل رب ته د احتیاج لاسونه پورته کول د بنده گۍ
حقیقت بنه را څرگندوي ، رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي :

لَيَسْأَلُ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَتَهُ كُلَّهَا حَتَّى يَسْأَلَ شَيْعَ نَعْلِهِ إِذَا انْقَطَعَ (رواه الترمذي عن أنس)

ژباړه : تاسو هر یو د خپل رب څخه خپل ټول حاجتونه طلبوی تر داسې
اندازې که د چا د خپلۍ تسمه و شکېږي هغه دي هم د الله ﷻ څخه غواړي

د دعا د قبلېدلو ډولونه

د مومن هره دعا قبلېږي ځکه الله ﷻ یې وعده کړې ده البته چې د خپلوي
پرې کولو او د گناه کولو غوښتنه نه وي ، که څوک دا ډول دعا کوي چې
په هغه کې د خپلوانو څخه د خپلوی د اړیکو د پرې کېدلو غوښتنه کوي او
یا د گناه د کار د کولو غوښتنه کوي نو دا دعا یې الله ﷻ د خپلې مهرباني
له مخې نه قبلوي ځکه د دا ډول دعا په قبلېدلو کې خپله انسان ته زیان

رسېږي .

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

لَا يَزَالُ يَسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ قِيلَ يَا
رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِسْتِعْجَالُ قَالَ يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرِ يَسْتَجِيبُ لِي
فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدْعُ الدُّعَاءَ (مسلم عن أبي هريرة)

د بنده دعا تل قبلېږي تر څو چې د گناه او خپلوي پرې کولو دعا ونه کړي
البته چې تلوار ونه کړي ، یو چا پوښتنه وکړه چې تلواړ یې څه ته وايي چې
لکبله یې دعا نه قبلېږي ؟

رسول الله ﷺ ورته وویل: تلوار یې دا دی چې وایي دعا گاني مي ډېري کړي دي خو قبولي شوي نه دي نو ځان ناهیلی کړي دعا پرېږدي .

همدا راز د خیر په پرته بڼې او یې هم الله ﷻ نه قبولي ، د مکې مشرکانو به رسول الله ﷺ ته ویل کوم عذاب چې ته مونږ په ډاروي پر مونږ یې ژر نازل کړه نو الله ﷻ داسې وفرمایل :

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ .. (۱۱ یونس)

ژباړه : که چیري الله خلكو لره شر چې دوی یې غوښتنه کوي د خیر د عجلې په شان ژر ورسولای نو د ژوند میعاد به یې ختم او هلاک شوي وای .

خو دا هم باید په پام کي ولرو چې ځیني دا ډول وختونه شته چې په هغه کي دعا او بڼې را دواړه قبلېږي .

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تُوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً يُسْأَلُ فِيهَا عِطَاءٌ فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ . (مسلم عن ابي اليسر)

ژباړه : تاسو خپلو ځانونو ته بڼې را مه کوئ ، او مه خپلو اولادونو او مه خپلو مالونو ته بڼې را کوئ ، په داسي گړي کي مو بڼې را برابره نه شي چې په هغه کي چې د الله ﷻ څخه هره غوښتنه کېږي نو الله ﷻ یې دعا قبولي .

الله ﷻ دعا حکم کړی دی او هم یې د دعا د قبلولو وعده کړې ده نو ځکه بنده گانو ته په کار ده چې تل د دعا سره ځان عادت کړي .

د دعا قبولیت ډولونه

د دعا قبولیت په درې ډوله دی ، یو داچي کوم څه چي بنده یې غوښتنه کړې ده هماغه شی الله ﷻ په نژدې یا لیري وخت کي ورته ورکړي ، دوهم داچي دا بنده د غم او زیان سره مخ کېدونکی وي نو الله ﷻ دده دعا د همدغو راتلونکو غمونو او تاوانونو په وړاندي ورته سپر کړي او ځني په و یې ساتي ، دریم داچي د دعا ثوابونه یې الله ﷻ و آخرت ته ور ذخیره کړي ، په آخرت کي چي بنده د خپلو دعاگانو ثوابونه و ویني نو تمنا به کوي چي کاشکي ټولي دعاگانې یې د آخرت د پاره ذخیره شوي وای .

أبوسعید الخدری رضی اللہ عنہ وایی چي نبی ﷺ فرمایلي دي :

ما من مسلم يدعو بدعوة ليس فيها اثم ولا قطيعة رحم إلا أعطاه الله بها إحدى ثلاث : إما أن يعجل له دعوته وإما أن يدخرها له في الآخرة وإما أن يصرف عنه من السوء مثلها " قالوا : إذن نكثر قال : " الله أكثر " .
(رواه أحمد)

ژباړه : هريو مسلمان چي دعا وکړي ، البته چي په هغه کي د گناه او د خپلوۍ پريکولو غوښتنه نه وي نو الله هرو مرو يو د درو شيانو څخه ورته په ورکوي ، يا به يې غوښتنه ژر ورته پوره کړي ، يا به يې دعا آخرت ته ور ذخيره کړي ، يا به د دعا په اندازه زيان ځني په دفع کړي ، صحابه کرامو وويل : نو چي خبره همداسي ده نو مونږ دعاگانې زياتي کوو ، رسول الله ورته وويل : د الله خزاني ستاسو تر غوښتونو ډيري دي . البته ځني عوارض شته چي هغه د دعا د قبلېدلو مخه نيسي نو د هغو څخه بايد بنده ځان وساتي .

حرامه نفقه د دعا د قبلدلو مخه نیسي ، رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

اې خلکو ! الله ﷻ طیب دی بېله پاکیزه او حلالي صدقې څخه بله صدقه نه
قبلي ، او الله ﷻ مومنان په هغه څه امر کړي دي کوم چي رسولان یې په
امر کړي دي يعني رسولانو ته یې په قرآن پاک کي حکم کړی دی چي اې
رسولانو ! حلالي نفقې خورئ او صالح عملونه کوئ او مومنانو ته یې هم
هدا ډول حکم کړی دی چي اې مومنانو ! تاسي د هغو حلاليو نفقو څخه
خوراک کوئ چي مونږ درکړي دي :

ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ
وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغَدِي بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ
لِذَلِكَ (رواه مسلم عن ابي هريرة رضي الله عنه).

ژباړه : بيا رسول الله ﷺ د يو سړي يادونه وكړه چي هغه اوږده سفرونه
كوي ، د سفر لكبله يې وربښتان پيچلي او په گرزو لړلي وي او لاسونه د
آسمان خواته اوږدوي د يارب ! يارب ! آواز كوي خو دده خوراكه حرامه
وي ، چنباك يې حرام وي ، جامې يې حرامي وي او په حرامو يې بدن وده
كړې وي ، نو بيا څرنگه يې دعا ددغو حرامو لكبله قبلېداى شي .

د دعا د قبلدلو لپاره دا هم ضروري ده چي كوم څه چي په خوله يې غواړي
او په هغه كي ځان الله ﷻ ته اړ او محتاج بولي نو په زړه هم همداسي ځان اړ
وبولي او غوښتنه يې ولري .

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمائي دي : ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ
بِالْإِجَابَةِ وَعَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٌ غَافِلٌ لَاهٍ . (رواه الترمذي عن ابي
هريرة)

ژباړه : تاسو د الله ﷻ څخه دعا طلبوئ او دا پداسي حال کي چي د قبلېدلو باور او يقين يې ولری او پدې پوه شی چي الله ﷻ د غافل او په بل څه مشغول زړه دعا نه قبلوي .

د دعا د قبلېدلو د پاره دا هم ضروري ده چي په پيل کي د الله حمد او ثناء او پر محمد ﷺ درود او سلام وويل شي .

او د هغو وختونو او ځايونو څخه گټه واخيستل شي چي دعاگانې پکښي قبلېږي د حج د ټولو مناسکو په جريان کي او په ټولو مقدسو ځايونو کي دعاوي قبلېږي نو حاجيانو لره په کار ده چي څونه وسع او توان يې وي دعاوي وکړي ، هيله ده ددې کړښو عاجز بنده هم په دعا کي ياد ولری . دعا په هر ژبه کېدلای شي خو تر ټولو ښې دعاگانې هغه دي چي په قرآن کریم کي او د رسول الله ﷺ څخه رانقل شوي دي .

نو ځکه دلته مونږ څو لنډې قرآني او مسنونې دعاگانې د ژباړي سره ليکو دا دعاگانې د حج او عمرې په مناسکو کي هر ځای کېدلای شي او هم په نورو حالاتو کي کېدلای شي .

د دنيا او آخرت د ښېگڼو دعا

انس ﷻ وایي : رسول الله ﷺ د يو مسلمان سرې پوښتنې ته ورغلی ، هغه د ناروغۍ لکبله د چوڅکي د چيچي په شان کوچنی شوی وو ، رسول الله ﷺ د هغه څخه پوښتنه وکړه او ورته وې ويل : ايا تا خوبه ديو شي سوال نه کاوه ؟ هغه ورته وويل هو ! ما داسي ويل : يا الله ! کوم عذاب چي

په آخرت راکوې هغه په دنیا کې راکړه، رسول الله ﷺ ورته وویل :
سُبْحَانَ اللَّهِ! د الله ﷻ د عذابونو توان خون نه لرې، ولي دي داسې دعا نه
کول؟

اللَّهُمَّ إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .

ژباړه : يا الله ! ما ته په دنیا کې بښگنې راکړه، او په آخرت کې بښگنې
راکړه، او د جهنم د اورد عذاب څخه مي وساته .

دې سرې همدا دعا د الله ﷻ څخه وغوښته او الله ﷻ صحت ورته ورکړ .
(مسلم)

د مسلم په بل روایت کې راځي : قتاده ؓ د انس ؓ څخه پوښتنه وکړه
چې رسول الله ﷺ کومه دعا زیاته کوله؟ انس ؓ ورته وویل د :
اللَّهُمَّ إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . دعا رسول
الله ﷺ زیاته کوله، انس ؓ هم پخپله دا دعا په هره دعا کې کوله .

د صالح عمل د قبلدلو دعا

هر مسلمان ته په کاره چې د هر صالح عمل وروسته ددې صالح عمل د
قبلدلو دعا وکړي، ابراهيم ؑ او اسماعيل ؑ چې د کعبې شریفې
بنیادونه را پورته کول نو دا دعا یې کول : ...
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (البقرة ۱۲۷)
ژباړه : اې زموږ ربه ! ته یې را څخه قبول کړه ځکه ته اورېدونکی او علیم
یې یعنی آواز مو اورې او د زړه په اخلاص مو خبریې .
دا لنډه قرآني دعا ده چې تر هر عبادت وروسته کول کېدلای شي .

د الله څخه د بخښي او رحمت غوښتلو دعا

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ (۱۱۸ المومنون)

ژباړه: اې زما ربه! ما وبخښه، او پر ما ورحمپږه او ته ښه درحم کونکو څخه يې .

د مور او د پلار لپاره دعا

الله ﷻ مومنانو ته امر کړی دی چې د مور او پلار سره ښه ژوند او نرمي خبري وکړي او د شفقت او مهرباني وزونونه ورته تپي او وغوړوي او تل داسي دعا ورته کوي:

رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا (۲۴ الاسراء)

ژباړه: اې زما ربه! ته زما پر مور او پلار باندي ورحمپږه، لکه څرنگه چې هغو زما پالنه په ماشومتوب کي کړې ده .

د اولادونو او د ښځي د اصلاح دعا

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا فُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِمُنْقِيْنَ إِمَامًا (۷۴ الفرقان)

ژباړه: اې زموږ څښتن او پالونکې! زموږ سترگي د خپلو ښځو او اولادونو په صالحو عملونو راخونکي کړه، او موږ د متقيانو مخ کښان وگرځوه .

د عامو مخکښو مومنانو د پاره د بخښي دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۰ الحشر)

ژباړه: اې زموږ ربه! موږ ته بخښه وکړه او هم زموږ و هغو وړونو ته

بخښنه وکړه چې په ایمان راوړلو کې زموږ څخه وړاندي تېر شوي دي ، او
زموږ په زړونو کې د مومنانو د بښني مه را اچوه ، اې زموږ بڼه ! یقیناً ته
نهایي زیات مهربان او رحیم یې .

د علم د زیاتوب دعا

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (۱۱۴ طه) :

اې زما څښتن او پالونکې ! زما دیني پوهه را زیاته کړه .

د جیل او مشکلاتو څخه د خلاصون دعا

یونس علیه السلام د شپې په تیاره کې د دریاب په منځ کې د ماهي په نس کې بند
پاته وولاندي دعا یې وکړل الله جبار نجات ورته ورکړ او الله جبار وایي
موږ همداسې نورو مومنانو ته هم نجات ورکوو که هغوی د یونس علیه السلام په
شان و خپل رب ته رجوع وکړي .

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (۸۷ الانبیاء)

ژباړه : بېله تا څخه یا الله ! بل رښتنی الله نشته ، ستا ذات سپېڅلي او
مقدس دی ، یقیناً چې زه د ظالمانو څخه یم .

د مشکلاتو د اسانتیا لپاره دعا

اصحاب الکهف د خپل قوم او د وخت د حاکمانو لخوا د سخت گواښ او
خطر سره مخ وه ، هیڅ پناه یې نه لرل ، د غره و غار ته ولاړل او خپل رب ته یې
د خپلو مشکلاتو لپاره لاندې دعا وکړه او الله جبار یې حفاظت وکړ .

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا (١٠ الكهف)

ژباړه: اې زموږ پرېه! ته مونږ ته د خپل لوري رحمت راکړه، او زموږ
کارونو را اصلاح او د هدايت وگرځوه.

د عَن، مور، پلار او مومنانو د پاره لڼپه دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ (٤١ ابراهيم)
ژباړه: اې زموږ پرېه! ما لره بخښنه وکړه، او زما و مور او پلار او و ټولو
مومنانو ته بخښنه وکړه په کومه ورځ چي حساب کيږي.

د گناه څخه د توبې دعا

آدم او حواء عليهما السلام چي د جنت څخه دنيا ته راکښته شول، د توبې د پاره
الله جبار دعا ورته وښوول:

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٢٣ الاعراف)
ژباړه: اې زموږ پرېه! مونږ پر خپلو ځانونو ظلم وکړ، که ته مونږ ته بخښنه
ونه کړې او نه را باندي ورحمېږې نو مونږ به هرومرو د زيانمنو او
تاوانيانو په ډله کي راځو.

د دښمن په وړاندي د مقاوت دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ (١٤٧ آل عمران)

ژباړه: اې زموږ څښتن او پالونکې! مونږ ته زموږ گناهونه او په کارونو
کي مو تر حد تېری او بخښنه، او پښې مو د دښمن په مقابله کي مضبوطي
کړه، او پر کافر قوم باندي نصرت راکړه.

په مصیبت او جنگ کې د صبر غوښتنې دعا

د طالوت وړوکې د مخلصو مجاهدو ډله چې څه مهال د جالوت کافر د لوی لښکر د جگړې و ډگرته ترويا لې وړپري وتل د الله ﷻ څخه یې په لاندې ډول د صبر ، په مورچله کې د پښو ټینګېدلو او د کومک دعا وکړه او الله ﷻ پر دښمن غلبه ورته ورکړه .

رَبَّنَا أفرغ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أقدامَنَا وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (البقرة ۲۵۰)
اې زمونږ بڼه ! زمونږ زړونه د صبر څخه را ډک کړه ، پښې مو په مورچله کې د دښمن په مقابله کې مضبوطې کړه ، او پر دا کافر قوم مونږ ته نصرت او غلبه راکړه .

د ابوبکر ﷺ دعا

ابوبکر ﷺ ورسول الله ﷺ ته وویل : ما ته یوه دعا راوښوه چې په لمانځه او کور کې یې کوم ، رسول الله ﷺ ورته وویل داسې وایه :
اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظَلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (مسلم عن أبي بكر)
ژباړه : یا الله ! ما پر خپل ځان ډېر ظلم کړی دی ، او بېله تا څخه هیڅوک گناهونه نشي بخښلای ، نو ته د خپل رحمت له مخې ما ته بخښنه وکړه او هم را باندي ور حمیره ، ځکه چې ته ډېر بخښونکی او ډېر مهربان یې .

د غم خپلي دعا

رسول الله ﷺ چي به ډېر پريشان او غمگين وو نو دا دعایي کول :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (بخاري عن ابن عباس)

ژباړه : د عظيم او حليم الله څخه پرته بل هيڅ رېښتنی اله او معبود نشته ، د
آسمانو او د محکي د څښتن او د لوی عرش د څښتن الله څخه پرته بل هيڅ
رېښتنی اله او د عبادت وړ څوک نشته .

د ناوړو شيانو څخه د ځان ساتني دعا

نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ د لاندې ناوړو شيانو د شر څخه د الله جبرکاته څخه د ځان ساتني

دعا داسي کول : اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ
وَالهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ . (بخاري عن
انس بن مالك رضي الله عنه)

ژباړه : اي الله ! زه په تا باندې د کمزورۍ ، تمبلي ، بې زړه توب ،
کنجوسۍ او بوډ اتوب څخه ځان ساتم ، او زه په تا باندې د قبر د عذاب
څخه ځان ژغورم ، او همدا راز په تا باندې د ژوندانه او مړينې د فتنو او
امتحانونو څخه ځان ساتم .

د سفر څخه د راستنېدو دعا

د حج بنه ملگری

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ چي به د غزا ، حج يا عمرې د سفر څخه راستون شونو پر هره لورې د پورته کېدو پر مهال يې درې حلي الله اکبر وايه او د هغه وروسته يې داسي ويل :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ
الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ (بخاري عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما)

ژباړه : د الله څخه پرته بل هيڅ حقيقي اله نشته ، هغه يودى ، هيڅ شريک نه لري ، سلطنت او واکمني ټوله د هغه ده ، او ستاينه هم ټوله هغه لره ده ، او هغه د هر شي پر کولو قدرت لري .

مونږ راستنېدونکي يوو ، توبه کونکي يوو ، عبادت کونکي يوو ، خپل رب لره حمد ويونکي يوو ، الله خپله وعده رښتني کره ، د خپل بنده محمد ﷺ نصرت يې وکړ ، او په تنهايي يې د کفارو وډلو ته ماته ورکړه

د دښمنانو د ماتې دعا

رسول الله ﷺ د کافرانو و هغو لښکرو ته چي د اسلام په مقابله کي يې ائتلاف جوړ کړی او جنگېدل داسي ښېرا کول :

اللَّهُمَّ مَثَلُ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزَمْ الْأَحْزَابَ اهْزَمْهُمْ وَزَلْزَلْهُمْ
(بخاري عن ابن أبي أوفى رضي الله عنهما)

ژباړه : يا الله ! اې د قرآن نازل کونکې ! اې ژر حساب کونکې ! د کافرانو متحد شوو ډلو ته ماته ورکړه ، دوى ته ماته ورکړه او ويې لرزه .

لنډه دعا

رسول الله ﷺ به دا دعا کول :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالنُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى (مسلم عن عبد الله)

ژباړه: ای الله! زه ستا څخه هدایت غواړم، او همدا راز تقوا، پاک لمني او بل چا ته نه اړ کېدل یعنی غني در څخه غواړم.

ددین، دنیا او آخرت د اصلاح دعا

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ به دا دعا کول:

اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةٌ أَمْرِي وَأَصْلَحُ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي وَأَصْلَحُ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي وَأَجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَأَجْعَلْ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ (مسلم عن أبي هريرة)

ژباړه: ای الله! زما دین را اصلاح کړه چې په هغه زما د ټولو کارونو ساتنه کیږي، او د دنیا ټولې چارې می را اصلاح کړه چې زما پکښې ژوند دی او آخرت می را اصلاح کړه چې زما هغه لره ورتله دي، او ژوند می د هر خیر په کار کې د زیاتولو سبب وگرځوه، او مرگ می د هر شر څخه د راحت سبب وگرځوه.

په څلورو کلمو کې دنیا او آخرت

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ته یو نفر راغلی ویې ویل: ای د الله رسوله! زه چې دخپل

رب څخه سوال کوم نو څرنگه دعا وکړم؟

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ورته وویل: داسې وایه:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي .

ژباړه: ای الله ﷻ! ته ما ته بخښنه وکړه، او پر ما ورحمېږه، او ما ته

عافیت راکړه او رزق راکړه.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ د لاس په څلورو گوتو اشاره ورته وکړل او وې ویل په دې
څلورو کلمو کې ستا دنیا او آخرت نغښتی دی. (مسلم عن أبي مالك عن أبيه)

د شر څخه د ژغورني دعا

رسول الله ﷺ په دعا کې داسي ويل :
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَشَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ . (مسلم عن عائشة)
ژباړه : اې الله ! زه په تا باندې د هر هغه کار د شر څخه ځان ساتم کوم چې ما
کړې دی ، او هم د هغو کارونو د شر څخه په تا ځان ساتم کوم چې ما نه دي
کړي .

د ضرر رسونکو شيانو څخه د ځان ساتني دعا

يو سړی و تېي ﷺ ته راغلی او وې ويل : اې د الله رسوله ! برايې شپه
لرم و خوړلم او ډېر سخت ځني په تکليف شوم ، رسول الله ﷺ ورته وويل :
که دي د شپې په پيل کې دا دعا کړې وای نو لرم ضرر نشوای درته رسولای
: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ (مسلم عن
أبي هريرة)
ژباړه : زه د الله په بشپړو ويناوو د هر هغه شي د شر څخه ځان ساتم چې
الله ﷻ پيدا کړي دي .

په بل روايت کې راځي چې تاسو په سفر کې يو ځای واړوې نو دا دعا کوئ
ترڅو چې د همدا ځای څخه کوچ کوی هيڅ شی تاوان نشي درته رسولای
(مسلم عن خولة بنت حكيم السلمية)

بل ته دعاد ځان د پاره دعاده

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي دي :

مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ بظَهْرِ الْغَيْبِ قَالَ الْمَلَكُ الْمُؤَكَّلُ بِهِ آمِينَ وَكَأَمْثَلٍ.

(مسلم عن أم الدرداء عن زوجها)

ژباړه : څوک چې خپل مسلمان ورور ته د هغه په غیاب کې دعا کوي نو کومه ملکه چې دده سره ملګرې ده هغه امین پر وایي او وایي : تا ته دي هم دده په شان دعا ورسپړي .

امید لرو چې د همدې حدیث د بنکلي ارشاد لکبله د کتاب لیکونکي هم په دعا کې یاد ولري ، الله دي تر هغه ډیر څه تاسو ته ورسوي کوم چې د عاجز بنده لپاره یې په غیاب کې د الله څخه غوښتنه کوی .

ذکرونه

افضل ذکر

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي :

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَنَا إِلَهَ إِنَّا اللَّهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ . (الترمذي عن جابر بن عبد الله رضي الله

عنهما)

ژباړه : په ټولو ذکرونو کې غوره ذکر لاسو لایله ، ایا د دعاوو کې تر ټولو بنه دعا الحمد لله ده .

د جنت د خزانو لاس ته راوړلو ذکر

أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأَبِي رَسُولٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا تَهَوَّيْلُ : أَيَا دَاسِي وَبِنَا

دروښووم چې هغه د جنت د خزانو څخه یوه لویه خزانه ده ؟ ما ورته وویل

هو! را و یې بنووه، رسول الله ﷺ وویل: دا ذکر د جنت د خزانو څخه دی
یعني د جنت د خزانو ثواب پر ورکول کيږي: **لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ** (مسلم)

ژباړه: د الله د ساتني څخه پرته څوک د گناه څخه ځان نشي ساتلای، او د
الله د توفیق څخه پرته څوک هم د عبادت کولو طاقت نه لري.

د شیطان څخه د ځان ساتني ورځنی ذکر

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي دي که څوک:
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

په ورځ کي سل ځلي ووايي دا د لسو مريانو د آزادولو ثواب لري، او سل
نيکياني ورته په ليکل کيږي، او سل گناهونه ځني په رڼول کيږي، او په
همدې ورځ تر مابنم پوري د شیطان د ضرر څخه په خوندي کيږي، او ترده
به بل چا غوره عمل کړي نه وي بېله هغه چا څخه چي ترده يې دا کلمه زياته
ويلې وي. (مسلم عن أبي هريرة)

سهارنی او ماښامنی ورد

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وایي: که څوک په سهار او هم په ماښام کي سل ځلي:
سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ ووايي نو د قيامت په ورځ به ترده بل څوک د بنه عمل
سره رانه شي بېله هغه کس څخه چي هغه دا ذکرده په اندازه او يا ترده
زيات ويلی وي (مسلم عن أبي هريرة)

پر ژبه اسانه، ورځنی عام ذکر

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلی دي :

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ ،

دوې داسي ويناوي دي چي پر ژبه يې ويل اسان دي ، د نېكيو پله ډېره په

درنېږي او رحمن الله ته ډېري محبوبې دي . (متفق علیه عن ابي هريرة)

تر ټولي نړۍ لاهم قيمتي ذکر

تر ټولي نړۍ لاهم قيمتي ذکر

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وايي چي زه يو ځلي :

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ووايم نو دا ماته تردې ټولي نړۍ

چي لمر پر راخيږي لاهم خوښ دي . (مسلم عن ابي هريرة)

زر نېکي په يوه ورځ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اصحابو ته وويل : ايا په تاسو کي څوک د ورځي زر نېکي

نشي گټلای ؟

د ناستو کسانو څخه يو چا پوښتنه وکړه : مونږ څرنگه کولای شو چي هره

ورځ زر نېکي وکړو ؟

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ورته وويل : سل ځلي چي څوک سبحان الله ووايي هغه ته

زر نېکي ليکل کيږي او زر خطاوي ځني رږول کيږي . (مسلم عن مصعب بن سعد عن ابيه)

د روډونه

د محمد ﷺ د پر لور مقام او منزلت دی ، الله ﷻ د دوني لور مقام ورکړی دی چې خپله الله ﷻ او هم د الله ملايکي درود پر وایي او مومنانو ته هم الله ﷻ حکم کړی دی چې تاسو پر محمد ﷺ درود او سلام وایاست .
الله ﷻ فرمایلي دي :

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا
(۵۶ الاحزاب)

ژباړه : يقينا الله او د الله ملايکي پر نبي الله محمد ﷺ باندي درود وایي ، اې مومنانو ! تاسو پر محمد ﷺ درود وایاست او هم سلام پر وایاست .

افضل درود

پر محمد ﷺ باندي په هر ډول الفاظو او عبارتونو کي درود ويل کېدلای شي خو تر ټولو افضل هغه درودونه دي چي محمد ﷺ و صحابه کرامو ته بنوولي دي او دده پر مبارکه ژبه بيان شوي دي ، د محبت هم دا غوښتنه ده چي کوم الفاظ چي د محبوب پر ژبه بيان شوي دي هغه الفاظ او عبارتونه شوک پر ژبه بيان کړي او خوند ترې واخلي حکه د محبوب وينا و محبت ته تر هري وينا خوږه او محبوبه وي .

خه مهال چي پر نبي ﷺ باندي د درود او سلام ويلو آيت نازل شو کوم چي وړاندي ذکر شو نو صحابه کرامو و رسول الله ﷺ ته وويل : د سلام طريقه خو موزده ده خو درود څرنگه درباندي ووايوو ؟

یعنی په التحایته کی پرتا باندي داسی سلام وایوو :
السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته .

خود درود طریقہ موزده نه ده نوتہ یی راتہ و بنووه ، رسول الله ﷺ ورته
وویل داسی وایاست :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ
حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ (بخاری عن کعب بن عجره)

ژباړه : اې الله ! پر محمد او د محمد پر کورنۍ خپل خاص رحمتونه نازل
کړه ، لکه څه ډول چې دي پر ابراهيم او د ابراهيم پر کورنۍ خپل ځانگړي
رحمتونه نازل کړي دي ، ځکه يقينا چې ته د ستايني وړ او د لويي څښتن
یې .

اې الله ! ته پر محمد او د محمد پر کورنۍ برکتونه نازل کړه ، لکه څه ډول
برکتونه چې دي پر ابراهيم او د ابراهيم پر کورنۍ نازل کړي دي ځکه يقينا
چې ته د ستايني وړ او د لويي څښتن یې .

لنډ درود

النَّبِيِّ ﷺ فرمایلي دي : که څوک پدې خوشاله کيږي چې پر ما او زما پر
کورنۍ باندي د درود ویلو ثواب په پوره او زیاته پیمانہ حاصل کړي داسی

د حج بنه ملگری

دي وايي : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ (ابوداود عن ابى هريرة)

ژباړه : اې الله ! پر محمد خپل ځانگړي رحمتونه نازل کړه او د هغه پر بنځو د مومنانو پر مېندو ، او د هغه پر اولادونو او د کورنۍ پر ټولو کسانو يې رحمتونه نازل کړه لکه څه ډول چې دي د ابراهيم پر کورنۍ خپل ځانگړي رحمتونه نازل کړي دي يقينا ته د ستايني وړ او د لوي څښتن يې .

د درود ثوابونه

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمايلي دي :

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ عَشْرًا (مسلم عن أبي هريرة)

ژباړه : که څوک يو ځلي پر ما درود ووايي الله ﷻ به پر هغه کس لس ځلي رحمتونه نازل کړي .

د درود د فضيلت د پاره همدومره کفايت کوي چې که څوک يو ځلي پر

محمد ﷺ درود ووايي الله ﷻ پر هغه نفر لس ځلي درود وايي ددې دا معني ده چې پر دې نږبه د الله ﷻ رحمتونه اورېږي ، د الله يو رحمت لاهم تر هر څه زيات ارزښت لري .

د دعا حنی ادا ب او د قبولیت اسباب په لاندی ډول دی :

- ۱۰ په خپله گناه اقرار کول او د الله ﷻ څخه یې د بخښنې غوښتنه او استغفار کول.
 - ۱۱ د الله ﷻ په نعمتونو اقرار کول او دهغه شکر اداء کول.
 - ۱۲ دعا پر سجع او کافیه په قصدي ډول نه برابرول.
 - ۱۳ په عاجزي او زاری دعا کول.
 - ۱۴ د الله ﷻ د رحمتونو هیله او امید او هم یې د عذابونو څخه بیره لرل.
 - ۱۵ توبه کښل د خلکو حقونه ور رسول.
 - ۱۶ دعا درې حلی تکرارول.
 - ۱۷ قبلې ته مخامخ کیدل.
 - ۱۸ لاسونه په دعا کې پورته کول.
 - ۱۹ په دعا کې تر حد تیری نه کول.
 - ۲۰ په دعا کې ځان ته تر نورو دمخه دعا کول.
- ۱ اخلاص.
 - ۲ دعا په حمد ، ثناء او درود پیل کول او هم یې په حمد ، ثناء او درود ختمول
 - ۳ د دعا د قبلیدلو پوره باور او یقین لرل
 - ۴ دعا په وار وار کول د ژر نه قبلیدلو لکبله دعا نه پریښول.
 - ۵ په زړه کې متوجه کیدل څه چې په خوله غواړي هغه په زړه هم غوښتل
 - ۶ دعا په هر حالت کې کول هم د پراخۍ او هم د سختۍ په حالت کې
 - ۷ دعا یوازي او یوازي د الله ﷻ څخه طلب کول.
 - ۸ ځان ، مال او لاره بڼرا نه کول.
 - ۹ دعا نه په بیخي ټیټ آواز کول او نه یې په بیخي لوړ آواز کول.

۲۳ د خپلوی پرې کولو او د گناه دعا نه کول . ۲۴ د ټولو گناهونو څخه ځان گوښه ساتل .	۲۱ د الله ﷻ په نومونو او صفتونو دعا طلب کول . ۲۲ حلال خوراک چښاک او حلالي جامې اغوستل .

د دعاد قبلېدلو ځیني وختونه او ځایونه په لاندې ډول دي :

۱۱ د پلار دعا یا بنراد زوی لپاره . ۱۲ د مسافر دعا . ۱۳ د روژاتي دعا په روژه او هم د روژه مات په مهال کي . ۱۴ د غم ځپلي او خوار زار دعا . ۱۵ د مور او پلار سره د احسان کونکي اولاد دعا ۱۶ د اول او دوهم څلي د ویشتلو وروسته دعا . ۱۷ د سعي په وخت کي پر صفا او مروا دعا . ۱۸ په مزدلفه کي د دریدو په مهال دعا .	۱ د لیلة القدر شپه . ۲ د شپې وروستی یعنی اخري دریمه برخه . ۳ تر فرضي لمونځونو څخه وروسته . ۴ د اذان او اقامت تر منځ . ۵ د باران او ریدلو په وخت کي . ۶ د جمعې په ورځ د دعا قبلېدلو ساعت کوم چي د راجح قول له مخي د مزیگر اخري گډی دی . ۷ د زمزم د اوبو د چښلو په مهال . ۸ په سجده کي . ۹ د عرفات په ورځ په عرفات کي . ۱۰ د مظلوم بنراد هغه چا په برخه کي چي پرده یې ظلم کړی وي .

یوځل بیا یادونه کوو چې تر ټولو غوره او بڼې دعاګانې کومې چې الله ﷻ ته خوښې دي چې بندگان دخپل رب څخه په هغو الفاظو دعا طلب کړي هغه قرآني او مسنونې دعاګانې دي، د رسول الله ﷺ پر ژبه بیان شوي دعاګانې او هم په قرآن کې چې د مخکنیو انبیاء او مؤمنانو کومې دعاګانې رانقل شوي دي ددې مهم مقصد هم دادی چې په دغه ډول مؤمنان دعا وکړي او دا ډول دعاګانې تر نورو هر ډول دعاګانو الله ته د منلو وړ دي .

شپږمه برخه

د مدینې سفر

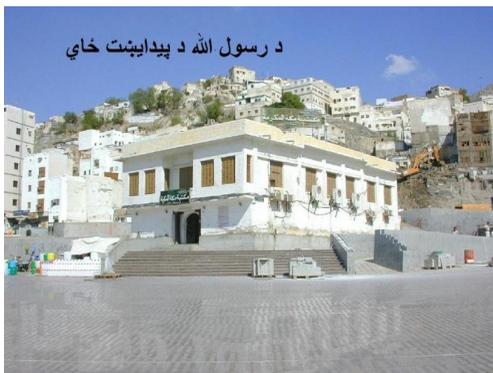
الحمد لله و كفي و الصلوة و السلام علي نبيه المصطفى و بعد :

د حج د بنه ملګري کتاب شپږمه برخه يعنې وروستی برخه د مدینې سفر ته ځان کړې شوې ده، د مدینې د سفر څخه مو دا مراد نه دی چې مونږ د مدینې منورې په سفر پیل کوو بلکې د مدینې سفر د خاتم النبیین د هجرت څخه پیل بیا تروفات او زیارت تر ادا بو په لنډ ډول پای ته رسوو .

راځئ چې ددې بنکلي سفر وړښتني کيسې ته غورږ شو، که مو الله ﷻ ددې بنکلي ښار په لور سفر په برخه کړ نو بیا به ترې خوند واخلو .

رسول الله ﷺ د عبداللہ زوی د عبدالمطلب لمسی دی، مور یې آمنه نومېدله، د مکې مکرمې په ښار کې په ۵۶۹ میلادي کال کې زېږېدلې دی

د رسول الله ﷺ د پیدایښت ځای په سوق الیل سرک یا کوڅه کې دی، د

د رسول الله د پیدایښت ځای

مسجد حرام څخه
دباندي د صفا سره نژدې
تر نیم کيلومتر لږ ليري
دی ، اوس دغه ځای يو
مکتب او کتابتون دی.

دا کتابتون او مکتب پر

سوق اللیل د صفا غونډۍ ته تقریبا پنځه سوه متره نژدې واټن کې دهغه
کور پر ځمکه جوړ شوی دی چې رسول الله ﷺ پکښې زېږېدلی دی

رسول الله ﷺ ته په څلورېښت کلني کې رسالت ورکول شو ، په لومړنيو
شپږو مياشتو کې په خواب کې وحي ورته کېدلې ، الله ﷻ د خلوت ناسته
په زړه کې ورته خوښه کړه د حراء و غار ته به ولاړی هلته يې د الله عبادت
کاوه ، د ځان سره به يې د خوراک او چښاک شيان هم وړل ، چې خوراک او

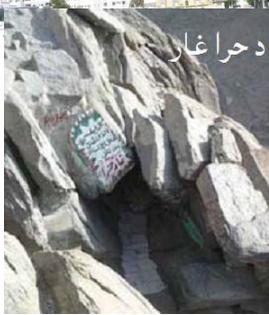

جبل النور - د حراء غار په همدغه غره کې دی

چښاک به يې خلاص شو بيا به خپلي
مبارکي بي بي خديجې ﷺ ته
راغلی او د څو نورو ورځو د پاره به
يې خوراکه د ځان سره واخيستله

د حراء غار په جبل النور کې دی ،

جبل النور ۲۱۰۶ فوټه يعنې ۶۳۸ متره لوړ

د حراء غار

دی او ۵ کبلومتره مربع محکه یې نیولې ده او د مکې معظمې په ختیځ کي د مکې معظمې څخه دوه میله لیري د منی پر لاره پروت دی .
د حراء غار تقریباً درې نیم متره اوږد او تر یو متر او پنځوس سانتی څه پراخ دی .

د روژې د میاشتي شپه وه ، رسول الله ﷺ په همدې غار کي وو چي جبرائیل علیه السلام ورته راغلی او د سورة العلق لومړني پنځه آیتونه یې ورته نازل کړل چي په همدې پنځو ایتونو د قرآن کریم نزول پیل شو .

أَفْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) أَفْرَأَ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳)
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (۵)

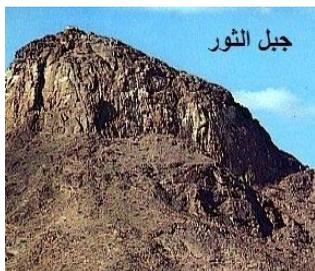
ژباړه : د خپل رب په نامه ولوله کوم چي ټول مخلوق یې پیدا کړی دی ،
انسان یې د کوټلو وینو څخه پیدا کړی دی ، ولوله او ستار ب تر هر چا زیات
د کرم څښتن دی ، هغه رب چي په قلم یې تعلیم ورکړی دی ، او انسان ته یې
هغه څه بنودلي دي کوم چي انسان ته معلوم نه وه

رسول الله ﷺ د بعثت څخه وروسته د یارلس کلونه په مکه مکرمه کي د
اسلام بللنه ورکوله ، د خپل قوم (قریشو) لخوا ده او دده و ملگرو ته
ډول ډول تکلیفونه ورکول کېدله ، په مکه مکرمه چي یې د بعثت د یارلس
کلونه پوره شول د الله ﷻ د لوري د هجرت کولو اجازه ورته ورکول شوه .

رسول الله ﷺ به هره ورځ د صديق اکبر ﷺ کور ته سهار يا ماښام ورتلی خو يو ورځ ټکنده غرمه وه ابو بکر ﷺ ته وويل شوه چي د الله رسول پر سر پتو اچولی دی او ستا وکورت ته را روان دی .

ابو بکر ﷺ وويل چي حتما څه پښه ده ځکه نور کله به يې دا وخت تشریف نه راوړی .

رسول الله ﷺ چي تشریف راوړی وې ويل : د الله ﷻ لخوا څخه د هجرت کولو اجازه راته وشوه ، ابو بکر ﷺ لا مخته دوه اوبنان د همدغه تاريخي سفر په اميد پر کور درولي وه ، هغه اوبنان يې د بنو ديل د قبلي يولارپوه ته په لاس ورکړه او پر هغه يې باور وکړ او دريمه ورځ سهار يې غار ثور ته راوغوښتی ترڅو د هغه ځای څخه د مدينې منورې په لورد هجرت سفر پيل کړي .

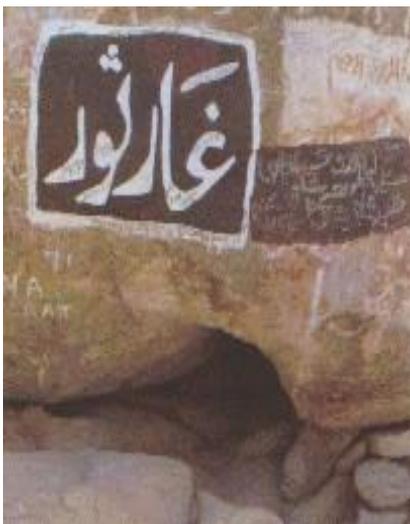

رسول الله ﷺ د ابو بکر ﷺ په ملتيا غار ثور ته ولاړی ، هلته درې شپې پټ شوه ، د مکې مشرکانو د هريوه پر سرسل سل اوبنان جائزه ټاکلې وه نو ځکه و هري خوا ته مشرکان د رسول الله ﷺ او ابو بکر ﷺ

په تلابن کي شوه ، همدا ابو بکر ﷺ وو چي په دې غار کي ورسره مل وو ، او د ابو بکر ﷺ کورنۍ وه چي د رسول الله ﷺ خدمت يې کاوه ، اسماء بنت ابي بکر ﷺ د سفر خواړه ورته تيار کړه ، عبد الله بن ابي

بکر ﷺ به هره شپه د مکې د مشرکانو خبر ورساوه او سهار وختي به بېرته مکې ته ځني تلی ، او د ابوبکر ﷺ مړيي عامر بن فهیره د شپې په مهال کي د پسوړمه ورته راوستله د همدې رمې د میړو شیدې د دوی خوراک او چښاک وو . د ثور غر ۲۵۴۳ فوټه یعنی ۷۷۰ متره خیز او ۱۰ کپلو متره مربع مساحت لري ، دا غرد مکې معظمې په جنوب کي د ۸ کپلو مترو په فاصله کي پروت دی .

د همدا غره په بیخي لوړه خوا کي غټه گاره ده ، نس یې گوگ دی د همدې غار څخه د هجرت سفر پیل شو .

دایو حیراونکی سفر دی ، د رسول الله ﷺ خپل مشرک قوم دده د وژلو او نیولو په تلابن کي یوې او بلي خواته هلي ځلي کولې .

خو بل طرف ته چي د مدینې منورې و مېلمه پالو هستوگنو اوس او خزرج یعنی انصارو ته خبر ورسیده چي محمد ﷺ د مدینې

په اراده خپل پلرنی ټاټوبی پرې ایښی دی ، هغو بیا پر مدینه منوره باندي د رسالت د ځلانده لمر د راختلو په هوس کي هره ورځ د ښه راغلاست او استقبال لپاره واړه او زاړه او بهادره زلمیان د کمانو او تورو سره مخي ته ور

وتل ، تر ټکندي غرمې به یې هلته انتظار ایسته ، خو چي څه وخت به د غرمې سختي گرمۍ یې تابه کړه بېرته به کورونو ته راستانه شول .

د دوشنبې ورځ د ربیع الاول میاشت وه چي دوی د مدینې وحرې یعنی د تکو تورو ډبرو میداني ته د تېرو ورځو په شان د استقبال د پاره راوتی وه د غرمې لمر یې تابه کړه بېرته کورونو ته ولاړل یو یهودی د کلابام ته پورته شو که گوري لیري په دښت کي څو تنه په سراب کي ځلیري .
د یهودي دا باور شو چي دا هغه څوک دی چي د مدینې انصاریې د استقبال لپاره هره ورځ راوځي ، پر انصارو یې بې اختیاره ورغ وکړ چي ستاسو د مقصد کس راوړسېد .

د همدې آواز په اورېدلو ټول په چکتیا سره د الله د رسول ومخي ته د استقبال د پاره راووتل رسول الله ﷺ چي په لومړي ځل کي مدینې منورې ته تشریف راوړی ، د مدینې د ښار څخه د باندي د بنو عمرو د قبلې په کلي یعنی د قباء په کلي څوارلس ورځي پاته شو او هلته یې د قباء د مسجد بنیاد هم کښېښود او هلته یې لمونځونه پکښي وکړه .

مسجد قباء هغه مسجد دی چي د اولي ورځي څخه د تقوا پر بنسټ جوړ شوی دی او رسول الله ﷺ به د شنبې په ورځ د سهار په مهال

کي کله پیاده او کله پرسپړلی ورته راتلی او دوه رکعته لمونځ به یې پکښې اداء کاوه ، کوم کسان چي په مدینه منوره کي وی نو هغو ته په کار ده چي د شنبې په ورځ همدې مسجد ته د لمانځه د اداینې د پاره ورشي .

رسول الله ﷺ په قباء کي د خوارلسو ورځو تېرولو څخه وروسته د مدینې

منورې د ښار پر خوا
د خپلو ماماخیلو او
نورو صحابه کرامو
په بدرگه کوچ راوکړ
، چیري چي مسجد
نبوي جوړ شوی دی
هلته یې اوبنه چوخ

شوه ، رسول الله ﷺ وویل : ان شاء الله همدا موخای دی ، دلته نژدې د
ابوایوب انصاري ؓ کور وو هلته په کور کي ورسره هستوگن شو ،
ابوایوب انصاري ؓ د رسول الله ﷺ د ماماخیلو څخه کیږي .

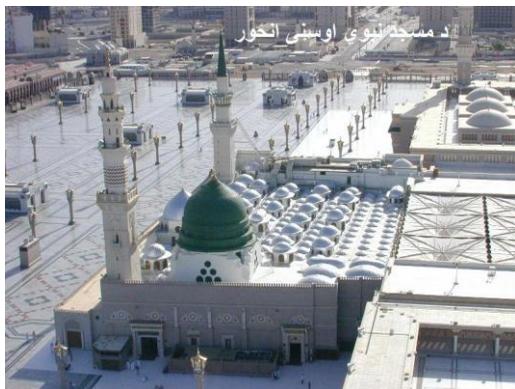
د مسجد نبوي محکه د سهیل او سهل دوو یتیمانو وه کوم چي أسعد بن
زُرارة یې پالنه کوله ، انصارو دا محکه د مسجد د پاره په وړیا ډول ورکول
خو رسول الله ﷺ قبوله نه کړه ، په پیسو یې ځني رانیوله ، پر دا محکه
خرابه کورونه ، د خرمانو او زاره قبرونه وه ، د قبرونو څخه یې د مشرکانو
هدونه وایستل ، ونی یې وریبلې او محکه یې هواره کړل د مسجد نبوي د

تعمیر کاري پیل کړ، په اومو خښتويي دپوالونه را پورته کړل، د دروازو میلان يې په ډبرو ووهل او د خرما د ونو تنې يې قبله رخ شو کتاره د میلانو په ډول ودرول او چت يې په لرگو وروپوښی، مهاجرو او انصارو په گډ بېگار د مسجد نبوي د تعمير لپاره کار کاوه، رسول الله ﷺ هم خښتي ورسره نقل کولې او د مسلمانانو د يو شاعر دا بيت يې وايه:

اللَّهُمَّ إِنَّ الْأَجْرَ الْأَخْرَةَ فَارْحَمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ

ای الله! اصلي اجوره د آخرت اجوره ده، ته پر انصارو او مهاجرو باندي رحم وکړه.

په مسجد نبوي کي شو ځلي توسيع او پراخي راغلي ده په وروستني تصوير کي چي د چت لخوا څخه اخیستل شوی دی د شني گنبدي تر څنگ تر

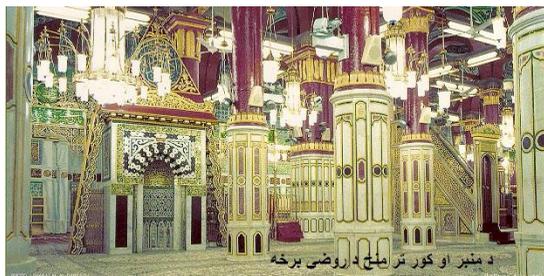
سايانو پوري چي پر چت وړې وړې گنبدي ښکاري دا د نبوي مسجد د هغې ساحې چت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي مسجد پر بناء شوی وو

البته د قبلي او لوېديځ خوا ته هغه ساحه هم پکښي شامله ده چي د عمر او عثمان رضی الله عنهما د خلافت په دورونو کي پر اضافه شوې ده، دننه په نبوي مسجد کي د مسجد نبوي هغه برخه چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي

د حج بنه ملگری

مسجد وو د میلانو په سر کي په لیکنه بنودل شوې ده چي دا د نبی ﷺ د مسجد حد دی .

د نبوي مسجد په همدغه برخه کي د منبر څخه بیا د رسول الله ﷺ تر کور یعنی د ختیځ خواته چي د رسول الله ﷺ د بنحو حجري تر کومه حایه د

مسجد نبوي سره نښتي

دي دا برخه رسول

الله ﷺ د جنت د

باغچو څخه یوه باغچه

بللې ده ، دا برخه اوس

په سپین رنگو غالبو

فرش شوې ده او د روضی په نامه یادېږي ، لاندي انځور ددغي برخي یوه

حصه درته نښي .

د محکي پرمخ د سپڅلتیا له مخي مسجد نبوي دوهم مسجد دی .

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى (متفق عليه عن أبي هريرة رضي الله عنه)

ژباړه : د درو مسجدونو يعني مسجد حرام ، مسجد نبوي او مسجد اقصی

څخه پرته نورو مسجدونو ته د سفر لپاره پراوښو کتي نه تړل کېږي .

یعني د مځکي پر مخ چي هر څه مساجد دي د یو بنار او بل بنار په مسجد کي لمونځ کول د مځکي د شرف له مخي کوم توپیر نه لري نو ځکه د مسجد د پاره د یوه بنار څخه بل بنار ته سفر نه کیږي البته دا درې مسجدونه ځان ته خصوصي شرف لري .

په مسجد نبوي کي یو لمونځ بېله مسجد حرام څخه تر نورو مسجدونو د زرو لمونځونو څخه زیات ثواب لري .

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ .

(متفق عليه و اللفظ البخاري عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)

ژباړه : زما په دې مسجد کي یو لمونځ د نورو مسجدونو تر زرو لمونځونو غوره دی البته د مسجد حرام څخه پرته .

په مسجد حرام کي یو لمونځ د سلو زرو لمونځونو سره برابر ثواب لري .

په مسجد اقصی کي یو لمونځ د نورو مسجدونو د پنځوسو (۵۰) لمونځونو برابر ثواب لري .

د مسجد نبوي څخه چي د روضي مطهرې پر دروازه مخ پر ختيځ راوؤځي هلته نژدې د مدینې منورې

هدیره ده چي د جنة البقیع په نامه یادېږي .

عایشة رضی اللہ عنہا وایي هر وخت چي به ددې د شپې تېر نوبت د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره وو نور رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به د شپې په اخیر کي د جنة البقیع وهدیرې ته تلی او هلته به یې داسي ویل : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَأَنَا كُمْ مَا تُعَدُّونَ غَدًا مُؤَجَّلُونَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْعَرَقَدِ (مسلم)

ژباړه : السلام عليكم اې د مومن تېر د هدیرې څښتنانو ! او تاسو ته هغه څه ورسېده کوم چي وعده یې در کول کېده ، سبا د حساب ورځي ته نور ځنډ در کول کېږي او مونږ هم ان شاء الله ستاسو سره یو ځای کېدونکي یوو ، اې الله ! د بقیع غرقد و خلکو یعنی مړو ته ښځنه وکړه .

د مسلم په بل روایت کي راځي چي عایشة رضی اللہ عنہا وایي یوه شپه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په پټه د بستر څخه راڅخه ولاړ شو ووتی ، زه هم د شاه لخوا پټه پسي رهي شوم ، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د جنة البقیع وهدیرې ته ولاړی (فَأَطَالَ الْقِيَامَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ) هلته ډېر گڼې ودرېدی او درې ځلي یې د دعا لپاره لاسونه پورته کړه ، او بیا د کور پر خوا راستون شو ، زه مخته ځني راري شوم ، ځان مي دمخه و کور ته راوړسوه ، پر بستر پرېوتم ، ساه مي وهله ، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم راته وویل : چي څه درته پېښه ده چي ساه وهي ؟ ما ورته وویل هيڅ نه ده پېښه ، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم راته وویل : چي حال به راته وایي که نه نو الله تعالى به ما خبروي ، نو ما کیسه ورته وکړه چي زه په تا پسي در غلم څو معلوم کړم چي ته چیري ځي .

رسول الله ﷺ وایي چي جبرائیل علیه السلام راته راغلی وایي الله امر کړی یې چي د بقیع و هدیري ته ولاړ شه هغو ته استغفار و کړه .

عایشه رضی الله عنها وایي چي زه څنگه دعا ورته وکړم چي ورشم؟ رسول الله ﷺ راته وویل داسي وایه : السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لِلْحَقُونَ (مسلم)

ژباړه : د مومنانو او مسلمانو د هدیري پر څښتنانو دي سلام وي ، او الله ﷻ دي زموږ پر منځنيو او وروستنيو باندي رحم وکړي ، او مونږان شاء الله په تاسو پسي درتلونکی يوو .

د همدغو حدیثونو څخه د زیارت مسنونه طریقه هم راته معلومه شوه هغه داچي د هر مسلمان او مومن زیارت ته چي څوک ورشي نو و مړي ته به سلام اچوي بیا به ځان او مړي ته دعا کوي او د الله ﷻ څخه به هم د ځان د پاره او هم د مړي د پاره د بخښني طلب کوي ، او دریم داچي د مړي د حالت څخه به عبرت اخلي پدې ډول چي زه هم و همدغو سپړو خاورو ته تلونکی يم .

د رسول الله ﷺ و دعا ته که څوک څیر شي دا درې واړي خبري په هغه کي نغښتي دي ، څوک چي د الله ﷻ د رسول رسالت مني نو هغه باید حتما په هر څه کي د الله د رسول ﷺ متابعت وکړي .

امام الترمذي رحمه الله د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ د مدیني د قبرونو سره تېرېدی ، پر قبرونو یې مخ ورواړوه او داسي یې وویل :

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآثَرِ .

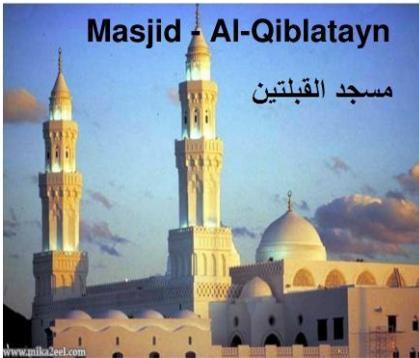
ژباړه : السلام عليكم اې د قبرو خلكو ! الله جل جلاله دي مونږ او تاسو ته مغفرت او بخښنه وكړي ، تاسو زموږ څخه وړاندي تللي ياست او مونږ مو پر پلونو پسي درځو . همدا د زيارت طريقه ده .

په جنة البقيع كې عثمان رضي الله عنه ، عباس رضي الله عنه ، د رسول الله صلى الله عليه وسلم ښځي او لويي رضي الله عنهن او نور ډېر جليل القدره صحابه كرام ښځ دي خو د يو څو تنو څخه پرته د نورو قبرونه په مشخص ډول معلوم نه دي ، په ځينو نقشو كې د ځينو كسانو د قبرونو ځايونه ښودل شوي دي خو پر هغو نقشو باندي د اعتماد هيڅ ښيي نه ليدل كېږي نو ځكه مونږ هم د هغو نقشو انځور درته وړاندي نه كړ .

مسجد القبلتين

رسول الله صلى الله عليه وسلم چې څه مهال مدينې منورې ته تشریف راوړی نو شپاړس يا اوه لس مياشتي يې لمونځونه د بيت المقدس و خواته كول ، بيت المقدس د مدينې منورې د شمال خواته راځي او مكه مكرمه بيا د مدينې منورې و جنوب خواته راځي

امام بغوي رحمته الله عليه په معالم السنن كې وايي : په مدينه منوره كې لومړی لمونځ چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د كعبې پر لور كړی دی هغه د مازيگر لمونځ وو ، د بدر څخه دوې مياشتي وړاندي د رجب په مياشت كې قبله د بيت المقدس څخه و كعبې ته وگرځيده .

رسول الله ﷺ د جماعت پر
لمانځه ولاړو و چي قبله د
کعبې و خواته وگرځېدله په
هغه لمانځه کي رسول
الله ﷺ او ورسره مقتديان
د کعبې و خواته را وگرځيدل
، همدا مسجد د مسجد قبلتين په نامه يادېږي .

د احد ډگر

رسول الله ﷺ چي مدينې منورې ته هجرت را وکړ نو د جهاد حکم
ورته وشو ، رسول الله ﷺ په ډېرو سنگرونو کي د کافرانو سره

و جنګېده ، د رسول
الله ﷺ په غزاگانو کي
يوه د احد غزا وه ، پدې
غزا کي مومنان ډېرو ژوبل
شوه ، رسول الله ﷺ هم
پکښي زخمي شو او اویا
تنه جلیل القدره صحابه په

شهادت پکښي ورسيدل ، د شهيدانو په جمله کي د رسول الله ﷺ
بهادره اکا سيدنا حمزه رضي الله عنه هم وو کوم چي رسول الله ﷺ د
شهيدانو د کافلي سردار يعني سيد الشهداء بللی دی .

د جنگ څخه وروسته ځينو کسانو خپل شهيدان مدينې منورې ته انتقالول خو بيا د رسول الله ﷺ حکم و شو چي ټول شهيدان هم دلته د احد په لمن کي بنځ کړي، همداسي و شول ټول هلته په بېلا، بېلو شاميو کي بنځ کړل شول.

د غزاگانو څخه بحث د سيرت د کتابونو موضوع ده خو دلته مو د احد د غره انځور ځکه درته وړاندي کړ چي دا هغه غردی چي په لمون کي يې د احد شهيدان پراته دي او رسول الله ﷺ وايي :

هَذَا جَبِيلٌ يُحِبُّنَا وَحُبُّهُ (بخاري)

ژباړه : دا بنکلی غردی زموږ سره مينه لري او موږ پرده سره مينه لرو .

عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَيَا أَيُّهَا :

صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ أُحُدٍ بَعْدَ ثَمَانِي سِنِينَ كَأَمْوَدٍ لِلْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ ثُمَّ طَلَعَ الْمَنْبِرَ فَقَالَ إِنِّي بَيْنَ أَيْدِيكُمْ فَرَطٌ وَأَنَا عَلَيْكُمْ شَهِيدٌ وَإِنِّي مَوْعِدُكُمْ الْحَوْضُ وَإِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَيْهِ مِنْ مَقَامِي هَذَا وَإِنِّي لَسْتُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنْيَا أَنْ تَنَافَسُوهَا قَالَ فَكَأَنَّهُ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (بخاري)

ژباړه : رسول الله ﷺ د احد و شهيدانو ته اته کلونه وروسته لمونځ ورکړ (دعا يې ورته وکړه) لکه ژونديو او مړو ته چي يې رخصت ورکاوه، بيا منبر ته پورته شو او ويې ويل : زه ستاسو څخه منځته فرط يعنې د محشر پر ميدان د اوبو انتظام برابر کونکی يم، او زه پرتاسو باندي شاهد يم، او زما سره ليدني د پاره ستاسو ليدن ځای زما حوض دی . زه همدا اوس د همدې

منبر څخه ورته گورم، زه پر تاسو د دې بېره نه لرم چې تاسو به شرک وکړی
خو زه پر تاسو په د دنیا یعنی مال او دولت کې د سیالۍ کولو بېره لرم، عَقَبَةُ
بِنِ عَامِرٍ رضی اللہ عنہ وایی: دا زما اخري نظر وو چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مې ولیده
یعني د همدې څخه وروسته رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفات شو.

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په مدینه منوره کې لس کاله تېر کړه، د هجرت په لسم کال د
ذوالقعدې پنځه ورځې پاته وې، د حج د اداینې د پاره مکې مکرمې ته ولاړ
، دا حج د حجة الوداع په نامه یادېږي، د ذوالحجې په میاشت کې بېرته
مدینې منورې ته راستون شو، د هجرت لسم کال تېر شو، د هجرت یولسم
کال د محرم او صفرې میاشتي هم تېرې شوې، د ربیع الاول په میاشت کې د
دوشنبې په ورځ وفات شو، د وفات په نېټه کې یې مختلف روایات رانقل
شوي دي خو کوم قول چې ډېر شهرت مندلی دی هغه د ربیع الاول دولسمه
نېټه ده.

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم و مدینې منورې ته د هجرت په مهال د ربیع الاول په میاشت
کې د دوشنبې په ورځ راوړسیدی، نو ځکه په مدینه منوره کې یې د هجرت
ټوله مده لس کلونه کیږي.

د وفات څخه مخکې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مریض شو، د ناروغۍ په ورځو کې یو
ورځ أم سلمه او أم حبیبه رضی اللہ عنہما په حبشه یعنی ایتوپیا کې د نصاراوو د یو
معبد یادونه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په حضور کې وکړه چې دوی دوو په حبشه کې
لیدلی وو څه مهال چې یې د خپلو مخکنیو مړنو سره و حبشې ته هجرت
کړی وو، أم سلمه او أم حبیبه رضی اللہ عنہما د کونډیتوب څخه وروسته د رسول

د حج ښه ملگری

الله ﷺ په نکاح شوي ، دا کلیسا د ماریت په نامه یادېدلې ، دوی دوو یې د ښکلا او د عکسونو یادونه وکړه .

رسول الله ﷺ د مریضې د بستر څخه سر راپورته کړ او ورته ویې ویل :

أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ مِنْهُمْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَةَ أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ. (بخاري عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)

ژباړه : هغوی داسې خلک وه چې صالح سړی به پکښې مړ شو نو د هغه پر قبر به یې مسجد جوړ کړ ، او بیا به یې عکسونه پکښې رسم کړل ، دا کسان د الله ﷻ په آند شریرترین د خلکو دي .

په دې حدیث کې رسول الله ﷺ د خپلې ناروغۍ په مده کې خپل امت د یهودو او نصاراوو د عادت څخه بېرولې دی ، چې هوبښ کوی چې زما د قبر څخه معبد یعني عبادت ځای جوړ نه کړی چې د وخت په تېرېدلو به د یهودو او نصاراوو د عبادت ځایونو په شان د شرک اډه وگرځي .

رسول الله ﷺ به دا دعا کوله :

اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَتَنَا لَعْنَةَ اللَّهِ قَوْمًا اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ (مسند احمد)

ژباړه : یا الله ! زما قبر بت مه گرځوه ، د الله ﷻ لعنت دي پر هغو کسانو وي چې د انبیاوو ﷺ قبرونه یې مسجدونه یعني معبدونه گرځولي دي .
دا ځکه چې عبادت او سجده یوازې الله ﷻ ته کیږي .

قیس بن سعد رضی الله عنه وایي :

أَتَيْتُ الْحَيْرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِمَرْزَبَانَ لَهُمْ فَقُلْتُ رَسُولُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُسْجَدَ لَهُ قَالَ فَاتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ إِنِّي أَتَيْتُ الْحَيْرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِمَرْزَبَانَ لَهُمْ فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُسْجَدَ لَكَ قَالَ أَرَأَيْتَ لَوْ مَرَرْتَ بِقَبْرِي أَكُنْتَ تَسْجُدُ لَهُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَلَا تَفْعَلُوا لَوْ كُنْتُ أَمْرًا أَحَدًا أَنْ يُسْجَدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ النَّسَاءَ أَنْ يَسْجُدْنَ لِأَزْوَاجِهِنَّ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ لَهُمْ عَلَيْهِنَّ مِنَ الْحَقِّ (ابوداود عن قيس بن سعد)

ژباړه : زه د حيرې و بنارته ولاړم هلته مي هغوی وليدل چي و خپلو سردارانو ته يې سجدي کولې ، ما د خان سره وويل : تر هر چا خورسول الله ﷺ ددې وړتيا لري چي سجده ورته وشي ، بيا نبي ﷺ ته ورغلم هغه ته مي وويل : زه د حيرې وطن ته تللی وم هلته مي هغوی وليدل خپلو سردارانو او رئيسانو ته يې سجدي کولې ، خو ته اې د الله رسوله ﷺ ! تر نورو خلکو ددې وړتيا لري چي مونږ سجده درته کوو ، رسول الله ﷺ راته وويل : ته راته ووايه ، که ته زما د قبر سره تېرېږي ايا زما و قبر ته سجده کوي ؟

ما ورته وويل : يا ! قبر ته دي سجده نه کوم ، رسول الله ﷺ راته وويل : نو و ما ته هم سجده مه کوئ ، که ما يو شوک امر کولای چي بېله الله ﷺ څخه بل چاته سجده وکړي نو بنحې به مي امر کړي وای چي خپلو مړونو ته اې سجدي کولای ، دا ددې کبله چي الله ﷺ پر بنحو باندي د خپلو مړونو ډېر حق لازم کړی دی .

بېرته د رسول الله ﷺ د ناروغۍ وکيسې ته راغو ، رسول الله ﷺ د ناروغۍ په مده کي هم نوبت په نوبت يوه شپه د يوې بنحې او بله شپه د بلي

ښځي سره تېرول خو څه مهال چي مريضې يې سخته شوه نوريوه شپه دلته بله شپه هلته تېرول ورته گران کار و نو د عايشې رضي الله عنها د نوبت د رارسېدلو په هيله به يې پوښتنه کول: **أَيْنَ أَنَا غَدًا أَيْنَ أَنَا غَدًا** (بخاري)

ژباړه: زه سبا د کومې ښځې سره يم؟ زه سبا د کومې ښځې سره يم؟

بيبياني د رسول الله صلى الله عليه وسلم په مقصد پوه شوې چي د عايشې رضي الله عنها و نوبت ته يې تلوار دی نو اجازه يې ورته ورکړه چي د هري ښځې په حجره کي چي اوسېدل غواړي هلته واوسه، د ژوند پاته شپې يې د عايشې رضي الله عنها په حجره کي تېري کړې.

څه مهال چي رسول الله صلى الله عليه وسلم و مسجد ته نور د وروتلو توان نه لاره ابوبکر رضي الله عنه ته يې نفر وليږه چي لمونځونه ورکوي، ابوبکر رضي الله عنه همدا سي کول په مسجد نبوي کي يې د جماعت لمونځونه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ځای ناستي په حيث ورکول.

د رسول الله صلى الله عليه وسلم مريضې د وفات څخه درې ورځي مخته څه سپکه شوه، د ماپنين و لمانځه ته ورووتی، د عباس او علي رضي الله عنهما پر اوږو يې لاسونه تکیه کړي وه، د ډېري کمزورتيا لکبله مبارکي پښې پر مخکې پسي څکېدلې ابوبکر رضي الله عنه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وليده نو ويې غوښته چي د محراب څخه راشاه ته شي، خو رسول الله صلى الله عليه وسلم اشاره ورته وکړه چي پر خپل ځای ودرېږه، رسول الله صلى الله عليه وسلم د ابوبکر رضي الله عنه چپه اړخ ته کښېنستی لمونځ يې په ناستي ورکاوه، ابوبکر رضي الله عنه تکبېرونه په لوړ آواز ويل ترڅو د شاه

مقتديان يې واورې .

ددې وروسته بيا مسجد ته را و نه وتی ، درې ورځې چې تېرې شوې د
دوشنبې د ورځې په سهار کې ابوبکر رضي الله عنه دمخه وود سهار لمونځ يې
ورکاوه چې ناڅاپه رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپلې حجرې پرده پورته کړه ، تبسم يې
وکړ ، انس رضي الله عنه وايي : نژدې وو چې مونږ د ډېرې خوشالۍ څخه د لمانځه
څخه سلام گرځولی وای ، ابوبکر رضي الله عنه شاه ته هڅه وکړه پدې خيال چې رسول
الله صلى الله عليه وسلم لمانځه ته راوځي خو رسول الله صلى الله عليه وسلم اشاره ورته وکړه چې خپل
لمونځ مو اداء کړئ او بيا يې د حجرې پرده کښته کړه .

په همدغه د عايشې رضي الله عنها په حجره کې په همدې ورځ د څانغت مهال وو چې
عايشې رضي الله عنها په غيږ کې تکیه کړې وو روح يې قبض شوه (وفات شو .)
صحابه کرام رضي الله عنهم په خپل ژوند کې کله هم د داسې غم او پرېشاني سره نه وه
مخ شوي څه ډول غم او پرېشاني چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د وفات لکبله ورته
پېښه شوه ، تر داسې اندازې چې عمر رضي الله عنه لاهم ددې غم تر تاثير لاندې
راغلی ، نه پوهېده چې څه ډول امت ته تسلي او اطمینان ورکړي ، منافقانو ته
يې گواښونه ورکول چې هوبښ کوی چې په شرارت لاس پورې نه کړئ .

خو هغه څوک چې په داسې حساسو شیبو او دردونکي صدمه کې يې امت
لره تسلي ورکړه ، هغوی يې د محمد صلى الله عليه وسلم د رسالت و مقصودې ټکي ته
متوجه کړه ، هغه ابوبکر رضي الله عنه وو کوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په خپل ژوند کې د
ورځني پنځو لمونځو د اداینې د پاره خپل ځای ناستی امام ټاکلی وو څو په

همدې سره امت پوه کړي چې د نبوت د خلافت لپاره د همدې لور شخصیت
 څخه پرته بل څوک نه الله ﷻ قبلوي او نه یې خلک قبلوي .

ابوبکر رضي الله عنه چې د دوشنبې په ورځ د سهار لمونځ په مسجد نبوي کي ورکړ
 بیا د مدینې منورې و عوالي یعنی د مدینې د پاسه کلیو ته ولاړ هلته د سح
 په کلي کي دده کور و خو څه مهال چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د وفات خبر ورو
 ورسید ، مدینې منورې ته راغلی ، په مسجد نبوي کي یې ټول د زیاتي
 پرېشاني په حالت کي ولیدل ، د خپلي لورکۍ عایشې رضي الله عنها و حجرې ته ولاړ
 هلته د رسول الله صلى الله عليه وسلم جنازه پرته وه ، ټوکر سر بېره پر هوار وو ، د رسول
 الله صلى الله عليه وسلم مخ یې ور لوخ کړ ، او پر مخ یې مچ کړ او ورته و یې ویل :

بَابِي أَنْتَ وَأُمِّي طَبْتَ حَيًّا وَمَيِّتًا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُذِيقُكَ اللَّهُ الْمَوْتَيْنِ أَبَدًا (بخاري)

ژباړه : زما پلار او مور دي تر تا جار شي ، په ژوندون او مرگ کي مبارک او
 سپېڅلی یې ، او زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح یې په لاس کي ده
 الله ﷻ به کله هم دوه مرگه په تا و نه څکي .

یعني مرگ همدا یو مرگ وو چې تا یې تکلیف ولیده نور ستا لپاره کوم
 تکلیف نشته .

وروسته ابوبکر رضي الله عنه و مسجد ته ورووتی څو امت ته تسلي ورکړي ، د
 خطبې د پاره په مسجد نبوي کي ودرېدی د الله حمد او ثناء یې پیل کړه ، په
 دې مهال کي عمر رضي الله عنه خلکو ته بیان کاوه خو ټول خلک و ابوبکر رضي الله عنه ته
 راټول شول ، د حمد ثناء وروسته یې وویل : أَنَا مَنْ كَانَ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ وَمَنْ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ (بخاري)

ژباړه : اگاه و اوسئ ! چا چي د محمد ﷺ عبادت کاوه نو محمد ﷺ وفات شو ، او چا چي د الله ﷻ عبادت کاوه نو الله ﷻ ژوندی دی هیشکله هم نه مري .

او بیا یې دا ایت تلاوت کړ :

{ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ }

یقینا ته مړ کېدونکی یې او دوی هم مړه کېدونکي دي .

او ورسته یې دا آیت تلاوت کړ :

{ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ } (بخاري)

او محمد ﷺ فقط او فقط یو رسول دی ، دده څخه وړاندي هم رسولان تېر شوي دي ، نو ایا که محمد ﷺ وفات شویا ووژل شي تاسو یې د دین څخه پر شاه کیږی ؟ او هر څوک چي د محمد ﷺ د دین څخه پر شاه ولاړ شي نو هغه هیشکله الله ته ضرر نشي رسولای ، او ژر به الله شکر اداء کونکو ته ثوابونه ورکړي .

د ابوبکر رضی الله عنه په دالنده خطبه کي ډېر څه نغښتي دي ، او امت لره یې ډېره تسلي په ورکړه ، ټول یې په دې پوه کړه چي محمد ﷺ الله دیو رسالت او پیغام د پاره رالیږلی وو هغه دا چي د الله ﷻ وحدانیت خلکو ته بیان کړي او هم د الله د عبادت طریقہ خلکو ته ونښي ، هغه خپله دنده بشپړ کړه ، نو بیا د

نورو مخکنیو رسولانو په شان الله ﷺ د فاني دنیا خنځه و باقی دنیا ته کوچ کړ، اوس ټول امت ته په کار ده چې د محمد ﷺ په طریقه باندي د هغه رب عبادت او بنده گي وکړي کوم چې محمد ﷺ یې د همدغه مقصد د پاره د خپل رسول په صفت رالیږلی وو او هغه حی لایموت دی .

د رسول الله ﷺ د وفات خنځه وروسته تر ټولو لومړنی کار چې د صحابه کرامو په منځ کي وو هغه د رسول الله ﷺ د حای ناستي او خلیفه ټاکل وه، ابوبکر رضی الله عنه خلیفه و ټاکل شو ټولو بیعت ورسره وکړ، د سه شنبې ورځ چې هم تېره شوه په ورپسې د چهار شنبې په شپه یې رسول الله ﷺ د عایشې رضی الله عنها په حجره کي پر هغه حای چې هلته بیدېدی او وفات شوی وو بنځ کړ، حکم ابوبکر رضی الله عنه دا حدیث ورته بیان کړ چې پر کوم حای چې الله ﷺ خپل یو رسول وفات کړي نو هماغه حای د هغه د بنځېدلو د پاره خوښ لري .

د رسول الله ﷺ روضه مبارکه د عایشې صدیقې رضی الله عنها حجره ده، ابوبکر رضی الله عنه چې وفات شو هغه هم د رسول الله ﷺ و څنگ ته و شمال ته لږد پښو و خواته بنځ شو، د ابوبکر رضی الله عنه سر د رسول الله ﷺ د ځیگر پر برابري راځي، د یادوني وړ ده چې په مدینه منوره کي قبله د جنوب خواته راځي . عمر رضی الله عنه چې څه مهال په مسجد نبوي کي د سهار په لمانځه کي یهودي غلام ابن لؤلؤ په خنجر وواوه زخمي شو عایشې رضی الله عنها ته یې خپل زوی ابن عمر رضی الله عنه ورولیږه چې عمر سلام وایي او دا غوښتنه در څنځه کوي چې ته اجازه وکړه چې عمر ستا په حجره کي د رسول الله ﷺ او ابوبکر صدیق رضی الله عنه

په خنګ کي ښخ شي ، عایشې رضی اللہ عنہا وویل چي دا پاته ځای ما د ځان د پاره ساتی خو تر ځان تا ددې ځای د پاره غوره بولم نو اجازه یې ورته وکړه او پدې خبر عمر ډېر خوشاله شو ، عمر رضی اللہ عنہ چي څخه مهال د ابن لؤلؤ د زخمونو څخه شهید شو نو د ابوبکر رضی اللہ عنہ و شمال ته البته لږد پښو و خواته ښخ کړل

شو پدې
ډول چي د
عمر رضی اللہ عنہ
سرد
ابوبکر

رضی اللہ عنہ د ځیگر پر برابر راځي .

په پورتنی انځور کي د روضې مطهرې د قبلې لخوا څخه چي کومه پنجره لگېدلې ده په هغه پنجره کي د قبرونو د سر برابر ځایونه په سوریو ښودل شوي دي .

په حجره مبارکه کي د یوه بل قبر ځای هم پاته دی چي هلته به د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په وړاند وینه عیسی علیه السلام ښخېږي .

و مدینې منورې ته د سفر کولو موخه که یو اړخ ته و مسجد نبوي ته ورتله دي خو تر هغه لوی مقصد او موخه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم زیارت کول دي .

د مدینې منورې ښار هغه سپېڅلی ښار دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به هر مهال د

سفر څخه راستون شو ، د مدینې ابادی چي به ورته ښکاره شوې نو د ډېره هوس څخه به یې سپرلی . د مدینې په لور را چټکه کړه .

د زیارت آداب

د مدینې و سپېڅلی ښار ته باید مسلمانان په ادب او وقار ورشي ، د هستوگنځای مندلو او د نظافت او پاکو جامو د اغوستلو وروسته د هر څه وړاندي مسجد نبوي ته ولاړ شي ، په مسجد نبوي کي که د نفلي لمانځه وخت وو ، دوه رکعته تحية المسجد اداء کړي او بیا د خاتم النبین د زیارت لپاره په ډېر ادب او وقار ورشي د نژدې څخه سلام او درود پروایی ، او د رحمة للعالمین په څنگ کي د ځان او هم د ټول مسلمان امت د پاره د دنیا او د آخرت د ښېگڼو دعاوي وکړي او د رب العالمین څخه وغواړي چي د قیامت په ورځ د رحمة للعالمین شفاعت ور په برخه کړي او دده تر جندی لاندی یې را وپاڅوي .

دا خبره باید په پام کي ولرو چي و هر مسلمان ته که ژوندی وي او که مړ وي استغفار یعنی د الله ﷻ څخه د هغه د بڅښني غوښتنه کول کیږي ، رسول الله ﷺ ته هم الله ﷻ حکم کړی وو چي د مومنانو د پاره د الله څخه د بڅښني طلب وکړي . الله فرمایلي دي :

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ (١٩٩ محمد)

ژباړه : نوته پوه شه چې يقينا خبره داده : د الله څخه پرته بل هيڅ رښتني معبود نشته ، او ته د خپلي گناه او هم د مومنانو او مومنانو بنحو د گناهونو بڅښنه د الله څخه وغواړه ، او الله ستاسو د تلور اتلو په ځايونو او هم د اوسېدو په ځايونو باندي علم لري .

الله ﷻ ټول رسولان او نبیان د گناهونو څخه معصوم او خوندي ساتلي دي ، البته د دوی څخه ځيني دا ډول کارونه شوي دي کوم چې هغه حسنة او بنه کارونه وه خود دوی د لوړ مقام لکبله دوی ته په کاروه چې تر هغه يې لاهم بنه او اولی کار کړی وای ، د دوی دغه ډول کارونه الله ﷻ د گناه په نامه نومولي دي او د هغه د معافي او بڅښني غوښتولو حکم يې په پورتنی ایت کي ورته کړی دی .

خو الله محمد ته دا ډول کارونه هم ټول معاف کړل لکه څنگه چې الله ﷻ فرمایلي دي :

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا (۱) لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا (۲ الفتح)

ژباړه : يقينا مونږ ته بنکاره فتح در کړه ترڅو الله تا ته ستا مخکنی او وروستی گناه و بڅښي او خپل نعمت په بشپړ ډول درته در کړي او پر مستقیمه لار دي روان ساتي .

دا ایتونه چې نازل شوه نو صحابه کرامو و رسول الله ﷺ ته مبارکي ورکول چې ستا دي مبارک وي الله ﷻ ټول گناهونه يعني لغزشونه درته و بڅښل .

خو د دې بخښني سره رسول الله ﷺ په عبادت کي دونه محنت کالی چي پښې به يې وپر سپدلې ، يو چا ورته وويل : ته ولي په عبادت کي دوني حان ستړی کوي چي پښې دي لا هم په لمانځه کي د ډېري ولاړي څخه وپر سپږي ؟

رسول الله ﷺ ورته وويل : أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا (بخاري)

ژباړه : ايا د الله ډېر شکر اداء کونکی بنده ونه گرځم ؟

نو ځکه ورسول الله ﷺ ته استغفار نه کيږي يعني نه د زيارت پر مهال او نه بل وخت داسي ويل کيږي چي يا الله محمد ته بخښنه وکړه ، بلکي و محمد ﷺ ته د مقام محمود او وسيلې چي په جنت تر ټولو لوړ مقام دی دعا د اذان څخه وروسته کيږي

او همدا راز په هر مهال کي ، په لمانځه کي او هم د لمانځه د باندي ، د نژدې څخه او هم د ليري څخه پر محمد ﷺ باندي درود او سلام ويل کيږي او هم د برکت او درحمت دعا ورته کيږي .

په لمانځه کي په التحياته کي السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته

پرويل کيږي او هم په اخره ناسته کي درود اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد (بخاري) پرويل کيږي

د لمانځه څخه د باندي هم درود او سلام پرويل کيږي ځکه چي الله ﷻ

مومنانو ته امر کړی دی :

د حج بنه ملگری

الله ﷻ فرمایلی دي :

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا
(۵۶ الاحزاب)

ژباړه : يقينا الله او د الله ملايكي پر نبي الله محمد ﷺ باندي درود وايي ،
اي مومنانو ! تاسو پر محمد ﷺ درود و اياست او هم سلام پروا ياست .
د محكي پر مخ چي هر چيري يو شوک پر محمد ﷺ درود او سلام وايي
ملايكي هغه و رسول الله ﷺ ته رسوي .

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلی دي :

إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يَبْلُغُونِي مِنْ أُمَّتِي السَّلَامَ

(النسائي و احمد عن عبد الله)

ژباړه : الله ﷻ په محكه كي گرځېدونكي ملايكي لري دا ملايكي ما ته د
خپل امت سلامونه رارسوي

په يو بل روايت كي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلی دي :

أَكْتَبُوا الصَّلَاةَ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّهُ مَشْهُودٌ تَشْهَدُهُ الْمَلَائِكَةُ وَإِنْ أَحَدًا لَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ
إِلَّا عُرِضَتْ عَلَيَّ صَلَاتُهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا قَالَ قُلْتُ وَبَعْدَ الْمَوْتِ قَالَ وَبَعْدَ الْمَوْتِ إِنَّ
اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ فَنَبِيُّ اللَّهِ حَيٌّ يَرْزُقُ (ابن ماجه عن أبي الذرذاء)

ژباړه : تاسو پر ما د جمعې په ورځ درود زيات و اياست ، حكه دا د حاضري
ورځ ده ، ملايكي پكښي حاضرېږي ، او هر كله چي ستاسو خنځه يو شوک پر

ما درود وایې ترڅو چي دی حنی فارغه کیږي نو هغه ما ته را وړاندي کیږي ، ابوالدراء رضی الله عنه وایې ما ورته وویل : ایا د مرگ څخه وروسته هم درودونه تاسو ته وړاندي کیږي ؟ رسول الله ﷺ وویل : د مرگ څخه وروسته هم رارسول کیږي ، حکه الله ﷻ پر محکه باندي حرام او منع کړي دي چي د انبیاوو عليهم السلام جسدونو دي په خاورو بدل کړي ، نو د الله نبي په قبر کي ژوندي دی او رزق ورکول کیږي .

د رسول الله ﷺ په حضور کي په ټیټ آواز ږغېدل

د رسول الله ﷺ مقام ډېر لوړ دی د هغه په حضور کي څوک باید په لوړ آواز و نه ږغیږي ، بلکي په ډېر ادب په ټیټ آواز خبري وکړي .
حکه الله ﷻ حکم کړی دی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ . (٢٠ الحجرات)

ژباړه : اې مومنانو ! تاسو خپل ږغونه د نبي کریم تر آواز مه لوړوئ ، او مه هغه ته په لوړ آواز وينا کوئ لکه څه ډول چي تاسو خپل منع کي په لوړ آواز ږغیږي ، داسي نه شي چي عملونه مو ضایع شي او تاسو په خبر نه یاست .

د آیت چي نازل شو ابو بکر رضی الله عنه او عمر رضی الله عنه به په دونه ټیټ آواز و رسول الله ﷺ ته خبري کولې چي ډېر ځله به د هغو خبره پر رسول الله ﷺ نه بېلېدله نو د دوی څخه به یې بیا پوښتنه کوله چي تاسو څه وویل ؟

په مخکني حديث کي مو لوستل چي نبي عليه السلام وفرمايل :
زه په قبر کي ژوندي يم او رزق را کول کيږي همدا راز ټول انبياء عليه السلام په
قبرونو کي ژوندي دي .

د شهيدانو په اړه هم الله تعالى وايي :
وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (آل عمران)

ژباړه : او تاسو پر هغو کسانو چي د الله په لاره کي وژل شوي دي د مړو
گمان مه کوئ بلکي هغوی ژوندي دي رزق ورکول کيږي .

البته دا برزخي ژوند دی مونږ يې نه په سترگو ليدلای شو او نه يې په عقلنو
فهمولای شو .

نو لکه څه ډول چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم په ژوند کي د هغه په حضور کي آواز
پورته کول يعنې په زوره په زوره خبري کول منع وې همدا راز د هغه د وفات
څخه وروسته د روضې مطهرې سره په لوړ آواز رغېدل که څه هم دعا او سلام
وي منع دي .

نو ځکه د مسلمان د پاره په کار ده چي پوره متوجه شي هلته په لوړ آواز ونه

په غيږي .
دې تصوير
کي چي کوم
ځای ښودل
شوی دی دا

هغه حای دی چي د زیارت او سلام لپاره مسلمانان ورته راځي لومړی پر رسول الله ﷺ سلام او درود وایي او بیا دعاگانې کوي. د زیارت په مهال به وروځي ته مخامخ ودرېږي او پر پاک رسول ﷺ به سلام ووايي :

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ابن عمر رضي الله عنهما چي به د زیارت د پاره وروځي ته ورغلی نو داسي به یې ویل :
السلام عليك يا رسول الله ورحمة الله وبركاته ، السلام عليك يا أبا بكر ،
السلام عليك يا عمر .

په همدونه سلام ویلو به یې بسنه کول ، ځکه د رسول الله ﷺ څخه په التحياتو کې هم دا ډول سلام رانقل شوی دی .

البتة السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . په تکرار او څو ځلي ویل او یا په بېلو ، بېلو عبارتونو سلام په مکرر ډول پر ویل جواز لري خو پدې شرط چي دا د سلام ویلو ضروري طریقه و نه گڼي او نه داسي فکر وکړي چي بېله دغه صورت څخه سلام نه صحیح کیږي ځکه دا بیا د خپل ځان څخه یو بدعت گڼل کیږي او که داسي عقیده و نه لري بلکي ددې د پاره

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ په مکرر ډول پر وایي او یا په نورو عباراتو کې سلام پر وایي چي په قران کې الله ﷻ او محمدي امت ته حکم کړی دی چي پر محمد ﷺ درود او سلام وایاست ، او هم د زیات درود او سلام ویلو فضیلت په عمومي ډول رانقل شوی دی نو بیا کومه پروا نه لري بلکي لکه څه ډول چي دلیري څخه پر رسول الله ﷺ درود او سلام زیات ویل کیږي او ثواب لري د ننځې څخه هم درود او سلام زیات ویل کېدلای

شي او هم ثواب لري البته د نژدې څخه درود او سلام د ليري څخه ډېر زيات ادب غواړي نو ځکه د خستگۍ او ملالت او مات زړه په حالت کي هلته ډېر درېدل مناسب نه ښکاري .

که څه هم تر ټولو غوره درود او سلام هغه دي چي د رسول الله ﷺ څخه رانقل شوي وي خو که څوک په خپلو الفاظو کي درود او سلام پر رسول الله ﷺ ووايي هغه هم ثواب لري نو ځکه په لاندي ډول سلامونه هم پر رسول الله باندې د زيارت په مهال کي چي روضې ته يې ودرېږي ويل کېدلای شي البته دا يو نمونه دهغو سلامونو ده چي يو څوک يې په خپلو الفاظو کي جوړولای شي ، دا سلامونه که څه هم د رسول الله ﷺ څخه رانقل شوي نه دي خو بيا هم د زيارت په مهال کي ويل کېدلای شي ځکه د معني او لفظ له مخي صحيح عبارات دي .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيلَ اللَّهِ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ !

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْمُتَّقِينَ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَفَعَ الْمُذْنِبِينَ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى آلِكَ وَ أَهْلِ بَيْتِكَ وَ أَصْحَابِكَ أَجْمَعِينَ وَ سَائِرَ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ ، جزاک الله عنا افضل و اکمل ما جزى الله به رسولا عن امته و نبيا عن قومه ، اشهد انک بلغت الرسالة ، و ادیت الامانة و نصحت الامة ، اللهم اته الوسيلة و الفضيلة و ابعته مقاما محمودا الذى وعدته و صلى الله عليه و سلم تسليما .

پر رسول الله ﷺ باندي د سلام ويلو او دعا وروسته خو قدمه ورتېرېږي
پر ابو بکر ﷺ سلام وایي او بیا لږ نور ورتېرېږي پر عمر ﷺ سلام وایي .
دا خبره هم د هر مومن بنده د پاره ضروري ده چې خونه وکړای شي د نبوي
سنتو مطابق کړه وړه ټول برابر کړي ، د پاک رسول ﷺ د سنتو متابعت
وکړي ، د بدعتونو څخه ځان وژغوري ، د الله د رسول سره په رښتني ډول
هغه څوک محبت لري چې د الله د رسول د سنتو متابعت کوي او څوک چې د
الله د رسول سره محبت لري په اخرت کي به د پاک رسول ملتیا ورته په برخه
کيږي .

أَنْسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ وایي :

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا تَهَوَّيْتُ : يَا بُنَيَّ إِنَّ قَدْرَتَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ لَيْسَ فِي قَلْبِكَ
غَشٌّ لِأَحَدٍ فَأَفْعَلْ ثُمَّ قَالَ لِي يَا بُنَيَّ وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحْيَا مِنِّي وَمَنْ
أَحْيَا سُنَّتِي كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ (الترمذی)

ژباړه : اې زویکيه ! که ته وکولای شې د شپې او ورځي هیچا ته په زړه کي
خیانت ونه لرې همداسي کوه ، انس ﷺ وایي بیا یې راته وویل : اې
زویکيه ! دا زما عادت او خصلت دی ، او که څوک زما عادت او سنت
ژوندی ساتي هغه په حقیقت کي زما سره محبت لري ، او څوک چې زما سره
محبت لري هغه به زما سره په جنت کي مل وي .

د جماعت لمونځ

پنځه لمونځونه په جماعت اداء کول زموږ د ائمه وود صحیح قول له مخي واجب دي، د وجوب دلیل یې دا دی چې د سختي ناروغۍ څخه پرته کله هم رسول الله ﷺ د جماعت لمونځ پرینسی نه دی، او بل دا چې کومو کسانو چې بېله عذره د جماعت لمانځه ته نه حاضرېدل هغو ته رسول الله ﷺ دونه په قهر و و چې وایي ډېر ځله دا اراده وکړم چې ورشم هغوی په کورونو کې وسوځم.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي دي:

إِنَّ أَثْقَلَ صَلَاةٍ عَلَى الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعِشَاءِ وَصَلَاةُ الْفَجْرِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا وَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ بِالصَّلَاةِ فَتُقَامَ ثُمَّ أَمُرَ رَجُلًا فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ثُمَّ أُنْطَلِقَ مَعِيَ بِرَجَالٍ مَعَهُمْ حُزْمٌ مِنْ حَطَبٍ إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ فَأَحْرَقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِاللَّتَارِ (مسلم عن أبي هريرة)

ژباړه: يقينا تر ټولو درانه او گران لمونځونه و منافقينو ته د ماخستن او د سهار لمونځونه دي، او که دوی ته د دغو دوو لمونځونو ثوابونه معلوم وای نو بیا به پر خالپوڅو لا هم ورته راتللاي، او باور وکړي چې ما قصد کړي چې د لمانځه د ادایني حکم وکړم اقامت یې وشي او بیا یو څوک امر کړم چې خلکو ته لمونځ ورکړي او زه څه کسان چې لرگي ورسره وي د ځان سره بوځم، و هغو خلکو ته ورشو چې د جماعت لمانځه ته نه حاضرېږي پر هغو په اور کورونه ورسوزم.

رسول الله ﷺ پر خپل امت ډېر مهربان دی خو څوک چې لمونځ په جماعت نه اداء کوي پر هغو دونه په قهر او ځني ناراضه کېږي .

څوک چې لمونځونه په جماعت اداء کوي نو هغو ته پریوه لمانځه د اووه ویشتنو لمونځونو ثواب ورکول کېږي .

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فرمایلي دي :

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعَشْرِينَ دَرَجَةً (بخاري عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ)

ژباړه : د جماعت لمونځ تر یوازي لمانځه اووه ویشتنو درجې فضیلت لري .

منافقین د جماعت لمونځونو ته نه حاضرېږي او لمونځونو ته په ډېر کسالت او سستی ولاړېږي خو مخلص مومنان باید تل لمونځونه په جماعت اداء کړي او د تحریمې تکبیر لاهم ځني تېر نه شي .

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :

من صلى لله أربعين يوما في جماعة يدرك التكبيرة الأولى كتب له براءة من النار وبراءة من النفاق (رواه الترمذي عن أنس)

ژباړه : که څوک خالص د الله د پاره څلوېښت ورځي لمونځونه په جماعت اداء کړي پدې ډول چې د تحریمې تکبیر د امام سره نیسي نو هغه لره دوي براءت پانې لیکل کېږي ، یوه د اور څخه د خلاصون او نجات براءت پانې ورته لیکل کېږي او بله د نفاق څخه د پاکي براءت پانې ورته لیکل کېږي .

توبه

هر انسان که د گناه، کفر او شرک څخه توبه وکارې نو الله ﷻ یې توبه قبولوي، توبه تر هغه مهاله قبلېږي چې لمر د لوېدیځ خوا څخه را پورته شوی نه وي او یا د یو انسان روح ستوني ته راغلي نه وي، خو که لمر د مغرب لخوا څخه را پورته شي بیا د هیچا توبه هم نه قبلېږي همدا ډول د یو انسان ساه چې ستوني ته راوړسېږي او د زکندن حالت یې شي نو په دې وخت کې هم د دې کس توبه نه قبلېږي.

توبه ډېره اسانه ده هغه دا چې پر کړې گناه پښېمانه کېدل، د کومې گناه څخه چې توبه کارې هغه نوره پرېښول، او په راتلونکي یې د نه کولو ټینګ هوډ او قصد کول.

د مثال په ډول ږیره خریل د گناه کار دی که چا په کلونو کلونو ږیره خریلې وي او وغواړي توبه ځني وکارې ترڅو الله ﷻ ته معافي وکړي او تر دا گناه ورتېر شي نو توبه یې دا ده چې دا څو نه کلونه چې ده دا گناه کړي ده پر هغه په زړه کې پښېمانه شي او د خپل رب څخه خجل او شرمنده و اوسي او د همدې مهال څخه د ږیري خریل پرېږدي او په زړه کې هم ټینګ قصد او اراده وکړي چې بیا به هیڅکله ږیره نه خړیي.

کوم گناهونه چې د بندگانو حقونه هم پکښې تلف شوي وي د بیلګې په ډول د بل مسلمان مال یې غلا کړی وي د دې ډول گناهونو څخه د توبې کښلو څلور رکنونه دي، درې یې مخکني رکنونه دي یعنې په زړه کې پښېمانه کېدل، گناه ځای پر ځای پرېښول، اینده یې د نه کولو عزم کول او څلورم

رکن یې دادی، چې د مسلمان حق به وررسوي یا به د هغه څخه معافي او بخښنه غواړي هغه ته به وایي چې ما ستا پلانکی شی په ناحقه اخیستی دی ته یې را ته وبخښه، که هغه یې وروبخښي او یا د هغه حق وورسوي نو د توبې څلور رکنونه یې پرځای شول.

الله ﷻ د خپلو بندگانو په توبه ډېر خوشاله کیږي، یو کس چې په سفر کې په وچ چول او دښت کې تروني لاندې بیده شي خو چې څه مهال سترگې رڼي کړي سپرلی یې ځني تللې وي، یوې او بلي خوا ته یې تلابن وکړي سپرلی یې هیڅ په نظر نه ورځي، داسې په دښت کې پاته شي، نه پر پښو و یو کلي او وطن ته ځان رسولای شي او نه خواړه او چښاک ورسره وي ځکه خواړه او چښاک یې پر سپرلی وه نو د خپل ژوند څخه ناامیده شي، راشي تروني لاندې څنگ ووهي او وایي چې دلته به څنگ ووهم ترڅو چې دلورې او تندي څخه مړ کیږم، په همدې پرېشاني کې سترگې پټي شي خو ناڅاپه چې سترگې راروڼي کړي سپرلی یې هلته ورته ولاړه وي، خواړه او چښاک یې ټول پر باروي نو دا انسان څو نه زیات خوشالیږي تر همدغه لاهم زیات الله ﷻ د خپل هر بنده په توبه خوشالیږي.

رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

وَاللّٰهُ لَلّٰهُ اَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ اَحَدِكُمْ يَجِدُ صَالَتَهُ بِالْفَلَاةِ (مسلم عن ابي هريرة)

ژباړه: والله الله ﷻ د خپل بنده په توبه تردې لاهم زیات خوشاله کیږي لکه په تاسو کې چې یو څوک خپله ورکه سپرلی په دښت کې ومومي.

امام بخاري رحمته الله عليه او امام مسلم رحمته الله عليه د ابوسعید رضي الله عنه څخه د رسول الله ﷺ یو حدیث را نقل کړی دی د هغه حدیث مضمون زه په خپلو الفاظو کې درته بیانوم هغه داچې: رسول الله ﷺ وایي په بنو اسرائیلو کې یوه کس نهه نوي (۹۹) انسانان په ناحقه وژلي وه، آخر د توبې فکر ورته پیدا شو، د عیسویانو و یو عابد ته ورغلی د هغه څخه یې پوښتنه وکړه چې ما نهه نوي انسانان وژلي دي ایا زما توبه قبلېږي؟ دا عابد عالم نه وو و دې قاتل ته یې وویل: یا ستا توبه نه قبلېږي، قاتل چې د توبې څخه ناامیده شو نو دا عابد یې هم پسي وواژه، په ده یې د سلو مړو شمېر بشپړ کړ، بیا هم د توبې فکر ورسره وو، د یو لوی عالم په تلابن کې شو، یو چا یو عالم ورته وښاوه، دا قاتل و هغه عالم ته ورغلی او ورته ویې ویل چې ما سل مړي کړي دي ایا زما توبه الله ﷻ قبلوي؟ عالم ورته وویل: هو! ولي نه؟ الله ﷻ دي توبه قبلوي، څوک ستا د توبې مخه نیولای شي؟

نو بیا دې عالم و دا قاتل ته وویل: ته دا خپل وطن پر پرده ځکه دا د بدې او د گناه وطن دی، بل وطن یې ورته وښاوه چې هلته ولاړ شه د هغه وطن خلک صالحان او نیکان دي هلته د هغو سره د الله ﷻ عبادت او بنده گي کوه، ده هم داسې وکړه، د خپل فسق د وطن څخه د نیکانو د وطن په لور رارهي شو، دلاري منځ ته چې را ورسېدی د ژوند میعاد یې ختم شو، د روح اخیستلو د پاره یې هم د رحمت ملايکي حاضري شوې او هم د عذاب ملايکي حاضري شوې.

د رحمت د ملایکو او د عذاب د ملایکو تر منځ اختلاف شو، د عذاب ملایکو ویل: مونږ یې روح قبض کوو ځکه ده هیڅکله په خپل ژوند کې د خیر کار نه دی کړی.

د رحمت ملایکو ورته وویل: مونږ یې روح قبض کوو ځکه ده د زړه د کومې په اخلاص توبه کښلې ده او دلته راغلی دی.

د الله ﷻ د لوري څخه یوه بله ملایکه د انسان په شکل کې هلته ور ولېږل شوه، د رحمت ملایکو او د عذاب ملایکو هغه نفر په خپل منځ کې حکم یعنی فیصله کونکی وټاکه چې څه ډول پرېکړه هغه وکړي نو دواړې ډلې به یې مني، هغه نفر یې تر منځ داسې پرېکړه وکړه چې د دې قاتل او دواړو وطنونو تر منځ واټن معلوم کړی که خپل د قتلونو وطن ته نژدې وونود عذاب ملایکي دې روح قبض کړي او که د صالحانو وطن ته نژدې وونود رحمت ملایکي دې روح قبض کړي.

د الله ﷻ لخوا څخه و هغې محکې ته چې دده د وطن وخوا ته وه حکم وشو چې سره لیري او ازاده شه، او و هغې محکې ته چې دده او د نېکانو د وطن تر منځ وه هغه ته یې حکم وکړ چې سره رانژدې شه، څه وخت چې دې سړي لره مرگ راغلی په دې وخت کې یې لاهم ځیگر څه را پورته کړیو څه اندازه یې ځان د صالحانو د وطن خوا ته نژدې کړ.

د رحمت او د عذاب ملایکو چې د دواړو خواوو مساحت معلوم کړی دی یوې

لوپشتي په اندازه د صالحانو وطن ته نژدې وو ، نو د رحمت ملايکويې روح واخيستله او د الله ﷻ لخوا څخه بخښنه ورته وشوه .

(د حديث د مضمون پای)

په پورتنی مضمون کي يو ډېر مهم ټکی ياد شوی دی هغه داچي څوک چي توبه وکاري که دی غواړي چي پر خپله توبه ثابته پاته شي نو په کار ده چي د گناه د انډيولانو ناسته پاسه پرېږدي ، ځکه بد ملگری څوک بېرته په بدو اخته کوي بلکي د بدانو پر ځای نیک او صالح ملگری ځان ته پيدا کړي او په داسي ځای کي هستوگن شي چي هلته صالحان خلک او سپري .

مسلمانان وروړه ! د سلو نفرو قاتل چي توبه وکښه او د صالحانو وطن ته يې يوه لويشت ځان نژدې کړی نو الله ﷻ مغفرت ورته وکړ او د رحمت ملايکو

ته يې د هغه روح په لاس ورکړه ، که حاجي صاحب د حج د ادائيني څخه

وروسته د مدينې منورې غونډي سپېڅلي وطن په لور تائب ولاړ شي او د

رحمة للعالمين وروښې مطهرې ته حاضر شي او په اخلاص توبه وکاري او

د خپل رب څخه د گناهونو بخښنه وغواړي ، ايا هغه به د الله د رحمتونو

څخه بې برخي پاته شي ؟

الله ﷻ په قرآن پاک کي فرمايلي دي :

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ

تَوَّابًا رَحِيمًا (٦٤ النساء)

ژباړه : او که دوی څه مهال چي پر ځانونو يې ظلم کړی وي تا ته اې

محمد ﷺ راشي او د الله ﷻ څخه د بخښني او مغفرت غوښتنه وکړي او

د حج بنه ملگری

د الله رسول ﷺ (محمد) هم د دوی د پاره استغفار وکړي نو هورومرو به
الله ﷻ د دوی د توبې قبلونکی او هم پر دوی زیات رحم کونکی ومومي .
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

(ابوداود عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ)

ژباړه : ستا پاکي ، اي الله ! ستا د ستايني سره سم بيانوم ، بېله تا څخه بل
هيڅ رېستنې معبود نشته ، زه ستا څخه د خپلو گناهونو بخښنه غواړم او تا
لره توبه او رجوع کوم .

پورتنی ذکر که د هر مجلس په پای کې وويل شي نو په مجلس کې کړي
گناهونه به ورته وبخښل شي او که د خیر او ذکر مجلس وي نو د هغه د پاره
به د لیک د اختتامیه مهر په شان د قبولیت مهر وگرځي .

د حج بنه ملگری کتاب د ۱۴۳۱ کال د روژې د مبارکي میاشتي پر ۲۴ نېټه
چي د ۱۳۸۹ کال د سنبلې د ۱۲ نېټې سره سمون خوري د جمعې په ورځ د
مازیگر په وخت کې د الله په توفیق بشپړ او د چاپ لپاره آماده شو .

رېنا تقبل منا انک انت السميع العليم و صلی الله تعالی علی خاتم النبیین محمد واله و
صحبہ اجمعین برحمتک یا الراحمین .

پای

د تعلیم الاسلام راډیو د ۱۳۹۰ کال دمیزان دمیاشتی د خپرونو مهالو پش

د شنبې څخه بیا تر چهار شنبې

چهار شنبه	سه شنبه	دوشنبه	یکشنبه	شنبه	۶:۰۰
ورځنی وظیفه	ورځنی وظیفه	ورځنی وظیفه	ورځنی وظیفه	ورځنی وظیفه	۶:۳۰
دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	۷:۳۰
نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	۸:۳۰
د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	۹:۳۰
دممبر آواز	دممبر آواز	دممبر آواز	دممبر آواز	دممبر آواز	۱۰:۳۰
مسایل او حکایات	عربي اوحفظ	راه عمل او آداب	قرائت زده کړه	د هر کور مدرسه	۱۲:۰۰ ما پښین
اصلاحي پیغامونه	د ماشومانو روزنه	اصلاحي پیغامونه	پریغیزه مجله	اصلاحي پیغامونه	دلمانځه وقفه
دلمانځه وقفه	دلمانځه وقفه	دلمانځه وقفه	دلمانځه وقفه	دلمانځه وقفه	۱:۱۵
لیده کاته	آخری سفر	قرآن پيژندنه	تجوید نبوونه	ادب پوهنه	۲:۰۰
د علم کاروان	د علم کاروان	د علم کاروان	د علم کاروان	د علم کاروان	۳:۰۰
علمی مباحثی	علمی مباحثی	علمی مباحثی	علمی مباحثی	علمی مباحثی	۴:۰۰
منتخب احادیث	منتخب احادیث	منتخب احادیث	منتخب احادیث	منتخب احادیث	دماز دیکر تر لمانځه وروسته
د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د حاجیانو کافله	د ماښام تر لمانځه وروسته
دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	دقرآنکریم تفسیر	۹:۰۰
نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	نبوی احادیث	۱۰:۰۰

د تعلیم الاسلام راډیو د پنجشنبې او د جمعې د ورځو د خپرونو مهالو پش

جمعه	(ساعتونه)	پنجشنبه	(ساعتونه)
مختلف قرآتونه	۶:۰۰AM	مختلف قرآتونه	۶:۰۰AM
د احادیثو متنونه	۶:۳۰AM	د احادیثو متنونه	۶:۳۰AM
شرعي پوښتنې	۷:۰۰AM	شرعي پوښتنې	۷:۰۰AM
دارالقرءاء	۸:۰۰AM	زه ولي مسلمان سوم	۸:۰۰AM
د قاریانو پیژندنه	۹:۳۰AM	د شمېرو شتنه	۹:۰۰AM
نن پر څه پریږو؟	۱۰:۰۰AM	څو شیبې د مدرسې څخه	۱۰:۰۰AM
د لیکونو والی	۱۱:۰۰AM	ستاسو نظر او استدلال	۱۱:۰۰ PM
د لمانځه وقفه	۱۲:۳۰PM	د لمانځه وقفه	۱۲:۴۵PM دقیقې
نبوی ملغلری	۱:۱۵PM دقیقې	نبوی ملغلری	۱:۱۵ دقیقې
ښوونیز مرکزونه	۲:۰۰PM	ستاسو د خوښې نغوتونه	۲:۰۰PM
نبوی سېرت	۳:۰۰PM	نبوی سېرت	۳:۰۰PM
ماشوم مو څه وایي؟	PM۰۰۴	د شعرونو پلوشی	۴:۰۰AM
د منبر اواز	دماز دیکر تر لمانځه وروسته	ستاسو از موښه	دماز دیکر تر لمانځه وروسته
تکنی فکرونه	دماښام تر لمانځه وروسته	د علم په سیالي د جائزو کپونکی	دماښام تر لمانځه وروسته
د حفظ سیالي	۹:۰۰PM	د خوښې قرآتونه	۹:۰۰PM
ستاسو د خوښې نغوتونه	۱۰:۰۰PM		۱۰:۰۰PM

تعلیم الاسلام راډیو
FM 94.60
کندهار افغانستان

اتصالات
etisalat

د حاجیانو او هم د حج او عمرې د زده کړې مینه والو ته

د حج ښه ملگری

ارزښتناکه تحفه

(د اتصالات لخوا په وړیا ډول وړاندې کیږي)

د تعلیم الاسلام راډیو خپلواکه او شخصي اداره هڅه کوي چې د راډیويي نشراتو په څنګ کې د ټولني اړتیا وړ معیاري او موثق کتابونه هم تالیف او وژباړي ، البته د چاپ او وړیا وپشلو لپاره یې د تجارتي شرکتونو همکاري ته اړتیا لري .

هر تجارتي شرکت که د دې ادارې د یو کتاب د چاپ لګښت ته تېتروهي خو په وړیا ډول په ټولنه کې توزیع سي نو د مهربانۍ له مخې دي د تعلیم الاسلام راډیو سره په تماس کې ښي .